Nr 1.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida ngkterhetspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 151, vilken hänvisats till särskilda utskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av *föredragande departementschefen, statsrådet Sköld,* enligt samma protokoll förordade riktlinjer för den framtida nykterhetspolitiken;

dels ock antaga vid propositionen fogade förslag till

1) rusdrycksförsäljningsförordning;
2) ölförsäljningsförordning;
3) förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; samt
4) förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för de i propositionen framlagda förslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner:

inom första kammaren

nr 416 av herr *Falk,*
nr 418 av herr *Larsson, Sigfrid, m. fl.,*
nr 422 av herr *Göransson* och fru *Gärde Widemar,*
nr 423 av herr *Åman,*
nr 426 av herr *Carlsson, Georg,*
nr 427 av herrar *Huss* och *Ohlon,*
nr 428 av herr *De Geer m. fl.,*
nr 429 av herrar *De Geer* och *Osvald,*
nr 430 av herr *Jonsson, Jon,*
nr 431 av herr *Magnusson m. fl.,*
nr 432 av herr *Magnusson m. fl.,*
nr 433 av herr *Bengtson m. fl.,*
nr 434 av herrar *Lundgren* och *Magnusson,*
nr 435 av herr *Lundgren,*

nr 436 av herrar *Lundgren* och *Svärd,*
nr 437 av herr *Ohlsson, Ebbe, m. fl.,*
nr 438 av herr *Bengtson m. fl.,*
nr 439 av herrar *Eliasson* och *Werner,*
nr 440 av herr *Svedberg, Erik,* och herr *Olsson, Erik,*
nr 441 av herr *Hesselbom,*
nr 442 av herr *Persson, Karl, m. fl.,* samt
nr 445 av herr *Sunne m. fl.,* ävensom
inom andra kammaren
nr 534 av herr *Hansson* i Önnarp *m. fl.,*
nr 535 av herrar *Fast* och *Pettersson* i Norregård,
nr 542 av herr *Rylander m. fl.,*
nr 546 av herrar *Lindberg* och *Spångberg,*
nr 547 av herrar *Munktell* och *Östlund,*
nr 548 av herr *Hammar m. fl.,*
nr 549 av herr *Senander m. fl.,*
nr 550 av herrar *Hamrin* och *Rimås,*
nr 551 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.,*
nr 552 av herr *Hamrin,*
nr 553 av herrar *Hedqvist* och *Lindberg,*
nr 554 av herr *Dickson,*
nr 555 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.,*
nr 556 av herr *Magnusson m. fl.,*
nr 557 av herr *Rimmerfors m. fl.,*
nr 558 av herrar *Munktell* och *Svensson* i Krokstorp,
nr 559 av herrar *Widén* och *Löfroth,*
nr 560 av herr *Rimmerfors m. fl.,*
nr 561 av herr *Håstad,*
nr 562 av herr *Christenson* i Malmö *m. fl.,*
nr 563 av herr *Stenberg,*
nr 564 av herrar *Stenberg* och *Nihlfors,*
nr 565 av herrar *Dahlén* och *Königson,*
nr 566 av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.,*
nr 567 av herrar *Agerberg* och *Eliasson,*
nr 568 av herrar *Cassel* och *Nilsson* i Göingegården,
nr 569 av herr *Engkvist m. fl.,*
nr 570 av herrar *Svensson* i Vä och *Jansson* i Benestad,
nr 571 av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Svensson* i Alingsås,
nr 572 av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.,*
nr 573 av herr *Nyberg,*
nr 574 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Rimmerfors* samt
nr 575 av herr *Adamsson.*

Utskottet har i samband med propositionen till behandling förehaft jämväl två före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen nr 111 i första kammaren av herr *Lundqvist m. fl.* och nr 142 i andra kammaren

av herr *Nilsson* i Bästekille *m. fl.* angående rätt att tillverka och försälja ciderdrycker.

I motionen *II: 535* hemställes att riksdagen måtte avslå propositionen nr 151 jämte av densamma betingade följdpropositioner samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ny utredning av ärendet, syftande till ett fortsatt tillbakaträngande av spritbruket i vårt land.

Motionen *II: 546* utmynnar i förslag att riksdagen ville avslå propositionen nr 151 *eller*, därest detta yrkande icke vinner bifall, att ikraftträdandet av de nya förordningarna uppskjutes till den 1 juli 1960.

Motionerna *I: 426* och *II: 570*, vilka är likalydande, innehåller hemställan att riksdagen för sin del måtte besluta att det i propositionen framlagda förslaget angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken må bli föremål för folkomröstning, innan riksdagen tar ställning till detsamma, samt uppdraga åt vederbörande utskott att utarbeta förslag till lag om sådan folkomröstning.

Ett snarlikt yrkande framställes i likalydande motionerna *I: 427* och *II: 565*, där motionärerna hemställer *att* riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte till pågående vårsession framlägga förslag till lag jämlikt regeringsformen § 49 andra momentet om anordnande av konsultativ folkomröstning rörande alternativen bibehållande av motboken eller fri rätt att inköpa rusdrycker *samt att* riksdagen, om nu nämnda yrkande bifalles, beslutar uppskjuta sitt ställningstagande till propositionen till höstsessionen.

I motionen *II: 554* framhålles såsom viktigt att riksdagen vid sitt ställningstagande beaktar vad som anförts i motionen. Enligt denna bör bl. a. betonas att vad som nu följer ute i levande livet blir ett experiment, ett första led i de successiva försöken att med stöd av erfarenheten efter hand nå fram till ett riktigare tillstånd. En procedur för snabba ingripanden och justeringar då sådana visar sig påkallade bör förutses och underlättas. Måhända vore det ändamålsenligt att därvid anförtro Kungl. Maj:t vissa fullmakter.

Vad motionärerna i övrigt hemställt återgives i det följande i samband med utskottets yttrande i de delar som motionerna avser. Beträffande de i motionerna åberopade skälen får utskottet, i den mån de icke blir föremål för redogörelse i det följande, hänvisa till motionerna.

Utskottet har mottagit ett stort antal framställningar från olika sammanslutningar och organ.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen uppdrages nya riktlinjer för den framtida nykterhetspolitiken, och förslag till ny försäljningslagstiftning för alkoholdrycker framlägges.

Motbokssystemet intar en dominerande ställning i den nuvarande nykter-

hetspolitiken. En huvuduppgift vid omprövningen har därför varit att bedöma systemets verkningar och ta ställning till frågan om systemets vara eller icke vara. I propositionen framhålles att systemet i vissa fall verkar som spärr mot överdriven konsumtion och i andra fall suggererar till inköp som eljest inte skulle gjorts. Systemets totala effekt på konsumtionen och nykterhetstillståndet bedömes emellertid som skäligen ringa. Systemet är förbundet med åtskilliga olägenheter. Det drar vidare dryga kostnader för administration av den individuella kontrollen. Genom inbesparing av dessa kostnader kan utrymme beredas för ökade positiva åtgärder för ett bättre nykterhetstillstånd.

Motbokssystemet föreslås därför avskaffat.

Tyngdpunkten i nykterhetspolitiken skall i fortsättningen läggas på de positiva åtgärderna. Forskning, undervisning och upplysning i nykterhetsfrågan skall intensifieras. Nykterhetsvården skall upprustas, främst genom ökade resurser för länsnykterhetsnämnder och kommunala nykterhetsnämnder. Särskild vikt lägges vid nykterhetstillståndet bland ungdomen. Strävandena att skapa goda möjligheter för ungdomens fritidssysselsättning skall stödjas. Betydande statsanslag skall sålunda utgå till ungdomsvårdande organisationer, till ungdomsidrott och till annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdomen.

I nu nämnda hänseenden uppdras i propositionen allmänna riktlinjer. De detaljerade förslagen framlägges i särskilda propositioner.

Upprustningen av samhällets insatser för de nämnda ändamålen medför ökade statsutgifter om ca 7 milj. kr. årligen. Å andra sidan åstadkommes genom motbokssystemets slopande besparingar som på längre sikt torde uppgå till omkring 10 milj. kr. per år.

Den nya nykterhetspolitiken kommer inte att innebära någon ändring i principerna för beskattning av sprit och vin. Det uttalas i propositionen att de nyligen föreslagna relativt höga spritpriserna utgör ett värdefullt stöd för de positiva åtgärderna. Men framkomna förslag om ytterligare höjda spritpriser upptages icke. Principen att genom en differentierad beskattning främja övergång till svagare drycker, som kom till uttryck redan i den vid riksdagens början framlagda skattepropositionen, bibehålles och fullföljes i fråga om maltdryckerna. Förslag om borttagande av skatten på lättöl (svagdricka) framlägges i särskild proposition.

Även andra åtgärder i syfte att inrikta konsumtionen på mindre alkoholstarka drycker förordas.

I propositionen föreslås sålunda att starköl åter skall få tillhandahållas. Försäljningen skall följa samma bestämmelser som gäller för spritdrycker. Det vanliga ölet skall bibehålla den nuvarande alkoholhalten.

Lagstiftningen om försäljning av sprit, vin och öl har alltjämt en viktig uppgift som stöd för övriga nykterhetspolitiska åtgärder. En strävan i den föreslagna nya lagstiftningen är att så långt möjligt ge den enskilde större frihet men också större ansvar. Åtskilliga begränsningar blir givetvis allt-

jämt nödvändiga. Man har emellertid försökt att göra reglerna enklare och efterlevnaden lättare att kontrollera.

I princip blir inköpsrätten fri för dem som kommit till myndig ålder. Sprit skall få köpas utan särskild begränsning och köpen skall inte registreras.

Handeln med rusdrycker skall även i fortsättningen handhas av företag utan enskilt vinstintresse. Systembolagen föreslås emellertid avvecklade och ersatta av ett för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag med erforderlig distriktsorganisation.

Frågorna om utredning i ärenden angående tillstånd till utskänkning och om kontroll över utskänkningen har lösts i viss anslutning till vad nu gäller. Viktiga åtgärder föreslås dock i syfte att undgå den nuvarande splittringen i ansvaret. Förslagen innebär att utrednings- och kontrollarbetet koncentreras hos detaljhandelsbolagets distriktschefer, vilka i nu angivna hänseende skall ha ställning av offentliga tjänstemän, restauranginspektörer. De blir i denna egenskap underställda den tillståndsgivande myndigheten, länsstyrelsen. Vid sin sida skall inspektörerna ha rådgivande nämnder, motsvarande de nuvarande systembolagsstyrelserna. Nämnderna blir rent länskommunala organ. Genom den föreslagna organisationen möjliggöres en effektivare kontroll.

Det kommunala vetot i fråga om utskänkningen bibehålles i förslaget och har utsträckts till sådana frågor som varietéföreställningar och danstillställningar på restaurangerna.

Strävandena att finna enklare regler, vars efterlevnad lättare kan kontrolleras, har icke minst avsett utskänkningsbestämmelserna. Dessa har fått väsentligt ändrat innehåll.

En skärpning sker genom att sprit inte skall få serveras före kl. 16 på vanliga arbetsdagar (kl. 14 på sön- och helgdagar samt dag före sådan dag). Utskänkning av vin får liksom nu börja kl. 12.

Samtidigt föreslås emellertid förenklingar. Alla kvantitetsrestriktioner försvinner. Måltidstvånget borttas på starkvinerna. Det skall visserligen i princip upprätthållas beträffande alla spritdrycker, men blir uppmjukat. Bestämmelsen att maten skall vara lagad bortfaller.

En försöksverksamhet med spritservering utan måltidstvång skall igångsättas på vissa platser.

Vissa uppmjukningar föreslås i möjligheterna att anordna underhållning på restauranger.

Försäljningsreglerna för vanligt öl har med hänsyn till denna drycks låga alkoholhalt ansetts kunna starkt förenklas.

Beträffande utminuteringen av öl har försäljning i fasta butiker — såsom varande en mindre aktiv försäljningsform — ansetts som den lämpligaste ur nykterhetssynpunkt. I propositionen förutsättes att distributionen i första hand ordnas genom sådan försäljning. I enlighet härmed har kommunernas vetorätt borttagits. Däremot har en kommun rätt att få försäljningen skött av företag utan enskilt vinstintresse. Tillstånd meddelas liksom nu att gälla tills vidare.

Den rörliga försäljningen är avsedd som ett komplement till den fasta och skall i motsats till vad nu gäller alltid vara tillståndsbunden. Gällande bestämmelser om rekvisitions- och kvittenstvång föreslås slopade. I stället framlägges vissa förslag som syftar till att minska denna försäljnings aktiva element. Lättöl (svagdricka) och läskedrycker skall alltid tillhandahållas jämte öl, varjämte avsikten är att avskaffa eller begränsa utkörarpersonalens provisionsersättning för öl.

Beträffande utskänkning av öl föreslås endast smärre avvikelser från nuvarande ordning. Kommunalt veto skall alltjämt gälla.

Utrednings- och kontrollarbetet i ölförsäljningsärenden skall liksom nu åvila länsstyrelsen i egenskap av tillståndsgivande myndighet.

Förslag framlägges också om åtgärder mot alkoholreklamen.

De nya bestämmelserna om försäljning av rusdrycker och öl föreslås skola träda i kraft den 1 oktober 1955. Med hänsyn till vissa väntade svårigheter i samband med övergången förordas särskilda åtgärder. Utbyggnaden av de positiva åtgärderna skall sålunda börja redan under budgetåret 1954/55. Nykterhetsnämnderna erhåller — vid sidan av utbyggnaden av nykterhetsvårdens permanenta organisation — tillfällig hjälp genom frivilliga övervakare. De ökade anslagen till nykterhetsupplysning skall utgå med högre belopp det första året. Dessutom förordas en särskild upplysningskampanj under övergångstiden. De särskilda åtgärderna beräknas medföra engångskostnader om sammanlagt ca 3 milj. kr. Dessa anslagsfrågor redovisas närmare i särskilda propositioner.

I syfte att mildra övergången föreslås slutligen vissa uppmjukningar i motboksransoneringen redan från och med den 1 juli 1954. Den högsta motbokstilldelningen skall åter bli fyra liter i månaden, och efterhandsinköp skall få ske under sex månader eller dubbelt så lång tid som nu.

Sammanfattning av utskottets förslag.

Utskottet tillstyrker i allt väsentligt de i propositionen uppdragna riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken. Motbokssystemet bör sålunda avskaffas och tyngdpunkten i samhällets nykterhetspolitiska strävanden läggas på positiva åtgärder. Det program för upprustning av forskning, undervisning, upplysning och nykterhetsvård som framlägges i propositionen godtages av utskottet. Likaså ansluter sig utskottet till förslaget att bland de nykterhetspolitiska medlen upptaga stöd åt ungdomsvårdande sammanslutningar, åt ungdomsidrott och åt annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdomen.

Även i vad angår beskattningen på olika drycker samt lagstiftningen om försäljning av spritdrycker, vin och maltdrycker tillstyrker utskottet i huvudsak Kungl. Maj:ts förslag. Vissa jämkningar förordas emellertid i försäljningslagstiftningen.

Dessa avser i första hand utminuteringen av rusdrycker. Utskottet finner

i likhet med departementschefen att utminuteringsorganen bör kunna vägra alkoholmissbrukare och langare inköp av rusdrycker. Kungl. Maj:ts förslag innebär skyldighet för utminuteringsorganen att icke sälja rusdrycker till dem som avstängts genom beslut av nykterhetsnämnd samt att upprätta spärrlistor och avfordra flertalet köpare legitimation med födelsetid och födelsenummer för kontroll mot spärrlistan. Utskottet föreslår i stället en anordning som medför att spärrlistor icke skall upprättas och att legitimation i allmänhet icke skall behövas. Nykterhetsnämndens beslut skall ha karaktären av ett förbud för den avstängde att köpa rusdrycker. Om detta förbud skall de närmast berörda utminuteringsställena underrättas. Ålderslegitimation skall endast krävas i undantagsfall.

Beträffande organisationen av det föreslagna riksbolaget för detaljhandel med rusdrycker understryker utskottet att varje län som regel bör utgöra ett försäljningsdistrikt med egen distriktschef. Denne funktionärs ställning som offentlig tjänsteman i vad angår ärenden rörande utskänkning har i huvudsak godtagits av utskottet. Vissa modifikationer föreslås dock i syfte att mindre starkt betona hans funktion av övervakare gentemot restauratörerna. I enlighet härmed föreslås benämningen restauranginspektör utbytt mot tjänstetiteln intendent för utskänkningsärenden. De rådgivande nämnderna föreslås förstärkta, i allmänhet med två ledamöter, utsedda av länsstyrelsen respektive landstinget.

I detta sammanhang må även nämnas att utskottet förordat bibehållande under budgetåret 1955/56 av det hos kontrollstyrelsen förda särskilda straffregistret.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag att behålla alkoholhalten i det vanliga ölet vid 2,8 viktprocent och att åter tillåta försäljning av starköl. I propositionen har starkölet i försäljningshänseende helt jämställts med spritdryckerna. Utskottet föreslår den jämkningen att välskötta vinrestauranger, om särskilda skäl talar därför, skall kunna få tillstånd att utskänka starköl.

Beträffande övriga bestämmelser om utskänkning av rusdrycker må i första hand nämnas att utskottet icke funnit sig kunna tillstyrka de i propositionen föreslagna sena tidpunkterna för spritutskänkningens början, kl. 14 å sön- och helgdagar och dag före sådan dag samt kl. 16 övriga dagar. Enligt utskottets förslag skall utskänkning av alla rusdrycker få taga sin början kl. 12 å vardagar samt kl. 13 å sön- och helgdagar.

Utskottet biträder propositionen i fråga om måltidstvånget för spritdrycker med den avvikelsen att försöksverksamheten med måltidsfri spritutskänkning redan från början i princip bör omfatta samtliga spritrestauranger å viss ort eller inom visst område.

Såvitt angår försäljningsbestämmelserna för vanligt öl föreslår utskottet att reglerna angående provision vid rörlig försäljning av öl utgår. I övrigt förordas att tillstånd till årsutskänkning av öl skall kunna ges för kortare tid än fyra år, även om sökanden ej begärt detta, samt att utskänkningen av öl skall få börja kl. 7 på morgonen i stället för kl. 9.

Beträffande alkoholreklamen vill utskottet föreslå viss jämkning av lagtexten i syfte att undanröja varje berättigat tvivelsmål angående bestämmelsernas förenlighet med tryckfrihetsförordningen.

Övergången till den nya nykterhetspolitiken bör som Kungl. Maj:t föreslagit ske så, att utbyggnaden av de positiva åtgärderna igångsättes snarast, medan de nya försäljningsbestämmelserna träder i kraft den 1 oktober 1955. I anslutning till lagstiftningens ikraftträdande bör en upplysningskampanj insättas, såsom i särskild proposition föreslagits. Utskottet förväntar att kampanjens totala kostnadsram kan avsevärt beskäras. Utskottet har icke kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om återinförande av den s. k. fjärde litern.

I. INLEDNING.

I skrivelse den 28 juni 1943 (nr 455) anhöll riksdagen att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en förutsättningslös och allsidig utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 november 1944 tillkallade dåvarande chefen för finansdepartementet tretton sakkunniga, vilka antog benämningen *1944 års nykterhetskommitté*. Under utredningsarbetets gång ändrades delvis kommitténs sammansättning. Vid arbetets avslutande bestod kommittén av följande ledamöter, landshövdingen G. Danielson, ordförande, filosofie doktorn, ledamoten av första kammaren E. Englund, riksgäldsfullmäktigen ledamoten av andra kammaren E. Hagberg, fru Karin Larsson, Kälkebo, ledamöterna av andra kammaren, redaktören A. Olsson och lantbrukaren J. Onsjö, rektorn, filosofie doktorn I. Sefve, redaktören Valborg Svensson, agronomen, ledamoten av andra kammaren W. Svensson, systembolagsdirektören G. Utterström och kassörskan, ledamoten av andra kammaren fröken Märta Öberg.

Med skrivelse den 30 september 1951 överlämnade nykterhetskommittén redogörelser för vissa av kommittén verkställda undersökningar. Dessa hade sammanförts i två volymer, benämnda »Statistiska undersökningar kring alkoholfrågan» (SOU 1951: 43) och »Verkan på den mänskliga organismen av maltdrycker med olika alkoholhalt» (SOU 1951: 44). Den 19 april 1952 överlämnades den tredje volymen, »Undervisning, folkupplysning och forskning på alkoholfrågans område» (SOU 1952: 12). Med skrivelser den 17 oktober samma år överlämnades därefter ytterligare undersökningar samt kommitténs huvudförslag. Redogörelse för dessa undersökningar lämnas i den fjärde volymen, »Nykterhetsförhållanden i vissa främmande länder m. m.» (SOU 1952: 52). I den femte delen, »Principbetänkande» (SOU 1952: 53), redovisas motiven för kommitténs principiella ställningstagande till nykterhetspolitikens huvudlinjer och där ges även en översiktlig redogörelse för de olika förslagens innehåll. Kommitténs författningsförslag med utförliga motiveringar framläggs i de sjätte och sjunde volymerna, »Rusdrycksförsäljning och nykterhetsvård» (SOU 1952: 54) resp. »Tillverkning och försäljning av maltdrycker» (SOU 1952: 55). Dessa delar innefattar förslag till

1) förordning om försäljning av rusdrycker;

2) förordning om försäljning av öl;

3) ändring i vissa delar av förordningen angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; samt

4) ändring i vissa delar av förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

Beträffande dessa författningsförslag torde få hänvisas till kommitténs betänkande, delarna VI och VII.

Över nykterhetskommitténs betänkande har yttranden avgivits av ett stort antal myndigheter och sammanslutningar.

Under nykterhetskommitténs utredningsarbete har en sakkunnigutredning på ett närliggande område tillsatts och slutförts. Sålunda har *1946 års alkoholistvårdsutredning* den 14 februari 1948 avlämnat betänkande med förslag till lag om nykterhetsvård m. m. (SOU 1948: 23). Nykterhetskommittén yttrade sig över alkoholistvårdsutredningens betänkande och tillstyrkte i princip förslagen beträffande den slutna nykterhetsvården. Beträffande den öppna nykterhetsvården gick emellertid nykterhetskommittén i flera hänseenden längre än alkoholistvårdsutredningen och föreslog bl. a. en kraftigare upprustning av nykterhetsvårdsorganen.

Vidare må nämnas, att *ungdomsvårdskommittén,* vars verksamhetsområde har vissa beröringspunkter med nykterhetskommittén, den 2 juni 1951 avlämnat sitt slutbetänkande, »Ungdomen möter samhället» (SOU 1951: 41).

Nykterhetskommitténs förslag har vid remissbehandlingen fått ett i huvudsak gynnsamt mottagande, och även de remissinstanser, som intagit en kritisk hållning, har direkt eller indirekt gett uttryck för åsikten att tiden nu är inne att ompröva det rådande försäljningssystemet och dra upp nya riktlinjer för nykterhetspolitiken. Departementschefen har emellertid redan före remisstidens utgång funnit lämpligt att som ett komplement till de utredningar nykterhetskommittén haft att utföra undersöka möjligheterna att vidtaga vissa ytterligare åtgärder ägnade att främja de nykterhetspolitiska strävandena. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndiganden har sålunda tillkallats särskilda sakkunniga, fördelade på *sju olika kommittéer,* att skyndsamt utreda vissa specialfrågor.

Den 22 maj 1953 tillkallades fem sakkunniga för att utreda frågan om en upplysningskampanj under övergångstiden efter ett eventuellt avskaffande av motbokssystemet. Efter slutfört uppdrag avgav de sakkunniga sitt betänkande den 11 november samma år (stencilerat). De sakkunnigas förslag har remissbehandlats och har därvid tillstyrkts i de flesta yttrandena.

De vid en eventuell övergång till ett friare system för spritförsäljning förutsebara svårigheterna föranledde vidare departementschefen att den 2 juni 1953 tillkalla fem sakkunniga för att verkställa en utredning angående tillfällig förstärkning av nykterhetsnämnderna med frivilliga krafter under en sådan övergång. Utredningsmännen, som antagit benämningen nykterhetsnämndssakkunniga, överlämnade sitt betänkande den 19 november 1953 (stencilerat).

Den 2 juni 1953 tillkallades fyra andra sakkunniga för att verkställa utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar. Utredningen har den 2 november 1953 överlämnat en promemoria med förslag rörande stöd åt nykterhetsorganisationerna m. m. och har den 8 december 1953 avlämnat betänkande med förslag rörande bidrag till ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet (båda stencilerade).

Den 2 juni 1953 tillkallades vidare överdirektören S. Almgren med uppdrag att verkställa en översyn av den inbördes avvägningen av beskatt-

ningen av spritdrycker, vin, maltdrycker och läskedrycker. Utredningsmannen har den 16 oktober samma år avgivit sitt förslag (stencilerat), vilket remissbehandlats. Efter samråd med utredningsmannen har 1951 års kommitté för indirekta skatter framlagt förslag till skärpt spritdrycksbeskattning. Utredningarnas förslag har, såvitt angår beskattningen av rusdrycker, redan behandlats av riksdagen. Rörande maltdrycksbeskattningen framlägges förslag i propositionen nr 154.

Den 2 november 1953 tillkallades fem sakkunniga, överdirektören H. Älmeby, ordförande, direktören F. Hildestrand, generalsekreteraren J. Kullgren, undervisningsrådet R. Lund och direktören, friherre O. C:son Rudbeck, med uppdrag att verkställa en utredning angående en försöksverksamhet med spritutskänkning utan samband med måltid. De sakkunniga har den 18 december samma år inkommit med betänkande i ämnet (stencilerat).

Den ena av de båda återstående snabbkommittéerna utreder frågor om stöd åt alkoholfria restauranger och främjande av ett alkoholfritt umgängesliv. Den andra kommittén verkställer en utredning rörande restauratörernas utskänkningsvinst samt rörande möjligheterna att avskaffa dricksspenningsystemet. Dessa kommittéer har ännu ej avslutat sitt arbete, men utredningsuppdragen torde kunna slutföras inom sådan tid att förslag i dessa ämnen skall kunna föreläggas 1955 års riksdag.

På grundval av det material som sålunda föreligger har i *propositionerna nr 151—159* framlagts förslag om en ny nykterhetspolitik. I nu förevarande proposition, nr 151, uppdrages riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken. Samma proposition innehåller förslag till ny lagstiftning om försäljning av alkoholhaltiga drycker. Övriga propositioner upptar speciella frågor. I propositionen nr 152 äskas sålunda anslag till teckning av aktier i ett tillämnat, för hela riket gemensamt aktiebolag för detaljhandel med rusdrycker. Propositionen nr 153 innehåller förslag om anslag till en propagandakampanj för ansvar och nykterhet under övergången till ett friare system för försäljning av sådana drycker. Genom propositionen nr 154 framlägges, som förut nämts, förslag till ändrade bestämmelser om beskattning av maltdrycker. Propositionerna nr 155 och 156 upptar förslag angående forskning, undervisning och upplysning i alkoholfrågan samt om stöd åt ungdomsvårdande sammanslutningar, ungdomsidrott och annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdomen. Såvitt angår ungdomsidrotten återfinnes anslagsäskandet i propositionen nr 157 tillsammans med övriga anslagsfrågor rörande idrotten. Genom propositionerna nr 158 och 159, slutligen, framlägges förslag om ökade anslag till nykterhetsvården samt om ny lagstiftning rörande vården av de alkoholskadade.

II. SAMHÄLLETS NUVARANDE NYKTERHETSFRÄMJANDE ÅTGÄRDER.

Utförliga redogörelser för den historiska utvecklingen och innehållet i gällande rätt lämnas i propositionen (s. 59—75) och nykterhetskommitténs betänkande. Här skall endast redovisas några huvudpunkter.

Historik.

Huvudprinciperna för den nuvarande svenska nykterhetslagstiftningen leder sitt ursprung från den år *1855* företagna *regleringen av tillverkning och försäljning av brännvin.* Då skildes brännvinshandeln från annan handel och lades under tillståndstvång. Samtidigt uppdelades detaljhandeln i utminutering och utskänkning samt infördes kommunal vetorätt beträffande flertalet detaljhandelsrättigheter. Tillverknings- och försäljningsavgifter pålades för att dels minska förbrukningen dels öka statens inkomster. Möjligheter öppnades att upplåta samtliga detaljhandelsrättigheter till särskilda för ändamålet bildade bolag utan enskilt vinstintresse.

Den nuvarande lagstiftningen fick i huvudsak sin utformning på 1910-talet genom 1913 års alkoholistlag, 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning och 1919 års förordning angående försäljning av pilsnerdricka. I 1917 års förordning lagfästes det individuella restriktionssystemet med motbok och ransonering, högst fyra liter i månaden.

I den nykterhetslagstiftning, som tillkom under 1910-talet, har vissa ändringar företagits. År 1923 infördes slutgiltigt förbud mot försäljning av starköl. År 1928 skärptes pilsnerbestämmelserna genom införande av rekvisitions- och kvittenstvång vid kringföring av öl på landsbygden. Vidare tillkom våra nu gällande huvudförfattningar om nykterhetsvård och rusdrycksförsäljning, nämligen *lagen den 12 juni 1931 om behandling av alkoholister (alkoholistlag),* som trädde i kraft den 1 juli 1932, samt *förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker (Rff),* som trädde i kraft den 1 oktober 1938. De viktigaste nyheterna i Rff var minskning av systembolagens antal från 121 till 41, avskaffande av det kommunala vetot beträffande utminutering av rusdrycker, införande av s. k. efterhandsköp vid utminuteringen under sex månader, fri försändning av rusdrycker till ort där försäljnings- eller utlämningsställe ej finnes, successiv nedskrivning av de enskilda restaurangernas vinstkvantitet under en 25-årsperiod och ensamrätt för systembolagen att driva s. k. folkrestauranger. Genom ändring i alkoholistlagen 1938 tillkom länsnykterhetsnämnderna som övervakande och rådgivande organ för de kommunala nykterhetsnämnderna. Denna lagändring såväl som nyheterna i Rff föranleddes närmast av det förslag som 1934 framlades av *1928 års rusdryckslagstiftningsrevision* (SOU 1934: 39).

I rusdryckslagstiftningsrevisionens uppdrag ingick bl. a. att bedöma restriktionssystemets verkningar. Revisionen konstaterade att nykterhetstill-

ståndet förbättrats sedan tiden före det första världskriget. Bland orsakerna till denna förbättring nämnde revisionen restriktionssystemet. När man från nykterhetsrörelsens sida påstått att utminuteringskontrollen haft ogynnsamma verkningar i form av utbredda alkoholvanor, som undanskymt dess förtjänster, berodde detta enligt revisionen på skiljaktigheter i uppfattningen om försäljningslagstiftningens syfte. Revisionen ansåg inte att restriktionssystemet i och för sig verkade höjande på konsumtionen. Men den ansåg att de korta tilldelningsperioderna kunde föranleda till större inköp än nödvändigt och föreslog därför införande av efterhandsinköp. Revisionen trodde inte att det danska systemet med ett högt pris på spritdrycker skulle få lika goda verkningar i Sverige som i Danmark. Den ansåg att en fri försäljning med höga priser skulle resultera både i ökat missbruk och en ökad totalkonsumtion.

Till denna bedömning anslöt sig statsmakterna i allt väsentligt vid frågans behandling under *1937 års riksdag* (prop. nr 242, bevillningsutskottets betänkande nr 28).

Krisförhållandena under *andra världskriget* föranledde vissa förändringar. Sålunda nedsattes fr. o. m. den 1 oktober 1941 den högsta *månadstilldelningen* från fyra till tre liter, varjämte rätten till *efterhandsinköp* indrogs. Denna rätt återinfördes fr. o. m. den 1 januari 1947 men begränsades till tre månader.

Alkoholhalten i pilsnerdricka sänktes under kriget och har sedan dess varit högst 2,8 viktprocent.

År 1944 avgav särskilda sakkunniga, den s. k. *snabbutredningen,* ett betänkande (SOU 1944: 3) med utredning angående orsakerna till det under krigsåren försämrade nykterhetstillståndet; utredningen framlade vissa förslag som dock icke ledde till lagstiftning.

Samtidigt som snabbutredningen tillsattes, behandlades vid 1943 års riksdag de motioner som ledde till att *1944 års nykterhetskommitté* tillkallades.

År 1945 omorganiserades de dittillsvarande av systembolagen ägda *allmänna restaurangbolagen.* Alla rättigheter till utskänkning inom folkrestauranger skall sedan dess av vederbörande systembolag överlåtas på det då nybildade Sveriges centrala restaurangaktiebolag, som i sin tur driver restaurangrörelsen genom något av sina fem dotterbolag, till vilka de allmänna restaurangbolagen ombildats.

Gällande bestämmelser i huvuddrag.

Rusdryckshandeln.

Nu gällande huvudförfattning är förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker (Rff), varigenom försäljningen av spritdrycker och vin regleras. Med *spritdrycker* förstås varje vätska, som håller mer än 2 1/4 volymprocent etylalkohol och som icke är att hänföra till vin

eller maltdryck. Till *vin* hänföres varje genom alkoholisk jäsning framställd dryck, som är tillverkad av saft från druvor, bär, frukt eller andra växtdelar, och som håller mer än 2 1/4 men ej mer än 22 volymprocent alkohol. (1 kap. 1 § Rff.) Vin vars alkoholhalt överstiger 14 volymprocent kallas starkvin. Med *maltdryck* förstås varje jäst, alkoholhaltig, odestillerad dryck, vid vars framställning torkat, rostat eller bränt malt kommit till användning (1 § förordningen den 15 december 1939 ang. tillverkning och beskattning av maltdrycker).

Försäljningen av rusdrycker indelas i *partihandel* — försäljning för export och till återförsäljare — och *detaljhandel* — all annan försäljning — vilken i sin tur har två olika grenar, utminutering och utskänkning. Utminuteringen sker från särskilda utminuteringsställen och omfattar försäljning till avhämtning och försändning på rekvisition. Med utskänkning förstås försäljning till förtäring på stället.

Den äldsta grundsatsen i nykterhetslagstiftningen är *rättighetssystemet*, enligt vilket tillverkning och försäljning av alkoholdrycker är mer eller mindre monopoliserad och därigenom lättare att kontrollera och beskatta. Rättighetssystemet har tidigt förenats med kommunalt inflytande över rättigheternas beviljande, *kommunalt veto*. Ytterligare en huvudprincip är *restriktionssystemet* eller *motbokssystemet*, som bl. a. innefattar individuell kontroll av kundernas inköp vid utminuteringen (»Brattsystemet»). Vidare bör nämnas *elimineringen av det enskilda vinstintresset* (»Göteborgssystemet»), vilket innebär att enskilda personer inte skall vara ekonomiskt intresserade av att konsumtionen ökas. Vinsten på rusdryckshandeln skall i stället förbehållas det allmänna.

Beträffande *detaljhandeln* gäller den principen att all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt (1 kap. 3 § Rff). Kontrollstyrelsen och (beträffande utskänkningen) länsstyrelserna kan vid behov komplettera bestämmelserna med ledning av den verkan de visar sig ha.

Utminutering får ske endast genom systembolag, vilka antages av länsstyrelsen i respektive län. Riket är för detta ändamål indelat i 41 detaljhandelsområden, vartdera med ett systembolag. Kontrollstyrelsen bestämmer områdenas gränser, vilka är avpassade efter naturliga handelsområden och ej sammanfaller med länsgränserna. Antalet utminuteringsställen och deras förläggning bestämmes inom varje detaljhandelsområde av systembolagen. Kommunalt veto gäller numera ej. Utminuteringsställe får dock nyinrättas endast i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5 000 invånare. (3 kap. 1—3 §§ Rff.) På ort utan utminuteringsställe kan systembolaget inrätta utlämningsställe, som dock endast tar emot rekvisitioner och utlämnar varorna. Dessutom har den som bor på ort, som saknar både utminuterings- och utlämningsställe, rätt till fri försändning till närmaste post-, järnvägs-, buss- eller ångbåtsstation (4 kap. 7 §).

Följande *generella restriktioner* gäller beträffande utminuteringen (4 kap.

Rff). Inköp får endast äga rum mot motbok och sådan erhålles tidigast vid 21 års ålder. Högst 4 (f. n. 3) liter spritdrycker får inköpas per kalendermånad. Dessutom får efterhandsinköp äga rum under 6 (f. n. 3) månader. Ingen generell begränsning har gjorts beträffande inköpsrätten till vin.

Restriktionerna i fråga om utminuteringen innefattar också *individuell kontroll*. Ingen har sålunda ovillkorlig rätt till motbok, utan systembolagen skall individuellt pröva att inköp inte kan befaras lända till skada för köparen eller annan (4 kap. 3 §). Sådan prövning skall företagas dels i fråga om den som på vissa sätt ådagalagt bristande skötsamhet ur nykterhetssynpunkt, dels när vissa sociala och ekonomiska förhållanden föreligger. Vid prövningen är systembolagen bundna av kontrollstyrelsens cirkulär (nr 8/1938). Även systembolagens förtroendenämnd har utfärdat anvisningar, som bolagen brukar följa. Ett exempel på regler av denna typ är att kvinnor och ogifta män inte brukar få motbok före 25 års ålder, trots att 1937 års riksdag uttalat sig för att 21 år borde vara den normala åldersgränsen. Spritdryckstilldelningens storlek fastställes av hemortsbolaget med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden. Om så anses lämpligt, kan bolaget uppdela sprittilldelningen på kortare perioder än en månad och stadga inskränkningar i vininköpen eller helt avstänga vederbörande från vininköp. Vid tillfälligt behov av inköp utöver den stadgade maximeringen kan bolaget bevilja extra tilldelning. I regel beviljas tämligen små kvantiteter. Systembolags beslut i motboksärenden kan överklagas hos kontrollstyrelsen, som i dessa frågor är högsta instans.

Under senare år har emellertid kontrollstyrelsen företagit tämligen långtgående förändringar i uppmjukande riktning i tilldelningspraxis. Sålunda har styrelsen låtit systembolagens förtroendenämnd i mars 1947 antaga nya regler för motbokstilldelning. Ändringarna innebär att vissa sociala och ekonomiska förhållanden hos köparna ej längre föranleder indragning eller begränsning av inköpsrätten.

Utminuteringen av rusdrycker är monopoliserad till de 41 *systembolagen*, varigenom det enskilda vinstintresset är eliminerat. Beträffande *utskänkningen* kan man särskilja två huvudslag av rättigheter, dels *systembolagsrättigheter* som av länsstyrelsen beviljas systembolag men av detta överlåtes till allmänt restaurangbolag eller enskilt företag, dels s. k. *fria rättigheter* som av länsstyrelsen ges direkt till rättighetsutövaren (avser endast trafikutskänkning, d. v. s. utskänkning på tåg, båtar och flygplan). En form av systembolagsrättighet, nämligen s. k. turistutskänkning, meddelas av Kungl. Maj:t. Tillstånd till utskänkning avser — utom specialformerna trafikutskänkning och turistutskänkning — antingen utskänkning som skall bedrivas året runt eller årligen under viss tidsperiod (årsutskänkning) eller utskänkning som skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod (tillfällig utskänkning, 3 kap. 6 §). Tillståndstiden för årsutskänkning, till vilken alltså även räknas säsongrättigheter, är 4 år (oktrojperiod, 3 kap. 7 § 1 mom.). Nu löpande period avser tiden den 1 oktober

1953—den 30 september 1957. Tillstånd till trafikutskänkning meddelas att gälla tills vidare, högst ett år.

Initiativrätt tillkommer i regel endast systembolag, men dessutom kan fullmäktige i kommunen ansöka om tillstånd, för den händelse systembolaget ej söker inom föreskriven tid (3 kap. 7 § 2 mom.). Tillstånd till utskänkning får utnyttjas först sedan tillståndet av systembolaget överlåtits på annan. Överlåtelsen sker genom kontrakt som skall fastställas av länsstyrelsen. Huvudinnehållet i kontrakten bestämmes av kontrollstyrelsen, som härigenom bl. a. utövar sin befogenhet att fastställa utskänkningsrestriktioner. Om ett systembolag avslår en framställning om överlåtelse eller fastställer villkor som anses olämpliga, kan beslutet överklagas hos länsstyrelsen och i sista hand hos Kungl. Maj:t (3 kap. 15 och 16 §§).

Då krigsfara, arbetslöshet, nöd eller annan särskild anledning föreligger, kan Kungl. Maj:t inskränka eller förbjuda eljest tillåten rusdryckshandel (3 kap. 22 §). På grundval av denna bestämmelse införde Kungl. Maj:t 1941 efter riksdagens hörande den ovannämnda begränsningen av motboksinköpen till högst 3 liter i månaden. För att förekomma oordning vid enstaka tillfälle kan inskränkningar eller förbud stadgas av länsstyrelse, polischef eller kommunalnämnd (3 kap. 21 §). Länsstyrelsen kan återkalla tillstånd eller förklara att överlåtelseavtal skall upphöra att gälla, om försäljningen orsakar oordning eller försämrat nykterhetstillstånd (3 kap. 19 §). Systembolagen kan enligt bestämmelser i överlåtelsekontrakten ingripa, om en restauratör missköter sig. Bolagen kan sålunda minska hans vinst på spritdrycker och starkvin, minska försäljningen till honom eller helt förbjuda fortsatt utskänkning. (Kontrollstyrelsens cirkulär nr 5/1953.)

I fråga om utskänkningen gäller i regel *kommunal bestämmanderätt*. För alla utskänkningsrättigheter utom trafik- och turiströttigheter erfordras sålunda samtycke av den kommunala representationen.

De viktigaste av de *restriktioner*, som uppställts i fråga om utskänkningen, gäller måltidstvång och kvantitetsbegränsningar. I Rff stadgas, att utskänkning av spritdrycker får äga rum endast i samband med »verklig» måltid bestående av lagad mat. Undantag har dock gjorts för spritdrycker i stark utspädning (lättgrogg). Vid utskänkning av vin skall lagad mat vara att tillgå, där ej utskänkningen sker i samband med servering av konditorivaror (5 kap. 1 och 2 §§).

Till dessa bestämmelser i Rff har kontrollstyrelsen utfärdat tillämpningsföreskrifter. I cirkulär nr 6/1942 (ändrat genom cirkulär 9/1951 och 1/1952) ges föreskrifter om lägsta pris å måltid, varierande med hänsyn till antalet rätter och olika restaurangklasser. Vidare ges särskilda bestämmelser om servering av lättgroggar och starkvin. Slutligen gäller olika kvantitetsregler för män och kvinnor, växlande med hänsyn till olika klockslag på dagen och olika restaurangklasser. Mellan kl. 12 och kl. 15 får sålunda serveras högst 7 1/2 cl spritdrycker och efter kl. 15 högst 15 cl för män och 7 1/2 cl för kvinnor (lägre på folkrestauranger). Dessutom får högst en kvartsbutelj (1/6 liter) starkvin utskänkas till varje gäst. Utan måltid får

serveras högst två lättgroggar, var och en bestående av högst 2 1/2 cl spritdrycker och minst 1/6 liter alkoholfri dryck.

Utöver restriktionerna rörande måltidstvång och kvantitetsbegränsningar innehåller Rff andra inskränkande regler såsom förbud mot utskänkning till vissa personer samt angående utskänkningstider. Utskänkning får sålunda icke äga rum till den som kan antagas ej ha fyllt 18 år eller till den som veterligen missbrukar starka drycker eller till den som är synbarligen berörd därav (5 kap. 8 §). Utskänkning får ej börja före klockan 12 och får ej fortgå efter klockan 22, såvida icke länsstyrelsen med kommunens godkännande beviljat utsträckt tid. På sön- och helgdagar får utskänkningen i regel börja först klockan 13, eftersom utskänkning under högmässotid är förbjuden. Tidigare stängning än klockan 22 kan i vissa fall före komma (5 kap. 4 §). Utskänkning är vidare förbjuden i lokal eller å plats, där offentlig danstillställning äger rum eller där offentligt skådespel, varieté-, cirkus- eller annan föreställning (dock ej konsert), till vilken allmänheten har tillträde, äger rum. Undantag kan medges av länsstyrelsen för särskilda fall (5 kap. 3 §). Undantag beträffande dansförbudet beviljas tämligen frikostigt. Det är även förbjudet att på ett utskänkningsställe förtära eller förvara starkare drycker än som får serveras på stället, t. ex. att på en vinrestaurang förtära eller förvara spritdrycker eller att på ett ölkafé förtära eller förvara spritdrycker eller vin (5 kap. 5 §).

På två vägar är *det enskilda vinstintresset* begränsat i fråga om utskänkningen, dels genom att en del av utskänkningen handhaves av allmänna restaurangbolag, dels genom det s. k. vinstkvantitetssystemet.

Alla rättigheter till utskänkning på s. k. *folkrestauranger* skall av vederbörande systembolag överlåtas på Sveriges centrala restaurangaktiebolag (»Riks-Sara»), som i sin tur driver restaurangrörelsen genom något av sina fem dotterbolag (3 kap. 15 §). Även restauranger av högre klass kan drivas av restaurangbolagen. Restaurangbolagen är organiserade på liknande sätt som systembolagen (6 kap. 16—21 §§).

Vid de privata restaurangerna är det enskilda vinstintresset begränsat genom *vinstkvantitetssystemet* (3 kap. 16 § 2 mom.). Enligt riksdagsbeslut år 1937 skall nämligen vinsten å utskänkta spritdrycker och starkviner under en övergångstid av 25 år (1938—1962) successivt avskaffas.

Handeln med maltdrycker.

Enligt 3 § förordningen den 15 december 1939 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker (Mtf) indelas dessa drycker i tre klasser. Klass I (svagdricka) omfattar maltdrycker med en alkoholhalt av högst 1,8 viktprocent. Till klass II (pilsnerdricka) hänföres maltdrycker, vars alkoholhalt överstiger 1,8 men ej 3,2 viktprocent. Klass III (exportöl) omfattar maltdrycker med en alkoholhalt överstigande 3,2 viktprocent. För försäljningen av svagdricka gäller bestämmelserna i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker (Aff). Försäljningen av pilsnerdricka är underkastad be-

stämmelserna i förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka (Pff), medan försäljningen av exportöl regleras genom förordningen den 1 juni 1923 angående förbud mot införsel till och försäljning inom riket av exportöl. Exportöl får sålunda icke säljas inom landet annat än för medicinska m. fl. ändamål.

Enligt Pff ges försäljningsrättigheter av länsstyrelserna, i fråga om utminutering tills vidare och i fråga om utskänkning i regel på viss tid, högst 3 år. Kommunalt veto gäller för både utminutering och utskänkning. Tillverkare av klass II har dock rätt att utan särskilt tillstånd bedriva utminutering. Några restriktioner (utöver förbud att sälja till berusade och minderåriga samt då missbruk eller olovlig försäljning kan förutses) föreskrives inte i Pff, men kommunerna har ofta föreslagit inskränkande villkor, vilka i allmänhet fastställts av länsstyrelserna. Sådana har också i vissa fall beslutats av länsstyrelserna på eget initiativ. Någon begränsning av det enskilda vinstintresset förekommer ej generellt, men på vissa orter har bildats försäljningsbolag med begränsat vinstintresse (s. k. allmännyttiga kafébolag), vilka handhar hela eller en del av detaljhandeln på platsen.

III. BEDÖMNING AV SAMHÄLLETS NUVARANDE NYKTERHETSFRÄMJANDE ÅTGÄRDER.

Den bedömning av samhällets hittillsvarande nykterhetspolitik som verkställts i nykterhetskommitténs förslag, remissyttrandena och propositionen är i huvudsak grundad på det omfattande statistiska material som samlats och bearbetats av kommittén. Dennas undersökningar har bl. a. omfattat alkoholvanor och missbruk i Sverige med tyngdpunkt på förhållandena vid årsskiftet 1945/46. Särskild uppmärksamhet har ägnats ungdomens alkoholvanor och därmed sammanhängande företeelser. Utvecklingen av alkoholvanor och missbruk har även blivit ingående belyst. Till jämförelse med det svenska materialet föreligger uppgifter från Danmark, Finland, Norge, Belgien, Frankrike, Nederländerna och Storbritannien.

Kommitténs svenska undersökningar redovisas i del I av dess betänkande, medan de internationella jämförelserna upptages i del IV. En undersökning rörande verkningarna av alkoholdrycker med olika styrka återfinnes i del II, medan de smärre undersökningarnas resultat uppvisas i anslutning till de särskilda frågor med vilka de äger samband. Sammanfattande redogörelser för undersökningarna lämnas i del V, principbetänkandet.

De huvudsakligaste resultaten av kommitténs undersökningar har sammanförts i propositionen (s. 76—94).

Utskottet får hänvisa till dessa redogörelser.

Kommitténs och remissorganens ställningstaganden redovisas närmare i propositionen (s. 97—155). En sammanfattning av de olika ståndpunkterna lämnas i departementschefens nedan återgivna yttrande.

Propositionen.

I propositionen föreslås att motbokssystemet avvecklas. Till motivering för detta förslag anför *departementschefen* följande.

Inledande synpunkter.

För frågan om en reviderad nykterhetspolitik i vårt land utgör motbokssystemets vara eller icke vara en avgörande utgångspunkt. Först sedan ställning tagits härtill är det möjligt att bestämma riktlinjerna för reformarbetet. Jag vill därför först upptaga spörsmålet om motbokssystemets verkningar till granskning.

Motbokssystemet tillkom under starka meningsbrytningar. Kritik anfördes både från nykterhetsrörelsen och från dem som motsatte sig inskränkningar i den enskildes konsumtionsvanor. Redan 1911 års nykterhetskommitté, som själv medverkade vid systemets skapande, framlade åtskilliga skäl mot detsamma. När systemet sedermera omprövades vid 1937 års

riksdag, fick det visserligen statsmakternas stöd. Meningsmotsättningarna var dock betydande, och redan sex år senare begärde riksdagen den förnyade prövning som ägt rum inom 1944 års nykterhetskommitté.

Systemet har sålunda varit omstritt under hela sin tillvaro. Vissa förskjutningar har ägt rum i debatten. När systemet infördes, stod förbudsfrågan i förgrunden. Motbokssystemet blev en kompromiss mellan anhängare och motståndare till förbudstanken. I ett senare skede har alternativet till motbokssystemet blivit en fri försäljning med eller utan konsumtionshämmande priser. Under hela tiden har emellertid systemets fördelar och nackdelar varit ett centralt ämne i diskussionerna.

De första åren hade argumenten å ömse sidor huvudsakligen teoretisk karaktär. Allt efter som tiden gick, kunde man hänvisa till vunna erfarenheter. Dessa uttolkades emellertid olika. Man saknade, trots åtskilligt utredningsarbete, ett tillnärmelsevis fullständigt material om orsaksfaktorerna bakom konsumtion och missbruk och om verkningarna av motbokssystemet. Ett av huvudsyftena när kommittén tillsattes var att erhålla ett fullständigare material.

Kommittén har gått till verket med stor grundlighet. Den har kartlagt omfattningen av konsumtion och missbruk, alkoholvanornas utveckling, ungdomens förhållande till alkoholen och sambandet mellan alkoholbruk och sociala missförhållanden. Ekonomiska förhållanden, levnadsvanor och andra s. k. utomlegislativa faktorer har belysts. Därjämte har kommittén sammanbragt ett omfattande internationellt jämförelsematerial.

De remissorgan som ingått i prövning av kommitténs undersökningar har i allmänhet värdesatt dem högt. Det har från flera håll uttalats att statsmakterna vid den förestående omprövningen av nykterhetspolitiken förfogar över ett material som saknar motstycke såväl i vårt land som i utlandet. Kritik har icke saknats, men denna synes i huvudsak vara riktad mot kommitténs slutsatser och omdömen, icke mot materialet som sådant. En särställning härvidlag intager kontrollstyrelsen, som utlåtit sig starkt kritiskt även mot kommitténs undersökningar. Det ligger i sakens natur att delade meningar kan hysas om uppläggning och utförande av sådana undersökningar som det här gäller. Styrelsens kritik har ytterligare belyst de omdebatterade spörsmålen.

Man synes emellertid kunna fastslå att kommitténs undersökningar äger stort värde. För dem som väntat att de skulle ge entydiga resultat utgör de dock sannolikt en besvikelse. Meningarna är starkt delade om vilka slutsatser som kan dragas av kommitténs material.

Kommittén har visserligen nått fram till en mycket bestämd uppfattning. Denna utmynnar i en stark förkastelsedom över motbokssystemet. Flera yttranden, som företräder åtskillig sakkunskap på området, ger emellertid uttryck för en lika stark övertygelse att systemet, om än begränsat till sin verkan, utgör en värdefull spärr mot överdriven spritkonsumtion.

Åtskilliga remissinstanser har ansett sig böra rikta allvarlig kritik mot kommitténs principbetänkande. Man har betecknat framställningen som

ensidig och bl. a. påpekat, att betydelsefulla reservationer, som gjorts i de beskrivande avsnitten, bortfallit i principbetänkandet. Invändningarna synes ha visst fog. Det må emellertid framhållas att icke heller kommitténs meningsmotståndare går fria från erinringar av liknande art.

Många remissorgan företräder en mera nyanserad ståndpunkt. Oaktat man i likhet med flera av dem måst betona svårigheterna att objektivt bedöma materialet och väga olika faktorer mot varandra, torde det vara möjligt att finna godtagbara grundvalar för ett ställningstagande i hithörande frågor. Kommittén och dess meningsmotståndare har genom sin argumentering klarlagt frågeställningarna och säkerligen gjort en ganska fullständig inventering av de väsentliga skälen för de olika ståndpunkterna.

Utomlegislativa faktorer.

Den första fråga, som inställer sig vid en bedömning av den hittillsvarande utvecklingen, är vilken betydelse som kan tillmätas de s. k. utomlegislativa faktorerna, d. v. s. de faktorer som vid sidan av samhällets ingripanden påverkar nykterhetstillståndet. Utan kännedom om dessa faktorer är det svårt att bilda sig en föreställning om verkningarna av samhällets nykterhetspolitiska åtgärder. Tydligt är också att ett studium av de utomlegislativa faktorerna borde kunna ge viktig vägledning för konstruktionen av sådana nykterhetspolitiska åtgärder som undervisning och upplysning i alkoholfrågan, ungdomssociala insatser samt åtgöranden för att främja ett alkoholfritt umgängesliv.

Vår kännedom om de utomlegislativa faktorerna är emellertid ganska begränsad. I själva verket torde det förhålla sig så att de flesta företeelser, som påverkar människornas beteende, också har betydelse direkt eller indirekt för nykterhetstillståndet. Man måste här räkna med ett flertal orsakssammanhang, som hittills icke tillnärmelsevis utretts eller som är helt okända.

Redan av kommitténs i dessa stycken tämligen kortfattade redogörelse framgår att de utomlegislativa faktorerna är sinsemellan olika, har skilda verkningssätt och icke kan klart avgränsas. Verkningarna blir också olika alltefter miljöns beskaffenhet. Flera remissorgan har framhållit att förhållandena vid tiden för motbokssystemets införande icke utan vidare kan jämföras med dagens svenska samhälle. Andra har betonat att förhållandena i olika länder skiftar starkt och att bl. a. i vårt land stora skiljaktigheter finnes även mellan olika landsdelar.

När det gäller att bedöma förhållandet mellan de utomlegislativa faktorerna och samhällets nykterhetspolitiska ingripanden föreligger ytterligare den svårigheten att det sker en ständig växelverkan dem emellan. En sådan växelverkan sker exempelvis mellan inkomstnivån och alkoholbeskattningen. Verkningarna av beskattningen — i många länder nykterhetspolitikens viktigaste medel — ställer sig självfallet olika vid riklig och knapp penningtillgång för konsumenterna.

Även om man iakttar den försiktighet som föranledes av det anförda, kan

man i likhet med kommittén och flertalet remissinstanser konstatera att vissa utomlegislativa faktorer har en utomordentlig styrka. Sådana faktorer torde ha medverkat till misslyckandet för rusdrycksförbuden i Finland, Norge och Förenta Staterna. Men även en sådan faktor som nykterhetsrörelsen har visat stor verkningsförmåga; rörelsen förmådde på kort tid förändra levnadsvanorna för stora delar av befolkningen i vårt land.

Det torde stå utom allt tvivel att utomlegislativa faktorer har sin andel såväl i den hyfsning av alkoholvanorna som ägt rum sedan sekelskiftet som i den breddning av alkoholbruket som skett sedan dess. Någon säker kännedom om orsakssammanhangen har man emellertid icke. Kommittén har såsom orsaker till förbättringarna i nykterhetstillståndet utpekat bl. a. industrialiseringen, det höjda välståndet, den ökade fritiden och de allt större möjligheterna att utnyttja denna samt den allmänna kulturlyftningen. När det gäller breddningen av alkoholvanorna har man ånyo framhållit det höjda välståndet och därutöver pekat på urbaniseringen, benägenheten hos de breda lagren att efterlikna de bättre situerades vanor samt psykologiska faktorer som sammanhänger med den oro och det jäkt som präglar nutiden.

Intet motsäger riktigheten i antagandet att dessa faktorer kan ha verkat i de angivna riktningarna. Det må emellertid framhållas att sådana iakttagelser endast kan avspegla utvecklingen i grova drag och utan anspråk på fullständighet.

Särskilt intresse tilldrager sig i detta sammanhang utvecklingen av nykterhetstillståndet bland ungdomen.

Kommittén har ingående utrett ungdomens alkoholvanor. Resultatet betecknas såsom starkt oroande. Ungdomens nykterhetsförhållanden befinner sig enligt kommittén i snabb försämring. I flera yttranden har man funnit att kommittén målat den svenska utvecklingen i alltför mörka färger, icke minst i vad gäller ungdomen. Man har sålunda påpekat att siffrorna för ungdomsfylleriet icke företer den oavlåtliga stegring som kommittén synes vilja göra gällande. De första åren efter andra världskriget medförde sålunda en markant nedgång i ungdomsfylleriet, låt vara att siffrorna sedan åter stigit. Man vänder sig också mot att kommittén betecknat utvecklingen i Finland och Norge såsom gynnsammare än i vårt land. Ungdomsfylleriets absoluta nivå ligger enligt dessa yttranden betydligt högre där än i Sverige.

Invändningarna synes icke oberättigade. Såsom framhållits redan av ungdomsvårdskommittén bör man icke överdriva de negativa dragen i ungdomens utveckling. Starkt positiva drag finnes också i bilden. Det oaktat finnes all anledning att ägna skärpt uppmärksamhet åt nykterhetstillståndet hos ungdomen. Siffrorna för ungdomsfylleriet är, hur de än tolkas, icke uppmuntrande, och det är ett oroväckande stort antal ungdomar som regelbundet missbrukar sprit. Alkoholvanorna torde, såsom nykterhetskommittén funnit, i regel grundläggas i ungdomsåren. När det gäller att avväga samhällets positiva nykterhetsfrämjande insatser, synes därför ungdomen böra komma i första rummet.

Det är icke möjligt att här närmare ingå på de olika faktorer som inverkat på ungdomens nykterhetsförhållanden. Nykterhetskommittén har skjutit motbokssystemet i förgrunden och ser i detta en väsentlig orsak till de negativa dragen i utvecklingen. Till denna fråga torde jag få återkomma i det följande. Andra faktorer som framhållits i debatten är ungdomens reaktioner inför de vuxnas beteende, ungdomarnas stegrade inkomster och deras emancipation i övrigt. Några remissorgan har pekat på sambandet mellan ungdomens alkoholmissbruk och den stegrade ungdomsbrottsligheten; orsakerna skulle delvis vara desamma. Icke heller på dessa punkter torde man emellertid äga säker kännedom om orsakssammanhangen.

Motbokssystemet.

Det förut sagda torde ge vid handen hur svårt det är att från varandra avgränsa verkningarna av utomlegislativa faktorer och av samhällets ingripanden. När det gäller ett sådant ingrepp som motbokssystemet, kan man därför — såsom ock framhållits av flera remissorgan — endast röra sig med mer eller mindre sannolika antaganden. Uppgiften blir att undersöka om det föreliggande materialet ger påtagligt stöd för sannolikheten av den ena eller andra ståndpunkten.

Nykterhetskommitténs huvudargument mot restriktionssystemet är att den svenska konsumtionsutvecklingen framstår som utpräglat ogynnsam vid internationella jämförelser. Den svenska konsumtionen av sprit är, räknat i liter per invånare, högre än i något av de sju andra länder, vars förhållanden kommittén studerat. Även utvecklingstendensen är gynnsammare i de flesta andra länderna. Kommittén har ansett sig kunna påvisa att detta för vissa av länderna gäller oberoende av olikheter i beskattning, inkomst- och prisnivå. En särskild undersökning har sålunda gjorts med avseende å mellankrigstiden i Sverige, Danmark, Nederländerna och Storbritannien, varvid nyssnämnda olikheter — alltså även olikheterna i välståndsutveckling — utmönstrats medelst statistiska metoder. Resultatet har blivit att utvecklingstrenden under nämnda tid varit gynnsammare i de andra länderna än i vårt land. Dessa förhållanden kan enligt kommittén icke förklaras på annat sätt än att det för vårt land säregna motbokssystemet varit till skada. Samtidigt pekar kommittén på olika drag i den svenska konsumtionsutvecklingen, vilka enligt dess uppfattning tyder på att systemets huvudsakliga effekt är att suggerera till ökade spritinköp och att draga till sig nya kunder. Kommittén har därvid bl. a. fäst sig vid att uttagsprocenten på motböckerna är hög, särskilt på de böcker som har de högsta tilldelningarna, samt att antalet motböcker successivt ökat. Suggestionen till ökade inköp och till breddning av kundkretsen leder, enligt vad kommittén funnit, indirekt även till ökning av alkoholmissbruket. Såsom förut nämnts ser kommittén i motbokssystemet en väsentlig orsak till de negativa dragen i fråga om ungdomens nykterhetstillstånd.

Den häftigaste remisskritiken har riktats mot kommitténs försök att i

den svenska konsumtionsutvecklingen finna belägg för uppfattningen att motbokssystemet suggererar till ökade inköp.

Beträffande den höga uttagsprocenten på motböckerna har hävdats av bl. a. kontrollstyrelsen, socialstyrelsen och systembolagens förtroendenämnd att den snarast tyder på att ransoneringen hindrar ännu större inköp. En ingående, men till sin innebörd något avvikande kritisk granskning göres i en statistisk utredning som fogats vid Hotell- och Restaurantförbundets yttrande. Där framhålles att man får räkna med att spritransoneringen har både suggererande och spärrande effekt men att de talrika illegala överlåtelserna gör det omöjligt att med någon säkerhet urskilja vad som är suggestionsverkan och vad som är spärrverkan. Kommittén har enligt samma utredning icke anfört sådana skäl som motiverar dess starka och ensidiga betonande av suggestionsfaktorn. Utan att ingå på de närmare detaljerna i denna diskussion torde man kunna konstatera att kritiken i ej oväsentlig mån förmått vederlägga kommitténs bevisföring i nu aktuella hänseenden.

Även kommitténs slutsats att ransoneringssystemet drager till sig nya konsumenter har mött gensagor. De väsentligaste invändningarna på denna punkt göres redan av en reservant inom kommittén. Han erinrar om att motboksantalet höll sig tämligen konstant ända fram t. o. m. år 1937. Den ökning som därefter inträtt har enligt reservanten särskilda orsaker. I sådant hänseende har han framhållit den år 1937 beslutade fria försändningen av rusdrycker, indragningen av den fjärde litern under krigsåren samt immigrationen under efterkrigstiden. Dessa påpekanden utesluter självfallet icke att motbokssystemet kan ha den av majoriteten påstådda effekten. Betydelsen av den verkan som sålunda må föreligga torde emellertid få anses starkt satt i tvivelsmål.

Kommitténs meningsmotståndare har å sin sida försökt påvisa att motbokssystemets effekt är övervägande konsumtionsspärrande. Delvis hänför man sig till samma förhållanden som av kommittén åberopats till stöd för dess ståndpunkt, bl. a. uttagsprocenten på motböckerna. Med hänsyn bl. a. till vad som anförts i nyssnämnda statistiska utredning synes emellertid denna bevisföring lida av samma svagheter som kommitténs.

Man har också försökt framlägga bevis av annan art för att styrka sannolikheten av en övervägande spärreffekt. Därvid har man huvudsakligen hänvisat till resultaten av vissa undersökningar rörande inköpens fördelning på olika delar av månaden i några svenska, finska och norska städer. Undersökningarna visar större inköp i början på månaden än vid dess slut i de svenska städerna, medan fördelningen är något avvikande i de norska och finska städerna. Några generella slutsatser om systemets spärrverkan torde emellertid icke kunna dragas av dessa undersökningar. De kan på sin höjd anses visa att motboksransoneringen utgör en spärr för vissa kategorier. Detta har icke bestritts från något håll. Det ligger för övrigt, såsom kommittén framhållit, i sakens natur att köpare, som är underkastade ransonering med månadstilldelning, i många fall uttar sin ranson på en gång och, såvitt angår månadsavlönade, vid månadens början.

Beträffande övriga i detta sammanhang nämnda förhållanden torde här endast behöva erinras om folkrestaurangernas större besöksfrekvens vid månadssluten. Denna tyder utan tvivel på en spärrverkan men helt naturligt endast hos det särskilda klientel som besöker folkrestaurangerna.

Icke heller kommitténs jämförelser med andra länder har gått fria från invändningar. Kommitténs motståndare har lagt fram en lång rad argument för att undanröja grunden för kommitténs slutsatser. Man har därvid särskilt uppehållit sig vid trendundersökningen. Det har bl. a. påpekats, att utmönstringen av de ekonomiska faktorerna icke varit rättvisande. Hänsyn har nämligen icke tagits till de prishöjningar som skett i Danmark och Storbritannien före undersökningsperiodens början; verkningarna av dessa prishöjningar har enligt samma yttranden sträckt sig långt framåt i tiden. Förhållandena anses icke heller i övrigt jämförbara. I vårt land har under samma period skett en stark urbanisering, medan motsvarande process i vissa jämförelseländer ägt rum under ett tidigare skede. I samma yttranden har utvecklingen efter andra världskriget skjutits i förgrunden. Man har påpekat, att utvecklingen i vårt land under denna tid icke synes ogynnsam i jämförelse med andra länder. Slutligen har det framhållits att man kommer till ett för vårt land gynnsammare resultat om man icke såsom kommittén begränsar sig till att jämföra spritkonsumtionen utan medtar samtliga alkoholdrycker och omräknar de konsumerade dryckerna i ren alkohol.

Uppenbarligen måste jämförelser av den art det här gäller vara behäftade med talrika felkällor. Detta torde framgå redan av vad förut anförts om svårigheterna att på rätt sätt bedöma de utomlegislativa faktorernas verkningar. Kommittén utgår i sin argumentering från att de utomlegislativa faktorerna i stort sett verkat på enahanda sätt i samtliga länder. När betydande skillnader föreligger redan mellan olika delar av ett och samma land, synes ett sådant antagande icke kunna göras utan mycket starka reservationer.

Redan det förhållandet att den svenska spritkonsumtionen absolut sett är betydligt högre än i jämförelseländerna synes emellertid ägnat att stämma till eftertanke. Detta gäller utan undantag under tiden efter andra världskriget och, utom i fråga om Frankrike, under mellankrigstiden. Med tanke härpå torde det betyda mindre att man i likhet med vissa remissinstanser kan konstatera att utvecklingen efter andra världskriget är ogynnsammare i några av de andra länderna än i Sverige. Denna tid har, såsom kommittén framhållit, medfört särskilda problem, i synnerhet i de f. d. krigförande länderna.

Mot trendundersökningen kan som nyss nämnts betydelsefulla erinringar göras. Man synes dock i de mot kommittén kritiska yttrandena ha underskattat betydelsen av att samtliga de jämförda länderna under den tid undersökningen avser visat en avgjort gynnsammare utveckling i fråga om spritkonsumtionen än vårt land. Resultatet blir likartat för Danmark, Storbritannien och Nederländerna, trots att sistnämnda stat icke före undersökningsperiodens början infört konsumtionshämmande spritskatter och trots

att stora skiljaktigheter även i övrigt måste ha förelegat mellan dessa länder inbördes. En särskild anledning att fästa avseende vid trendundersökningens resultat ligger självfallet däri att detta pekar i samma för vårt land ogynnsamma riktning som jämförelserna av den absoluta konsumtionsnivån.

Invändningen att jämförelser som avser konsumtionen av alla slags alkoholdrycker — icke blott sprit — ställer sig gynnsammare för vårt lands vidkommande är i och för sig riktig. Framhållas må emellertid, att det torde vara spritkonsumtionen som i flertalet länder åstadkommer huvuddelen av de sociala skadeverkningarna.

Även om man sålunda beaktar alla de felkällor som kan finnas vid de internationella jämförelserna och de invändningar som gjorts mot kommitténs bedömning, framstår jämförelsernas resultat som anmärkningsvärt. På gynnsamma verkningar av det för vårt land unika motbokssystemet tyder de i varje fall icke.

Den här verkställda granskningen av argumenteringen å ömse sidor synes kunna sammanfattas på följande sätt.

Kommittén och dess meningsmotståndare har framdragit snart sagt alla tänkbara skäl, som kan tyda på suggestionsverkan, respektive spärrverkan hos motboksransoneringen. Det torde efter denna diskussion stå klart att verkningar i båda de angivna riktningarna föreligger. Något påtagligt stöd för sannolikheten av att endera effekten överväger synes emellertid ej ha framkommit. Starka skäl, främst resultaten av de utländska jämförelserna, talar emot att systemet har övervägande spärreffekt. Man torde kunna konstatera, att systemets konsumtionshämmande verkningar i varje fall numera icke är, totalt sett, starkare än dess suggestionseffekt.

Det är obestridligt att systemet i början av sin tillvaro betytt åtskilligt för att hyfsa sederna och begränsa alkoholens skadeverkningar. Systemet har i främsta rummet varit inriktat på att motverka missbruket, och dess målsmän har nedlagt ett energiskt arbete i detta syfte. Resultaten torde icke vara så obetydliga som kommittén velat göra gällande. Kommitténs uppfattning att systemet befordrat missbruket grundar sig i främsta rummet på åsikten att det har en övervägande konsumtionsstegrande verkan. Denna åsikt har jag icke kunnat godtaga. Men även för den som är benägen att närmare ansluta sig till kommitténs åsikt om systemets effekt på konsumtionen måste dess uppfattning om verkan på missbruket förefalla oberättigad eller i varje fall starkt överdriven. Åtskilliga remissuttalanden torde bestyrka detta. Det finnes enligt min uppfattning icke heller anledning att giva motbokssystemet skulden för de negativa dragen i nykterhetstillståndet bland ungdomen. Såsom framhållits i flera yttranden, har dessa drag framträtt först under och efter andra världskriget. Systemet hade då varit i tillämpning mer än tjugu år. Tvärtom synes man kunna utgå ifrån att systemet alltjämt har en viss konsumtionshämmande effekt bland särskilda kategorier och även bland ungdomar.

Det torde icke vara behövligt eller ens möjligt att närmare ange orsakerna

till att systemets spärrverkan med tiden försvagats. Sannolikt har utomlegislativa faktorer spelat stor roll. Den försvagade spärreffekten har visat sig bl. a. i de talrika överlåtelserna av motbokssprit. Dessa har haft till följd att systemet icke längre förmått ge nämnvärt skydd åt dem som bäst behövt det, nämligen missbrukare och sådana ungdomar som visar tendenser till missbruk.

Vad jag här anfört avser motbokssystemets roll i den hittillsvarande utvecklingen, dess verkningar på nykterhetstillståndet. Min syn på systemets verkningar skiljer sig från kommitténs. Jag har icke funnit skäl att instämma i kommitténs uppfattning om systemets starkt negativa verkan. Men jag har ansett mig kunna konstatera att systemet totalt sett icke längre har någon märkbar nykterhetsfrämjande effekt. Därav torde bl. a. följa att lagstiftningen om rusdrycksförsäljningen icke spelar den centrala roll för nykterhetstillståndet som förut antagits och att i synnerhet motbokssystemets betydelse är ringa.

För kommittén är det självklart att motbokssystemet bör avskaffas. En sådan åtgärd blir enligt kommitténs uppfattning i sig själv ägnad att skapa ett bättre nykterhetstillstånd.

Vid remissbehandlingen av kommitténs betänkande har endast ett fåtal myndigheter och sammanslutningar uttryckligen gått emot förslaget att slopa motbokssystemet. De betänkligheter som i enlighet med det förut sagda anförts har merendels utmynnat i yrkanden om höjda spritskatter eller i förslag till särskilda åtgärder vid övergången till ett system med fri inköpsrätt. Till dessa förslag torde jag få återkomma i ett senare sammanhang.

Av de synpunkter jag här anlagt på motbokssystemet torde följa att det icke finnes anledning hysa förhoppningar om nämnvärda förbättringar i nykterhetstillståndet enbart genom systemets slopande. Då jag emellertid funnit att motboksransoneringen i sin totala effekt icke längre är märkbart nykterhetsfrämjande, bör detta leda till att kommitténs förslag godtages, försåvitt icke särskilda skäl kan anföras däremot.

Ett sådant skäl kunde vara att systemet, såsom jag nyss anmärkt, alltjämt kan utgöra ett visst skydd för särskilda kategorier. Systemets verkningar torde variera inom skilda kretsar och även olika individer emellan. Möjligheterna att åtkomma sprit är icke desamma för alla. Vissa människor torde dra sig för att begå olagligheter eller i varje fall för att taga kontakt med yrkesmässiga langare. För sådana människor kan systemet under vissa omständigheter motverka en överdriven konsumtion. Såsom exempel har vid remissbehandlingen nämnts personer som icke är missbrukare i egentlig mening men som visar tendenser till missbruk. Detsamma synes kunna gälla en del i huvudsak skötsamma ungdomar. En indirekt spärrverkan, som också i någon mån synes kunna göra sig gällande beträffande missbrukare, ligger måhända i de av motboksransoneringen föranledda höga priserna på den illegala marknaden.

Det skydd som systemet sålunda kan bereda särskilda kategorier får emellertid icke överskattas. Det hade i så fall avspeglat sig i systemets totala effekt. Vad angår den spärr som kan ligga i de höga priserna på den illegala marknaden må framhållas, att tillvaron av en sådan marknad i och för sig icke kan anses vara någon önskvärd effekt av systemet. Flera nykterhetsvårdande myndigheter har också i sina remissvar betonat, att de i sin verksamhet praktiskt taget aldrig förmärkt att missbrukare hindrats från att tillfredsställa sitt spritbegär.

Det här anförda synes alltså icke innebära sådana särskilda skäl mot den föreslagna åtgärden att slopa systemet att densamma icke bör komma till stånd. Så mycket torde emellertid framgå, att man, såsom ock framhållits från flera håll, får räkna med större svårigheter under övergången till ett fritt försäljningssystem än vad nykterhetskommittén förutsett.

Ett viktigt skäl för att slopa motbokssystemet är intresset att undgå dess inköpssuggererande verkningar. Såsom framhållits vid remissbehandlingen torde dessa göra sig gällande både beträffande skötsamma konsumenter och i fråga om förbrukare som har hög konsumtion och kan bedömas såsom mindre pålitliga i nykterhetsavseende.

Lämnar man frågan om systemets verkningar på konsumtionen, anmäler sig ett flertal argument för att avskaffa detsamma.

Man kan icke bortse från att motbokssystemet innebär ett tämligen starkt ingrepp i den enskildes livsföring. Ett sådant ingrepp bör icke ske utan goda skäl. Det bärande motivet för detta ingrepp har varit att det skulle utgöra ett verksamt skydd för framför allt missbrukare och ungdomar. Såsom jag nyss utvecklat torde emellertid detta skydd numera i stor utsträckning vara illusoriskt.

Ännu allvarligare synes emellertid vara att systemet icke vunnit önskvärd förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Flertalet ansvarskännande medborgare torde reagera mot den yrkesmässiga langningen. Olaga överlåtelser av sprit i andra former anses däremot i vida kretsar icke vara förkastliga. Det är också allmänt känt att olagliga överlåtelser förekommer i stor omfattning och att endast ett fåtal fall blir beivrade.

Till en del torde förklaringen till dessa förhållanden ligga däri att vissa av systemets yttringar tett sig svårförståeliga för allmänheten. Detta torde bl. a. sammanhänga med att systemet förutsätter upprätthållande av vissa regler som icke överensstämmer med vanor och beteenden som anses naturliga. Man torde icke kunna bortse ifrån att allmänhetens reaktion mot systemet tagit sig uttryck i en allmän misstänksamhet och avoghet mot samhällets nykterhetspolitiska strävanden. Detta gäller icke minst dem som man i första hand vill nå med upplysning, nykterhetsvård och andra positiva åtgärder.

I och för sig torde det icke vara omöjligt att avlägsna vissa av motbokssystemets olägenheter genom reformer inom dess ram. Exempel härpå utgör den år 1937 införda rätten till efterhandsinköp som torde varit ägnad att minska systemets suggestionsverkan. Liknande effekt torde följa av de

sedan 1947 tillämpade tilldelningsprinciperna som i huvudsak innebär att tilldelningarna icke längre göres beroende av motboksinnehavarens ekonomi. Effekten av sådana åtgärder måste emellertid vara begränsad. Så länge en förprövning och gradering av inköpsrätten bibehålles, torde man exempelvis aldrig kunna helt undanröja den olyckliga föreställningen om motboken och tilldelningen såsom ett bevis på social fullvärdighet. Man torde i likhet med nykterhetskommittén även böra framhålla att åtgärder av nu antytt slag med nödvändighet innebär att systemets spärrverkan ytterligare försvagas.

Mot det nuvarande restriktionssystemet talar slutligen att det är förbundet med dryga kostnader. Självfallet måste man här som eljest mot varandra väga kostnaderna och de resultat som vinnes. Man behöver icke dela nykterhetskommitténs negativa uppfattning om systemet för att konstatera att det icke ger ett utbyte som motsvarar kostnaderna. Självfallet har frågan om systemets fortvaro betydelse även vid avvägningen av de ekonomiska insatserna för positiva nykterhetspolitiska åtgärder. I en tid då den största sparsamhet måste iakttagas blir möjligheterna att lämna nya eller ökade anslag för sådana ändamål avsevärt större, om betydande besparingar samtidigt kan göras inom försäljningsorganisationen för rusdrycker. Motbokskontrollens slopande möjliggör besparingar som på längre sikt mer än väl motsvarar behovet av sådana anslag.

På grund av här anförda skäl finner jag mig böra förorda att motbokssystemet avvecklas.

Motionerna.

Såsom förut omtalats har yrkande om avslag å propositionen framförts i två motioner, II: 535 och II: 546.

I motionen *II: 535* hävdas att ett bifall till propositionen skulle innebära ett tvärt avbrott i den nykterhetspolitik vilken bedrivits i vårt land sedan husbehovsbränningens avskaffande år 1855. De gjorda landvinningarna är det i hög grad angeläget att bevara och ytterligare utvidga. Då detta icke kan ske med nuvarande restriktionssystem, bör andra utvägar sökas i stället för att ge fältet fritt för spritbrukets skadeverkningar. En sådan utväg vore att, med bibehållande av ett i tillämpliga delar reviderat motbokssystem, i långsam takt minska alkoholstyrkan i de starkare spritsorterna och att likaså i samma tempo minska tilldelningen på motböckerna. Motionärernas avslagsyrkande är, som förut nämnts, förenat med hemställan om ny utredning i nykterhetsfrågan.

Till stöd för yrkandet i motionen *II: 546* om avslag å propositionen — i andra hand om uppskov med ikraftträdandet av de nya förordningarna till den 1 juli 1960 — anföres ett flertal kritiska synpunkter bl. a. mot förslagen att avskaffa motbokssystemet och att bibehålla det kommunala vetot vid utskänkning av rusdrycker. Vidare pekar motionärerna på svårigheterna att

inom den avsedda tiden skaffa lämplig personal för upprustningen av nykterhetsvården och andra positiva nykterhetsfrämjande insatser.

Även vissa andra motioner går, såsom framgår av den tidigare redogörelsen, ut på att propositionen icke skall bifallas vid innevarande vårsession.

I likalydande motionerna *I: 426* och *II: 570* föreslås sålunda folkomröstning och uppskov med behandling av propositionen till höstsessionen. Motionärerna erinrar om de meningsskiljaktigheter rörande motbokssystemet som framkommit samt pekar på att frågan om nya riktlinjer för nykterhetspolitiken står utanför de vanliga politiska åsiktsgrupperingarna, varför någon klar bild icke stått att vinna beträffande den mening som råder hos folket. Vidare hänvisar man till 1922 års förbudsomröstning samt framhåller att enighet råder om att rådgivande folkomröstning bör komma till användning i större utsträckning.

Motsvarande yrkande i likalydande motionerna *I: 427* och *II: 565* motiveras delvis med samma skäl. Därutöver framhålles att det under debatten från visst håll gjorts gällande att frågan om motbokssystemets avskaffande i särskilt hög grad borde intressera landets kvinnor. Frågeställningen vid den ifrågasatta folkomröstningen är enligt motionärerna relativt enkel och inskränker sig till alternativen bibehållande av motboken samt fri rätt att inköpa rusdrycker.

Utskottet.

Sedan flera årtionden tillbaka har svensk nykterhetspolitik dominerats av den för vårt land unika spritransoneringen med motbok. De i propositionen förordade riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken bygger på förutsättningen att motbokssystemet avskaffas. Utskottet ser därför som sin första uppgift att taga ställning till denna fråga.

Om motboksransoneringens verkningar har länge stått strid. Från nykterhetskommitténs sida har hävdats att motbokssystemet huvudsakligen suggererar till ökad spritförtäring. Kommittén har härvidlag fått stöd av ett stort antal remissorgan. Den motsatta uppfattningen — att systemet alltjämt utgör en värdefull spärr för konsumtionen — har också kommit till uttryck i olika yttranden. De som omfattar denna mening representerar dock, av remissbehandlingen att döma, icke längre någon mera allmänt utbredd opinion. Departementschefen har icke helt godtagit kommitténs slutsatser. Efter ingående prövning av argumenten å ömse sidor har han emellertid konstaterat, att systemets konsumtionshämmande verkningar i varje fall numera icke är, totalt sett, starkare än dess suggestionseffekt.

Enligt utskottets mening ger det föreliggande materialet med erforderlig säkerhet vid handen att motboksransoneringen icke längre utgör någon verksam konsumtionsdämpande faktor. Utskottet kan därför instämma i departementschefens slutsats. Huruvida därutöver fog kan finnas för nykterhetskommitténs uppfattning att systemet huvudsakligen suggerar till ökad för-

brukning anser sig utskottet inte behöva pröva i detta sammanhang. Redan den av departementschefen intagna ståndpunkten innebär att systemet spelat ut sin roll och föranleder, såsom även framhållits i propositionen, att det bör avskaffas, försåvitt icke särskilda skäl talar däremot. Beträffande de frågor som härvid anmäler sig kan utskottet i stort sett instämma i vad departementschefen anfört. Utskottet får erinra om att departementschefen icke blott funnit sig kunna avvisa tänkbara argument för att behålla systemet utan också påvisat att detsamma — om man bortser från frågan om dess verkningar på konsumtionen — är förbundet med åtskilliga allvarliga olägenheter.

Utskottet vill ytterligare framhålla att nykterhetskommitténs undersökningar visserligen blottat oroväckande fakta rörande nykterhetstillståndet men också visat att den långt övervägande delen av befolkningen, omkring 90 procent, är skötsam i nykterhetsavseende. Motbokssystemet måste enligt sakens natur ta befattning med alla konsumenter och således även med den stora majoriteten skötsamma. Ett gynnsammare utgångsläge för samhällets nykterhetspolitiska strävanden skulle erhållas, om dessa omedelbart kunde inriktas på sådana personer som löper risk att drabbas av alkoholskador eller redan skadats.

Under frågans förberedande behandling har man diskuterat olika möjligheter att verkställa reformer inom motbokssystemets ram, främst uppmjukningar. Departementschefen har emellertid avvisat denna tanke. Därvid har han framhållit att sådana reformer endast delvis skulle kunna avlägsna de med systemet förbundna olägenheterna. Uppmjukningar i systemet skulle även innebära att dess spärrverkan ytterligare försvagades. Utskottet kan ansluta sig till vad departementschefen anfört i denna del.

Tanken att bibehålla ett modifierat motbokssystem har ånyo upptagits i motionen II: 535, som utmynnar i hemställan om avslag på propositionen. Motionärerna förordar en skärpning av systemet genom att successivt minska tilldelningarna på motböckerna. Samtidigt skulle alkoholstyrkan i de starkare spritsorterna sänkas.

Enligt utskottets mening är det föga troligt att en sådan politik skulle leda till konsumtionsminskning. Tidigare lokala försök att successivt nedskära ransonerna har icke givit goda erfarenheter. Det torde ligga i sakens natur att de inköpssuggererande verkningar varmed spritransoneringen otvivelaktigt är förenad blir starkare ju strängare denna är. Olägenheterna av systemet skulle kvarstå eller förvärras. Bl. a. torde man få räkna med ökade risker för illegal hantering.

Avslag på propositionen har även yrkats i motionen II: 546. Såsom skäl för sin hemställan anför motionärerna en rad kritiska synpunkter på de i propositionen förordade riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken.

Det material som framlagts har givit utskottet den bestämda uppfattningen att motbokssystemet bör avvecklas. Såsom närmare skall utvecklas i annat sammanhang finner sig utskottet också i stort sett kunna tillstyrka de i

propositionen uppdragna riktlinjerna för en ny nykterhetspolitik. Utskottet kan därför icke biträda avslagsyrkandena i ovannämnda båda motioner.

Till prövning återstår de yrkanden om rådgivande folkomröstning som framförts i motionerna I: 426 och II: 570 samt I: 427 och II: 565. Båda de förslag som innefattas i dessa motioner innebär att riksdagen icke nu tar ställning till propositionen. Ett sådant uppskov finner sig utskottet icke ha anledning att förorda.

Utskottet kan icke dela den tvekan i frågan om motbokssystemets avskaffande varåt motionärerna givit uttryck. Såsom utskottet tidigare påpekat ger remissbehandlingen av nykterhetskommitténs förslag icke heller vid handen att de kretsar som vill värna om systemet representerar någon mera allmänt utbredd opinion. Motbokssystemets avskaffande är därjämte i propositionen förbundet med viktiga positivt nykterhetsfrämjande åtgärder. De i olika propositioner framlagda förslagen innefattar ett sammanhängande nykterhetspolitiskt program. Ett uppskjutande av avgörandet medför att jämväl insättandet av dessa positiva insatser blir försenat.

Då nu efter den grundliga beredning ärendet erhållit ett hela problemet omspännande och i alla väsentliga delar godtagbart program för den framtida nykterhetspolitiken föreligger, får utskottet, med avstyrkande av nyssnämnda motioner, förorda att riksdagen utan ytterligare dröjsmål fattar beslut på grundval av propositionen.

IV. DEN FRAMTIDA NYKTERHETSPOLITIKEN.

Förarbeten till propositionen.

I propositionen erinras till en början (s. 166) om de förslag som avgivits av *1946 års alkoholistutredning* och *ungdomsvårdskommittén*. Vidare sammanställes (s. 167—168) de nu aktuella reformfrågorna med reformarbetet inom vissa närliggande områden som är av betydelse för nykterhetstillståndet.

I fortsättningen återges ur *nykterhetskommitténs* principbetänkande vissa av kommittén anförda allmänna synpunkter och dess principiella överväganden rörande nykterhetspolitiken (s. 169—176), varjämte en sammanfattande redogörelse lämnas för nykterhetskommitténs förslag (s. 176—180). Ytterligare redovisas dels kommitténs förslag i vissa frågor, nämligen om alkoholdryckernas art och alkoholhalt, beskattningen som nykterhetspolitiskt instrument samt övergångstiden (s. 180—186), dels reservationer m. m. (s. 186—189).

Remissorganens ställningstagande i samma frågor upptages därefter (s. 189—215).

Slutligen redogöres översiktligt för de överväganden och förslag som framkommit från fyra av de av departementschefen tillsatta snabbutredningarna, nämligen f. d. överdirektören *Sven Almgrens* utredning om beskattningen av olika drycker, *1953 års utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar, nykterhetsnämndssakkunniga* samt *kommittén för motverkande av missbruk vid övergång till friare spritförsäljning* (s. 215—232). Sistnämnda kommittés utredningar om de vid ett avskaffande av motbokssystemet förutsebara övergångssvårigheterna återges mera utförligt.

Propositionen.

De i propositionen förordade riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken och skälen härför anges i följande uttalande av *departementschefen*.

Allmänna synpunkter.

I uppdraget för 1944 års nykterhetskommitté ingick att på bred grundval ompröva den hittills förda nykterhetspolitiken. Kommittén har verkställt ingående utredningar och framlagt förslag icke blott rörande motbokssystemet utan även på ett flertal andra områden inom nykterhetspolitiken. Den har vidare anknutit till tidigare förslag samt kompletterat dessa genom egna förslag eller rekommendationer. Inom vissa avsnitt, där konkreta förslag ej sålunda förelegat, har jag igångsatt ytterligare utredningar. Flertalet

av dessa utredningar har slutförts och därvid avgivna förslag remissbehandlats.

Nykterhetskommitténs förslag innebär en radikal omläggning av den hittills förda nykterhetspolitiken. I yttrandena över kommitténs betänkande har man så gott som enhälligt vitsordat behovet av reformer. Meningarna om kommitténs förslag är delade i viktiga hänseenden, främst beträffande principerna för handeln med rusdrycker. Kommitténs förslag har emellertid med större eller mindre reservationer godtagits av flertalet hörda myndigheter och sammanslutningar. På åtskilliga punkter har förslagen vunnit allmän anslutning.

För egen del finner jag att kommittén — om än dess kritik mot det nuvarande motbokssystemet såsom jag tidigare visat synes starkt överdriven — på ett övertygande sätt klarlagt behovet av reformer inom nykterhetspolitiken. Jag har också förklarat mig biträda ståndpunkten att motbokssystemet bör avvecklas. Ehuru åtskilliga ändringar i de av nykterhetskommittén och de andra utredningsorganen framlagda förslagen synes erforderliga, torde dessa i stort sett vara ägnade att ligga till grund för beslut av statsmakterna.

Jag vill därför förorda att principerna för nykterhetspolitiken nu omprövas.

Utgångsläget är helt visst ett annat nu än den gång motbokssystemet tillkom. Då var spritkonsumtionen synnerligen hög och missbruket vitt utbrett. De av spritbruket förorsakade sociala missförhållandena framträdde bjärt. Förhållandena på detta område är nu avsevärt bättre. En hyfsning av alkoholvanorna har inträtt, och såväl missbruk som alkoholskador faller mindre starkt i ögonen.

Nykterhetskommittén har det oaktat ansett sig böra betrakta tillståndet med oro. Kommittén grundar detta sitt omdöme på att den svenska spritkonsumtionen fortfarande är anmärkningsvärt hög och de direkta eller indirekta alkoholskadorna stora. Utvecklingen går enligt kommittén snarast mot en försämring av nykterhetstillståndet. Särskilt gäller detta ungdomen.

I åtskilliga yttranden har hävdats att kommittén svartmålat den svenska utvecklingen. Man har i första hand pekat på minskningen i de utåt synliga skadorna. Beträffande konsumtionsnivån framhålles, att minskningen i förtäringsmängderna per invånare icke är obetydlig i betraktande av det ökade antalet konsumenter; förtäringsmängden per konsument har således minskat avsevärt. Även fylleristatistiken åberopas i detta sammanhang. Antalet fylleriförseelser per invånare har visserligen icke minskat nämnvärt sedan 1920-talets början. Man erinrar emellertid om att bevakningen skärpts och man pekar därvid på inflyttningen från landsbygden till städer eller andra tätorter med bättre polisbevakning; även på den rena landsbygden har bevakningen förbättrats. Toleransen mot offentlig berusning har samtidigt blivit mindre. Att fylleriförseelserna trots detta icke ökat tyder enligt samma yttranden på att det verkliga fylleriet minskat. Invändningar har, såsom anmärkts i

nästföregående avdelning, riktats även mot kommitténs uppfattning om nykterhetstillståndet bland ungdomen.

Erinringar av denna art kan utan tvivel göras. Det finns också positiva drag i utvecklingen. Men det bör framhållas, att meningsskiljaktigheterna på dessa punkter mellan kommittén och de ifrågavarande remissorganen i och för sig har mindre betydelse. Samma remissorgan vitsordar nämligen i allmänhet, att den svenska konsumtionen är alltför hög och att utvecklingen av nykterhetstillståndet icke är tillfredsställande.

Sammanfattningsvis måste konstateras att nykterhetstillståndet inte är tillfredsställande. Det inger tvärtom bekymmer. Den svenska spritkonsumtionen är hög i jämförelse med åtskilliga jämförbara länder, en ökning av ungdomsfylleriet har inträtt, och spritmissbrukets sociala skadeverkningar är alltjämt stora. Spritmissbrukets syndaregister som orsak till skilsmässor, brottslighet, trafikolyckor och minskad effektivitet i arbetet har belysts bl. a. i nykterhetskommitténs utredningar och är av oroande omfattning. Ett starkt intresse för nykterhetsbefrämjande åtgärder är av behovet påkallat från samhällets sida. Dess bättre visar remissyttrandena i anledning av nykterhetskommitténs förslag, att denna mening omfattas av en nära nog enhällig opinion.

När det nu gäller att finna vägar för det allmännas nykterhetspolitiska ingripanden kan man bygga på en mansålders erfarenhet. Denna lär oss framför allt, att det icke torde finnas något universalmedel för skapande av ett radikalt förbättrat nykterhetstillstånd. Rusdrycksförbudet har där det införts icke kunnat vinna den anslutning i den allmänna meningen som erfordras för dess upprätthållande. Det för Sverige unika restriktionssystemet med motbok har visserligen, såsom framgår av det tidigare anförda, haft en viss påtaglig initialeffekt men har sedan på längre sikt icke medfört några mera märkbara förbättringar. Jag har därför förordat att systemet avvecklas.

Den svenska nykterhetspolitiken har emellertid arbetat också med andra medel än restriktioner. Samhället har gjort åtskilliga insatser på sådana områden som nykterhetsvård samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan. Ehuru dessa vid en internationell jämförelse ter sig aktningsvärda, måste emellertid utgifterna för de positiva åtgärderna betecknas som blygsamma i förhållande till kostnaderna för motbokssystemet.

Ett ingripande, som hittills reglerats ur väsentligen andra synpunkter än nykterhetspolitikens, är alkoholbeskattningen. Denna kan uppenbarligen icke frånkännas betydelse i förevarande sammanhang.

Det ligger i sakens natur att de nykterhetspolitiska insatserna i huvudsak måste inriktas på de fält som har omedelbar betydelse för nykterhetstillståndet. Att i nu aktuella sammanhang ompröva alla de socialpolitiska och kriminalpolitiska åtgärder som direkt eller indirekt har betydelse för nykterhetstillståndet — eller för sin effekt är beroende av detta — torde varken vara lämpligt eller ens möjligt. Men det står numera klart att man icke kan

begränsa sig såsom hittills skett. Vissa åtgärder av den art som nyss nämnts äger så stor betydelse för nykterhetstillståndet, att de måste bedömas såsom viktiga led i en effektiv nykterhetspolitik. Detta gäller särskilt de ungdomssociala åtgärderna.

Även för den som icke kan helt biträda kommitténs uppfattning om motbokssystemet bör det stå klart att en större vikt än tidigare måste läggas vid de positiva åtgärderna. Behovet av ökade insatser på dessa fält synes väl dokumenterat. En fördel med sådana ingripanden är att kontrasuggestiva verkningar i allmänhet är uteslutna. De innebär som regel icke tvång utan vädjar till den enskildes förnuft och ansvarskänsla, eller också är de av hjälpande art. Ökade positiva insatser bör således under alla förhållanden ske. Motbokssystemets slopande möjliggör ökningar av hithörande anslag i en utsträckning som eljest varit utesluten med hänsyn till det aktuella statsfinansiella läget.

Positiva nykterhetsfrämjande åtgärder.

De nuvarande positiva åtgärderna har trots sin blygsamma omfattning icke varit utan effekt. Nykterhetskommitténs utredningar synes visa att ökade insatser med fördel kan göras. Härvid bör i första hand de nuvarande åtgärderna uppmärksammas.

Dessa är av olika natur. En huvudgrupp är de som syftar till att förebygga alkoholmissbruk genom undervisning och upplysning. Hit brukar även hänföras alkoholforskningen. En annan huvudgrupp, nykterhetsvården, har till ändamål att i olika former hjälpa de redan alkoholskadade.

Beträffande forskningen och undervisningen synes nykterhetskommitténs förslag väl ägnade att ligga till grund för statsmakternas beslut. De innebär bl. a. att en professur i alkoholforskning inrättas samt att undervisning i alkoholfrågan beredes ökat utrymme vid militärförband, skolor och andra läroanstalter.

Statens stöd åt nykterhetsupplysningen utgår i form av anslag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning och övriga nykterhetsorganisationer. Nykterhetskommittén har föreslagit att anslagen ökas. I samband därmed skall staten erhålla ökat inflytande inom centralförbundets ledning.

Förslagen synes i stort sett lämpliga i vad de berör centralförbundet. Beträffande övriga organisationer har jag funnit en överarbetning erforderlig, bl. a. för att finna fastare normer för bidragsgivningen samt att motverka risker för byråkratisering och minskad självständighet i organisationernas arbete. Överarbetningen har verkställts av utredningen angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar. Dess förslag går i huvudsak ut på att organisationerna skall få ett mindre grundbidrag, samt att statsbidragen i övrigt skall få karaktären av stimulansbidrag för utåt riktad verksamhet och förutsätta egna ekonomiska insatser från organisationernas sida. Stimulansbidrag med högre belopp än som normalt skall utgå föreslås under budgetåret före en eventuell omläggning av för-

säljningssystemet för rusdrycker. Förslagen synes kunna tillgodose de nyss angivna syftena samt även i övrigt vara lämpliga.

Behovet av ökade insatser har icke minst visat sig inom nykterhetsvården. Verksamheten har visserligen effektiviserats, bl. a. genom uppoffringar från kommunernas sida. Det är emellertid allmänt omvittnat, att den nuvarande organisationen icke förslår för annat än de mest trängande uppgifterna. Bl. a. saknar man ofta resurser att inskrida på ett tillräckligt tidigt stadium av missbruk.

Redan 1946 års alkoholistvårdsutredning föreslog en avsevärd utbyggnad av nykterhetsvården. Förslaget innebar en förbättrad anstaltsorganisation med särskilda alkoholistsjukhus men också en förstärkning av nykterhetsnämnderna i syfte att tillgodose behovet av tidiga ingripanden. Utredningens förslag byggde på tanken att sådana ingripanden skulle ske i vidgad omfattning och väsentligen få formen av hjälpåtgärder i samarbete med missbrukaren. Nykterhetskommittén har kompletterat utredningens förslag i fråga om den öppna nykterhetsvården. Bl. a. har den ännu starkare betonat nykterhetsnämndernas skyldighet att ingripa vid begynnande missbruk.

Nu återgivna förslag avser närmast den nykterhetsvård som permanent kan erfordras. Med tanke på de särskilda påfrestningar som eventuellt kan uppkomma i samband med en övergång till ett ändrat rusdrycksförsäljningssystem har jag låtit särskilda sakkunniga undersöka möjligheterna att tillfälligt förstärka nykterhetsnämnderna med frivilliga krafter. De sakkunniga har funnit, att en sådan förstärkning kan ske, och föreslagit särskilda åtgärder för ändamålet.

En välbehövlig effektivisering av nykterhetsvården synes kunna ske i anslutning till de sålunda framlagda förslagen.

Vid en avvägning av samhällets positiva nykterhetsfrämjande åtgärder synes, såsom framhållits redan i annat sammanhang, ungdomen böra komma i främsta rummet. Förut omtalade positiva åtgärder vänder sig i stor utsträckning till ungdomen. Den undervisande verksamheten avser sålunda i huvudsak ungdomar. Även nykterhetsupplysningen riktar sig i stor utsträckning till ett ungdomligt klientel. Förstärkningen av nykterhetsvården innebär, som nämnts, ökade möjligheter och skyldigheter för nykterhetsnämnderna att ingripa på ett tidigt stadium av missbruk. Det ligger i sakens natur att sådana ingripanden i stor utsträckning kommer att gälla ungdomliga missbrukare.

Men därutöver synes erforderligt att vidtaga nya åtgärder som direkt tager sikte på ungdomens förhållanden. Genom stöd åt sammanslutningar med ungdomsvårdande åtgärder på programmet, åt ungdomsidrott och åt organiserad fritidsverksamhet bland ungdom synes det möjligt att inrikta åtskilliga unga människor på lämpliga fritidssysselsättningar och främja deras fostran till ett nyktert och ordentligt levnadssätt. En organiserad fritidsverksamhet motverkar olämpliga påverkningar i liga och gäng. Ungdomarna kommer i stället i beröring med en miljö, där samverkan för ideella eller eljest positiva syften är ett dominerande drag. Förslag i sådan riktning har tidigare

framlagts av ungdomsvårdskommittén i allmänt ungdomsvårdande syfte. Dess betydelse ur nykterhetspolitisk synpunkt är emellertid uppenbart, och nykterhetskommittén har även starkt betonat vikten av att sådana åtgärder genomföres. Att de är av betydelse även ur allmänt socialpolitisk och kriminalpolitisk synpunkt utgör ett ytterligare skäl att pröva möjligheterna för en samhällelig insats på detta område.

Ungdomsvårdskommitténs förslag har bearbetats av utredningen rörande stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar. Utredningens uppdrag avsåg framför allt att finna normer för bidragsgivningen som tillgodoser skäliga önskemål om kontroll och enkelhet i tillämpningen. Utredningen synes i allt väsentligt ha löst denna uppgift. Härigenom har förutsättningar skapats för insatser som förefaller synnerligen angelägna. De torde komma att innebära ett viktigt tillskott till de traditionella nykterhetspolitiska åtgärderna.

Positivt nykterhetsfrämjande insatser i ny form synes möjliga även på andra områden. Jag syftar här på åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv. Frågan utredes av en särskild kommitté. I den mån denna kan ge anvisning på lämpliga åtgärder, torde förslag i ämnet kunna föreläggas riksdagen så tidigt att åtgärderna kan vidtagas tillsammans med övriga reformer inom nykterhetspolitiken.

I samband med nykterhetsupplysningen och nykterhetsvården har antytts att särskilda åtgärder kan behöva vidtagas för att bemästra de särskilda problem som kan uppstå vid en omläggning av principerna för rusdrycksförsäljningen. I sådant syfte ifrågakommer ytterligare att anordna en upplysningskampanj under övergångstiden till ett nytt försäljningssystem. Jag torde få återkomma till dessa frågor i anslutning till övriga spörsmål rörande övergången till en ny nykterhetspolitik.

De här antydda positiva åtgärderna kommer att preciseras närmare i särskilda propositioner. Den anslagsmässiga ramen för åtgärderna blir, som förut nämnts, i viss mån beroende av den ståndpunkt statsmakterna intager i fråga om försäljningssystemet. Det är under alla förhållanden önskvärt att anslagen icke tillmätes för snävt. För en, såvitt nu kan förutses, helt tillfredsställande utbyggnad av de positiva insatserna erfordras anslagsökningar på i runt tal 7 milj. kr. årligen. Därtill kommer engångskostnader under övergångstiden till ett nytt försäljningssystem på sammanlagt 2—3 milj. kr. Med dessa belopp får jämföras de besparingar som kan göras genom motbokssystemets avveckling. Såsom närmare skall utvecklas i det följande torde man på längre sikt kunna räkna med besparingar av omkring 10 milj. kr. per år.

Det är självfallet svårt att förutsäga hur stora resultat som kan nås genom åtgärder av angivet slag. I den mån de icke avser övergången till ett nytt försäljningssystem, verkar de endast på lång sikt. De motsvaras emellertid i stor utsträckning av ett länge känt behov och synes kunna skapa väsentligt bättre förutsättningar för framtiden. Det är angeläget att

samhället icke försummar möjligheterna att här göra insatser som kan ge ett rimligt utbyte för kostnaderna.

Alkoholbeskattningen.

I flera länder utgör alkoholbeskattningen det viktigaste nykterhetspolitiska ingreppet. Såsom nykterhetskommittén framhållit har skatterna i allmänhet icke införts i nykterhetspolitiskt syfte. I några stater med höga spritskatter, särskilt Danmark och Storbritannien, har skatterna emellertid visat sig kunna nedpressa spritkonsumtionen kraftigt. Man har därvid även funnit att alkoholskadorna avsevärt reducerats trots en ansenlig förtäring av andra alkoholdrycker. De gynnsamma erfarenheterna från dessa länder har kommit många i vårt land att förorda samma system. Kraftiga skattehöjningar har sedan länge stått på nykterhetsrörelsens program.

Nykterhetskommittén har emellertid icke funnit skäl att föreslå skattehöjningar. Kommittén anser att ett slopande av motbokssystemet i och för sig är ägnat att påtagligt förbättra nykterhetstillståndet. Ett särskilt skäl att icke förbinda systemets avskaffande med nykterhetspolitiskt motiverade prishöjningar ser kommittén däri att man eljest skulle gå miste om det tillfälle som erbjuder sig att helt »stampa ut» den illegala hanteringen.

Kommitténs ståndpunkt har godtagits i flertalet yttranden. En övergång till det danska systemet har emellertid påyrkats — eventuellt som ett alternativ till motbokssystemet — av flera remissorgan, däribland kontrollstyrelsen och socialstyrelsen. Å andra sidan har gensagor mot nykterhetspolitiskt motiverade prishöjningar gjorts från flera håll.

Förslagen om prishöjningar grundas, som nyss antytts, i allmänhet på att man anser att motbokssystemet alltjämt spelar en viktig roll som spärr för spritkonsumtionen. De höga priserna är avsedda att sättas i systemets ställe.

Såsom framgår av mina överväganden i den föregående avdelningen kan jag icke ansluta mig till denna uppfattning om systemets verkningar. Jag har funnit att systemet i sin totala effekt icke längre torde vara märkbart nykterhetsfrämjande. Åsikten att en höjning av spritskatterna skulle vara nödvändig för att ett slopande av motbokssystemet icke skall leda till ett försämrat nykterhetstillstånd kan jag därför icke dela.

En kraftig höjning av spritpriserna är utan tvivel den enda åtgärd, varigenom den alltför höga konsumtionen i vårt land skulle kunna snabbt nedbringas. De goda erfarenheterna från Danmark och Storbritannien kan synas tala för lämpligheten av en sådan åtgärd.

Det må emellertid framhållas, att man icke utan vidare kan jämföra de nuvarande förhållandena i vårt land med dem som rådde i dessa länder när de höga skatterna genomfördes. En avgörande skillnad ligger redan däri, att de engelska och danska skatterna icke infördes av nykterhetspolitiska skäl utan motiverades av det rådande försörjningsläget. Åtgärderna kunde därför accepteras av allmänheten på ett helt annat sätt än om de skett i uttryckligt syfte att påverka nykterhetstillståndet. Man torde vidare kunna

utgå ifrån att ungdomar och missbrukare icke hade tillnärmelsevis den goda tillgång på pengar som är vanlig i dagens Sverige. I dessa huvudsakligen tättbefolkade länder torde även möjligheterna att beivra illegal hantering ha varit tämligen goda. Det är under sådana förhållanden endast naturligt att verkningarna på såväl konsumtion som missbruk blev avsevärda.

Om priserna nu höjes i vårt land till exempelvis dansk eller engelsk nivå, skulle säkerligen konsumtionen minska i ej obetydlig omfattning. Minskningen torde komma att omfatta det stora flertalet konsumenter, vilket givetvis i och för sig vore önskvärt. De missbrukare som nu är beredda att på den illegala marknaden betala 30—40 kronor för en liter brännvin skulle likväl knappast låta avskräcka sig av en sådan höjning. Detsamma gäller de ungdomar med goda inkomster och utan försörjningsplikt som vid sidan av missbrukarna utgör den illegala marknadens förnämsta kundkrets. De eftersträvade verkningarna på missbrukare och i nykterhetsavseende mindre skötsamma ungdomar skulle alltså icke nås. Däremot skulle åtgärden verka djupt ingripande på de övriga konsumenterna, som av den vuxna manliga befolkningen torde utgöra drygt 80 procent. Det säger sig självt att man skulle få svårt att vinna förståelse hos allmänheten för en åtgärd med denna innebörd.

Om man önskar påverka konsumtionen även hos missbrukare och förut nämnda ungdomar, torde ännu högre priser få tillgripas. Man finge emellertid då räkna med en ännu häftigare reaktion hos allmänheten. Man torde riskera att betydande folklager skulle ställa sig fientliga till samhällets nykterhetspolitiska strävanden. Effekten av de positiva åtgärderna skulle härigenom minskas. Ännu allvarligare torde emellertid vara, att en illegal hantering av verkligt elakartad karaktär skulle kunna uppstå i form av smuggling och hembränning i större skala. Med hänsyn till den väntade inställningen hos allmänheten skulle det bli synnerligen svårt att beivra den illegala hanteringen. Avsevärda risker för illegal hantering skulle utan tvivel finnas även vid en sådan mera måttlig prishöjning, varom nyss varit tal.

Med hänsyn till det anförda torde det icke vara lämpligt att nu i vårt land införa ett system med väsentligt höjda spritskatter. De relativt höga spritskatter som av andra skäl införts torde emellertid vara av betydelse för konsumtionens storlek och inriktning. De ger otvivelaktigt ett visst stöd åt de positiva nykterhetsfrämjande åtgärderna. Såsom jag framhållit redan i den vid riksdagens början framlagda propositionen nr 28 är det därför ur nykterhetspolitisk synpunkt betänkligt om en mera märkbar reducering av priset på spritdrycker kommer till stånd genom förändringar i penningvärdet. En sådan reduktion har ägt rum sedan spritskatterna senast ändrades. Jag har i nämnda proposition framlagt förslag om en höjning av spritbeskattningen. Förslaget, som förestavas av statsfinansiella skäl, innebär att spritpriserna höjes med i genomsnitt omkring tre kronor per liter. Vid denna höjning av priserna torde ökade risker för illegal hantering icke behöva befaras.

Genom en lämplig avvägning av skatterna på olika slags alkoholdrycker

kan man vidare främja en inriktning av konsumtionen på svagare drycker. Även denna fråga har behandlats i nyssnämnda proposition. De föreslagna skattehöjningarna har förbundits med en differentiering efter dryckernas alkoholhalt. Det blir alkoholen som drabbas av beskattningen. Olika skatteskalor har sålunda föreslagits för spritdrycker med en alkoholhalt av mindre än 35 volymprocent, för drycker med högre halt men högst 40 procent samt för de drycker som har ännu högre alkoholstyrka. Skatteuttaget på viner har i stort sett blivit oförändrat. Även här har emellertid en ändrad avvägning skett i syfte att gynna de svaga sorterna i förhållande till de starka. Sålunda har jag föreslagit att den särskilda utskänkningsskatten på svaga viner slopas. Såsom framhållits i ett av de betänkanden som ligger till grund för skatteförslaget, är restaurangpriserna på svaga viner för närvarande så höga att de direkt motverkar konsumtionen av sådana drycker. Indirekt torde därigenom restaurangförtäringen av spritdrycker främjas. De framlagda förslagen synes kunna skapa vissa förutsättningar för en annan inriktning av konsumtionen. Det angivna syftet borde ytterligare kunna främjas, om man i enlighet med ett förslag i nyssnämnda betänkande utsträcker den nuvarande prisregleringen på utskänkta alkoholdrycker, som endast avser spritdrycker, till vinerna och således även till lättvinerna.

Redan enligt gällande lagstiftning föreligger befogenhet för kontrollstyrelsen att bestämma utskänkningspriserna på vin. Så kommer att bli fallet också enligt den nya lagstiftningen. Frågan om prisregleringens närmare utformning torde böra lösas slutgiltigt då den pågående utredningen om restauratörvinsterna föreligger färdig. Om det visar sig erforderligt bör man emellertid överväga att redan dessförinnan genomföra en provisorisk lösning.

Beträffande maltdrycksbeskattningen framlägges förslag till ändrad skatteavvägning i särskild, denna dag anmäld proposition. Förslagen innebär bl. a. att lagrat svagdricka (lättöl) icke längre skall beskattas.

De under remissbehandlingen av nykterhetskommitténs betänkande väckta förslagen om tillfälliga skattehöjningar under övergångstiden efter ett slopande av motbokssystemet kan jag ej biträda. Till motiveringen härför återkommer jag senare.

I detta sammanhang torde jag ytterligare få upptaga frågan om särskild utskänkningsskatt alltjämt skall utgå.

Nykterhetskommittén har vid sina överväganden i detta spörsmål funnit att en avveckling av utskänkningsskatterna skulle vara förenad med vissa fördelar. Bl. a. skulle en sådan åtgärd kunna få betydelse när det gäller att komma till rätta med den olagliga förtäringen av medhavd sprit på näringsställen utan rättigheter. Kommittén har emellertid stannat för att icke föreslå någon ändring i gällande bestämmelser. Den framhåller bl. a. att skatten har en viktig uppgift att fylla för att motverka fylleri å utskänkningsställen. Utskänkningens andel i fylleriet har varit betydligt större än utminuteringens. Enligt kommitténs uppfattning skulle utskänkningsskattens borttagan-

de kunna få viss psykologisk betydelse och uppmuntra till ökad konsumtion på restaurangerna.

De av kommittén sålunda anförda skälen synes avgörande. Jag har redan i propositionen nr 28 haft anledning att ingå på detta spörsmål såvitt angår det nu gällande försäljningssystemet. De förestående reformerna inom nykterhetspolitiken ger icke anledning till en ändrad bedömning. Utskänkningsskatterna torde därför böra bibehållas i huvudsak. I nyssnämnda proposition har jag dock, som nyss omtalats, förordat att svagvinerna skall undantas från utskänkningsskatt.

Försäljningslagstiftningen.

Såsom jag tidigare förordat bör motbokssystemet avvecklas. Detta medför en genomgripande förändring av gällande lagstiftning om försäljning av rusdrycker, vilken i hög grad präglats av detta system. Även i övrigt synes det av flera skäl påkallat att omarbeta lagstiftningen.

Motbokskontrollens slopande innebär att större frihet tillerkännes den enskilde och att på honom lägges ett större mått av ansvar. Denna princip bör genomgående komma till uttryck i den nya lagstiftningen om rusdrycker och maltdrycker.

Självfallet kan samhället icke underlåta att upprätthålla vissa restriktioner. Dessa bör emellertid vara väl motiverade och till sin innebörd så klara som möjligt; deras efterlevnad bör kunna effektivt kontrolleras.

Nykterhetskommitténs förslag ligger till grund för de författningsförslag, som utarbetats inom finansdepartementet. Skiljaktigheterna är emellertid avsevärda. Förenklingar har eftersträvats så långt detta varit möjligt.

Jag skall här antyda några huvudlinjer i de regler för försäljningen av alkoholhaltiga drycker som jag kommer att förorda. Till en början vill jag emellertid något utförligare uppehålla mig vid vissa frågor angående arten av och alkoholhalten i de drycker som skall tillhandahållas allmänheten.

Nykterhetskommittén har dryftat olika åtgärder i syfte att inrikta konsumtionen på mindre alkoholstarka sorter eller på helt alkoholfria drycker. Övervägandena i denna del har emellertid endast lett till förslag på maltdryckernas område. Kommittén förordar att det vanliga ölet hålles vid samma låga halt som för närvarande och att starkölet återinföres såsom ett alternativ till spriten.

Av en ledamot i kommittén samt åtskilliga remissinstanser föreslås betydligt längre gående åtgärder i det angivna syftet.

Även enligt min mening är det lämpligt att gå något längre än kommittén när det gäller att söka främja en övergång till svagare alkoholdrycker och till alkoholfria drycker. Jag har tidigare behandlat beskattningens roll i detta sammanhang och lämnat en redogörelse för vissa förslag i det angivna syftet.

En annan åtgärd som förts på tal i diskussionen är att företaga sådana sänkningar av alkoholhalten i de vanligaste brännvinssorterna som kan ge-

nomföras utan att ändra dryckernas smak och karaktär. I motsats till kommitténs majoritet finner jag att en sådan åtgärd kan få viss betydelse ur nykterhetssynpunkt. Att så är fallet belyses bl. a. av erfarenheterna från de tider då tillgången på 40-procentigt potatisbrännvin varit otillräcklig och en övergång till starkare spritsorter ägt rum.

Företagna undersökningar visar att alkoholhalten i okryddat brännvin kan sänkas till 35—36 volymprocent och att halten i flertalet kryddade sorter samt eau-de-vie och gin kan begränsas till 40—41 volymprocent utan att detta leder till att dryckerna får väsentligt ändrad smak och karaktär. Enligt vad jag inhämtat från Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen möter icke hinder ur produktionssynpunkt att på detta sätt ändra sammansättningen av de mest använda spritsorterna. Emellertid anser jag mig icke böra för närvarande förorda andra förändringar av detta slag än att alkoholhalten i de okryddade brännvinssorterna allmänt bringas ned till en nivå som icke överstiger alkoholhalten i renat brännvin. Det nuvarande starkare okryddade brännvinet skulle sålunda icke längre tillhandahållas.

Enligt min uppfattning bör hinder icke möta att, om så efter närmare prövning befinnes lämpligt, såsom ett försök släppa ut ett svagare, okryddat brännvin med en alkoholhalt av exempelvis 32 à 34 volymprocent.

Det bör ankomma på spritcentralen att, om dessa förslag icke möter invändningar från riksdagens sida, genomföra ifrågavarande åtgärder. Självfallet bör bolaget vara berättigat att vid sina inköp från utländska leverantörer tillse att dessa icke utnyttjar sänkningarna i konkurrenssyfte.

Sedan erfarenheter vunnits av dessa åtgärder, torde frågan om ytterligare sänkningar av alkoholhalten få tagas upp till prövning.

I detta sammanhang vill jag också uttala att bl. a. med tanke på här förordade åtgärder, den 96-procentiga finspriten icke bör få tillhandahållas inom utminuteringen såsom konsumtionsvara efter motbokssystemets avskaffande.

Frågan om alkoholhalten i maltdryckerna torde få behandlas närmare i anslutning till maltdryckslagstiftningen. Jag vill emellertid här förutskicka att jag i stort sett funnit mig kunna godtaga kommitténs förslag. Därvid har avgörande vikt fästs vid intresset att främja en övergång till svagare drycker. Framför allt med hänsyn härtill torde det vara önskvärt att en starkare maltdryck än nuvarande 2,8 procentiga öl finnes att tillgå. Alternativet till kommitténs förslag skulle vara att något höja alkoholhalten i det vanliga ölet. Jag har, trots vissa betänkligheter mot att återinföra starkölet, funnit kommitténs alternativ lämpligare än det nyss nämnda. Viss försiktighet synes emellertid böra iakttagas. Jag vill här endast peka på tidigare dåliga erfarenheter av starkölet. Hur utvecklingen på detta område kommer att gestalta sig kan därför te sig något ovisst. Medan kommittén i försäljningshänseende velat jämställa starkölet med de svaga vinerna, kommer jag att förorda att starkölet blir underkastat samma regler som spritdryckerna.

I detta sammanhang vill jag slutligen erinra om att en av de ännu arbe-

tande snabbkommittéerna utreder förutsättningarna för att främja ökad användning av alkoholfria drycker vid sällskapligt umgänge och fester. Sedan kommittén avgivit sitt betänkande, torde jag få återkomma till denna fråga.

Jag övergår härefter till att i korthet ange min uppfattning om hur lagstiftningen om försäljning av alkoholhaltiga drycker i övrigt bör utformas.

Med motbokssystemets slopande bör följa att fri inköpsrätt i princip tillkommer alla myndiga personer.

I den hävdvunna principen att rusdryckerna skall säljas av företag utan enskilt vinstintresse göres icke någon ändring. Fastmera innehåller förslaget i fråga om maltdryckerna en viss utvidgning av tillämpningsområdet för denna princip. Ett liknande syfte har den av de ännu arbetande snabbkommittéerna som utreder frågan om avveckling av utskänkningsvinsten och dricksperminingsystemet.

Förslagen syftar vidare till en skärpt kontroll av den alkoholdrycksförsäljning som äger rum i enskild regi, utskänkningen och ölförsäljningen. Kontrollen skall främst taga sikte på försäljningsverksamhetens allmänna karaktär. I gengäld har åtskilliga detaljregleringar kunnat slopas eller inskränkas. Principen om ökad frihet och skärpt ansvar har sålunda i viss mån kunnat genomföras även på dessa områden.

Kommitténs förslag rörande utminuteringen av rusdrycker upptog från motbokssystemet två viktiga element. Sålunda skulle alla inköp registreras och missbrukare — låt vara i minskad omfattning — och langare avstängas från inköpsrätt. Jag har icke kunnat biträda förslaget om fortsatt inköpsregistrering. Däremot torde det vara påkallat att bibehålla en möjlighet till avstängning; utminuteringsorganen synes icke böra vara skyldiga att lämna ut rusdrycker till grova alkoholmissbrukare eller langare.

Beträffande organisationen av detaljhandeln föreslog kommitténs majoritet att ett för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag skulle inrättas. Majoritetens förslag i nämnda del var förbundet med en genomgripande omläggning av utrednings- och kontrollarbetet i utskänkningsfrågor. Dessa uppgifter, som för närvarande i huvudsak ankommer på systembolagen, föreslogs överflyttade till länsnykterhetsnämnderna.

Förslaget att inrätta ett för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag synes böra godtagas. Anordningen att överflytta systembolagens uppgifter med utskänkningen på länsnykterhetsnämnderna synes däremot mindre lämplig. Den kan bli till förfång för länsnämnderna i deras nykterhetsvårdande arbete. Icke heller kan man förvänta att nämnderna får sådan sammansättning att de blir helt lämpade för de avsedda nya uppgifterna. Jag har därför funnit mig böra föreslå en anordning på förevarande område som närmare anknyter till vad nu gäller men samtidigt tillgodoser intresset av effektiviserad kontroll. Förslagen innebär i huvudsak att utrednings- och kontrollarbetet koncentreras hos det blivande riksbolagets distriktschefer, vilka i nu angivna hänseende skall ha ställning av offentliga tjänstemän,

restauranginspektörer. De skall vara underkastade ämbetsansvar och i nämnda egenskap vara underställda länsstyrelsen, vilken alltjämt bör vara tillståndsgivande myndighet. Vid sin sida skall inspektören ha en rådgivande nämnd, vilken konstruerats som ett rent länskommunalt organ.

Det kommunala vetot i fråga om utskänkningen bibehålles i förslaget och har utsträckts till sådana frågor som varieté och dans. Förslaget innehåller en närmare reglering av den nu i viss mån oklara frågan om kommunens rätt att med bindande verkan föreslå lokala särbestämmelser.

Beträffande utskänkningsrestriktionerna innebar kommittéförslaget både förenklingar och skärpningar i förhållande till nu gällande ordning. Lättnaderna bestod förnämligast i att kvantitetsbegränsningarna skulle slopas, utom i fråga om brännvin, och att vissa uppmjukningar skulle ske i måltidstvånget. I skärpande riktning skulle verka kommitténs förslag att motverka bruket att förtära sprit under arbetstid genom att framflytta tiden för utskänkning av spritdrycker till klockan 15.

Mot kommitténs förslag kan generellt sett anföras att det innebär en tämligen detaljmässig reglering, vars efterlevnad i många fall kan bli svår att kontrollera. Vid mina överväganden i dessa frågor har jag försökt finna klarare och mera konsekventa riktlinjer.

Jag finner mig liksom kommittén böra förorda att måltidstvånget tills vidare bibehålles i fråga om spritdrycker, ehuru med något uppmjukad utformning. Bestämmelsen att maten skall vara lagad bortfaller. Även starkölet bör enligt min mening omfattas av måltidstvånget, däremot icke vin av något slag. De av kommittén förordade undantagen beträffande spritdrinkar och lättgroggar har å andra sidan icke upptagits i departementsförslaget. Det kan ifrågasättas om det i längden är lämpligt att upprätthålla måltidstvånget. På grundval av en särskild utredning som jag låtit utföra, vill jag föreslå en försöksverksamhet med utskänkning utan måltidstvång.

Kvantitetsrestriktionerna synes böra helt slopas. Det må emellertid beträffande dessa likaväl som andra lättnader framhållas att restauratörerna själva är skyldiga att företaga sådana inskränkningar som de finner erforderliga med hänsyn till ordningen, nykterheten och trevnaden på restaurangen. Någon rätt för gäst att bli serverad föreligger icke, och beträffande berusade personer föreligger självfallet skyldighet att vägra servering. Lättnaderna innebär snarast att på restauratörerna överflyttas en del av det ansvar för utskänkningen som det allmänna hittills påtagit sig.

Kommitténs förslag om den spritfria arbetsdagen synes så värdefullt att det, trots betänkligheter som yppats vid remissbehandlingen, bör genomföras. För att nå det angivna syftet synes man emellertid böra gå ett steg längre och sätta tiden för utskänkningens början till klockan 16. Å andra sidan bör utskänkningen å sön- och helgdagar samt dag före sådan dag få börja något tidigare, enligt departementsförslaget klockan 14.

Även såvitt angår andra utskänkningsfrågor har jämkningar företagits i kommitténs förslag. Nämnas må bl. a., att jag förordat vissa skärpningar i de föreslagna reglerna beträffande varieté och dans. Vad jag förordar i fråga

om underhållning på restaurangerna innebär emellertid vissa uppmjukningar av nu gällande bestämmelser.

Ett slopande av motbokskontrollen synes i och för sig icke nödvändiggöra en omläggning av reglerna för handeln med maltdrycker. Den nu gällande lagstiftningen är emellertid föråldrad och har länge varit i behov av översyn. Det förut nämnda intresset att främja en övergång till svagare drycker gör det också önskvärt att ompröva maltdrycksbestämmelserna. Av skäl som närmare skall angivas i anslutning till dessa torde nu aktuella ändringar icke behöva anstå i avbidan på den ytterligare utredning om bryggeriernas företagsform som jag ämnar föreslå.

De av mig föreslagna bestämmelserna rörande handeln med vanligt öl avviker i vissa hänseenden från kommittéförslaget. Jag har ansett mig böra starkare betona intresset att så långt möjligt övergå till den mindre aktiva distributionsformen avhämtningsförsäljning. Förslaget strävar också efter att göra den rörliga försäljningen mindre aktiv. Jag vill vidare förorda vissa förenklingar. Bl. a. skall enligt departementsförslaget avhämtningsrättigheter icke oktrojbindas utan som nu beviljas att gälla tills vidare.

Utredningen i ölförsäljningsärenden bör liksom nu ankomma på länsstyrelsen. Mot kommitténs förslag att lägga utredningsarbetet på länsnykterhetsnämnderna talar i stort sett samma skäl som när det gäller utskänkning av rusdrycker.

Rörande utskänkningen av öl ansluter sig departementsförslaget, med de jämkningar som föranledes av det nyss sagda, tämligen nära till kommittéförslaget. Utskänkningen bör sålunda alltjämt vara underkastad kommunalt veto.

I den svårlösta frågan om de s. k. förtärings- och förvaringsförbuden avviker mitt förslag avsevärt från kommitténs. Jag har funnit det påkallat att föreslå vissa lättnader i fråga om möjligheterna att erhålla tillstånd till utskänkning i de aktuella fallen. Däremot har jag icke funnit tillrådligt att i så stor utsträckning som kommittén tillåta förtäring av medhavd utminuteringssprit.

Slutligen framlägger jag vissa förslag i syfte att motverka olämplig reklam för rusdrycker.

Övergången.

Nykterhetskommittén räknade med vissa svårigheter under övergången till ett friare försäljningssystem men fann icke att de påkallade särskilda motåtgärder.

I yttrandena över nykterhetskommitténs förslag uttalades allmänt farhågor för att övergångssvårigheterna skulle bli större än kommittén förutsett, och olika förslag till övergångsanordningar framfördes.

Flertalet yttranden framhöll att de positiva insatserna, särskilt nykterhetsvården, borde utbyggas innan den nya försäljningslagstiftningen träder i kraft. I några yttranden anslöt man sig även till tanken på en intensifierad

upplysning, eventuellt en propagandakampanj, i anslutning till övergången. Tillfälliga skattehöjningar ifrågasattes på flera håll.

Av delvis annan karaktär var de yttranden som gick ut på att det slutliga avgörandet om motbokssystemet uppskjutes. Under mellantiden skulle olika anordningar prövas. Sveriges centrala restaurangaktiebolag förordade exempelvis att de föreslagna positiva åtgärderna insättes och att motbokssystemet kvarstår i avbidan på att verkningarna av dessa åtgärder framträder. Några yttranden anslöt sig till ett inom kommittén framfört förslag att låta reformer inom utskänkningen anstå tills det nya utminuteringssystemet vunnit stadga och visat sina resultat. Flertalet yrkanden avsåg emellertid en försöksverksamhet inom motbokssystemets ram med uppmjukade eller borttagna kvantitetsbegränsningar. De nu nämnda förslagen var i allmänhet direkt eller indirekt motiverade av en från kommittén avvikande syn på motbokssystemet.

Redan det av nykterhetskommittén och nämnda remissorgan förebragta materialet torde, såsom delvis antytts i det föregående, ge anledning att förutse svårare övergångsproblem än dem nykterhetskommittén ansett sig böra räkna med. Dessa problem har ytterligare undersökts av den kommitté som haft att utreda behovet av och förutsättningarna för en upplysningskampanj under övergångstiden. Kommitténs undersökningar ger vid handen att avsevärda svårigheter är att förutse men att de torde bli begränsade till något år. Såsom kommittén framhållit, måste man i utgångsläget räkna med de konsumtionsvanor som nu finnes. Det måste dröja någon tid innan de väntade gynnsamma verkningarna av den nya nykterhetspolitiken kan göra sig gällande. Den spärr som motbokssystemet hittills inneburit för vissa kategorier försvinner däremot med en gång. Härtill kommer verkningarna av de psykologiska fenomen som kommittén sammanfattat under benämningen frihetssuggestion.

Det är av vikt — icke minst för den slutliga framgången för de nu föreslagna reformerna — att samhället är berett att möta svårigheterna under övergångstiden. Bl. a. synes den planerade utbyggnaden av nykterhetsvården böra påbörjas snarast. Härvid bör även genomföras det förut nämnda förslaget om frivilliga medhjälpare åt nykterhetsnämnderna. Ökade anslag för dessa ändamål torde böra föreslås vid innevarande riksdag.

På samma sätt bör ökade ekonomiska insatser för nykterhetsupplysning och ungdomssociala åtgärder ske redan under instundande budgetår. Anslag till nykterhetsupplysning bör i enlighet med framlagt förslag det första året beviljas till något högre belopp än som sedan normalt skall utgå.

En brett upplagd upplysningskampanj har föreslagits av den nyss omtalade kommittén. Förslaget har i allmänhet tillstyrkts vid remissbehandlingen. Kommitténs utredningar synes ge vid handen att en lämpligt avpassad propaganda kan få gynnsam effekt. Jag finner den av kommittén förordade kampanjen i stort sett lämplig och avser att i särskild ordning anmäla de därigenom aktualiserade frågorna.

Däremot kan jag icke biträda de i yttrandena över nykterhetskommitténs

betänkande framförda förslagen om prishöjningar under övergångstiden. Förslagen förutsätter att priserna efter någon tid åter sänkes. Dessa prissänkningar skulle bli en direkt stimulans till ökad konsumtion. Ytterligare en period med övergångssvårigheter skulle komma med väl så stora risker som den nu aktuella. Man finge även räkna med att det onormala intresse kring alkoholen som sammanhänger med dylika förändringar skulle kvarstå under längre tid än eljest skulle bli fallet. Det synes vara av största vikt att detta intresse försvinner snarast möjligt.

Det sist sagda talar även emot yrkandena om uppskov med det slutliga avgörandet. Härtill kommer att man efter den tilltänkta försöksperioden knappast har bättre möjligheter att förutse verkningarna av ett helt fritt system än vad nu är fallet. Försöksanordningar av antytt slag torde föra med sig särskilda psykologiska verkningar. Man tager visserligen bort det väsentliga av såväl spärr- som suggestionseffekten i motbokssystemet. Kvar står dock åtskilligt av de psykologiska faktorer som betingas av systemet. Dessutom synes anordningens karaktär av prov kunna medföra särskilda problem.

Jag kan därför icke heller biträda dessa förslag. Avgörandet om motbokssystemets fortbestånd — vilket ur nykterhetssynpunkt icke torde ha den betydelse nykterhetskommittén och dess främsta meningsmotståndare var och en från sina utgångspunkter synes vilja tillmäta detsamma — bör träffas slutgiltigt i förevarande sammanhang.

Med förslagen om uppskov med det slutgiltiga avgörandet har man emellertid även avsett att göra övergången till ett fritt försäljningssystem mjukare. Vissa åtgärder i sådant syfte synes kunna förordas. En lämplig anordning torde vara att någon tid, förslagsvis från och med den 1 juli innevarande år, slopa gällande krisrestriktioner i fråga om utminuteringen, d. v. s. höja maximitilldelningen till den i gällande förordning fastställda kvantiteten, fyra liter, samt utsträcka tiden för efterhandsinköp från nuvarande tre månader till i förordningen föreskrivna sex månader. Eftersom åtgärden beslutas i samband med systemets slopande och utgör en direkt förberedelse härför, torde man icke behöva befara nämnvärda suggestionsverkningar eller andra nykterhetspolitiskt olämpliga konsekvenser. Om riksdagen gillar min ståndpunkt härutinnan, torde det ankomma på Kungl. Maj:t att upphäva den författning vari krisrestriktionerna föreskrives; dock bör av arbetstekniska skäl förändringen beträffande efterhandsinköpen icke avse tiden före den 1 juli 1954. Då det torde vara praktiskt ogörligt att individuellt ompröva motbokstilldelningarna, bör kontrollstyrelsen lämna systembolagen anvisningar om lämpliga generella höjningar. Sålunda kunde exempelvis treliterstilldelningarna höjas till fyra liter och övriga tilldelningar ökas med hälften.

Nykterhetskommittén föreslog att det nya försäljningssystemet skulle träda i kraft den 1 oktober 1955. Den förut nämnda kommittén, som särskilt haft att beakta övergångsproblemen, har icke funnit skäl att från sina utgångspunkter förorda annan tid. Mot den föreslagna tidpunkten kan be-

tänkligheter anföras såtillvida att det nya systemets första dag skulle bli en lördag. Detta synes emellertid icke behöva utgöra något hinder. Utminuteringsaffärerna kan lämpligen hållas stängda nämnda dag. Att så sker synes påkallat även med tanke på att det tillämnade riksbolaget samtidigt skall överta den av systembolagen drivna rörelsen. Då det kring nykterhetskommitténs förslag framkomna särskilda intresset för alkoholen snarast bör försvinna, är det av vikt att ikraftträdandet sker snarast möjligt. Den av nykterhetskommittén föreslagna tidpunkten synes lämplig ur administrativ synpunkt. Jag kan därför biträda kommitténs förslag i denna del.

Straffbestämmelserna för fylleri m. m.

Det torde slutligen vara anledning att med några ord beröra de legislativa ingrepp mot alkoholmissbruk som sker i form av straff för offentligt fylleri samt för rattfylleri.

Nykterhetskommittén har granskat gällande bestämmelser om fylleri men har icke funnit anledning att framlägga några förslag. I enstaka yttranden över nykterhetskommitténs betänkande framföres emellertid krav på skärpning av straffet eller utredning i ämnet. Nyligen har strafflagberedningen i yttrande över straffrättskommitténs förslag till brottsbalk förordat att straffbestämmelsen slopas samt att gällande bestämmelser angående omhändertagande av fyllerister ändras därhän att fylleristerna skall föras till särskilda läkarkliniker och kunna kvarhållas där några dygn.

I likhet med nykterhetskommittén finner jag icke anledning att pröva dessa frågor i förevarande sammanhang. Straffbestämmelserna mot fylleri omprövades så sent som vid 1948 års riksdag och har i sak oförändrade upptagits i förslaget till brottsbalk. Det förslag som framförts av strafflagberedningen torde få prövas i annat sammanhang.

Den straffrättsliga reaktionen mot rattfylleri berör väsentligen andra intressen än dem varom nu är fråga. Här skall endast erinras om att förslag till skärpta straffbestämmelser avgivits av en särskild kommitté och är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Motionerna.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen har i motionerna *II: 535* och *II: 546* yrkats avslag på propositionen i des helhet.

De i likalydande motionerna *I: 426* och *II: 570* samt likalydande motionerna *I: 427* och *II: 565* framförda förslagen om folkomröstning innebär, som tidigare nämnts, att riksdagen icke bifaller propositionen vid innevarande vårsession.

Vidare må erinras om den förut återgivna motionen *II: 554*, vari vissa principiella synpunkter på reformfrågan anlägges.

Omfattande ändringsförslag framställes i motionen *II: 549*. I syfte bl. a. att »det s. k. starkölet skall kunna försäljas som vanlig pilsner» samt att

»i högre grad utnyttja jordbrukets överskottsprodukter för att höja kvaliteterna på spritdryckerna» hemställes om vissa ändringar i förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

Övriga motioner är i regel av mera speciell karaktär och torde lämpligen redovisas under de frågor till vilka de hänför sig.

I detta sammanhang bör emellertid upptas de motioner, som avser övergången till den nya försäljningslagstiftningen.

Flera motionärer förordar uppskov med ikraftträdandet.

Motionen *II: 546* innehåller sålunda — förutom avslagsyrkandet — i andra hand hemställan att ikraftträdandet av de nya förordningarna uppskjutes till den 1 juli 1960.

I motionen *II: 573* föreslås att riksdagen måtte besluta att de nya bestämmelserna om försäljning av rusdrycker och öl skall träda i kraft den 1 februari 1956. Såsom skäl för sin hemställan anför motionären bl. a., att om motboken slopas den 1 oktober 1955, uppstår i första hand en ökad konsumtions- och fyllerifrekvens under månaderna fram emot årets slut. Denna ogynnsamma utveckling kan befaras bli ytterligare förstärkt genom den ökade spritkonsumtion som är förenad med jul- och nyårsfirandet.

Likalydande motionerna *I: 422* och *II: 542* innehåller yrkande att riksdagen vid behandling av propositionen måtte besluta, att de i propositionen föreslagna förordningarna skall träda i kraft den 1 oktober 1956 i stället för den 1 oktober 1955. I motionerna framhålles bl. a. vikten av att samhället, främst nykterhetsvårdens organ, är berett att möta svårigheterna under övergångstiden.

I några fall är uppskovsyrkandena förenade med förslag om andra övergångsanordningar än dem som förordats i propositionen.

Motionen *I: 439* utmynnar i hemställan att riksdagen måtte besluta, att motbokssystemet avvecklas först från den 1 oktober 1957 och att såsom en övergångsanordning fri inköpsrätt på motbok införes från den 1 februari 1955. Motionärerna åsyftar att vinna en successiv övergång i förening med effektiva åtgärder för nykterhetsvårdens upprustning. Den fria inköpsrätten skulle icke tillkomma motboksinnehavare som blivit föremål för anmärkning i nykterhetshänseende. Någon sänkning av den nuvarande motboksåldern skulle icke genomföras. Däremot skulle registreringen av inköpen slopas. Om det skulle visa sig att redan införandet av en i princip fri inköpsrätt på motböckerna skulle leda till en allvarlig försämring av nykterhetstillståndet, finns enligt motionärerna möjlighet att ompröva riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken innan det definitiva steget till ett fritt försäljningssystem tages.

En övergångsanordning med fri inköpsrätt på motböckerna men med bibehållande av den i propositionen föreslagna dagen för de slutgiltiga reformernas ikraftträdande — den 1 oktober 1955 — föreslås i likalydande motionerna *I: 438* och *II: 566*. I motionerna föreslås sålunda att riksdagen, med avstyrkande av förslaget om återinförande av den s. k. fjärde litern, ville för sin del besluta att 4 kap. 4 § 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning

från en lämpligt avvägd tidpunkt skall erhålla följande ändrade lydelse: »Ändå att i fråga om viss köpare omständighet, som i 3 § sägs, icke föreligger, må hemortsbolag kunna fastställa viss högsta myckenhet, som må av honom inköpas.» Maximering av inköpen skulle sålunda, från att vara obligatorisk, bli fakultativ. — Motionärerna ansluter sig till den principiella utgångspunkten i propositionen att uppmärksamheten kring övergången den 1 oktober 1955 bör minskas. Förslaget i propositionen att upphäva den kristidsförfattning som begränsar den högsta tilldelningen till tre liter i månaden — följt av en schablonmässig höjning av tilldelningarna — är enligt motionerna icke en ändamålsenlig etapp på vägen till försäljning utan ransonering. Det är att befara att de nya tilldelningarna i varje tilldelningsklass, med hänsyn till sin närhet till de gamla, kommer att uppfattas som en förändring av vad statsmakterna betraktar som norm. — Motionärerna förordar en övergångsperiod med bevarad systemorganisation och motbokskontroll men utan kvantitetsbegränsning. Denna kunde tänkas få formen att ransoneringen upphäves från en lämplig tidpunkt före den 1 oktober 1955. Bland fördelarna med det i motionerna framförda förslaget framhålles att detsamma — med bibehållen registrering av inköpen — ger möjlighet att avläsa effekten av en anordning som kan förväntas erbjuda väsentliga likheter med effekten av den nya förordningen. Skulle man inte på en gång vilja ta ett så stort steg, kan avvecklingen av ransoneringen ske i flera etapper.

I motionen *II: 550* yrkas, såvitt nu är i fråga, endast att den i propositionen föreslagna ändringen med avseende på gällande krisrestriktioner i fråga om utminuteringen icke måtte företas. I en höjd övre gräns för tilldelningen ligger enligt motionärernas mening — i varje fall kan det ligga — en uppmuntran till ökad spritförtäring.

Ett likartat yrkande göres i motionen *II: 551*, vari hemställes att riksdagen i samband med beslut om motbokssystemets avskaffande i skrivelse till Kungl. Majt måtte uttala, att under den tid som återstår tills beslutet träder i kraft nuvarande maximitilldelningar vid utminutering av spritdrycker bör vara oförändrade och en höjning till maximum fyra liter per månad således ej komma till stånd.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att i likalydande motionerna *I: 444* av herr *Bergh* samt *II: 576* av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Nilsson* i Bästekille, som väckts i anledning av propositionen nr 153, yrkats en väsentlig nedskärning av den i nämnda proposition föreslagna upplysningskampanjen.

Av de motioner, som väckts i anledning av övriga propositioner, må ytterligare nämnas motionen *I: 520* av herrar *Velander* och *Svärd*, vari — jämsides med en ökning om 500 000 kronor av det i proposition nr 157 äskade idrottsanslaget — hemställes om avslag å flertalet av de i propositionen nr 156 framlagda förslagen om ungdomssociala åtgärder.

Utskottet.

Genom propositionen nr 151 och de propositioner som ansluter sig till denna har för första gången ett program avseende nykterhetspolitiken i dess helhet samtidigt förelagts riksdagen till prövning. Härigenom får riksdagen en samlad överblick över de hittillsvarande insatserna och de möjligheter som står till buds. Medan de nykterhetspolitiska åtgärderna tidigare prövats var för sig, kan de nu inpassas såsom olika led i en samlad strävan för att bekämpa alkoholskadorna och höja folknykterheten. Det föreligger också ett utredningsmaterial, till vilket man icke tidigare haft motstycke. Huvudparten har lämnats av nykterhetskommittén, men betydelsefulla bidrag har även kommit från alkoholistvårdsutredningen, ungdomsvårdskommittén och de av departementschefen under fjolåret tillsatta snabbkommittéerna.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en djupgående omläggning av den hittills förda nykterhetspolitiken bl. a. därigenom att de bygger på förutsättningen att motbokssystemet avvecklas. Förslagen innefattar emellertid i stora delar en vidareutveckling av tidigare godtagna linjer. I förslagen har de insatser tillvaratagits och utbyggts som erfarenhetsmässigt visat sin verkningsförmåga. Detta gäller alkoholforskning, nykterhetsundervisning och upplysning i alkoholfrågan samt behandling av alkoholskadade genom nykterhetsnämnder och andra nykterhetsvårdens organ. Motbokssystemet föreslås avskaffat, därför att man kunnat konstatera att det icke längre är något verksamt nykterhetspolitiskt medel; det finns ej längre skäl att bevara systemet med dess obestridliga olägenheter och avsevärda kostnader för det allmänna.

Vid sidan av intensifierad forskning, undervisning och nykterhetsvård upptar Kungl. Maj:ts förslag nykterhetsfrämjande åtgärder av ny art. Genom stöd åt ungdomsvårdande sammanslutningar, åt ungdomsidrott och åt annan fritidsverksamhet bland ungdom avser man att försöka inrikta unga människor på lämpliga fritidssysselsättningar och att främja deras fostran till ett nyktert och ordentligt levnadssätt.

Motbokssystemets avskaffande och de nya eller intensifierade åtgärderna innebär att tyngdpunkten i nykterhetspolitiken icke längre skall ligga på restriktionslagstiftning. Det uttalas emellertid i propositionen att lagstiftningen om försäljning av spritdrycker, vin och maltdrycker alltjämt har en viktig uppgift som stöd för övriga nykterhetspolitiska åtgärder. De föreslagna reglerna innebär väsentliga nyheter. En strävan har varit att så långt möjligt ge den enskilde större frihet men också större ansvar. Man har försökt göra reglerna enklare och efterlevnaden lättare att kontrollera. Från den nuvarande lagstiftningen bibehålles emellertid två grundläggande principer, frihet från enskilt vinstintresse inom utminuteringen av rusdrycker samt noggrann kontroll över utskänkningen.

Ett annat genomgående drag i förslagen är att försöka inrikta konsumtionen på svagare drycker. Detta kommer till uttryck i förslag om sänkning av alkoholhalten i vissa brännvinssorter men också beträffande maltdryckerna.

Starköl skall åter få tillhandahållas, medan det vanliga ölet skall bibehålla sin nuvarande relativt låga alkoholhalt.

Samma strävan kommer till uttryck i fråga om beskattningen. Departementschefen erinrar om de förslag rörande skatterna på sprit och vin som numera antagits av riksdagen. Samma princip fullföljes i propositionen nr 154 i fråga om maltdrycks- och läskdrycksskatterna. Departementschefen uttalar vidare, att de vid innevarande års riksdag beslutade relativt höga spritpriserna utgör ett värdefullt stöd för de positiva åtgärderna. Men framkomna förslag om ytterligare höjda spritpriser upptages icke.

Utskottet har redan vid sitt ställningstagande till den hittillsvarande nykterhetspolitiken biträtt förslaget att avskaffa motbokssystemet samt avvisat motionsyrkanden om avslag på propositionen i dess helhet eller uppskov med dess behandling. I anslutning därtill har utskottet framhållit såsom önskvärt att de nykterhetspolitiska åtgärderna omedelbart inriktas på dem som är i fara att drabbas av alkoholskador eller som redan skadats. De i propositionen uppdragna riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken synes väl tillgodose detta önskemål. Den utbyggda nykterhetsvården arbetar direkt på att återföra alkoholskadade människor till ett nyktert levnadsätt. Utskottet fäster särskild vikt vid att de föreslagna reformerna inom nykterhetsvården skapar ökade möjligheter att ingripa på ett tidigt stadium av missbruk icke minst bland ungdom. Vissa positiva åtgärder, såsom forskning och upplysning, har mera allmän karaktär. Avsikten är emellertid att upplysningen liksom undervisningen i hög grad skall inriktas på ungdomen. Nykterhetskommitténs utredningar visar att nykterhetstillståndet bland de unga är ägnat att inge särskilda farhågor. Det framgår också att ungdomen såtillvida intar en nyckelställning, att alkoholvanor som grundlägges före inträdet i vuxen ålder i regel blir bestående. Det är med hänsyn härtill endast följdriktigt att ungdomen kommer i främsta rummet vid avvägningen av samhällets positiva insatser. De föreslagna ungdomssociala åtgärderna synes på ett lämpligt sätt komplettera övriga insatser. Deras betydelse ur nykterhetssynpunkt torde vara väl dokumenterad. Att samhällsåtgärder av denna art är önskvärda även ur allmänt socialpolitisk och kriminalpolitisk synpunkt utgör, såsom departementschefen framhållit, ett ytterligare skäl att låta dem komma till utförande.

Utskottet vill alltså uttala sin anslutning till de av departementschefen förordade riktlinjerna för utbyggnad av forskning, undervisning, upplysning och nykterhetsvård samt för stöd åt ungdomsvårdande sammanslutningar, åt ungdomsidrott och åt annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdom. Till de detaljförslag i ämnet som framlagts genom propositionerna nr 155, 156, 158 och 159 återkommer utskottet i utlåtanden över nämnda propositioner. Utskottet vill emellertid här förutskicka att utskottet i allt väsenligt kommer att tillstyrka bifall till dessa förslag.

Vad departementschefen anfört om spritbeskattningens roll i nykterhetspolitiken föranleder icke någon erinran. Utskottet delar åsikten att skatterna på olika drycker bör avvägas så, att en övergång till svagare drycker främ-

jas. De nu i propositionen nr 154 framförda detaljförslagen kommer att biträdas av utskottet.

Även övriga av departementschefen förordade åtgärder för att främja en övergång till svagare drycker synes ändamålsenliga. Utskottet kan sålunda biträda vad departementschefen i det syftet förordat beträffande vissa brännvinssorter. Vad angår alkoholhalten i vanligt öl samt starkölsfrågan kan utskottet också i stort sett ansluta sig till departementschefens ståndpunkt. Utskottet återkommer i annat sammanhang till dessa spörsmål.

Lagstiftningen om försäljning av alkoholhaltiga drycker har, såsom departementschefen påpekat, alltjämt en viktig uppgift att fylla. Utskottet delar departementschefens åsikt att den nya lagstiftningen bör ha till genomgående princip att större frihet tillerkännes den enskilde och att på honom lägges ett större mått av ansvar. Enligt utskottets mening bör man härvidlag i vissa enskildheter kunna gå något längre än departementschefen. Beträffande de olika föreslagna bestämmelserna kommer utskottet senare att närmare ange sin ståndpunkt. I det stora hela har emellertid utskottet funnit sig kunna tillstyrka de av departementschefen framlagda författningsförslagen. Utskottet hälsar med tillfredsställelse att bestämmelserna och de däri reglerade administrativa procedurerna kunnat i betydande mån förenklas. En viktig garanti ur nykterhetssynpunkt ser utskottet i att departementschefen slagit vakt om principen att rusdryckerna skall utminuteras av företag utan enskilt vinstintresse.

Beträffande *övergången* till den nya nykterhetspolitiken innebär Kungl. Maj:ts förslag i stort sett följande. De nya eller utbyggda positiva åtgärderna insättes snarast möjligt; anslag härtill skall utgå fr. o. m. budgetåret 1954/55. Motbokssystemets avskaffande och den nya försäljningslagstiftningens ikraftträdande förlägges däremot till den 1 oktober 1955. Vid denna tidpunkt beräknas de positiva insatserna skola ha nått sådan verkan att de med själva övergången förenade svårigheterna kan mötas. En brett upplagd kampanj för ansvar och nykterhet i anslutning till övergången föreslås därjämte i propositionen nr 153. För att mildra övergången förordas vidare att gällande krisrestriktioner inom utminuteringen av sprit borttages från den 1 juli 1954 så att maximiransonen åter blir fyra liter och efterhandsinköp medges under sex månader. Den angivna dagen för den nya försäljningslagstiftningens ikraftträdande har befunnits lämplig även ur administrativ synpunkt.

Departementschefen har bl. a. avvisat framkomna förslag om övergångsanordningar som innebär uppskov med det slutgiltiga beslutet om motbokssystemets avskaffande eller med den nya lagstiftningens ikraftträdande.

I flera motioner yrkas att den nya lagstiftningens ikraftträdande uppskjutes till en senare tidpunkt. Härvid föreslås den 1 februari 1956 i motionen II: 573, den 1 oktober samma år i motionerna I: 422 och II: 542 samt den 1 oktober 1957 i motionen I: 439. Enligt sistnämnda motion skulle fri inköpsrätt på motböckerna införas den 1 februari 1955. Även den 1 juli 1960 nämnes i en motion. Andra motionärer motsätter sig Kungl. Maj:ts förslag att slopa krisrestriktionerna vid utminuteringen av sprit. Detta sker i mo-

tionerna I: 438, II: 566, II: 550 och II: 551. I förstnämnda båda motioner föreslås i stället ändring i gällande rusdrycksförsäljningsförordning varigenom spritransoneringen för motbokshavarna kan upphävas från en lämplig tidpunkt före den 1 oktober 1955.

Enligt utskottets mening ger det föreliggande materialet icke någon säker grundval för att bedöma storleksgraden av de svårigheter som kan väntas under övergångsskedet. Vad som framkommit om motbokssystemets ringa verkningsförmåga som nykterhetspolitiskt instrument synes i och för sig tala för att svårigheterna icke kommer att bli särskilt stora. Redan risken för konsumtionsökning och ökat missbruk under övergångstiden gör det emellertid angeläget att ägna hithörande frågor särskild omsorg.

Utskottet tillstyrker att utbyggnaden av de positiva nykterhetsfrämjande insatserna påbörjas snarast möjligt och att anslag beviljas redan från och med nästa budgetår. Såsom departementschefen förordat bör anslagen till vissa ändamål nämnda budgetår beviljas med högre belopp än som sedan normalt skall utgå. Det torde också vara lämpligt att ikraftträdandet av den nya försäljningslagstiftningen icke sker förrän vissa resultat erhållits av detta utbyggnadsarbete. Å andra sidan torde det vara av vikt att ikraftträdandet icke uppskjutes längre än nödvändigt och att beslutet att avskaffa motbokssystemet blir slutgiltigt. Såsom departementschefen framhållit är det av största vikt att det onormala intresse kring försäljningslagstiftningen som uppstått i samband med de förestående reformerna försvinner snarast möjligt. Då med hänsyn till angivna förhållanden varken tidigare eller senare tidpunkt för ikraftträdandet synes kunna komma i fråga än den 1 oktober 1955, vill utskottet tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag att låta den nya lagstiftningen nämnda dag avlösa den nuvarande. Utskottet kan följaktligen icke biträda motionsyrkandena om senare tidpunkt för ikraftträdandet.

I detta sammanhang må nämnas att utskottet med vissa avsevärda jämkningar kommer att godtaga förslaget om en upplysningskampanj i anslutning till övergången.

De olika förslag som framkommit att under tiden fram till den 1 oktober 1955 förändra gällande rusdrycksförsäljningsförordning i syfte att mildra övergången avstyrkes av utskottet.

Utskottet har icke ansett sig kunna tillstyrka den av departementschefen förordade anordningen, att den administrativa förordningen om de s. k. krisrestriktionerna upphäves och därmed en nära nog automatisk höjning av maximitilldelningen å motböckerna i de olika tilldelningsklasserna genomföres.

Den förskjutning av konsumtionsvanorna i riktning mot en mera allmänt höjd rusdrycksförbrukning, vartill anordningen skulle kunna tjäna som en sporre, utgör enligt utskottets mening en föga tillfredsställande förberedelse för de måttfulla konsumtionsvanor den nya förordningen, i frihet under ansvar, avsetts skola grundlägga.

Utskottet har uppmärksammat, att då spritransoneringen helt bortfaller, detta skulle kunna få konsekvenser för uppbörden av utskänkningsskatten

på spritdrycker. Denna skatt upptages nämligen i samband med restauratörernas inköp hos systembolagen. En möjlighet till obegränsade spritinköp skulle kunna innebära en frestelse för illojala restauratörer att undandraga sig utskänkningsskatten. Såsom framhållits av departementschefen i den av riksdagen förut behandlade propositionen nr 28, torde uppbörden av denna skatt böra omprövas före en övergång till fri försäljning av spritdrycker. Enligt vad utskottet under hand erfarit har utredning i ämnet igångsatts, och därpå grundade förslag torde komma att framläggas för riksdagen år 1955.

Utskottet får med de jämkningar som föranledes av det här anförda tillstyrka de av departementschefen förordade riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken.

V. FÖRSÄLJNINGEN AV RUSDRYCKER.

Huvudprinciper och organisation.

Nuvarande förhållanden och förarbeten till propositionen.

De grundläggande bestämmelserna angående systembolagens organisation och verksamhet finnes i förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker (Rff). Försäljningen av rusdrycker är — frånsett vissa slag av försäljning för tekniska m. fl. ändamål — indelad i partihandel och detaljhandel. Med partihandel, vilken skall utövas av det särskilda partihandelsbolaget Vin- & Spritcentralen, förstås försäljning till återförsäljare i och för deras rörelse ävensom försäljning för export. All annan försäljning sammanfattas under benämningen detaljhandel, för vilken särskilda aktiebolag (systembolag) är inrättade och verksamma inom bestämda detaljhandelsområden. Systembolagen skall dock handha den partiförsäljning, som äger rum till restauranger med rättigheter att utskänka rusdrycker. Detaljhandeln är delad i dels försäljning till avhämtning eller försändning på rekvisition (utminutering) och dels försäljning till förtäring på stället (utskänkning). Såsom en grundläggande regel för såväl parti- som detaljhandeln gäller, att den skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

Riket är indelat i detaljhandelsområden med ett *systembolag* i varje område. Stockholms stad och län utgör ett detaljhandelsområde, och i övrigt bildar varje län ett sådant område. Kungl. Maj:t äger emellertid bestämma, att i ett län må finnas mer än ett detaljhandelsområde, där sådant med hänsyn till länets utsträckning eller folkmängd eller förhållandena i övrigt finnes påkallat.

Rätt till detaljhandel tillkommer i princip allenast systembolag. Såvitt angår utskänkning överlåter systembolaget sin rätt antingen till det statliga restaurangbolaget, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, eller till enskild restauratör. De enda fall, där utskänkningsrättigheter beviljas direkt till rättigheternas utövare, avser s. k. trafikutskänkning.

Systembolag antages av länsstyrelsen i det län, där bolagets huvudort är belägen, till detaljhandelsorgan för sitt område.

Antalet aktieägare i vart och ett av de 41 systembolagen är 20. Varje aktie lyder å 500 kronor. Ingen aktieägare får äga mer än en aktie.

Bolagets styrelse skall i regel bestå av fem ledamöter och fem suppleanter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utser kontrollstyrelsen två ledamöter och två suppleanter samt länsstyrelsen, landstinget och bolagsstämman vardera en ledamot och en suppleant. De av kontrollstyrelsen utsedda ledamöterna skall vara ordförande och vice ordförande. I de sex städer, som icke deltager i landsting (Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping,

Hälsingborg och Gävle), utser vidare stadsfullmäktige en ledamot och en suppleant i styrelsen.

Systembolagen står under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter styrelsen meddelar.

Utminutering av rusdrycker må äga rum allenast till den vilken av systembolaget i det detaljhandelsområde som omfattar hans kyrkobokföringsort (hemortsbolag) erhållit tillstånd att inköpa sådana drycker. För den som ej är kyrkobokförd inom riket är systembolaget i Stockholm att anse såsom hemortsbolag. För den som erhållit tillstånd till inköp av rusdrycker utställer systembolaget motbok, gällande för inköp å visst utminuteringsställe.

Under år 1950 fanns 1 464 begagnade utskänkningstillstånd. Av dessa avsåg 1 154 årsutskänkning, 215 tillfällig utskänkning och 95 trafikutskänkning. Av tillstånden till årsutskänkning gällde 731 för utskänkning av både spritdrycker och vin och 423 för utskänkning av enbart vin.

Tillstånden till årsutskänkning avsåg nära nog alla hel oktrojperiod.

Enligt de avtal, som träffats mellan systembolag och den till vilken utskänkningstillstånd överlåtits, äger systembolag vidtaga de kontrollåtgärder, bolaget finner erforderliga för övervakning av restauratörens handhavande av utskänkningen. Denna kontrollerande verksamhet utövas dels genom systembolagens egna tjänstemän och dels genom särskilda organ, de s. k. kontrolldelegationerna.

Antalet fasta tjänster vid varje särskilt systembolag bestämmes genom en av kontrollstyrelsen fastställd tjänsteförteckning. Förhållandet mellan systembolagen och deras befattningshavare regleras genom avtal mellan kontrollstyrelsen och personalorganisationerna (företrädesvis Systembolagens personalförening och Svenska handelsarbetareförbundet samt beträffande vissa ordningsvakter därjämte Svenska polisförbundet). För de fast anställda befattningshavarna utgår avlöning enligt en löneplan, vilken överensstämmer med löneplan 1 i statens löneplansförordning. Avlöningen för personal, som icke är fast anställd, bestämmes av vederbörande systembolag.

Antalet fasta befattningar vid systembolagen den 31 december 1949 utgjorde 2 231. Härtill kommer extra personal, företrädesvis i kontors- och butiksbiträdesställning, uppgående till cirka 270 personer (1950). Ytterligare en personalkategori tillkommer, nämligen sådan förstärkningspersonal som tjänstgör i affärerna vid veckoslut och andra tillfällen med stor kundtillströmning. Antalet på så sätt anlitade personer med skiftande tjänstgöringstider kan angivas till 400.

Under de senaste åren har arbetet vid systembolagens kontor rationaliserats, varigenom antalet anställda kunnat nedbringas. Bl. a. har antalet personer sysselsatta med motboksarbete kunnat minskas från 616 år 1949 till 446 år 1953.

Befattningshavarna vid varje särskilt systembolag är fördelade på huvudkontoret och utminuteringsaffärerna. Alltefter bolagens storleksordning förekommer på huvudkontoret en större eller mindre specialisering av arbets-

uppgifterna. Vid flertalet bolag är befattningshavarna fördelade på två avdelningar, kamerala avdelningen och motboksavdelningen. Vid de mindre systembolagen däremot har någon sträng fördelning av befattningshavarna på avdelningar icke kunnat göras, enär samma personal i viss utsträckning fått utföra såväl kameralt arbete som motboksarbete.

Kontrollstyrelsen handlägger ärenden rörande tillverkningen, försäljningen och beskattningen av sprit och övriga alkoholhaltiga varor samt beskattningen av vissa andra varor ävensom ärenden angående kontrollen över tobaksodlingen. Styrelsen handhar vidare det särskilda straffregistret rörande fylleri och vissa andra brott.

Kontrollstyrelsen utgöres av en överdirektör såsom chef för styrelsen samt tre byråchefer såsom ledamöter.

Gällande instruktion för kontrollstyrelsen är utfärdad den 30 juni 1944 (nr 516), med ändringar den 21 december 1945 (nr 871) och den 29 juni 1950 (nr 389). Styrelsens arbetsordning är dagtecknad den 15 december 1950.

Beträffande nuvarande förhållanden se i övrigt propositionen s. 249—262.

På föranstaltande av den s. k. *besparingsberedningen* tillkallades år 1941 särskilda sakkunniga för utredning om besparings- och rationaliseringsåtgärder inom rusdrycksförsäljningens område. De sakkunniga föreslog att systembolagen skulle sammanslås till ett riksbolag.

Beträffande *nykterhetskommitténs* förslag och *remissbehandlingen* därav göres en sammanfattning i departementschefens nedan återgivna anförande. En närmare redogörelse i dessa avseenden lämnas i propositionen, s. 264—297.

Propositionen.

De genom propositionen framförda förslagen och skälen därför redovisas i följande uttalande av *departementschefen*.

Inledande synpunkter.

Av skäl som tidigare anförts har jag funnit mig böra biträda nykterhetskommitténs förslag att avskaffa motboksransoneringen. Såsom kommittén framhållit ger denna reform icke anledning att frångå den i vårt land sedan länge hävdvunna principen att rusdryckshandeln skall förbehållas organ, i vilka det allmänna äger ett bestämmande inflytande och enskilt vinstintresse saknas. Reformen aktualiserar emellertid en rad organisatoriska problem. I samband därmed torde det vara lämpligt att behandla vissa huvuddrag i den tilltänkta försäljningslagstiftningen.

Nykterhetskommittén har framlagt två alternativ för rusdrycksförsälj-

ningens organisation. Majoriteten inom kommittén föreslår, att de nuvarande systembolagen avvecklas och ersättes med ett riksbolag samt att åtskilliga av de arbetsuppgifter, som nu tillkommer kontrollstyrelsen och systembolagen, överflyttas på socialstyrelsen och länsnykterhetsnämnderna. De sistnämnda skall sålunda övertaga systembolagens uppgifter som utredande och övervakande organ i fråga om utskänkningen. En minoritet inom kommittén anser däremot, att systembolagen bör bibehållas men reduceras till i princip ett bolag i varje län. Arbetsfördelningen mellan kontrollstyrelsen och socialstyrelsen samt systembolagen och länsnykterhetsnämnderna skall enligt detta alternativ bli i huvudsak densamma som nu. Gemensamt för båda alternativen är att samtliga inköp skall registreras samt att missbrukare i viss utsträckning skall avstängas från inköpsrätt.

Kommitténs förslag har vid remissbehandlingen blivit föremål för delade meningar. Flertalet av de remissinstanser som tagit ställning till organisationsspörsmålen har visserligen förordat, att de nuvarande systembolagen avvecklas och ersättes med ett riksbolag. Det är dock endast ett mindre antal yttranden som godtager majoritetsförslaget oförändrat. Större delen av remissorganen ställer sig sålunda avvisande till tanken att låta länsnykterhetsnämnderna ombesörja utredning och kontroll rörande utskänkning. Flertalet uttalar sig också emot en allmän inköpsregistrering. Värdet av en avstängningsanordning vid en i övrigt fri inköpsrätt har ifrågasatts på flera håll.

Frågan hur utminuteringen av rusdrycker lämpligen bör organiseras sammanhänger uppenbarligen nära med nyssnämnda spörsmål. Det torde därför vara anledning att till en början upptaga dessa till bedömning.

Inköpsregistrering.

Kommittémajoritetens förslag om inköpsregistrering förutsätter att köparen vid varje inköp lämnar egenhändigt undertecknad rekvisition. På denna skall butikspersonalen med ledning av en legitimationshandling anteckna kundens födelsenummer samt de varor som inköpts. Rekvisitionen sändes därefter till en för riket gemensam central, där densamma registreras. Kommitténs motiv för den allmänna inköpsregistreringen är i huvudsak att den skall medge ett statistiskt studium av konsumtionsutvecklingen samt att registret skall kunna användas av nykterhetsvårdsorganen för att få kännedom om viss persons inköp. Redan kommittén ger emellertid uttryck för viss tveksamhet i fråga om behovet av registreringen.

Flertalet remissinstanser har, som nyss nämnts, uttalat sig mot kommitténs förslag. I den mån detsamma icke direkt avstyrkts har man starkt ifrågasatt värdet av registreringen.

Den registrering av rusdrycksinköpen som nu äger rum är nödvändig med hänsyn till motboksransoneringen och den därmed förbundna individuella kontrollen. Övergår man till fri inköpsrätt, ligger det i sakens natur att värdet av en allmän inköpsregistrering blir tämligen ringa. För att erhålla en tillförlitlig konsumtionsstatistik torde det icke vara nödvän-

digt att ha uppgifter om alla inköp. Det erforderliga materialet torde kunna erhållas på ett billigare och mindre arbetskrävande sätt, exempelvis genom stickprovsundersökningar. Givetvis kunde det någon gång ha ett visst värde för nykterhetsvårdsorganen att få uppgift om gjorda inköp. Med den frihet, som avses skola råda på rusdrycksförsäljningens område såväl inom utminuteringen som utskänkningen, torde emellertid sådana uppgifter komma att ge en tämligen ofullständig och osäker bild av vederbörandes konsumtion.

Mot de begränsade fördelarna får vägas de därmed förbundna kostnaderna. I kommitténs kalkyler har särskilt nämnts utgifterna för registreringscentralen, som uppgivits till 800 000 kronor i 1949 års penningvärde, eller för dess motsvarighet enligt alternativ II, 1,6 miljoner kronor. Detta utgör dock endast en del av kostnaderna. Betydligt större är de kostnader, som skulle förorsakas av butikspersonalens arbete med anteckning av inköp och födelsenummer. Dessa arbetsuppgifter kan beräknas kräva minst 300 personer och en årlig löneutgift av ungefär 2,5 miljoner kronor. Tilläggas bör att registreringen skulle nödvändiggöra ett ganska omständligt inköpsförfarande och att man således skulle få sämre möjlighet att minska formaliteterna kring spritinköpen.

På grund av det anförda finner jag att registrering av rusdrycksinköp icke bör ske efter motbokssystemets avskaffande.

Avstängning.

De av kommittén föreslagna reglerna om avstängning innebär att länsnykterhetsnämnd skall kunna tillgripa denna åtgärd mot missbrukare i ett tämligen begränsat antal fall då detta bedömes vara till nytta ur vårdsynpunkt. Dessutom skall nämnden kunna avstänga langare. Kommittén räknar med att avstängningsåtgärder, som sålunda är klart motiverade och tillgripes i begränsad utsträckning, skall mötas av större förståelse bland allmänheten än nu tillämpade mera generella avstängningar och därför även bli effektivare.

I yttrandena har starka tvivel uttalats om riktigheten av kommitténs förmodanden. Åtskilliga instanser finner att en avstängningsåtgärd vid i övrigt fri inköpsrätt blir av föga värde och har avstyrkt förslaget. Flertalet har emellertid biträtt detsamma. Många har därvid framhållit att om än det praktiska värdet av åtgärderna kan vara ringa, en möjlighet till avstängning måste bibehållas av ordnings- och anständighetsskäl.

För egen del vill jag ansluta mig till den uppfattning som kommit till uttryck i sistnämnda yttranden. Det skulle vara stötande om det allmänna skulle vara skyldigt att genom utminuteringsbutikerna tillhandahålla rusdrycker åt grova alkoholmissbrukare och langare. I det hänseendet blir en avstängning icke meningslös att utlämning av rusdrycker till sådana personer kan vägras. Att dessa icke effektivt kan hindras från att åtkomma rusdrycker på annan väg utgör icke något avgörande skäl mot att bibehålla en möjlighet till avstängning. Icke heller det nuvarande motbokssystemet

representerar något effektivt hinder. Ett ytterligare skäl för att bibehålla en möjlighet till avstängning ligger däri, att det, såsom kommittén påpekat, i vissa fall kan vara lämpligt, att ett nykterhetsvårdsorgan använder avstängning såsom hjälpåtgärd mot en missbrukare i samförstånd med denne. Ett avstängningsinstitut med denna målsättning bör emellertid icke ligga i utminuteringsorganens händer utan, såsom kommittén föreslagit, handhavas av nykterhetsnämnd. Jag förordar således att en möjlighet till avstängning bibehålles.

Förutsättningarna för avstängning av alkoholmissbrukare kommer att utformas närmare i det förslag till lag om nykterhetsvård som framlägges av chefen för inrikesdepartementet. Av de sålunda föreslagna reglerna torde framgå, att avstängningsrätten skall behandlas med största urskillning. Den omständigheten att en fylleriförseelse föreligger eller att någon form av hjälpåtgärd vidtages mot en alkoholmissbrukare skall ej rutinmässigt åtföljas av en avstängning. Reglerna för avstängningsförfarandet torde sålunda komma att i huvudsak följa kommitténs förslag ehuru restriktiviteten i institutets användning betonas starkare.

Beträffande längare bör däremot förutsättningarna för avstängning upptagas i den blivande rusdrycksförsäljningsförordningen. Denna bör även innehålla de kontrollbestämmelser som erfordras för att genomföra meddelade avstängningsbeslut. Då dessa bestämmelsers utformning blir beroende av bl. a. vilket organisationsalternativ som väljes skall de behandlas något senare.

Utskänkningen.

Såsom tidigare antytts har även sådana frågor som rättighetssystemet vid utskänkningen och kontrollen däröver betydelse, när det gäller att taga ställning till detaljhandelns organisation. Dessa frågor skall behandlas närmare i senare avsnitt. Här skall därför endast ställning tagas till några grundläggande spörsmål.

De nuvarande systembolagen har en viktig social uppgift såsom utredande och kontrollerande organ i fråga om utskänkningen. Rättsgrunden för denna funktion skapas därigenom att bolagen formellt blir bärare av utskänkningsrättigheterna.

Kommittémajoritetens förslag att i huvudsak överflytta denna uppgift på länsnykterhetsnämnderna har, såsom tidigare antytts, mött gensagor i flertalet remissvar. Man har därvid framhållit att uppgifterna med utskänkningen skulle inkräkta på länsnämndernas nykterhetsvårdande arbete samt att länsnämnderna icke kunde förväntas få den sammansättning som vore lämplig med hänsyn till utskänkningsfrågorna. Bl. a. kräves enligt dessa yttranden ekonomiska insikter och sakkunskap i fråga om restauranger.

Den kritik som sålunda riktats mot kommittémajoritetens förslag synes berättigad. Ur utskänkningens synpunkt torde man därför i och för sig böra föredraga minoritetens förslag som i stort sett bevarar gällande ordning på förevarande område.

Men icke heller detta alternativ går fritt från invändningar. Ansvaret för kontrollen är nu uppdelat på flera organ: länsstyrelse, nykterhetsnämnder, systembolag och polismyndigheter. Av dessa kan icke någon sägas ha det huvudsakliga ansvaret, och effektiviteten blir i viss mån lidande därav. Den största sakkunskapen företrädes utan tvivel av systembolagens direktörer. Dessa är emellertid formellt sett privatanställda och är icke underkastade ämbetsansvar.

Behovet av en effektivare kontroll framträder med så mycket större styrka som de nu framlagda förslagen ger restauratörerna större frihet. En grundtanke i dessa förslag är att borttaga en del för restauratörerna besvärande inskränkningar och föreskrifter; i gengäld fordras av restauratörerna en aktivare insats för ordning, nykterhet och trevnad.

Det nuvarande systemet erbjuder emellertid möjligheter att med tämligen små förändringar tillgodose behovet av effektivare kontroll. Systembolagens direktörer ombesörjer det på bolagen ankommande utrednings- och kontrollarbetet och har härigenom, som nyss antytts, förvärvat stor sakkunskap på hithörande områden. Om deras ställning förändras på sådant sätt att de handlar under ämbetsansvar, blir det möjligt att koncentrera utrednings- och kontrolluppgifterna på dem. För den skull behöver de icke vara statsanställda. De kan alltjämt vara anställda och avlönade av utminuteringsorganet och handla å dess vägnar. Detta gör bl. a. möjligt att bibehålla den formellt sett något oegentliga men praktiskt lämpliga anordningen att utminuteringsorganet är bärare av utskänkningsrättigheterna. Den ändrade ställningen bör komma till uttryck på det sättet att de utredande och kontrollerande uppgifterna fullgöres av direktören såsom offentlig tjänsteman, restauranginspektör. Han bör därvid vara underställd länsstyrelsen. I egenskap av tjänsteman kan han själv infordra yttranden i utskänkningsfrågor från kommuner, nykterhetsnämnder och andra. Han bör kunna få handräckning av polismyndighet för utredning rörande missförhållanden. Polismyndigheter och nykterhetsnämnder bör vara skyldiga att till restauranginspektören inrapportera förhållanden som kan tyda på brister i skötseln av viss restaurang. Vid sin sida bör han ha en lokal representation.

De här skisserade förändringarna kan ske inom ramen för systembolagsorganisationen. En motsvarande anordning låter sig emellertid också väl förena med riksbolagsalternativet. Restauranginspektören kan anknytas till riksbolagets distriktsorganisation, lämpligen såsom distriktschef. Systembolagsstyrelserna ersättes därvid med länsvis tillsatta rådgivande nämnder. Alternativet med riksbolag ställer sig snarast fördelaktigare i nu aktuella hänseenden. De administrativa och affärsmässiga uppgifterna inom utminuteringsorganet såsom sådant blir färre för en distriktschef än för en systembolagsdirektör. Man vinner därigenom vid riksbolagsalternativet större säkerhet för att till posten som restauranginspektör utses personer som är särskilt lämpade för de sociala uppgifterna i fråga om utskänkningen. Vidare kan de nuvarande systembolagsstyrelserna — vilkas ledamöter i regel

utses till en mindre del av lokala myndigheter och i övrigt av kontrollstyrelsen och aktieägarna — förändras till ett rent länskommunalt organ. Bl. a. kan nykterhetsvården bli direkt företrädd genom att länsnykterhetsnämnden utser en ledamot. Härigenom tillgodoses i betydande utsträckning de syften kommittémajoriteten velat vinna med sitt förslag.

Riksbolag eller systembolag.

Diskussionerna inom kommittén och i yttrandena har främst rört sig om de båda i betänkandet beskrivna alternativen, ett riksbolag för utminuteringen eller en något beskuren systembolagsorganisation. Tidigare har man även framfört tanken på att efter finsk och norsk förebild skapa en gemensam organisation för partihandel, utminutering och i allmän regi driven restaurangrörelse. För en prövning av detta alternativ föreligger nu icke erforderligt underlag. Det må även framhållas att det organisatoriskt sett måste vara förenat med stora svårigheter att genomföra en så omfattande sammanslagning i anslutning till den nu aktuella synnerligen ingripande omläggningen av principerna för rusdrycksförsäljningen.

Huvudsynpunkten för valet mellan en riksbolags- och en systembolagsorganisation — liksom för utminuteringsorganens verksamhet — måste självfallet vara att på bästa sätt tillgodose nykterhetsintresset. De ekonomiska synpunkterna får, åtminstone i huvudsak, komma i andra hand.

När utminuteringens organisation tidigare dryftats har ett av de tyngst vägande skälen för att bibehålla systembolagen varit att dessa är särskilt lämpade för att utöva de sociala funktioner som sammanhänger med motbokssystemet. I och med att motboksransoneringen avvecklas, blir förutsättningarna helt andra. I det föregående har uttalats att registrering av inköp icke bör äga rum. En möjlighet till avstängning av missbrukare och langare bör kvarstå, men avstängningsbesluten bör helt ankomma på nykterhetsvårdsorganen. Av systembolagens nuvarande sociala uppgifter inom utminuteringen kvarstår endast att tekniskt genomföra nykterhetsvårdsorganens avstängningsbeslut. Denna uppgift kan emellertid, såsom kommittén visat, likaväl lösas av ett riksbolag som av systembolagen. I övrigt blir uppgiften endast att köpa och distribuera rusdrycker.

Valet mellan de båda alternativen har av kommittén och en del remissorgan sammankopplats med frågan om kunden skall vara bunden till viss utminuteringsbutik eller butikerna i hemorten. Systembolagsalternativet skulle vara förenat med sådan bundenhet; väljes anordningen med ett riksbolag, skulle däremot inköp få göras i vilken utminuteringsbutik som helst. Härtill vill jag, i viss anslutning till en reservant i kommittén och några remissinstanser, anmärka att en sådan sammankoppling icke är nödvändig. Denna fråga torde få upptagas till närmare behandling i det följande.

Till förmån för systembolagsalternativet har åberopats att detta vid ett eventuellt misslyckande för systemet med fri inköpsrätt skulle göra det lättare att återgå till motboksransoneringen. Denna synpunkt bör enligt min mening icke tillerkännas betydelse i förevarande sammanhang. Man bör

helt naturligt icke besluta de nu aktuella stora reformerna inom nykterhetspolitiken, om man icke är övertygad om att de skall gynnsamt påverka nykterhetstillståndet. Även i sak kan emellertid invändningar resas mot synpunkten i fråga. Motboksransoneringens avveckling medför, vilken organisation som än väljes, att den personal som nu administrerar ransoneringen — systembolagens motboksavdelningar — avvecklas. Såsom kontrollstyrelsen och besparingsberedningen påvisat, kan en ransonering av rusdryckerna även genomföras av ett riksbolag.

Möjligen kan det sägas att övergången till den nya ordningen blir något lättare om systembolagen bibehålles. Eftersom detta alternativ likväl förutsätter åtskilliga sammanslagningar inom systembolagsorganisationen, synes emellertid fördelarna i angivna hänseende obetydliga.

Beträffande utskänkningen har jag i det föregående givit uttryck för den uppfattningen att utrednings- och kontrollarbetet liksom hittills skall koncentreras till personer som är knutna till utminuteringsorganen. En ytterligare koncentration av uppgifterna hos dessa personer har förordats, samtidigt som det föreslagits att de skall få en ändrad offentligrättslig ställning. Därvid har emellertid tillika anmärkts att den tilltänkta ordningen likaväl kan ske i anslutning till ett riksbolag som inom systembolagsorganisationen. Snarast erbjuder riksbolagsalternativet vissa fördelar.

Om sålunda de nykterhetspolitiska synpunkterna snarast talar för ett riksbolag — eller i varje fall icke ger systembolagen företräde — är det uppenbart att riksbolaget är fördelaktigare ur ekonomisk synpunkt. För de begränsade uppgifter som återstår för utminuteringsorganen innebär systembolagen en överorganisation; de kräver endast ungefär en tredjedel av systembolagskontorens nuvarande personal. Såsom kontrollstyrelsen framhållit kan det sägas, att systembolagen redan nu, med hänsyn till den begränsade handlingsfrihet som tillkommer dem, utgör en alltför stor apparat. Uppenbarligen medför anordningen med riksbolag stora möjligheter till besparingar och förenklingar i förvaltningen. Såsom tidigare antytts leder omorganisationen icke till att det lokala inflytandet minskas på de områden där det nu gör sig gällande. Hithörande frågor skall ytterligare behandlas i det följande.

Jag finner på grund av det anförda, liksom kommitténs flertal och de flesta remissorganen, att utminuteringen i fortsättningen bör handhavas av ett för hela riket gemensamt bolag med distriktsorganisation. Detta bör tillika i enlighet med förut angivna riktlinjer vara bärare av utskänkningsrättigheter samt anställa och avlöna restauranginspektörer för utredning och kontroll rörande utskänkning av rusdrycker.

Arbetsfördelningen mellan vissa myndigheter och organ.

Hittills har endast varit tal om den i förevarande sammanhang grundläggande frågan angående huvudmannaskapet för detaljhandeln med rusdrycker. Den ståndpunkt, som intagits i denna fråga, måste enligt sakens natur

inverka på fördelningen av arbetsuppgifterna mellan andra organ, såsom kontrollstyrelsen, socialstyrelsen och länsnykterhetsnämnderna.

Kommitténs förslag i denna del innebär betydande förändringar i förhållande till vad nu gäller. Av skäl som anförts i det föregående har jag icke kunnat förorda kommittéförslaget såvitt angår länsnykterhetsnämndernas befattning med utskänkningen. Icke heller i övrigt synes emellertid förslaget tillfredsställande. Det innebär, såsom påvisats i flera yttranden, att närstående eller likartade arbetsområden splittras på olika organ. Erinringar av denna art kan i stort sett icke resas mot den nuvarande ordningen på förevarande område. Genom de ändringar i kommittémajoritetens förslag rörande utskänkningen som förordats i det föregående bortfaller de viktigaste skälen för den av kommittémajoriteten företagna omfördelningen av arbetsuppgifterna. Endast smärre ändringar i nu gällande ordning torde erfordras.

Kontrollstyrelsens ställning såsom centralt organ i frågor rörande alkoholförsäljningen bör sålunda bibehållas. Med hänsyn till statens stora fiskaliska intressen i alkoholhanteringen och de stridiga, delvis privatekonomiska intressen, som gör sig gällande bl. a. i frågor rörande utskänkningstillstånd, synes det angeläget att ha ett centralt ämbetsverk på förevarande område vid sidan av partihandelsbolaget, det blivande detaljhandelsbolaget samt restaurangbolaget. Styrelsen bör i vissa hänseenden meddela föreskrifter och anvisningar rörande tillämpningen av den blivande rusdrycksförsäljningsförordningen. En annan uppgift är att tjänstgöra såsom remissorgan åt Kungl. Maj:t samt att tillhandagå myndigheter och enskilda med upplysningar rörande alkohollagstiftningen m. m. Verket bör vidare, liksom nu är fallet, följa utvecklingen i fråga om försäljningen av alkoholdrycker och nykterhetstillståndets växlingar samt inkomma till Kungl. Maj:t med de förslag som kan föranledas av utvecklingen. För detta ändamål bör styrelsen alltfort föra försäljningsstatistik, vilken bör omfatta både rusdrycker och maltdrycker. Det vore även önskvärt, för att erhålla en samlad överblick av utvecklingen, om kontrollstyrelsen kunde samla och publicera data rörande alkoholmissbruk och ingripanden mot missbrukare. De uppgifter som erfordras härför kan styrelsen, i samråd med socialstyrelsen, inhämta från länsnykterhetsnämnderna. Jag vill förorda en sådan anordning.

Såsom exempel på arbetsuppgifter, som i enlighet med det anförda bör kvarbliva hos kontrollstyrelsen, må nämnas ärenden angående alkoholbeskattning, utfärdandet av tillämpningsföreskrifter angående vinstkvantiteter, prissättningen på utskänkta rusdrycker, vissa frågor om utskänkningsrestriktioner, tillstånd till försäljning av sprit och andra alkoholhaltiga varor för vissa särskilda ändamål samt handel med skattefri sprit. I likhet med vad nu är fallet bör kontrollstyrelsen därjämte utöva viss tillsyn över tillverkare av rusdrycker samt över tillverkare och försäljare av öl.

I samband med den nya ordningens genomförande torde behovet av det hos kontrollstyrelsen förda straffregistret böra omprövas. Detta har redan nu en motsvarighet i de register som föres av systembolagen. Genomföres

den här föreslagna ordningen i fråga om rusdrycksförsäljningen, bortfaller visserligen sistnämnda register. Å andra sidan torde de väntade förslagen rörande nykterhetsvården komma att innebära att länsnykterhetsnämnderna för fullständiga anmärkningsregister. Såsom framhållits av statens organisationsnämnd skulle sålunda, om kontrollstyrelsens register bibehålles, en dubbelregistrering äga rum. Samma uppgifter komme att antecknas i länsnykterhetsnämndernas anmärkningsregister och i kontrollstyrelsens straffregister. Om länsnykterhetsnämndernas register på lämpligt sätt hålles aktuella med hänsyn till förändringar i fråga om boningsort m. m., torde dessa register kunna helt fylla kontrollstyrelseregistrets nuvarande funktioner och sålunda kunna förse nykterhetsvårdsorgan, domstolar m. fl. med erforderliga uppgifter om enskilda personers anmärkningar i nykterhetshänseende. Med hänsyn härtill finner jag, att det hos kontrollstyrelsen förda registret bör slopas.

Riksbolaget bör ensamt ombesörja utminuteringen av rusdrycker och handlägga därmed sammanhängande spörsmål. Bolaget bör därjämte, som framgår av det tidigare anförda, vara bärare av utskänkningstillstånd samt anställa och avlöna restauranginspektörer. Arbetsuppgifterna blir för övrigt i stort sett desamma som angivits av nykterhetskommittén. Sålunda bör bolaget exempelvis i enlighet med de riktlinjer som uppdrages i avtal mellan detsamma och staten fastställa priserna på utminuterade rusdrycker. Prissättningen på utskänkta rusdrycker bör däremot i enlighet med det förut anförda regleras av kontrollstyrelsen.

Länsnykterhetsnämndernas arbetsuppgifter kommer att närmare behandlas i propositionerna om nykterhetsvården. Såsom framgår av det förut sagda skall nykterhetsnämnd besluta om avstängning från inköpsrätt. Det torde ankomma på socialstyrelsen att efter samråd med riksbolaget utfärda närmare föreskrifter om vad de nykterhetsvårdande organen har att iaktta när de underrättar bolaget om avstängningsbeslut. I samband med övergången till den nya ordningen bör de hos systembolagen registrerade uppgifterna angående nykterhetsanmärkningar överlämnas till länsnykterhetsnämnderna.

För socialstyrelsen ifrågakommer icke ändrade arbetsuppgifter i nu aktuella hänseenden i annan mån än att styrelsen bör utöva viss tillsyn över länsnykterhetsnämndernas kommunikation med riksbolaget i avstängningsfrågor, varjämte styrelsen bör samarbeta med kontrollstyrelsen rörande statistik över fylleriförseelser och ingripanden mot alkoholmissbrukare.

Riksbolagets organisation och verksamhet.

Riksbolagets ställning, arbetsuppgifter och vissa grunddrag i dess organisation har behandlats i det föregående. Jag vill nu närmare ingå på några ytterligare ur nykterhetspolitisk synpunkt betydelsefulla spörsmål i dessa hänseenden. Vissa med bolagets bildande sammanhängande ekonomiska frågor samt frågor rörande bolagsordning och avtal med staten m. m. upptages i annan denna dag anmäld proposition.

Beträffande organisationen torde man i huvudsak kunna godtaga nykterhetskommitténs förslag med de modifikationer som föranledes av det förut sagda.

Aktierna i riksbolaget bör sålunda i huvudsak innehas av staten. Aktiekapitalet kan lämpligen sättas till 500 000 kr. Bolagets styrelse bör bestå av åtta ledamöter med fyra suppleanter. Härtill kommer en verkställande direktör. Till den centrala ledningen knytes förvaltningspersonal för kameralt arbete samt för revisions- och inspektionsverksamhet.

Riket indelas i försäljningsdistrikt, vart och ett under ledning av en distriktschef. Med hänsyn till distriktschefernas arbetsuppgifter beträffande utskänkningen är det angeläget, att distrikten icke blir alltför stora. Det synes ändamålsenligt att i princip varje län kommer att utgöra ett försäljningsdistrikt. I fråga om några län med endast ett fåtal utminuteringsställen och utskänkningsrättigheter, såsom exempelvis Västerbottens och Norrbottens län, kan dock ifrågasättas, huruvida desamma icke bör sammanslås till ett distrikt. I södra Sverige kan på samma sätt Blekinge län förenas med något angränsande län. Distriktskontoren bör förläggas till de nuvarande systembolagskontoren i residensstäderna, såvida det icke på grund av särskilda omständigheter i något fall skulle befinnas mera ändamålsenligt att ha kontoret i annan stad inom distriktet. Det bör ankomma på det blivande riksbolaget att träffa avgörande i dessa frågor.

Den av riksbolaget utsedde distriktschefen är, såsom tidigare utvecklats, avsedd att vara restauranginspektör inom sitt område. I den utsträckning så finnes påkallat bör biträdande inspektörer tillsättas, vilka likaledes bör vara underkastade tjänsteansvar. Dessa befattningar kan ofta med fördel beklädas av tjänstemän i bolaget.

Tidigare har anmärkts, att restauranginspektören vid sin sida bör ha en rådgivande nämnd, motsvarande de nuvarande systembolagsstyrelserna. Med rusdrycksförsäljningen och bolagets ekonomiska frågor bör nämnderna i allmänhet icke taga befattning. Nämndernas huvuduppgift blir att avge yttranden i frågor om utskänkningen — utskänkningstillstånd och ingripanden vid missförhållanden. Det är emellertid naturligt att nämnderna, liksom nu systembolagsstyrelserna, även yttrar sig i frågor av annan art, exempelvis spörsmål om förläggning av utminuteringsställen och tiderna för dessas öppethållande. Jag förordar att detaljhandelsbolaget och restauranginspektörerna ålägges skyldighet att höra nämnderna i nu angivna frågor.

För att erhålla önskvärd lokal förankring bör, oavsett bolagets distriktsindelning, särskilda nämnder inrättas i varje län. I enlighet härmed bör även en uppdelning ske av Stockholmssystemets nuvarande område och således särskilda nämnder utses för Stockholms stad och Stockholms län. Nämnderna synes i regel böra bestå av tre ledamöter, valda för en tid av fyra år. Av dessa bör länsstyrelsen utse ordförande och landstinget vice ordförande samt länsnykterhetsnämnden en ledamot. För Stockholms stads vidkommande kan ordföranden utses av överståthållarämbetet samt de bå-

da andra ledamöterna av stadsfullmäktige och stadens nykterhetsnämnd. Vart och ett av nu nämnda organ bör därjämte utse en suppleant för den ordinarie ledamoten. I län med stad, som ej deltar i landsting, synes den rådgivande nämnden böra utökas med en av stadsfullmäktige i varje sådan stad vald ledamot jämte suppleant för denne. Härigenom kommer den rådgivande nämnden i Malmöhus län att bestå av fem ledamöter samt nämnderna i Östergötlands, Göteborgs och Bohus samt Gävleborgs län av vardera fyra ledamöter. Jämfört med de nuvarande systembolagsstyrelserna innebär den här förordade sammansättningen av nämnderna, att de av kontrollstyrelsen utsedda ledamöterna faller bort samt att aktieägarnas representant ersättes med en av länsnykterhetsnämnden utsedd ledamot. Det torde med fog kunna sägas, att de lokala intressena på detta sätt blir lika väl tillgodosedda som inom den nuvarande organisationen. Därtill kommer att nykterhetsvården blir direkt företrädd. Nämnderna får helt karaktär av länskommunala organ.

Kostnaderna för restauranginspektörerna, de biträdande inspektörerna och de rådgivande nämnderna bör i sin helhet åvila riksbolaget.

Utminuteringsställena kan organiseras på i stort sett samma sätt som hittills med föreståndare samt butiks- och lagerpersonal.

Den närmare arbetsfördelningen mellan riksbolagets olika organ enligt här uppdragna riktlinjer bör anförtros bolagsledningen.

Inköpsrätt och inköpsförfarande.

Oaktat motbokssystemet slopas, måste vissa kategorier alltjämt vara utestängda från rätt att inköpa rusdrycker i utminuteringsaffärerna. I första hand bör sålunda en lägsta ålder för sådan rätt stadgas.

Denna ålder är i gällande förordning 21 år. Inköp vid sådan ålder har emellertid i tillämpningen endast medgivits gifta. De ogifta ungdomarna, vilka utgör flertalet, erhåller inköpsrätt först efter fyllda 25 år. Nykterhetskommittén har föreslagit att 21 år skall bli gräns över hela linjen. Den har framhållit det olämpliga i att ha en särskild myndighetsålder när det gäller spritinköp. Enligt kommittén gör sig systemets suggestionsverkan särskilt gällande i fråga om ungdomen. Systemet utgör ett hinder vars övervinnande för ungdomarna framstår som en »sportprestation».

Kommitténs förslag har, såsom framgår av redogörelsen i nästföregående avdelning, mött kritik i några yttranden. Man har därvid pekat på de oroande dragen i ungdomens alkoholvanor och funnit betänkligt att göra det lättare för ungdomarna att komma åt sprit.

För egen del finner jag att de problem som sammanhänger med ungdomens alkoholvanor i första hand bör angripas med andra medel än restriktioner. Jag har i det föregående uppdragit riktlinjer för olika positiva åtgärder i detta syfte. Vad nu aktuella problem angår, må framhållas att det är en allmän erfarenhet att de unga gärna vill efterlikna de vuxnas vanor. Förbehålles det åt de äldre att köpa sprit, synes häri ligga en särskild anledning för de unga att betrakta spriten som något eftersträvansvärt. Det

torde därför, såsom kommittén funnit, vara olyckligt att ha en särskild högre myndighetsålder för spritinköp. En sådan skulle för övrigt icke stå i överensstämmelse med den större självständighet som i andra hänseenden kommit ungdomen till del. Då en åldersgräns under alla förhållanden synes nödvändig, vill jag biträda kommitténs förslag att låta inköpsrätten inträda vid fyllda 21 år.

Inköpsrätt skall i enlighet med vad förut anförts icke heller tillkomma langare och alkoholmissbrukare som genom särskilt beslut av nykterhetsnämnd avstängts från sådan rätt.

För kontroll att inköp icke göres av ungdomar under 21 år eller avstängda personer erfordras vissa bestämmelser om inköpsförfarandet. Beträffande detta har även ifrågasatts att köparna skulle vara bundna till viss utminuteringsaffär. Det torde vara lämpligt att först behandla detta spörsmål.

Till förmån för ett system med bundenhet till viss affär har främst åberopats att butikspersonalen blir i tillfälle att göra iakttagelser som kan utnyttjas i nykterhetsvårdande syfte. Vetskapen härom skulle kunna påverka köparna till viss återhållsamhet.

Värdet av denna anordning ur nykterhetssynpunkt måste emellertid bedömas såsom starkt begränsat. Härvidlag gäller delvis detsamma som i fråga om registreringen av inköp, nämligen att storleken av inköpen ingalunda utgör någon tillförlitlig mätare på den verkliga konsumtionen. Anordningen torde icke heller kunna genomföras strikt; liksom nu skulle tillfällig inköpsrätt utanför den egna butiken behöva medges.

En bestämd nackdel med att binda kunderna på detta sätt torde vara att det, såsom ock förutsättes i kommitténs alternativ II, nödvändiggör särskilda inköpsbevis. Tillfällig inköpsrätt på andra håll förutsätter transportkort. I själva verket blir skillnaderna i förhållande till det nuvarande motbokssystemet i nu förevarande avseende små.

Jag kan därför icke tillstyrka att föreskrift meddelas om bundenhet till viss affär, utan inköp bör få göras i vilken utminuteringsaffär som helst.

För genomförande av avstängningsbeslut synes det under sådana förhållanden lämpligt att i enlighet med kommittémajoritetens förslag utnyttja den folkbokföringsregistrering med födelsenummer, som införts under senare år. Avstängningsförfarandet kan härigenom ordnas utan större kostnader och utan att allmänheten betungas med formaliteter.

Enligt kommitténs förslag skall länsnykterhetsnämnderna lämna uppgift till riksbolagets huvudkontor om de personer, som avstängts från inköpsrätt. Den avstängdes födelsetid, födelsenummer och första bokstaven i efternamnet upptages av bolaget på en för hela riket gemensam spärrlista, som tillställes samtliga utminuteringsställen; listan förnyas var eller varannan månad. Den som önskar köpa rusdrycker får legitimera sig med handling, av vilken födelsetiden och födelsenumret framgår. Med hjälp härav kontrollerar butikspersonalen i spärrlistan, att kunden ej är avstängd.

Den föreslagna anordningen synes i stort sett lämplig och jag vill tillstyr-

ka densamma. I några yttranden har man uttryckt farhågor för att riksspärrlistan skulle bli ohanterlig i det praktiska butiksarbetet; det föreslagna inköpsförfarandet har även i övrigt betecknats som omständligt och tungrott. Därvid har man emellertid även räknat med de formaliteter som föranledes av en allmän inköpsregistrering. Bortfaller denna, blir förfarandet enklare.

Legitimationen med födelsetid och födelsenummer torde icke behöva bli nämnvärt betungande. Anmärkas bör att sådan legitimation i åtskilliga fall kan erfordras redan för kontroll att köparen uppnått föreskriven ålder. Vidare bör framhållas att kunderna i regel gör sina inköp i butik i hemorten. Lokala spärrlistor kan upprättas i enkel form. Med hjälp av legitimationshandlingen kan butikspersonalen ofta se, om kunden är från orten. Är detta fallet, behöver man endast slå i den lokala spärrlistan. På mindre orter erfordras i regel icke några som helst formaliteter. Är kunden känd för butikspersonalen och vet denna att han icke är avstängd, blir ingen legitimation eller kontroll behövlig. Slagning i riksspärrlistan torde således i allmänhet endast erfordras när kund från annan ort gör inköp i butiken.

Frågan angående legitimationshandlingens art har av kommittén i viss mån lämnats öppen. Vid tidpunkten för den nya ordningens genomförande kommer emellertid allmänheten, såsom kommittén förutsatt, att vara försedd med handlingar innehållande uppgift om födelsetid och födelsenummer. Således har de personer, som erhållit debetsedel å preliminär skatt för inkomståret 1954, jämväl erhållit ett skattekort, försett med nämnda uppgifter. I samband med sjukkassereformen kan ett särskilt, med dessa uppgifter försett kort, s. k. försäkringsbesked, komma att utdelas. Även andra handlingar av liknande art är tänkbara. Om sådana handlingar icke är utfärdade av offentlig myndighet, bör det ankomma på kontrollstyrelsen att pröva i vad mån de kan godtagas för nu angivna ändamål. Självfallet bör även prästbevis med sådana uppgifter kunna användas. Om så erfordras torde bevis om födelsetid och födelsenummer kunna erhållas från folkbokföringsmyndigheterna. Skulle det visa sig, att sådana bevis kommer att behövas i större omfattning för nu ifrågavarande eller annat ändamål, torde detta kunna ordnas billigt och praktiskt genom att rekvisitionerna skrives på särskilda blankettkort å vilka vederbörande myndigheter endast har att anteckna födelsetiden och födelsenumret samt bestyrka anteckningen med en stämpel.

Kostnadsberäkningar.

Den av kommittén gjorda beräkningen rörande kostnaderna för försäljningsorganisationen är icke längre aktuell med hänsyn till penningvärdets förändringar samt de avvikelser från kommitténs förslag, som förordats i det föregående. Inom finansdepartementet har utförts vissa beräkningar rörande de ekonomiska konsekvenserna av en omorganisation enligt här angivna linjer. Dessa beräkningar har utgått från den förutsättningen, att systembolagens nuvarande omsättning av rusdrycker icke kommer att öka i avsevärdare mån.

Kostnaderna för *kontrollstyrelsens* första byrå, som år 1952 uppgick till 460 600 kronor, fördelades på följande poster.

Allmänna avdelningen	166 400
Straffregisteravdelningen	145 800
Statistiska avdelningen	55 900
Systembolagsrevisionen	92 500
Summa kr.	460 600

Genom omorganisationen kommer kostnaderna för straffregisteravdelningen och systembolagsrevisionen att helt bortfalla. Kostnaderna för allmänna avdelningen beräknas kunna reduceras till ungefär hälften; åtskilliga av de på denna avdelning ankommande arbetsuppgifterna överföres nämligen till riksbolaget. De nuvarande kostnaderna för statistiska avdelningen synes icke behöva överskridas. Årskostnaden för styrelsens första byrå efter omorganisationen kan i enlighet härmed beräknas till 150 000 kronor.

Minskningen i kontrollstyrelsens arbetsuppgifter kan föranleda en ändrad arbetsfördelning mellan verkets tre byråer.

Vid beräkningen av kostnaderna för *riksbolaget* har hänsyn endast tagits till de kostnader, som är förbundna med inköp och försäljning av spritdrycker och vin, samt bestyret med avstängningen av missbrukare. Härtill kan komma ytterligare kostnader, om bolaget, såsom jag kommer att förorda, skall försälja starköl. Någon beräkning av dessa kostnader låter sig icke göra med hänsyn till ovissheten om efterfrågan på denna vara; det är också svårt att förutsäga i vad mån en sådan försäljning kan komma att inverka på sprit- och vinförsäljningen. Självfallet bör emellertid så stor handelsmarginal läggas på starkölet, att riksbolagets omkostnader blir täckta och visst överskott erhålles.

Kostnaderna för riksbolagets *huvudförvaltning* blir beroende av arbetsfördelningen mellan de olika leden i organisationen. En centralisering av arbetsuppgifterna till huvudförvaltningen bör eftersträvas så långt detta är förenligt med enkelhet och smidighet i förvaltningen. Det torde exempelvis vara ändamålsenligt att i huvudsak förlägga bokföringen och kassaarbetet till huvudkontoret. Likaledes torde vissa fördelar kunna vinnas genom att förbrukningsartiklar för distriktskontoren och butikerna inköpes centralt. Den närmare avvägningen härav bör ankomma på riksbolagets ledning.

Kostnaderna för bolagets huvudförvaltning kan — delvis med ledning av kostnaderna för kontrollstyrelsens första byrå och vissa statliga företag med liknande organisationsformer som den nu föreslagna — uppskattas till 700 000 kronor. I detta belopp ingår kostnaderna för sammanställning och distribution av en riksspärrlista.

Såsom utgångspunkt för beräkning av kostnaderna för *distriktskontoren* har tagits de verkliga kostnaderna för systembolagen år 1952. Därvid har endast medtagits sådana kostnader, som påverkas av den föreslagna om-

organisationen, nämligen bolagens s. k. centrala förvaltningskostnader med undantag för understöd och pensioner. De centrala förvaltningskostnaderna uppgick år 1952 för samtliga systembolag till följande belopp.

	Kamerala avdelningarna	Motboksavdelningarna	Summa
Löner (kontanta löner + andra löneförmåner)	2 709 094	5 550 340	8 259 434
Kontorskostnader	470 049	1 041 363	1 511 412
Hyror	150 682	308 713	459 395
Övriga kostnader	195 193	399 908	595 101
Styrelsearvoden	—	—	232 985
Revisionskostnader	—	—	96 613
Summa kr.	3 525 018	7 300 324	11 154 940

De ekonomiska verkningarna av omorganisationen kan beräknas bli följande.

1. Kostnaderna för motboksavdelningarna bortfaller (7,3 milj. kr.).

2. De planerade distriktskontoren kommer att få överta de indragna systembolagens kamerala arbetsuppgifter i den mån desamma icke skall ankomma på huvudförvaltningen. Personalbehovet torde ungefär motsvara uppsättningen å de kamerala avdelningarna vid systembolagen i residensstäderna. Självfallet måste en viss omfördelning av denna personal ske alltefter distriktskontorens storlek.

Lönekostnaderna för de kamerala avdelningarna i residensstäderna uppgick år 1952 till 2 121 000 kr. I detta belopp ingår emellertid endast en del av lönerna till systembolagens verkställande direktörer — i den nya organisationen distriktschefer-restauranginspektörer. Lönekostnaderna för distriktskontoren torde med hänsyn härtill komma att bli något högre eller omkring 2,5 milj. kr.

3. Kontorsomkostnaderna för distriktskontoren kan beräknas till 350 000 kr. I detta belopp ingår även kostnaderna för sammanställning av lokala spärrlistor. Minskningen i förhållande till de nuvarande kostnaderna (470 000 kr.) möjliggöres genom omläggning av kassa- och redovisningsarbetet, central upphandling av kontorsmaterial och förenkling av blankettmaterialet.

4. Lokalkostnaderna för distriktskontoren torde bli något större än för de kamerala avdelningarna vid systembolagen i residensstäderna. Av dessa avdelningar torde 17 ha tillräckliga lokaler för distriktskontoren. I andra fall kan det bli nödvändigt att använda motboksavdelningarnas lokaler helt eller delvis. Kostnaderna uppskattas till 150 000 kr. Till jämförelse kan nämnas att kostnaderna för lokalerna för de kamerala avdelningarna i residensstäderna år 1952 uppgick till 115 000 kr.

5. I posten »övriga kostnader» innefattas nu bl. a. avgifter till Systembolagens Förtroendenämnd och kontrolldelegationerna. Även i fortsättning-

en har man att räkna med kostnader av motsvarande art, exempelvis gemensamma sammanträden med distriktscheferna och vissa utgifter för övervakning av restaurangernas skötsel. Dessa kostnader kan beräknas till 150 000 kr.

6. Kostnaderna för de rådgivande nämnderna beräknas till 150 000 kr. eller ungefär samma belopp som för styrelserna vid de nuvarande systembolagen i residensstäderna (156 534 kr.).

7. Revisionskostnaderna, i vilka inbegripes arvode till den på bolagsstämman valde revisorn, arvoden till siffergranskare samt rese- och traktamentsersättningar, bortfaller och ersättes med revisionskostnader för riksbolaget.

Enligt dessa överväganden skulle de centrala förvaltningskostnaderna för distriktskontoren komma att uppgå till följande belopp.

Löner	2 500 000
Kontorskostnader	350 000
Hyror	150 000
Övriga kostnader	150 000
Rådgivande nämnder	150 000
Summa kr.	3 300 000

Arbetet i *utminuteringsbutikerna* torde bli avsevärt förenklat. Den nuvarande kontrollen av namnteckning och tilldelning mot minutkorten, instämplingen i motböcker och avräkningen av efterhandsköp bortfaller. Dessa arbetsuppgifter ersättes av en kontroll av födelsenummer mot spärrlista. Någon anteckning av födelsenummer behövs emellertid icke. Genom dessa förenklingar torde personalen i utminuteringsbutikerna kunna nedbringas avsevärt. I runt tal synes 300 av de ungefär 950 personer, som nu är knutna till butikerna för kassa och kontrollarbete, bli obehövliga. Detta medför en besparing på omkring 2,5 milj. kr. i butikernas lönekostnader.

Omfattningen av besparingarna i det allmännas kostnader för rusdrycksförsäljningen framgår av följande sammanställning.

	1952 års kostnader	Kostnader enl. förslaget
Kontrollstyrelsens första byrå	460 600	150 000
Systembolagen (Riksbolaget)		
Riksbolagets huvudförvaltning	—	700 000
Systembolagens centrala förvaltningskostnader/kostnader för distriktskontoren	11 200 000	3 300 000
Butikskostnader	23 100 000	20 600 000
Summa kr.	34 760 600	24 750 000

Såsom framgår av sammanställningen synes de här föreslagna reformerna möjliggöra en besparing på ungefär 10 milj. kr. årligen. Härifrån avgår emellertid de första åren betydande belopp i ersättningar till övertalig per-

sonal. Man får även räkna med att omorganisationen i övrigt kommer att föranleda vissa särskilda kostnader.

Omorganisationen.

Det nya försäljningssystemet är avsett att träda i tillämpning den 1 oktober 1955. Riksbolaget bör övertaga systembolagens försäljningsverksamhet fr. o. m. nämnda dag.

De frågor, som sammanhänger med riksbolagets bildande och systembolagens avveckling, torde få redovisas närmare i den förut nämnda, denna dag anmälda propositionen om riksbolaget, där även anslag begäres för teckning av aktier i bolaget. Här skall endast behandlas några huvudpunkter.

För att så långt möjligt nedbringa kostnaderna för omorganisationen torde det vara lämpligt att denna i allt väsentligt slutföres före den 1 oktober 1955. Jag förordar med hänsyn härtill att riksbolaget bildas redan under instundande budgetår. Bolaget kan då självt leda organisationsarbetet, vilket självfallet bör utföras i samråd med kontrollstyrelsen och företrädare för systembolagen.

Riksbolaget övertar snarast möjligt aktierna i systembolagen och därmed även förfoganderätten över dessas egendom. Åtgärder för fusion och avveckling av övertalig personal bör igångsättas så fort ske kan.

Sedan den nya försäljningsförordningen antagits bör motboksavdelningarnas arbete successivt avvecklas. Således bör exempelvis systembolagen under året närmast innan förordningen träder i kraft kunna uraktlåta att inhämta och bearbeta uppgifter angående socialhjälp, ingångna äktenskap m. m. samt inskränka registreringsarbetet till vad som oundgängligen erfordras. Det bör ankomma på kontrollstyrelsen att utfärda närmare föreskrifter härom.

En omorganisation av systembolagen enligt de riktlinjer som uppdragits i det föregående medför betydligt större personalindragningar än enligt nykterhetskommitténs förslag. För avvecklingen av den övertaliga personalen torde man emellertid i stort sett kunna iakttaga vad kommittén förordat från sina utgångspunkter.

Självfallet bör systembolagspersonalen, i den utsträckning det med tillämpning av vanliga kvalifikationskrav är möjligt, beredas anställning inom riksbolaget. Befattningshavare, som erbjudes anställning å annan ort än den nuvarande anställningsorten eller i lägre befattning men med bibehållen lön, bör vara skyldig antaga erbjuden plats och underkasta sig eventuell flyttning. Den personal, som icke kan beredas anställning inom riksbolaget, bör så långt möjligt erhålla anställning inom statliga eller andra offentliga verksamhetsgrenar, såsom länsnykterhetsnämnder, kommunala nykterhetsnämnder eller sjukkassor. Det torde ankomma på riksbolaget att vidtaga lämpliga åtgärder för att få en sådan övergång till stånd. Bl. a. bör bolaget i denna angelägenhet söka samråd med arbetsmarknadsstyrelsen.

I den mån anställningar icke kan beredas övertaliga befattningshavare,

som stadigvarande erfordrats inom den nuvarande organisationen, bör de av billighetsskäl erhålla viss gottgörelse. Denna bör, liksom systembolagens pensionsförpliktelser, självfallet åvila riksbolaget. Vägledande för bestämmandet av gottgörelsens storlek synes böra vara de principer, som tillämpades vid systembolagskoncentrationen år 1937, samt de regler som under senare år följts vid avveckling av övertalig statlig personal, exempelvis vid den åren 1943—1945 genomförda centraliseringen av underhållstjänsten i fråga om intendenturmaterial m. m. inom försvaret. Sålunda synes den befattningshavare, som uppnått 50 levnadsår och varit anställd minst 15 år i systembolagstjänst, böra erhålla en årlig ersättning med belopp, som bestämmes i förhållande till vederbörandes tjänsteålder. Skulle i övrigt befattningshavare med en tjänstetid av minst 5 år behöva avvecklas, synes det skäligt, att han erhåller viss engångsersättning. Det bör ankomma på riksbolaget att efter samråd med kontrollstyrelsen och efter överläggningar med vederbörande personalorganisationer fastställa de ekonomiska villkoren för den övertaliga personalen.

Kostnaderna för avvecklingen av övertalig personal kan endast uppskattas tämligen grovt. Man torde få räkna med att dessa kostnader under första året uppgår till i runt tal 3 milj. kr., engångsersättningarna inberäknade. Redan nästa år blir beloppet avsevärt lägre, och det minskas successivt i fortsättningen. Efter tio år torde denna kostnadspost i allt väsentligt vara försvunnen.

Motionerna.

I likalydande motionerna *I: 445* och *II: 574*, vilka väckts även i anledning av propositionen nr 152, föreslås att riksdagen måtte avslå sistnämnda proposition samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härav föranledda ändringar i förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning. Enligt motionärerna synes starka skäl kunna anföras för att ändringarna i försäljningsorganisationen så mycket som möjligt begränsas vid övergången till fri försäljning av rusdrycker. Den i propositionen föreslagna omorganisationen synes i fråga om övervakningen av utminutering och utskänkning kunna komma att medföra betydande svårigheter framför allt under tiden närmast efter det nya systemets genomförande. De rådgivande tremannanämnderna synes knappast kunna utgöra en tillfredsställande ersättning för systembolagsstyrelserna; det lokala inflytandet synes komma att beskäras. Organisationen bör inte fixeras utan föregående praktiska prov. Enligt motionerna bör de nuvarande 41 systembolagen bibehållas. Frågan om eventuell omläggning av försäljningsorganisationen bör däremot kunna upptagas till prövning något år efter övergången till fri försäljning.

Hemställan i likalydande motionerna *I: 429* och *II: 562* innehåller, såvitt nu är i fråga, *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättandet av en expertutredning att granska den föreslagna organisationen i syfte att nedbringa de centrala förvaltningskostnaderna för sta-

ten och riksbolaget, *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättandet av en utredning i syfte att undersöka i vilken utsträckning arbetstagare kan bli lidande genom förändringarna i rusdrycksförordningen samt uppdraga riktlinjerna för statliga hjälpåtgärder för sådana anställda, vilka på grund av den nya lagstiftningen kommer att bli permitterade, varvid särskilt bör uppmärksammas vikten av att bereda samtliga berörda möjlighet att erhålla nytt arbete, om de föredrar detta framför förtidspensionering, *dels ock* att ordet »kontrollstyrelse» i den föreslagna lagtexten ersättes med orden »av Konungen förordnad kontrollmyndighet». — Motionärerna påtalar, att organisationsförslagen i propositionen icke utformats i detalj, samt anser att åtskilliga anmärkningar kan riktas mot den uppskisserade organisationen. Bl. a. gäller detta arbetsfördelningen mellan kontrollstyrelsen och övriga organ.

Likalydande motionerna *I: 441* och *II: 553* utmynnar i hemställan att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, att — därest de föreslagna restauranginspektörerna anses böra komma till stånd — dessas uppgifter begränsas samt antalet ledamöter i den rådgivande nämnden utökas från tre till fem. Landstinget bör utse en av de sålunda föreslagna två ledamöterna och kontrollstyrelsen den andre. Två nya suppleanter bör utses i samma ordning. Det torde slutligen kunna överlåtas åt nämnden själv att inom sig utse ordförande.

Vidare yrkas i motionen *I: 416*, att riksdagen måtte besluta att 18 § i det föreliggande förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning skall ha följande lydelse: »Rusdrycker må ej utminuteras till den som icke fyllt aderton år och ej heller till person, beträffande vilken förordnats att rusdrycker ej må utminuteras till honom.»

Slutligen föreslås i motionen *I: 430* »att riksdagen måtte avslå förslaget att överföra det hos kontrollstyrelsen förda straffregistret till länsnykterhetsnämnderna».

Ytterligare må erinras om att likalydande motionerna *I: 489* av herr *Bengtson m. fl.* samt *II: 628* av herrar *Hagård* och *Hæggblom*, som väckts i anledning av propositionen nr 158, bl. a. innehåller yrkande att det centralt förda straffregistret över fylleri och vissa andra brott bibehålles.

Utskottet.

Motbokssystemets slopande innebär icke att samhället helt avstår från att reglera detaljhandeln med rusdrycker. Såsom departementschefen framhållit finns ej anledning att frångå den i vårt land hävdvunna principen att utminuteringen av rusdrycker skall förbehållas organ, i vilka det allmänna äger bestämmande inflytande och enskilt vinstintresse saknas. Vissa normer för dessa organ blir erforderliga. Härtill kommer nödvändigheten att skapa effektiv kontroll över den ur social synpunkt särskilt känsliga utskänkningen.

Huvudfrågorna rör registrering av inköp, avstängning samt organisationen

av detaljhandeln och utskänkningskontrollen. I propositionen förordas att registrering av inköp icke skall äga rum. Däremot behålles en möjlighet för nykterhetsnämnd att avstänga missbrukare och langare från inköp. De nuvarande 41 systembolagen skall avlösas av ett för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker med erforderlig distriktsorganisation. På bolaget skall ankomma att, genom distribution av riksspärrlista, avkrävande av legitimation angående födelsetid och födelsenummer samt kontroll mot spärrlistan, tillse att rusdrycker icke utminuteras till avstängda personer. Vidare skall bolagets distriktschefer under offentligt tjänsteansvar vara ansvariga för utredning i fråga om utskänkningstillstånd och för kontroll över utskänkningen.

Utskottet ansluter sig helt till departementschefens uppfattning att *registrering* av rusdrycksinköp icke bör ske efter motbokssystemets slopande.

Det huvudsakligaste motivet för departementschefens förslag om *avstängning* från inköp av rusdrycker är att utminuteringsorganen icke skall bli skyldiga att utlämna rusdrycker till grova alkoholmissbrukare och langare. Departementschefen framhåller emellertid också att det i vissa fall kan vara lämpligt att nykterhetsnämnd använder avstängning såsom hjälpåtgärd mot en missbrukare i samförstånd med denne. Meningen är att avstängningsinstitutet skall begagnas med största urskillning och att avstängning skall bli långt mindre ofta förekommande än nu.

Även enligt utskottets mening är det påkallat att utlämning av rusdrycker skall kunna vägras. För de jämförelsevis begränsade syften, varom här är fråga, synes emellertid den föreslagna anordningen med riksspärrlista samt legitimation och kontroll av flertalet köpare utgöra en alltför vidlyftig och kostnadskrävande apparat. Såsom departementschefen antytt kan den likväl icke skapa något effektivt hinder för den avstängde att komma åt rusdrycker.

Det åsyftade resultatet synes i allt väsentligt kunna nås med enklare medel. I Kungl. Maj:ts förslag har avstängningen den formen att nykterhetsnämnd äger förordna att rusdrycker icke må utminuteras till den avstängde. Utminuteringsorganen är skyldiga att effektuera detta beslut. Riktas i stället mot missbrukaren eller langaren själv ett straffsanktionerat förbud att inköpa rusdrycker, medför beslutet i och för sig icke någon förpliktelse för utminuteringsorganen. De butiker som ligger närmast den avstängdes bostad och arbetsplats underrättas emellertid om beslutet och kan därefter vägra den avstängde inköp. Självfallet bör legitimation med namn kunna krävas, om köparen är okänd och det föreligger anledning till misstanke att underrättelse om inköpsförbud avser honom.

En avstängningsanordning av detta slag utgör självfallet ännu mindre än propositionens något effektivt hinder för den avstängde att komma åt rusdrycker. Det väsentliga syftet — att skapa en formell grund för vägran att utlämna sådana drycker — uppnås emellertid. Utskottet får vidare erinra om att icke heller det nuvarande motbokssystemet med dess vidlyftiga kontrollapparat innebär någon verksam spärr i nu angivna hänseende.

Fördelarna med den här skisserade anordningen är uppenbara. Avsevärda besparingar kan göras, främst därigenom att arbetet i utminuteringsbutikerna förenklas. Formaliteterna kring rusdrycksinköpen försvinner för det stora flertalet köpare. Säkrare garanti vinnes också för att avstängning från inköp blir den extraordinära åtgärd som avsetts av departementschefen.

Om legitimationsförfarandet slopas, bortfaller den möjlighet som eljest skulle ha funnits att göra stickprovsundersökningar rörande enskilda konsumenters inköp. Enligt utskottets mening är det önskvärt att statsmakterna blir i tillfälle att följa konsumtionsutvecklingen efter det friare försäljningssystemets införande. Härtill erbjuder sig emellertid andra möjligheter än inköpsstatistik, t. ex. intervjuundersökningar.

Utskottet förordar att propositionens avstängningsinstitut utbytes mot en möjlighet att förbjuda inköp enligt nu angivna riktlinjer. Härav föranledes ändringar i det genom propositionen nr 159 framlagda förslaget till lag om nykterhetsvård samt i 17—19, 80, 81 och 89 §§ av det vid förevarande proposition fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

Frågan, om detaljhandeln med rusdrycker i fortsättningen skall handhas av ett *riksbolag* eller lokala *systembolag*, har ingående behandlats av departementschefen. Departementschefen framhåller bl. a. att systembolagen skulle utgöra en överorganisation när det gäller att fylla de begränsade uppgifter som återstår för utminuteringsorganen.

I motionerna I: 445 och II: 574 föreslås åter att de nuvarande 41 systembolagen skall bestå tills vidare. Härigenom skulle vinnas att tidigare existerande arbetsgrupper skulle rubbas så litet som möjligt. Man skulle vidare undgå en rad organisatoriska problem, vilka eljest skulle kunna verka hindrande vid genomförandet av övriga omläggningar inom nykterhetspolitiken.

Enligt utskottets mening är de av motionärerna utpekade fördelarna huvudsakligen skenbara. Även om systembolagen bibehölles, skulle de förändrade och till sin omfattning starkt minskade arbetsuppgifterna nödvändiggöra omfattande omorganisationer och personalindragningar. Å andra sidan kommer ett blivande riksbolag självfallet att så långt möjligt använda den nuvarande systembolagspersonalen. Motionärernas förslag skulle medföra betydande utgifter för det allmänna och förutsätta att den blivande rusdrycksförsäljningsförordningen efter kort tid underkastades en genomgripande revision.

Utskottet finner sålunda övervägande skäl tala för riksbolagsalternativet och tillstyrker propositionen i denna del.

Departementschefens förslag om *distriktscheferna-restauranginspektörerna* ansluter sig tämligen nära till gällande ordning. Systembolagens direktörer har beträffande utskänkningen i huvudsak samma funktioner som de föreslagna befattningshavarna. Förändringar sker väsentligen i två hänseenden. Å ena sidan skapas större effektivitet genom att det nu i viss

mån splittrade ansvaret för utskänkningen i första hand koncentreras till distriktschefen-restauranginspektören. Detta har i författningsförslaget kommit till uttryck däri att utredningsarbetet i utskänkningsärenden helt lagts på honom samt att övriga övervakande organ, polismyndigheter och nykterhetsnämnder, i 57 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning ålagts att underrätta honom rörande förhållanden och iakttagelser som bedömes ha betydelse för den honom ålagda tillsynen. Å andra sidan har en närmare reglering skett av de nya befattningshavarnas rättsliga ställning som, jämfört med nuvarande ordning, innefattar väsentligt ökade garantier ur rättssäkerhetssynpunkt. Viktigast härvidlag är att befattningshavaren i sin egenskap av restauranginspektör fått ställning av offentlig tjänsteman med ämbetsansvar. Hans beslut kan enligt 61 § i förslaget överklagas hos länsstyrelsen. Vidare har viktiga begränsningar skett i hans befogenheter. Medan systembolagen enligt gällande rätt själva kan tillgripa samtliga de korrektionsmedel mot en restauratör som upptages i förslagets 43 § — varning, rättighetsindragning och särskilda föreskrifter för utskänkningen — kan restaranginspektören endast besluta om varning. Anser han mera ingripande åtgärd påkallad, måste han vända sig till länsstyrelsen.

Med hänsyn till det anförda kan utskottet icke instämma i det i motionerna I: 441 och II: 553 uttalade allmänna omdömet att de föreslagna restauranginspektörerna fått alltför stor maktställning. Enligt utskottets mening innebär förslagen såväl ur effektivitetssynpunkt som ur rättssäkerhetssynpunkt avgjorda fördelar gentemot nuvarande förhållanden. Departementschefens förslag synes också överlägset den av nykterhetskommitténs majoritet förordade ordningen att låta utrednings- och kontrollarbetet ombesörjas av länsnykterhetsnämnderna.

Utskottet kan sålunda i huvudsak biträda departementschefens förslag om distriktscheferna-restauranginspektörerna. På några punkter synes emellertid — delvis i anslutning till nyssnämnda motioner — jämkningar vara erforderliga. Enligt utskottets mening har restauranginspektörens ställning av övervakande och kontrollerande organ blivit överbetonad. Detta kommer till uttryck redan i den föreslagna tjänstetiteln. Utskottet förordar att denna ändras till intendent för utskänkningsärenden. Förslagets 57 § stadgar vidare bl. a. att restauranginspektören äger anlita handräckning av polismyndighet för utredning angående utskänknings bedrivande. Denna föreskrift synes icke erforderlig. Lagöverträdelser som icke är helt bagatellartade bör självfallet anmälas till polisen. I vilken utsträckning polismyndighet för övrigt skall biträda vid kontroll av utskänkning bör det ankomma på länsstyrelsen att avgöra. Då intendenten enligt förslaget är underställd länsstyrelsen, förutsätter utskottet att sådana länsstyrelsens beslut kan meddelas utan omgång. Besluten torde efter länsstyrelsens beprövande kunna ges generell karaktär. Med hänsyn till vad här anförts föreslår utskottet att föreskriften i fråga utgår.

Utskottet återkommer i annat sammanhang till vissa ytterligare bestämmelser som angår intendenternas verksamhet.

Departementschefens förslag angående *arbetsfördelningen mellan vissa myndigheter och organ* innebär tämligen små förändringar gentemot vad nu gäller. Vissa uppgifter, bl. a. ledningen av utminuteringsverksamheten och prissättningen på utminuterade rusdrycker, överflyttas från kontrollstyrelsen till det föreslagna riksbolaget. Den viktigaste avvikelsen i övrigt består i att den centrala straffregistreringen hos kontrollstyrelsen ersättes med anmärkningsregister som föres av länsnykterhetsnämnderna.

I motionerna I: 429 och II: 562 kräves ny utredning i organisationsfrågorna. Enligt motionärerna borde förslagen ha utförts mera i detalj. Man vänder sig också emot att kontrollstyrelsen alltjämt skall handlägga vissa prissättningsfrågor och ifrågasätter om icke kontrollstyrelsens verksamhet i rusdrycksförsäljningsfrågor kunde helt avvecklas. Å andra sidan hemställes i motionen I: 430 att kontrollstyrelsens straffregister skall bestå.

Utskottet kan icke instämma i den allmänt hållna kritik som i förstnämnda båda motioner riktas mot Kungl. Maj:ts förslag angående arbetsfördelningen. Förslagen bygger på nuvarande ordning, som i stort sett visat sig ändamålsenlig. De förändringar som föranledes av motbokssystemets avskaffande och skapandet av ett riksbolag för detaljhandeln med rusdrycker synes väl motiverade och utförda i detalj så långt detta är möjligt. Att kontrollstyrelsen alltjämt skall äga bestämma priserna på utskänkta rusdrycker sammanhänger med de uppgifter att reglera restauratörvinster som enligt förslaget skall tillkomma kontrollstyrelsen. Ej heller i övrigt kan utskottet biträda motionärernas kritik av organisationsförslagen.

Departementschefen har funnit kontrollstyrelsens straffregister överflödigt, emedan länsnykterhetsnämnderna under alla förhållanden måste föra anmärkningsregister som i huvudsak innehåller samma uppgifter som kontrollstyrelseregistret. Även enligt utskottets mening är det angeläget att undvika dubbel registerföring. Det är emellertid icke uteslutet att en överföring till länsnykterhetsnämnderna av kontrollstyrelsens skyldighet att förse åklagare, domstolar m. fl. med registerutdrag skulle kunna medföra vissa svårigheter i övergångsskedet till den nya lagstiftningen. Utskottet finner därför i viss anslutning till motionen I: 430 försiktigheten bjuda att kontrollstyrelsens straffregister bibehålles under hela budgetåret 1955/56. Därvid förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t före budgetårets utgång ånyo prövar möjligheterna att undvika dubbel registerföring. Utskottet får erinra om att vissa ändringar ändock kan behöva vidtagas i registerföringen vid den nya försäljningslagstiftningens ikraftträdande. Det kan sålunda ifrågasättas om de uppgifter till registret, som uteslutande erfordras för motbokskontrollen, bör lämnas efter den 1 oktober 1955 och om sådana uppgifter efter nämnda dag bör upptas i utdrag av registret. Utskottet tänker härvid bl. a. på uppgifter om intagning i och utskrivning från fångvårdsanstalter. Sannolikt blir det lämpligt att de kopior av straffuppgifter som nu sändes till systembolagen i stället tillhandahålles länsnykterhetsnämnderna.

Utskottet tillstyrker med här angivna jämkning vad departementschefen förordat beträffande arbetsfördelningen mellan vissa myndigheter och organ

samt avstyrker den i motionerna I: 429 och II: 562 begärda organisationsutredningen.

Departementschefens förslag rörande *riksbolagets organisation och verksamhet* kan oförändrat tillstyrkas av utskottet såvitt angår aktiekapital, aktieinnehav och den centrala ledningen.

Beträffande distriktsindelningen förordar departementschefen att varje län i princip skall utgöra ett distrikt. Han räknar emellertid med att vissa län med få utskänkningsrättigheter och få utminuteringsbutiker bör sammanslås till ett gemensamt distrikt. Utskottet vill understryka att sammanslagning av län till gemensamt distrikt endast bör ske i undantagsfall och när synnerliga skäl talar för åtgärden. Då distriktsindelningen utgör ett betydelsefullt inslag i den nya lagstiftningen, förordar utskottet tillika att i förslagets 13 § införes en uttrycklig bestämmelse som lagfäster densamma.

Den rådgivande nämnden skall enligt Kungl. Maj:ts förslag normalt bestå av tre ledamöter. Ordföranden utses av länsstyrelsen, medan landstinget och länsnykterhetsnämnden väljer vardera en ledamot. I motionerna I: 441 och II: 553 yrkas att ytterligare två ledamöter, utsedda av landstinget respektive kontrollstyrelsen, tillföres nämnden. Vidare förordas att nämnden själv väljer ordförande inom sig.

Även enligt utskottets mening bör de rådgivande nämnderna utökas något för att kunna tillgodose befogade önskemål om lokalt medinflytande. Det torde vara lämpligt att i enlighet med förslag i motionerna föreskriva att nämnderna normalt bör bestå av fem ledamöter, samma antal som i de nuvarande systembolagsstyrelserna. Landstingen bör välja en av de ytterligare ledamöter som tillföres nämnden. Med hänsyn till att denna utgör en lokal representation bör den andre ledamoten icke utses av ett centralt organ. I stället föreslår utskottet att länsstyrelsen utväljer denne ledamot. Skäl att frångå Kungl. Maj:ts förslag beträffande ordförandeposten synes ej föreligga. Nämnden kommer enligt vad utskottet sålunda förordat att bestå av två av länsstyrelsen utsedda ledamöter, den ene tillika ordförande, två av landstinget valda ledamöter samt en ledamot som utses av länsnykterhetsnämnden. Finns inom ett län mer än ett landsting eller stad som ej deltar i landsting, bör vardera landstinget liksom staden välja två ledamöter. I Stockholm bör överståthållarämbetet utse ordföranden och ytterligare en ledamot, stadsfullmäktige två ledamöter samt stadens nykterhetsnämnd en ledamot. För varje ledamot bör på samma sätt utses en suppleant.

Utskottet förordar att 74 § i förslaget ändras enligt vad utskottet här anfört.

I övrigt föranleder departementschefens förslag i nu aktuella delar icke någon erinran.

Vad departementschefen föreslagit i fråga om *inköpsrätt och inköpsförfarande* har delvis redan behandlats i samband med frågan om avstängning.

Kungl. Maj:t föreslår att den lägsta åldern för inköp av rusdrycker skall

vara 21 år. Sänkning av gränsen till 18 års ålder yrkas i motionen I: 416.

Utskottet får erinra om att Kungl. Maj:ts förslag för flertalet ungdomar innebär en betydande sänkning av den för närvarande faktiskt tillämpade åldersgränsen. Den nuvarande förordningen tillåter visserligen inköp från fyllda 21 år, men bestämmelsen har i praxis icke tillämpats såsom avsetts. Endast gifta ungdomar har fått motbok innan de uppnått 25 år. Att under dessa förhållanden sänka åldern till 18 år synes icke tillrådligt.

Utskottet tillstyrker därför den i propositionen föreslagna åldersgränsen.

Vad utskottet tidigare förordat i fråga om avstängningen medför att vuxna personer som regel kan köpa rusdrycker utan legitimation eller andra formaliteter. Åldersbestämmelsen i Kungl. Maj:ts förslag, upptagen i förslagets 18 §, stadgar emellertid förbud för riksbolaget att sälja rusdrycker till ungdomar under 21 år och nödvändiggör därför att ålderslegitimation kräves av ett tämligen stort antal ungdomliga köpare. Utskottet anser önskvärt att även på denna punkt förenkla formaliteterna. Detta kan ske genom en jämkning i bestämmelsen. Efter mönster av vad som gäller i fråga om utskänkningen föreslår utskottet den avfattningen att rusdrycker ej må utminuteras till den som kan antagas ej hava fyllt 21 år. Misstänker personalen i en utminuteringsbutik att någon som vill köpa rusdrycker är under 21 år, skall den vägra honom inköp till dess han styrkt att han uppnått denna ålder. I övriga fall skall ålderslegitimation icke krävas.

Vad departementschefen eljest anfört i förevarande sammanhang lämnar utskottet utan erinran.

Propositionen upptar ingående *kostnadsberäkningar*. Vissa av kostnaderna har upptagits med begränsad marginal. Kostnaderna för de rådgivande nämnderna har sålunda upptagits till samma belopp som nu utgår till styrelserna i residensstädernas systembolag, oaktat ledamotsantalet i nämnderna enligt Kungl. Maj:ts förslag är lägre än i systembolagsstyrelserna. Man har vidare räknat med 24 distriktskontor. Vad utskottet förordat beträffande antalet nämndledamöter samt distriktsindelningen behöver därför icke föranleda någon uppräkning av kostnaderna.

Utskottets förslag att bibehålla kontrollstyrelsens straffregister under budgetåret 1955/56 medför däremot en ökning nämnda år av utgifterna för kontrollstyrelsens första byrå med omkring 110 000 kronor.

Å andra sidan kan betydande besparingar ske till följd av vad utskottet föreslagit i fråga om inköpsförfarandet. Kostnaderna för sammanställning och distribution av riksspärrlista, vilka kan uppskattas till inemot 100 000 kronor, bortfaller. Vidare kan personalen minskas i åtskilliga utminuteringsbutiker. Enligt försiktiga beräkningar kan lönekostnaderna där reduceras med minst 400 000 kronor. Den sammanlagda kostnadsminskningen blir således omkring 500 000 kronor.

Då de ökade kostnaderna för kontrollstyrelsen endast belastar det första året, beräknar utskottet att reformerna inom rusdrycksförsäljningen på längre sikt möjliggör besparingar för det allmänna på ungefär 10 1/2 miljoner kronor om året.

Genom motbokssystemets slopande och *omorganisationen* av systembolagen till ett riksbolag kommer en stor del av systembolagens personal att friställas. Departementschefen har förordat vissa åtgärder i anledning härav. Problemet har även uppmärksammats i motionerna I: 429 och II: 562. Motionärerna begär en särskild utredning i syfte att dels undersöka i vilken utsträckning arbetstagare — såväl systembolagsanställda som restaurangpersonal — kan bli lidande genom de förestående reformerna och dels uppdraga riktlinjer för statliga hjälpåtgärder för sådana anställda.

Departementschefen framhåller i första hand att den personal som icke kan beredas anställning i det nya riksbolaget så långt möjligt bör erhålla anställning inom statliga eller andra offentliga verksamhetsgrenar. Enligt vad utskottet inhämtat har åtgärder redan vidtagits för att snarast möjligt åstadkomma en successiv överflyttning av systembolagspersonal till andra offentliga verksamhetsgrenar. Utskottet vill framhålla såsom angeläget att strävandena i denna riktning så långt möjligt underlättas.

Beträffande personal som icke kan beredas anställning och som stadigvarande erfordrats inom systembolagen har departementschefen förordat att de erhåller viss ersättning av riksbolaget. Förslagen innebär i huvudsak att systembolagspersonalen i angivna hänseende likställes med statlig personal som måst avvecklas. Även systembolagskoncentrationen 1937 utpekas såsom förebild.

Utskottet tillstyrker departementschefens förslag i denna del. Därvid förutsätter utskottet att det blivande riksbolaget icke förfar uteslutande enligt rent schematiskt fastställda grunder utan tar hänsyn till omständigheterna i de särskilda fallen och överhuvudtaget vid behandling av hithörande personalfrågor tillser att obilliga resultat ej uppkommer. Önskvärt är att samråd äger rum med personalorganisationerna.

Vad departementschefen i övrigt förordat rörande omorganisationen biträdes av utskottet.

Med hänsyn till vad utskottet förordat beträffande systembolagspersonalen synes, såvitt nu kan bedömas, en särskild utredning rörande dennas förhållanden icke vara påkallad. I fråga om restaurangpersonalen grundas motionärernas förslag på farhågor att propositionsförslaget om tiden för sprutskänkningens början skall föranleda omfattande arbetslöshet. Av skäl som skall utvecklas i annat sammanhang biträder utskottet icke detta förslag. Oavsett huruvida motionärernas uppfattning om förslagets konsekvenser är riktig eller ej, bortfaller sålunda grunderna för deras yrkande. Utskottet får vidare erinra om att serveringspersonalens ekonomiska förhållanden beröres av den pågående utredningen om restauratörvinsterna och dricks-penningarna. Utskottet avstyrker sålunda motionärernas yrkande.

Utminuteringsställenas förläggning och affärstider.

Beträffande gällande ordning, tidigare reformförslag, nykterhetskommitténs förslag och yttranden däröver hänvisas till propositionen s. 314—319.

Departementschefen yttrar.

Nykterhetskommittén föreslår i fråga om utminuteringsställenas förläggning att gällande ordning — i huvudsak innebärande att utminuteringsställe endast får inrättas i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5 000 invånare — bibehålles men att Kungl. Maj:t erhåller viss möjlighet att medge undantag från huvudregeln då särskilda skäl föreligger. Härvid skulle främst ifrågakomma sådana städer, köpingar och municipalsamhällen, som icke har 5 000 invånare men som utgör naturligt handelscentrum för en folkrik bygd och ligger på betydande avstånd från ort, där utminuteringsställe enligt huvudregeln må finnas. Kommitténs förslag har vid remissbehandlingen icke blivit föremål för andra erinringar än att några instanser förordat, att riksbolaget bör få besluta i hithörande frågor.

Kommitténs förslag synes väl avvägt, och jag får tillstyrka detsamma. Till förmån för den föreslagna dispensregeln talar icke minst det förhållandet att den administrativa indelningen är synnerligen olikartad i skilda trakter. Flera mindre tätorter har genom inkorporeringar fått så stort invånarantal att utminuteringsställe får inrättas enligt huvudregeln; i andra fall är en större tätort administrativt skild från den kringliggande bygden. Emellertid bör dispensregeln tillämpas tämligen restriktivt. Bl. a. med tanke härpå torde prövningen böra förbehållas Kungl. Maj:t, dock med rätt för Kungl. Maj:t att delegera beslutanderätten till kontrollstyrelsen. Frågor som faller under huvudregeln bör däremot handläggas av riksbolaget. För att lokala intressen skall bli behörigen tillgodosedda bör, såsom jag förordat redan i föregående avsnitt, den rådgivande nämnden alltid höras.

Kommitténs förslag i fråga om utminuteringstiderna innebär att butikerna får hållas öppna mellan klockan 9—18 (å dag före sön- och helgdag klockan 9—16) mot 9—17 (klockan 9—16) enligt nu gällande ordning. I praktiken har systembolagen icke utnyttjat den i försäljningsförordningen medgivna möjligheten att ha öppet till klockan 17 — frånsett tiden från december 1952 då bolagen av kontrollstyrelsen ålagts att bedriva försäljningen till klockan 17 under två dagar varje vecka. De av systembolagen gjorda inskränkningarna har förestavats av nykterhetspolitiska skäl.

Utminuteringstiderna har utan tvivel viss betydelse ur nykterhetssynpunkt. Denna betydelse får dock icke överdrivas. Det torde med fog kunna göras gällande, att den i nykterhetshänseende mindre skötsamma delen av kunderna alltid kommer att ha tid att passa butikernas expeditionstider. Inskränkningarna går främst ut över den i nykterhetshänseende oförvitliga delen av kundkretsen, som ju utgör det stora flertalet. De nuvarande tiderna är så lagda, att utminuteringsbutikerna stänges, innan den dagliga

arbetstiden för stora delar av allmänheten är slut. Att bortovaro från arbetet föranledes av rusdrycksinköp är icke någon tilltalande konsekvens av nykterhetspolitiskt motiverade inskränkningar.

Med hänsyn härtill vill jag i enlighet med kommittén förorda en viss utsträckning av affärstiderna. De av kommittén föreslagna tiderna är enligt min mening väl avvägda. Försäljningsorganet bör givetvis, om de lokala förhållandena ger anledning därtill, kunna inskränka tiderna. Härvid bör emellertid tillses att man icke utan synnerligen starka skäl betager kunderna möjlighet att göra inköp efter arbetstidens slut. Som regel bör därför butikerna hålla öppet till klockan 18 åtminstone någon eller några dagar i veckan.

Utskottet.

Departementschefens förslag beträffande utminuteringsställenas förläggning avviker såtillvida från gällande ordning att Kungl. Maj:t eller — efter Kungl. Maj:ts förordnande — kontrollstyrelsen skall kunna medgiva att utminuteringsställe inrättas å andra orter än städer, köpingar och municipalsamhällen med minst femtusen invånare. Utskottet finner i likhet med departementschefen att en möjlighet till dispens är påkallad. Med hänsyn till dessa frågors särskilda karaktär bör avgörandet icke ligga i riksbolagets hand. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag.

Departementschefen föreslår viss utsträckning av de tider under vilka utminutering är tillåten. I samband därmed uttalar han att de föreslagna bestämmelserna bör tillämpas så, att man icke utan synnerligen starka skäl betager kunderna möjlighet att göra inköp efter arbetstidens slut. Utskottet ansluter sig till vad departementschefen sålunda förordat.

Rättighetssystemet beträffande utskänkning av rusdrycker.

Propositionen.

Beträffande gällande ordning, nykterhetskommitténs förslag och yttrandena över detsamma, utöver vad som framgår av departementschefens yttrande, hänvisas till redogörelsen å s. 321—338 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Även om motbokssystemet avskaffas, blir det erforderligt att upprätthålla en tämligen ingående reglering av den försäljning av rusdrycker som sker genom utskänkning. Bl. a. är det nödvändigt att tillse att utskänkningsställena icke blir för många och att utskänkning bedrives av lämpliga personer. Denna prövning sker genom ett särskilt tillståndsförfarande. I samma ordning regleras också frågor om en utskänkningsrätt skall vara förbunden med särskilda villkor och inskränkningar, t. ex. i fråga om utskänkningstiderna, eller en restauratör skall få större friheter än normalt, t. ex. utsträckt tid eller tillstånd att anordna dans.

De bestämmelser som reglerar förfarandet vid tillståndsgivningen och övriga här nämnda förhållanden brukar sammanfattas under benämningen rättighetssystemet. Ett viktigt led i detta system är den medbestämmanderätt eller vetorätt som av gammalt tillkommer kommunerna. Då denna fråga innesluter ett flertal särskilda problem, torde det vara lämpligt att den behandlas särskilt i ett följande avsnitt. Jag vill här endast förutskicka att jag kommer att tillstyrka att den kommunala vetorätten bibehålles i ungefär samma omfattning som nu. Frågan om särskilda villkor och inskränkningar för utskänkningen äger så nära samband med den kommunala vetorätten att den bör behandlas tillsammans med denna. Spörsmålen om särskilda medgivanden — utsträckt tid och liknande — torde likaledes få upptagas i senare avsnitt. Jag kommer alltså här endast att ingå på de frågor som har direkt samband med själva tillståndsförfarandet.

Redan i avsnittet om huvudprinciperna och organisationen för rusdrycksförsäljningen har jag haft anledning att taga ställning till vissa grundläggande spörsmål rörande rättighetssystemet. Därvid har jag förordat att utredningsarbetet i frågor rörande tillstånd till utskänkning skall handhas av distriktscheferna i ett tilltänkt, för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag. Distriktscheferna skall i nu angivna hänseende ha ställning av offentliga tjänstemän, restauranginspektörer, och vara underställda länsstyrelsen. De skall — vid sidan av den sociala och ekonomiska utredning som nu ankommer på systembolagen — inhämta yttranden från kommuner, polismyndigheter och andra instanser och i övrigt bereda ärendena för den tillståndsgivande myndigheten. Vid sin sida skall inspektörerna ha länsvis tillsatta rådgivande nämnder, som skall yttra sig bl. a. i de tillståndsfrågor det här gäller. Biträdande inspektörer — i regel tjänstemän i detaljhandelsbolaget — skall finnas i erforderligt antal.

Jag har vidare förordat att detaljhandelsbolaget formellt skall vara bärare av utskänkningsrättigheterna. Denna anordning som har direkt motsvarighet i gällande rätt — utskänkningstillstånden beviljas i allmänhet systembolagen — har visat sig praktiskt ändamålsenlig och är en förutsättning för den effektiviserade utskänkningskontroll genom restauranginspektörerna som jag i fortsättningen kommer att föreslå. Det ankommer, enligt det av mig sålunda förordade systemet, på bolaget att efter särskild prövning överlåta erhållen utskänkningsrätt till lämplig restauratör. Därvid bör bolaget självfallet företrädas av distriktschefen-restauranginspektören, som har att samråda med den rådgivande nämnden.

Utöver de frågor som sålunda behandlats i ett tidigare avsnitt innesluter rättighetssystemet ett flertal olika spörsmål. Det viktigaste av dessa är vilken myndighet som skall meddela tillstånd eller lämna medgivanden av förut antytt slag.

Nykterhetskommittén har föreslagit att länsstyrelsen liksom nu skall vara tillståndsgivande myndighet. Undantag föreslås beträffande den s. k. turistutskänkningen, där Kungl. Maj:t liksom f. n. skulle meddela tillstånden.

Därjämte förordas av kommittén att frågor om tillstånd till utskänkning på tåg, fartyg och flygplan, s. k. trafikutskänkning, som nu beviljas av länsstyrelse, skall prövas av Kungl. Maj:t.

Vid remissbehandlingen har invändningar gjorts mot förslaget att förlägga prövningen av trafikrättigheter hos Kungl. Maj:t. Vidare har framkommit förslag att decentralisera vissa frågor från länsstyrelserna till de lokala polismyndigheterna, bl. a. frågor rörande utsträckt tid och dans.

För egen del vill jag tillstyrka att länsstyrelsen i allmänhet är tillståndsgivande myndighet. Kungl. Maj:t bör alltfort meddela tillstånd till turistutskänkning. Däremot finnes enligt min uppfattning icke skäl att göra någon ändring beträffande trafikutskänkningen. Frågor härom bör även i fortsättningen handläggas av vederbörande länsstyrelse. I anslutning till ett förslag av kontrollstyrelsen vill jag vidare förorda att detaljhandelsbolaget skall bli bärare även av trafikrättigheterna, vilka nu ges direkt till restaurangföretagen.

De av vissa remissorgan framförda förslagen om decentralisering av beslutanderätten i fråga om utsträckt tid och dans synes lämpliga. Jag återkommer till dem i anslutning till behandlingen av utskänkningstiderna och restaurangdansen.

Även i ett annat hänseende torde det vara påkallat att göra undantag från huvudregeln att länsstyrelsen är beslutande myndighet. Jag åsyftar här familjefester och liknande tillställningar som anordnas på hotell eller pensionat utan rusdrycksrättigheter. Nykterhetskommittén har, i syfte att legalisera förtäring av rusdrycker i dylika fall, föreslagit möjlighet för länsstyrelsen att ge särskilt tillstånd till sådan förtäring. Av skäl som skall närmare redovisas i avsnittet om förtärings- och förvaringförbuden har jag icke funnit mig böra tillstyrka denna anordning. Den lösning av hithörande problem som jag ämnar föreslå innebär, att detaljhandelsbolaget genom distriktschefen-restauranginspektören upplåter rätt till utskänkning i varje särskilt sådant fall. Formellt genomföres denna ordning på så sätt att detaljhandelsbolaget utan särskilt tillstånd har rätt till sådan utskänkning och överlåter denna rätt till vederbörande hotell- eller pensionatsinnehavare.

Ett viktigt element i det nu gällande rättighetssystemet är att utskänkningstillstånden — bortsett från trafikrättigheter och tillfälliga rättigheter — avser en för sådana tillstånd gemensam tidsperiod om fyra år, *oktrojperiod,* löpande från den 1 oktober första året t. o. m. den 30 september det fjärde året. För att tillstånd skall få meddelas under löpande period erfordras att särskilda skäl härför föreligger. I tillämpningen har denna regel upprätthållits ganska strängt.

Nykterhetskommittén föreslår att systemet med fasta oktrojperioder bibehålles och utsträckes till trafikrättigheterna. Även enligt kommitténs förslag fordras det särskilda skäl för att tillstånd skall få beviljas för del av oktrojperiod. Kommittén har emellertid i viss mån utvidgat möjligheterna att erhålla sådant tillstånd och uttalat sig för en något liberalare tolkning av kravet på särskilda skäl.

Vid remissbehandlingen har från vissa håll, bl. a. kontrollstyrelsen, ifrågasatts att slopa systemet med oktrojperioder; tillstånden skulle få förnyas successivt.

Jag finner i likhet med kommittén att systemet med fasta oktrojperioder bör bibehållas. Den vart fjärde år återkommande samtidiga prövningen av rusdrycksrättigheterna torde äga ett visst värde ur ordnings- och nykterhetssynpunkt. Såsom kommittén föreslagit, bör de fasta oktrojperioderna också gälla för trafikutskänkningen.

Tillämpningen av systemet med oktrojperioder bör emellertid icke vara strängare än som erfordras för att tillgodose dess syfte. Det i detta sammanhang betydelsefulla är att flertalet tillstånd prövas samtidigt och att myndigheterna kan avvisa en restauratör som på grund av nonchalans, i taktiskt syfte eller eljest utan godtagbart skäl underlåtit att anmäla sig till den samtidiga oktrojprövningen. Visar han däremot godtagbara skäl, bör han kunna få tillstånd. Så är t. ex. fallet, om en ny restaurang skall öppnas. I allmänhet bör också en restauratör på egen begäran kunna få utskänkningsrätt för kortare tid än fyra år. Jag vill därför föreslå en regel av innehåll att tillstånd skall kunna ges för del av oktrojperiod när skäl finns därtill.

De fasta oktrojperioderna omfattar endast årsutskänkningen. Ansökan om tillfälliga rättigheter bör självfallet få göras när som helst.

Systemet med fasta oktrojperioder förutsätter att vissa tidsfrister uppställes. Detta bör i första hand gälla ärendets anhängiggörande. Gällande försäljningsförordning upptar i sådant hänseende icke annan föreskrift än att systembolags ansökan hos länsstyrelsen skall göras inom viss tid. Den kontakt som dessförinnan upptages mellan restauratören och systembolaget regleras icke i förordningen. Då enligt mitt förslag restauranginspektören skall inhämta yttranden från lokala myndigheter innan detaljhandelsbolaget ansöker om utskänkningstillstånd, synes det lämpligt att en närmare reglering sker i den nya förordningen. Jag vill förorda att tillståndsärendena anhängiggöres genom att restauratören anmäler sig hos restauranginspektören. Anmälan bör ske före utgången av året innan oktrojperioden börjar. Tidsfristen bör icke vara ovillkorlig. Även senare anmälningar bör upptas av inspektören. Göres anmälningen så sent att den ej kan komma med i den allmänna oktrojprövningen, bör anmälningen behandlas, som om den avsett utskänkning efter periodens början, alltså del av oktrojperiod. Göres anmälan inom den angivna tiden, har restauratören säkerhet för att hans sak kommer att prövas i god tid före oktrojperiodens början. Det ligger därför i hans intresse att komma i tid.

När anmälan inkommit, remitteras den av restauranginspektören. Kretsen av myndigheter som obligatoriskt skall yttra sig bör liksom nu omfatta nykterhetsnämnden och fullmäktige i den kommun där utskänkningen skall bedrivas. Jag biträder kommitténs förslag att polismyndigheten i orten alltid skall höras. Därjämte torde det, såsom flera remissorgan förordat,

vara lämpligt att länsnykterhetsnämnden alltid höres i ärenden om utskänkningstillstånd. Därmed tillgodoses i betydande utsträckning de syften kommittén velat främja med sitt förslag att göra länsnämnderna till utredande organ i sådana ärenden. Jag vill därför föreslå att länsnämnderna blir obligatoriska remissinstanser.

Sedan utredningen i ärendet slutförts, ankommer det på detaljhandelsbolaget att göra ansökan hos länsstyrelsen. Dessförinnan bör distriktschefen-restauranginspektören, som förut antytts, vara skyldig att samråda med den rådgivande nämnden. Såsom sista dag för ansökan bör föreskrivas den 31 mars, alltså ett halvt år före oktrojperiodens början.

Systemet med detaljhandelsbolaget som bärare av utskänkningsrättigheterna nödvändiggör att kommunen liksom nu har initiativrätt i frågor om utskänkningstillstånd. Vill bolaget icke ansöka om sådant tillstånd, bör kommunen få göra detta i bolagets ställe. Sådan ansökan bör få göras tre månader efter den för bolaget bestämda tiden, alltså före den 1 juli.

Beträffande ärendenas behandling i länsstyrelsen torde det vara lämpligt att restauranginspektören biträder med föredragning eller eljest på sätt länsstyrelsen finner lämpligt. Jag föreslår att inspektören ålägges att tillhandagå länsstyrelsen i enlighet med vad här angivits.

Sedan länsstyrelsen meddelat tillstånd, vidtager den sista delen av förfarandet, överlåtelse av tillstånden på vederbörande restauratör. Skriftligt avtal bör upprättas mellan detaljhandelsbolaget och restauratören.

I gällande förordning stadgas att överlåtelse av utskänkningstillstånd skall fastställas av länsstyrelsen. Såsom framhållits av Systembolagens Förtroendenämnd har denna bestämmelse visat sig ha ringa praktisk betydelse. Jag förordar därför att fastställelseförfarandet slopas. Däremot bör tvistiga frågor kunna komma under länsstyrelsens bedömande. Restauratör som ej godtagits av bolaget bör sålunda kunna få sin sak prövad av länsstyrelsen. Länsstyrelsen bör även slita tvister om vad avtalet skall innehålla. Av vad tidigare anförts om initiativrätt för vederbörande kommun bör följa att, om bolaget icke överlåtit erhållet tillstånd, kommunens fullmäktige skall kunna hänskjuta frågan till länsstyrelsen. Även i andra fall bör bolagets beslut i hithörande frågor kunna överklagas.

Till sist vill jag med några ord beröra folkrestaurangerna. Sedan år 1938 har de allmänna restaurangbolagen — från 1945 sammanförda i en koncern under ledning av Sveriges centrala restaurangaktiebolag — ensamma rätt att driva sådana restauranger med spritutskänkning.

Nykterhetskommittén har haft att överväga framställningar från den enskilda restaurangnäringen om att denna ensamrätt skall upphöra. Kommittén har emellertid icke funnit skäl att biträda framställningarna. Vid remissbehandlingen har kraven från den enskilda restaurangnäringen fått stöd av kontrollstyrelsen som riktat vissa anmärkningar mot de allmänna restaurangbolagens sätt att sköta folkrestaurangerna. Anmärkningarna har bemötts av centralbolaget, som förklarat att desamma, till den del de icke

saknar grund, hänför sig till förhållanden som uppkommit under tiden före centralbolagets bildande varunder kontrollstyrelsen hade överinseende över rörelsen. Bolaget har tillkännagivit som sin avsikt att så långt förhållandena medger fortsätta sitt arbete med att höja standarden på folkrestaurangerna.

Det torde icke vara anledning att här närmare ingå på den polemik som förts mellan kontrollstyrelsen och centralbolaget. Vissa förbättringar har genomförts på folkrestaurangerna. Såsom bolaget framhållit, har dess saneringsarbete mött svårigheter på grund av byggnadsrestriktionerna. Jag vill emellertid taga fasta på bolagets sist återgivna uttalande samt understryka att restaurangbolagens huvuduppgift är att, med tillgodoseende av nykterhetsintresset, skapa goda och trivsamma matställen för de breda folklagren. Hänsyn till det ekonomiska utfallet av bolagens verksamhet måste självfallet tagas, men de bör så långt möjligt underordnas huvuduppgiften.

Hur förhållandena kommer att gestalta sig för folkrestaurangerna inom det nya försäljningssystem som jag nu föreslår blir i flera hänseenden ovisst. Motbokssystemets slopande torde sannolikt påverka rörelsen avsevärt. Åtskilliga gäster besöker dessa restauranger i huvudsakligt syfte att erhålla rusdrycker som de icke kan få i utminuteringsaffärerna. Sådana gäster torde icke komma att besöka folkrestaurangerna i nämnvärd utsträckning sedan motboksransoneringen borttagits. De ändrade tider för spritutskänkningens början som jag i det följande kommer att förorda torde också komma att inverka på rörelsen.

Folkrestaurangerna har fått sin särskilda karaktär bl. a. genom gällande prissättningsregler. Rusdryckerna är billigare på sådana restauranger. Självfallet måste det finnas restauranger med olika priser och standard. Man kan emellertid icke bortse från att folkrestaurangerna fått en ur skilda synpunkter olämplig klasstämpel. Det skulle vara önskvärt om denna kunde försvinna.

Prissättningsreglerna faller inom området för den särskilda kommitté som utreder restaurangnäringens utskänkningsvinster m. m. Sedan denna kommitté slutfört sitt arbete och erfarenheter vunnits av det nya försäljningssystemet, kan det eventuellt bli anledning undersöka om behov alltjämt finnes av särskilda folkrestauranger.

Med hänsyn till vad sålunda anförts torde det saknas skäl att nu ompröva gällande bestämmelser. De allmänna restaurangbolagen bör alltså tills vidare ensamma äga rätt att driva folkrestauranger med utskänkning av spritdrycker.

Motioner.

I likalydande motionerna *I: 441* och *II: 553* yrkas, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, att — därest de föreslagna restauranginspektörerna anses böra komma till stånd — dessas uppgifter begränsas samt antalet ledamöter i den rådgivande nämnden utökas från tre till fem. Dessa motioner har förut behandlats i samband med huvudprinciperna för detaljhandeln med rusdrycker.

Likalydande motionerna *I: 431* och *II: 572* innehåller bl. a. hemställan, att länsstyrelsen, när tillstånd till årsutskänkning meddelas detaljhandelsbolaget, skall lämna föreskrifter om det företräde som vid utskänkningsrättighetens överlåtelse till restauratör skall gälla mellan dem vilkas anmälningar om önskade utskänkningsrättigheter föredragits inför länsstyrelsen samt att bolaget vid utskänkningsrättighetens överlåtelse skall vara bundet av dessa föreskrifter. Detta motiveras med att alltför stora befogenheter att fatta beslut efter eget skön synes tillkomma restauranginspektören i den för restaurangnäringen kanske mest vitala frågan, nämligen om valet av rättighetsutövare. Länsstyrelsen bör därför ges en starkare ställning vid rättighetsgivningen. Vidare förordas, med avvikelse från propositionen, att besvär över länsstyrelses beslut prövas av regeringsrätten.

Slutligen föreslås i liklaydande motionerna *I: 432* och *II: 558* ändring av 40 § 3 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning av innebörd bl. a. att möjlighet införes för enskild restauratör att i särskilda fall få driva folkrestaurang. Motionärerna hemställer att 40 § 3 mom. andra stycket får följande lydelse: »Rätt till utskänkning i fall som i föregående stycke sägs må dock, då särskilda förhållanden därtill föranleda, överlåtas å enskild restauranginnehavare».

Utskottet.

Vissa grundläggande spörsmål rörande rättighetssystemet har behandlats redan i det föregående. Utskottet har sålunda tillstyrkt departementschefens förslag att utrednings- och kontrollarbetet rörande utskänkningen koncentreras till det blivande riksbolagets distriktschefer, vilka i nu angivna hänseende skall handla under ämbetsansvar. Såsom tjänstetitel för distriktschefen, när han handlägger utrednings- och kontrolluppgifterna, har utskottet förordat intendent för utskänkningsärenden. Departementschefens förslag att riksbolaget skall bli bärare av utskänkningstillstånden har godtagits av utskottet. I likhet med departementschefen har utskottet förordat att rådgivande nämnder skall ställas vid distriktscheferna-intendenternas sida, varvid utskottet även föreslagit viss förstärkning av nämnderna.

Beträffande de olika spörsmål i övrigt som inrymmes i rättighetssystemet kan utskottet i huvudsak biträda departementschefens förslag. Länsstyrelsen bör sålunda i allmänhet vara tillståndsgivande myndighet.

Intendenten för utskänkningsärenden skall i enlighet med vad tidigare förordats bereda utskänkningsärendena för länsstyrelsen. Han skall — vid sidan av den sociala och ekonomiska utredning som nu ankommer på systembolagen — i varje utskänkningsärende inhämta yttranden från länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och fullmäktige i kommunen. I sin egenskap av distriktschef i riksbolaget skall han å dettas vägnar ansöka om utskänkningstillstånd.

Beträffande den rådgivande nämndens medverkan föreskrives i Kungl. Maj:ts förslag endast att den skall höras inom ramen för utredningsarbetet. Enligt utskottets uppfattning är nämndens medverkan av största vikt. Dess yttrande bör, särskilt i fall där tvekan råder, kunna ge länsstyrelsen värde-

full vägledning. För detta erfordras emellertid att nämnden blir i tillfälle att yttra sig över hela det inkomna utredningsmaterialet och att väga samtliga i oktrojprövningen ingående fall emot varandra. Utskottet finner betydelsefullt att detta direkt kommer till uttryck i författningstexten och föreslår på grund härav jämkning i 28 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning. Enligt utskottets förslag skall nämnden höras, sedan utredningen slutförts. Distriktschefen-intendenten bör självfallet icke inskränka sig till att rådgöra med nämnden på detta stadium. Utskottet förutsätter att fortlöpande kontakt hålles med nämnden under hela utrednings- och ansökningsförfarandet.

När länsstyrelsen meddelat tillstånd, skall dessa enligt propositionen överlåtas på restauratörerna. Skriftliga avtal upprättas mellan detaljhandelsbolaget och restauratörerna. Bolaget företrädes därvid av distriktschefen, som innan överlåtelse sker skall höra den rådgivande nämnden. Valet av rättighetsinnehavare göres sålunda av distriktschefen i samråd med nämnden. Beslutet kan emellertid överklagas hos länsstyrelsen.

I motionerna I: 431 och II: 572 förordas bl. a. att länsstyrelsen vid tillståndsgivningen skall lämna föreskrifter om det företräde som vid utskänkningsrättigheternas överlåtelse till restauratörer bör gälla mellan dem, vilkas anmälningar om önskade utskänkningsrättigheter föredragits inför länsstyrelsen, samt att bolaget vid överlåtelse skall vara bundet av dessa föreskrifter.

Kungl. Maj:ts förslag ansluter sig nära till gällande ordning. Det ankommer på systembolaget att överlåta utskänkningtillstånden. För närvarande gäller visserligen att varje överlåtelse av utskänkningstillstånd skall fastställas av länsstyrelsen. Denna bestämmelse har emellertid visat sig ha ringa praktisk betydelse, enär länsstyrelsen så gott som undantagslöst fastställer det träffade överlåtelseavtalet och därmed godkänner systembolagets val av rättighetsutövare. Fastställelseförfarandet har därför icke upptagits i Kungl. Maj:ts förslag.

Den nuvarande ordningen på förevarande område synes ha fungerat väl. Som regel torde formerna för valet av utskänkningsinnehavare ha tämligen ringa betydelse. Att restauratörer konkurrerar om utskänkningstillstånd förekommer tämligen sällan. Erforderliga rättssäkerhetsgarantier skapas i Kungl. Maj:ts förslag genom rätten att klaga hos länsstyrelsen samt genom den rådgivande nämndens medverkan. Utskottet förutsätter att distriktscheferna fäster största vikt vid nämndens mening.

Utskottet finner sig med hänsyn till det anförda böra förorda Kungl. Maj:ts förslag och avstyrka motionärernas yrkande.

Vad slutligen angår frågan om folkrestaurangerna konstaterar departementschefen att dessa restaurangers framtida ställning i flera hänseenden är oviss och det därför för närvarande saknas skäl att ompröva gällande bestämmelser. Han förordar sålunda att de allmänna restaurangbolagen tills vidare bibehålles vid sin ensamrätt att driva folkrestauranger med utskänkning av spritdrycker.

Utskottet kan helt ansluta sig till vad departementschefen anfört i frågan. Överhuvudtaget synes de allmänna restaurangbolagens ställning åtminstone tills vidare icke böra rubbas. De ändringsförslag som framförts i motionerna I: 432 och II: 558 kan således icke biträdas av utskottet.

Den kommunala medbestämmanderätten samt villkor och inskränkningar med avseende å utskänkningen.

Gällande ordning.

Kommunal vetorätt föreligger i fråga om årsutskänkning och tillfällig utskänkning men däremot icke beträffande trafikutskänkning (3 kap. 10, 11 och 13 §§ Rff). S. k. turistutskänkning kan också medgivas mot kommunens önskan. Vetorätten är förknippad dels med kommunernas befogenhet att avgiva förslag beträffande utskänkningsställenas antal och förläggning inom kommunen och dels med deras befogenhet att yttra sig angående varje särskild ansökan om utskänkningsrättigheter.

Såvitt förstnämnda befogenhet angår har vetorätten kommit till uttryck däri att utskänkningsställenas antal ej får sättas högre än det av fullmäktige föreslagna eller utskänkningsställe förläggas i del av kommunen, där fullmäktige ansett sådan förläggning ej böra äga rum (3 kap. 10 § 2 mom. första punkten).

Såvitt den andra befogenheten angår kan fullmäktige i sitt yttrande över en viss ansökan helt avstyrka densamma, tillstyrka den utan förbehåll eller tillstyrka den under förutsättning att vissa inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande fastställes.

Ett avstyrkande yttrande av den kommunala myndigheten utgör hinder för länsstyrelsen att meddela tillstånd (3 kap. 10 § 1 mom.). Vid tillstyrkande yttrande har länsstyrelsen däremot fri prövningsrätt och kan sålunda avslå en ansökan som tillstyrkts av fullmäktige. Den kommunala myndighetens avstyrkande är bindande icke endast för länsstyrelsen utan också för Kungl. Maj:t.

Fullmäktige äger med bindande verkan föreslå sådana inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande, som

1) ej står i strid med Rff:s syfte eller med allmän lag eller författning,
2) ej rör måltidstvång eller kvantitetsbegränsningar, samt
3) ej heller innefattar grunder för förbud mot utskänkning till viss person (3 kap. 10 § 2 mom.).

En form av kommunal medbestämmanderätt är att kommunen har viss initiativrätt beträffande utskänkningsställes inrättande i kommunen. Denna fråga har behandlats i närmast föregående avsnitt.

De av kommunen föreslagna inskränkningarna i fråga om utskänkningsrörelsens bedrivande, som faller inom ramen för kommunens befogenhet, skall fastställas av *länsstyrelsen*. Därjämte äger emellertid länsstyrelsen vid meddelande av tillstånd till utskänkning eller ock sedermera föreskriva

de inskränkningar angående utskänkningen som finnes erforderliga (3 kap. 14 §). Denna rätt för länsstyrelsen är till skillnad från motsvarande befogenhet för kommunen icke begränsad i Rff.

Utom kommunen och länsstyrelsen har även *systembolaget* inflytande på utskänkningens bedrivande. När bolaget överlåter ett utskänkningstillstånd, intages vissa bestämmelser i det mellan bolaget och restauratören ingångna överlåtelsekontraktet. Huvudinnehållet i kontrakten bestämmes av kontrollstyrelsen (3 kap. 15 § tredje stycket), som på detta sätt meddelat föreskrifter angående måltidstvång och kvantitetsbegränsningar, restauratörernas bokföring, inköp av rusdrycker, vinstkvantiteter, utskänkningspris, prislista, glasstorlekar, inventering av lager, drinkar, restaurangklass och restauranglokaler, hovmästare m. m. Därutöver har emellertid systembolaget möjlighet att intaga särskilda bestämmelser i varje kontrakt. Så har skett exempelvis beträffande måltidstvång för lättvin, 10 cl-begränsning av brännvin och höjning av utskänkningsåldern.

Turistutskänkningen innebär, såsom tidigare antytts, att den kommunala vetorätten i vissa fall genombrytes. För att tillstånd till sådan utskänkning skall kunna erhållas fordras att det finnes vara av allmän betydelse, att vid hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort årsutskänkning äger rum å hotell eller pensionat. I dessa fall må Kungl. Maj:t, där systembolags ansökan om sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige eller inom fullmäktige väckt fråga om utskänkningen avslagits, meddela bolaget tillstånd till utskänkningen. Ansökan om tillstånd skall göras av bolaget eller annan inom en månad från det fullmäktiges beslut vunnit laga kraft. Tillstånd meddelas för oktrojperiod eller del därav. Vid tillstånds meddelande äger Kungl. Maj:t utfärda de särskilda föreskrifter beträffande utskänkningstid o. d. som prövas erforderliga. (3 kap. 12 §.)

Propositionen.

Redogörelse för nykterhetskommitténs förslag och yttrandena däröver lämnas å s. 345—352 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Det kommunala vetot och den rätt som tillkommer kommuner, länsstyrelser och systembolag att föreskriva villkor och inskränkningar beträffande utskänkningen utgör betydelsefulla led i vårt lands nykterhetslagstiftning.

Nykterhetskommittén har ingående övervägt för- och nackdelarna med det kommunala vetot och kommit till den uppfattningen att det bör fortbestå. Samma ståndpunkt intas av flertalet remissorgan. För egen del tvekar jag icke att beteckna det kommunala vetot såsom ett värdefullt nykterhetspolitiskt instrument, och jag tillstyrker att det bibehålles.

Undantag bör liksom nu gälla — utom beträffande trafikutskänkning — för turistutskänkningen, som innebär att Kungl. Maj:t kan ge tillstånd till årsutskänkning mot kommunens vilja i sådana fall då det finnes vara påkallat ur allmän synpunkt att utskänkning äger rum på hotell eller pen-

sionat å någon för turistväsendet i riket betydelsefull ort. Från vissa håll har framförts förslag om vidsträcktare undantag från den kommunala vetorätten i vad angår turistorterna. I likhet med nykterhetskommittén finner jag emellertid icke skäl att biträda dessa förslag. Principerna för institutet turistutskänkning bör sålunda icke ändras. Anmärkas må att kommunerna på senare år synes ha visat ökad förståelse för berättigade önskemål från turistnäringens sida i utskänkningsfrågor.

Ett undantag av annan karaktär torde emellertid vara påkallat. I avsnittet om rättighetssystemet har jag antytt ett förslag, som jag ämnar framlägga i syfte att lätta på formaliteterna i fråga om utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap. Förslaget innebär att det blivande detaljhandelsbolaget utan särskilt tillstånd från länsstyrelsen kan tillåta dylik utskänkning; på så sätt kan man möjligen ernå en viss minskning av den olaga förtäringen av rusdrycker på hotell och pensionat utan rättigheter. Detta förslag förutsätter liksom motsvarande, av kommittén förordade anordning — särskilt medgivande till förtäring av medhavda rusdrycker — att kommunen inte har vetorätt. Någon nämnvärd betydelse ur kommunernas synpunkt torde ett dylikt undantag icke få. Fullmäktige bör emellertid erhålla tillfälle att ange sina önskemål i sådana frågor till bolaget.

Den kommunala vetorätten innebär i första hand en befogenhet för fullmäktige att hindra tillkomsten av utskänkningsrättigheter i kommunen. Den omfattar emellertid också frågor om medgivande till utsträckt utskänkningstid. Kommittén har bibehållit gällande ordning härvidlag och har förordat att kommunerna på samma sätt skall äga vetorätt beträffande rusdrycksutskänkning i samband med restaurangdans.

Jag biträder kommitténs förslag i fråga om medgivande till utsträckt tid. Restaurangdansen skall behandlas närmare i ett senare avsnitt. Jag vill emellertid redan här nämna att jag även på denna punkt kommer att ansluta mig till kommitténs förslag. I fråga om föreställningar som avses med det s. k. varietéförbudet kommer jag likaledes att förorda kommunalt veto i vissa fall.

Kommittén har föreslagit att kommunens yttrande i frågor om utsträckt tid, dans och spritförtäring vid enskilda fester för slutna sällskap skall få den formen att fullmäktige före varje oktrojperiods början anger grunder för de medgivanden varom fråga är. Denna anordning synes lämplig, och jag vill tillstyrka densamma. Grunderna kommer enligt propositionsförslagen bl. a. att avse medgivande till utsträckt tid vid enstaka tillfälle, till danstillställning och till vissa i varietéparagrafen behandlade föreställningar. I samma ordning skall kommunen få tillfälle att ange sina önskemål rörande utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap, varvid kommunens yttrande, enligt vad förut angivits, dock ej blir bindande för detaljhandelsbolaget.

Kommunens yttrande i fråga om tillfällig utskänkning bör liksom nu kunna avges av annat kommunalt organ än fullmäktige eller av särskilt utsedda personer.

Med kommunens rätt att hindra utskänkningstillstånd följer enligt gällande förordning en befogenhet att maximera utskänkningsställenas antal och förbjuda att utskänkningsställe förlägges inom viss del av kommunen. Fullmäktige kan vidare åvägabringa att en sökt fullständig rättighet begränsas till enbart vin eller att utskänkning endast får ske till slutna sällskap. Dessa befogenheter har oförändrade upptagits i kommitténs förslag, och jag tillstyrker att de kvarstår.

Kommunerna har för närvarande icke bestämmande inflytande i fråga om valet av den person som skall bedriva utskänkningen. Detta val ankommer närmast på systembolagen.

Kommitténs förslag innebär att sådant inflytande ges åt kommunerna. Enligt förslaget skall nämligen restauratörerna söka tillstånd direkt hos länsstyrelsen. Avstyrker kommunen att tillstånd ges viss sökande, kan denne icke erhålla utskänkningsrätt. Kommittén ser häri en möjlighet för kommunerna att lägga utskänkningen i händerna på organ utan enskilt vinstintresse.

Förslaget har väckt gensagor i vissa yttranden. Farhågor har därvid uttalats för godtycke och hänsynstaganden till kommunernas ekonomiska intressen.

För egen del finner jag det lämpligt att kommunerna yttrar sig i fråga om personvalet. Det förfarande för tillståndsgivningen som jag föreslagit i annat sammanhang erbjuder också möjligheter härtill. Personfrågan bör emellertid icke slutgiltigt avgöras på det tidiga stadium i tillståndsförfarandet varunder kommunens yttrande inhämtas. Det definitiva personvalet bör träffas först sedan länsstyrelsen meddelat utskänkningstillstånd. Valet bör verkställas av de blivande restauranginspektörerna i samband med att detaljhandelsbolaget överlåter tillstånden. Inspektören bör därvid samråda med den rådgivande nämnden. Dessa organ har häri en av sina viktigaste uppgifter. Självfallet bör de därvid ta hänsyn till befogade önskemål från kommunernas sida. Jag föreslår alltså att den kommunala vetorätten icke skall gälla i fråga om valet av utskänkningsinnehavare.

Jag övergår härefter till att behandla frågan om särskilda villkor och inskränkningar vid utskänkningen. Som förut antytts äger enligt gällande rätt tre olika organ — kommunen, länsstyrelsen och systembolaget — beslutanderätt i sådana frågor.

Kommunens befogenheter ingår i vetorätten. Har kommunen föreslagit inskränkningar beträffande utskänkningen, får länsstyrelsen icke meddela tillstånd till denna utan att samtidigt fastställa inskränkningarna. Vissa områden, bl. a. måltidstvång, kvantitetsbegränsningar och höjd utskänkningsålder, har dock undantagits från kommunens bestämmanderätt.

Länsstyrelsen äger en allmän befogenhet att föreskriva inskränkningar vid meddelande av tillstånd eller under löpande tillståndsperiod. Formellt är denna rätt obegränsad. I praxis har dock länsstyrelserna i regel icke an-

setts kunna föreskriva sådana inskränkningar som uttryckligen undantagits från kommunernas befogenheter.

Slutligen skall systembolagen enligt föreskrifter av kontrollstyrelsen i samband med överlåtelse av utskänkningsrätt uppställa vissa av styrelsen angivna kontraktsvillkor. Några av de utskänkningsrestriktioner som nu generellt tillämpas har genomförts på denna väg. Så är t. ex. fallet med kvantitetsbegränsningarna. Vidare reglerar överlåtelseavtalen restauratörernas vinst av utskänkningen. Systembolagen kan dessutom intaga särskilda bestämmelser i varje kontrakt.

I nykterhetskommitténs förslag fanns icke utrymme för den beslutanderätt som nu tillkommer systembolagen. Enligt förslaget gavs nämligen tillstånden direkt till vederbörande restauratör. De restriktioner som nu föreskrives i överlåtelseavtalen hade delvis upptagits i kommitténs förslag till försäljningsförordning. Beträffande måltidstvång och vinstkvantiteter var det avsett att kontrollstyrelsen skulle meddela generella föreskrifter; i övrigt skulle länsstyrelserna ha vidsträckta möjligheter att föreskriva restriktioner.

Beträffande kommunernas och länsstyrelsernas befogenheter innebar förslagen i huvudsak endast en närmare precisering av gällande rätt, sådan denna kommit till uttryck i praxis. Ändring gjordes dock på ett par punkter. Sålunda skulle kommunerna icke kunna föreskriva annan tidpunkt för utskänkningens början än som stadgades i den föreslagna försäljningsförordningen. Detta sammanhänger med att kommittén, såsom närmare skall beröras i annat sammanhang, föreslagit att sprit icke skall få utskänkas före klockan 15. Senare tidpunkt skulle icke få föreskrivas av kommunen. Den andra ändringen innebar en utvidgning av länsstyrelsernas befogenheter. Länsstyrelserna skulle kunna föreskriva inskränkningar i de ämnen som undantagits från kommunernas beslutanderätt.

För egen del vill jag anlägga en annan syn på frågan om de särskilda villkoren och inskränkningarna än kommittén. Mina förslag innebär — liksom kommitténs — en genomgripande omläggning av den nuvarande lagstiftningen; de grundar sig på en annan nykterhetspolitisk uppfattning än den som kommit till uttryck i gällande lagstiftning. Jag har liksom kommittén funnit det lämpligt ur nykterhetssynpunkt att frångå ett flertal restriktioner och lägga ett ökat ansvar på den enskilde. Den ordning som jag sålunda förordar bör tillämpas generellt. Om särskilda villkor och inskränkningar föreskrives i större omfattning, kan detta leda till att den nuvarande ordningen återinföres på en omväg. Sådana villkor och inskränkningar bör därför höra till undantagen. I enlighet härmed föreslår jag sådan avfattning av hithörande bestämmelser att inskränkningar eller villkor endast skall föreskrivas när de finnes påkallade av förhållandena i det enskilda fallet.

Beträffande kommunernas befogenheter synes kommitténs förslag väl avvägt, och jag vill tillstyrka detsamma. Anmärkas bör att befogenheterna endast omfattar vad som brukar karakteriseras såsom inskränkningar, t. ex. tidigare stängningstid än som generellt är föreskriven eller förbud mot ut-

skänkning i viss lokal, däremot icke vad som betecknas som villkor, exempelvis ordningsföreskrifter.

Kommitténs förslag att utvidga länsstyrelsernas befogenheter har mött gensagor i flera yttranden, bl. a. från kontrollstyrelsen. Av min förut redovisade uppfattning om önskvärdheten av återhållsamhet med särskilda föreskrifter och inskränkningar torde följa att jag icke kan biträda förslaget. Länsstyrelsen bör alltså icke få meddela inskränkande bestämmelser som undantagits från kommunernas beslutanderätt och således icke om måltidstvång, kvantitetsbegränsningar, tiden för utskänkningens början eller höjd utskänkningsålder. I motsats till kommunerna bör länsstyrelsen emellertid få meddela föreskrifter, som enligt vad förut sagts brukar betecknas som särskilda villkor, bl. a. ordningsföreskrifter, förbud att utskänka rusdrycker vid bardisk samt föreskrift om anställande av hovmästare eller ordningsvakt. För närvarande förekommer att länsstyrelserna föreskriver inskränkningar beträffande den med tillstånd till rusdrycksutskänkning följande rätten att utskänka vanligt öl. Dessa inskränkningar avser så gott som uteslutande kvantitetsbegränsningar och måltidstvång. Då enligt vad jag nyss förordat sådana föreskrifter icke bör få meddelas av länsstyrelsen beträffande utskänkningen av rusdrycker, bör de icke heller få användas i fråga om ölet.

De regler för proceduren vid beviljande av utskänkningstillstånd som jag föreslagit i nästföregående avsnitt skiljer sig från kommitténs förslag bl. a. däri, att det blivande detaljhandelsbolaget blir bärare av utskänkningstillstånden och överlåter dessa på restauratörerna. Detta bör emellertid icke leda till att bolaget får de befogenheter som nu tillkommer systembolagen att föreskriva villkor och inskränkningar. De generella utskänkningsrestriktionerna bör vara uttömmande reglerade i den nya rusdrycksförsäljningsförordningen. Vad angår särskilda inskränkningar och villkor torde det vara tillräckligt att länsstyrelser och kommuner kan föreskriva sådana. Anser restauranginspektören inskränkningar eller villkor erforderliga, bör han anmäla detta för länsstyrelsen. Däremot bör överlåtelseavtalen liksom nu reglera exempelvis restauratörernas inköp av rusdrycker, utskänkningspriserna, restauratörernas vinst på utskänkningen samt frågor om prislistor, glasstorlekar och restaurangklass. I flertalet av dessa hänseenden bör kontrollstyrelsen utfärda generella bestämmelser. Beträffande prissättningen må anmärkas att styrelsens befogenhet även bör innefatta priserna på drinkar, däri ingående alkoholfria beståndsdelar inbegripna, men icke innebära rätt att bestämma vilka drinkar som får serveras. Självfallet får avtalen också innehålla erinran om vad som på grund av allmän författning eller myndighets beslut skall gälla i fråga om utskänkningen.

I propositionen lämnas en sammanfattning av kommunernas och länsstyrelsernas befogenheter i nu behandlade hänseenden.

A. Kommunernas befogenheter anges på följande sätt:

1. Fullmäktige är *förhindrade* föreskriva inskränkningar som

a) strider mot försäljningsförordningens allmänna syfte (7 §) eller eljest mot bestämmelserna i förordningen eller annan allmän författning,

b) rör måltidstvång, kvantitetsbegränsning eller tiden för utskänkningens början,

c) innebär förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

2. Fullmäktige *äger* med för länsstyrelsen bindande verkan

a) förhindra tillkomsten av en utskänkningsrättighet i kommunen (rent avstyrkande),

b) maximera antalet utskänkningsställen i kommunen,

c) förbjuda förläggning av utskänkningsställe till viss del av kommunen,

d) begränsa en sökt fullständig rättighet till att avse endast utskänkning av vin eller utskänkning till slutna sällskap.

De under b) och c) angivna möjligheterna för fullmäktige gäller den gemensamma tillståndsprövningen före varje oktrojperiods början. Till varje anmälan som inkommer senare under oktrojperioden skall fullmäktige ta direkt ställning.

3. När fullmäktige så finner erforderligt med hänsyn till särskilda förhållanden, *äger* fullmäktige likaledes med för länsstyrelsen bindande verkan

a) föreslå inskränkningar i fråga om utskänkningstidens slut,

b) förbjuda utskänkning i vissa lokaler inom en restaurang,

c) föreslå andra inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande än enligt 1.

Att inskränkningarna skall befinnas erforderliga med hänsyn till särskilda förhållanden är endast avsett som en vägledning för fullmäktige. Länsstyrelsen kan icke pröva behövligheten av de av fullmäktige föreslagna inskränkningarna utan är skyldig att fastställa desamma, så snart de faller inom fullmäktiges befogenhet.

4. Fullmäktige är *förhindrade* föreskriva villkor som ej har karaktär av inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande, exempelvis om anställande av viss personal vid ett utskänkningsställe. Om fullmäktige föreslår sådana villkor, äger länsstyrelsen pröva villkorets utformning och behövlighet.

B. Länsstyrelsernas befogenheter sammanfattas på följande sätt:

1. Länsstyrelsen är *förhindrad* föreskriva sådana inskränkningar som faller utanför fullmäktiges befogenhet, d. v. s. berör sådana ämnen som angives under A 1.

2. Länsstyrelsen är *skyldig* att fastställa de inskränkningar som fullmäktige föreslagit, när dessa faller inom fullmäktiges befogenhet.

3. Under förutsättning att det finnes påkallat av särskilda förhållanden *äger* länsstyrelsen

a) föreskriva sådana inskränkningar som länsstyrelsen varit skyldig fastställa om fullmäktige föreslagit dem,

b) lämna föreskrifter om anställande av viss personal vid utskänkningsställe,

c) meddela föreskrifter rörande den med rätten till rusdrycksutskänkning följande rätten att utskänka öl, i den mån föreskrifterna icke berör sådana ämnen som angives i 34 § a)—d) av förslaget till ölförsäljningsförordning,

d) lämna övriga föreskrifter som länsstyrelsen ej är förhindrad meddela enligt 1., exempelvis ordningsföreskrifter och förbud att utskänka rusdrycker över bardisk.

Motioner.

I likalydande motionerna *I: 431* och *II: 572* avstyrkes förslaget att utvidga vetorätten till frågor om dans och undantag från den s. k. varietéparagrafen. Utskottet återkommer till dessa motioner.

Utskottet.

Den kommunala vetorätten i fråga om utskänkning av rusdrycker bibehålles i förslaget och utsträckes till ärenden angående varietéföreställningar och danstillställningar i samband med utskänkning.

Till frågan om kommunal vetorätt i sistnämnda fall återkommer utskottet i ett senare sammanhang.

Såsom departementschefen framhållit utgör det kommunala vetot ett värdefullt nykterhetspolitiskt instrument. Den avvägning av olika hithörande spörsmål som skett i propositionen synes lämplig. Utskottet kan därför till alla delar tillstyrka vad departementschefen förordat i fråga om vetorätten.

Kungl. Maj:ts förslag rörande särskilda villkor och inskränkningar vid utskänkningen innebär avsevärda förändringar i vad nu gäller. Motsvarighet saknas i förslaget till systembolagens nuvarande befogenhet att efter eget beprövande föreskriva sådana villkor och inskränkningar. Kommunernas och länsstyrelsernas motsvarande befogenheter har visserligen i huvudsak bibehållits. Av författningstexten framgår emellertid att de endast bör begagnas i undantagsfall; villkor och inskränkningar skall föreskrivas blott i den mån de finnes erforderliga med hänsyn till särskilda förhållanden. Departementschefen erinrar om att de föreslagna reformerna inom försäljningslagstiftningen grundar sig på en annan nykterhetspolitisk uppfattning än den som kommit till uttryck i gällande ordning. Det har befunnits lämpligt ur nykterhetssynpunkt att frångå ett flertal restriktioner och lägga ett ökat ansvar på den enskilde. De nya reglerna bör tillämpas generellt. Om särskilda villkor och inskränkningar föreskrives i större omfattning, kan detta leda till att den nuvarande ordningen återinföres på en omväg.

Utskottet biträder förslaget och vill för sin del särskilt understryka att kommuner och länsstyrelser bör begagna ifrågavarande befogenheter med varsamhet och endast när särskilda omständigheter i ett enskilt fall ger anledning därtill.

Utskänkningsrestriktionerna.

Nuvarande ordning m. m.

Enligt gällande författningsbestämmelser må utskänkning av spritdrycker äga rum endast i samband med verklig måltid bestående av lagad mat (5 kap. 1 § 1 mom. första punkten Rff). Från huvudregeln om måltidstvång vid spritdrycksutskänkning gäller det undantaget, att spritdryck som genom utspädning med vatten eller annan alkoholfri dryck erhållit särskilt låg alkoholhalt må utskänkas utan samband med måltid (5 kap. 1 § 1 mom. andra punkten). Med stöd av denna bestämmelse utskänkes de s. k. lättgroggarna utan måltidstvång.

Beträffande utskänkning av vin gäller enligt Rff en lindrigare regel än i fråga om utskänkning av spritdrycker. Vid utskänkning av vin fordras sålunda endast att lagad mat finns att tillgå eller att utskänkningen sker i samband med servering av konditorivaror (5 kap. 2 § 1 mom.). Kontrollstyrelsen har emellertid befogenhet att under viss förutsättning föreskriva måltidstvång i egentlig mening även för vinutskänkning. Det stadgas nämligen att, där vin på grund av hög alkoholhalt eller annan anledning uppenbarligen är ägnat att tjäna såsom ersättning för spritdrycker, kontrollstyrelsen äger föreskriva att vinet må utskänkas endast i samband med måltid (5 kap. 2 § 2 mom.).

Med stöd av bemyndiganden i 5 kap. 1 och 2 §§ Rff har *kontrollstyrelsen* utfärdat närmare föreskrifter angående måltidstvång och kvantitetsbegränsningar vid utskänkning av rusdrycker. Beträffande innebörden av dessa föreskrifter hänvisas till redogörelse å sid. 357—358 i propositionen.

Utskänkning får ej börja före klockan 12 och får ej fortgå efter klockan 22, såvida icke länsstyrelsen med kommunens godkännande beviljat utsträckt tid (5 kap. 4 § 1 mom.).

Redogörelser för nykterhetskommitténs förslag, reservationer inom kommittén och remissbehandlingen av förslagen lämnas å sid. 359—380 i propositionen. I den mån dessa ej återges i departementschefens yttrande, tillåter sig utskottet hänvisa till nämnda redogörelser.

Särskild utredning angående måltidstvånget.

Under remissbehandlingen av nykterhetskommitténs förslag fann departementschefen anledning tillsätta särskilda sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning angående en försöksverksamhet med spritutskänkning utan samband med måltid.

Utredningens förslag innebär följande.

De sakkunniga förordar en försöksverksamhet med utskänkning av vissa spritdrycker utan måltidstvång. Denna försöksverksamhet bör omfatta ett 30-tal spritrestauranger och pågå i två år, förslagsvis under tiden 1/1 1955—31/12 1956.

Medgivande att utskänka spritdrycker utan samband med måltid skall enligt förslaget lämnas av Kungl. Maj:t efter ansökan. En bestämd tid bör fixeras för ansöknings ingivande och samtliga inkomna ansökningar behandlas och avgöras i ett sammanhang. Ansökan bör göras genom den som är bärare av utskänkningstillståndet. Vid beredningen av dispensärendena bör yttranden inhämtas från vederbörande centrala och lokala myndigheter ävensom från hotell- och restaurangbranschens organisationer. Uppgift om lämnat medgivande bör införas i det mellan detaljhandelsbolaget och restauratören upprättade överlåtelsekontraktet.

Medgivande bör kunna lämnas restauranger av olika karaktär men med upprätthållande av krav på hög standard. Restaurangerna bör i regel vara belägna i större tätorter, vilka besökes av ett mera avsevärt antal turister, samt vara kombinerade med hotell. I undantagsfall bör dock även restauranger, som drives utan kombination med hotell, kunna ifrågakomma. Försöken bör även omfatta vissa större turisthotell, som icke är belägna i tätort. Urvalet av företag bör företrädesvis ske efter samma principer, som tillämpats beträffande hotellföretag, vilka under senare år varit berättigade att uttaga högre priser på sina hotellrum, under villkor att de under sommarmånaderna ställt ett visst antal rum till förfogande för utländska gäster.

Brännvin, akvaviter och genever samt drinkar, innehållande blandningar av olika rusdrycker, skall enligt förslaget icke få utskänkas utan samband med måltid. Rom, gin och whisky bör få utskänkas utan samband med måltid endast i utspätt skick. Såsom ett led i strävandena att sprida kännedom om alkoholfria fruktdrycker bör föreskrift meddelas om skyldighet att tillhandahålla de vanligast förekommande bland dessa samt att upptaga dem på samma serveringslista som övriga drycker.

Utskänkning av spritdrycker utan måltidstvång bör få äga rum endast å de tider som kommer att gälla för den ordinarie spritdrycksutskänkningen. Utskänkning utan samband med måltid skall ske i särskild kafélokal eller särskilt avdelat utrymme i matsal. För att förebygga försök att kringgå förbudet mot utskänkning av brännvin och drinkar m. fl. drycker utan samband med måltid bör enligt förslaget föreskrivas, att dylika drycker överhuvud taget icke får serveras i kafélokalen, alltså icke heller i samband med måltid. Hinder bör dock icke möta att utskänka nämnda drycker vid tillfällen, då kafélokalen uteslutande användes såsom matsal och spritutskänkning utan samband med måltid alltså icke äger rum i densamma, exempelvis under lunchtid eller å särskilda dagar. För dylika fall bör dock krävas särskilt medgivande från vederbörande tillsynsorgan (detaljhandelsbolaget). Sådant medgivande bör kunna lämnas generellt för viss tid eller begränsas att avse allenast viss dag eller vissa dagar.

Stora krav bör enligt utredningen ställas på standard och inredning i de lokaler, som skall användas för spritutskänkning utan samband med måltid. Sådan lokal bör ha gemensam tambur med matsalen och i regel stå i direkt förbindelse med denna. Lokalen bör vara rymlig samt ha god belysning och fri insyn ävensom ge möjlighet till överblick.

Utlämning av drycker bör ske från vanlig spritkassa och icke från bardisk. Servering bör få ske endast vid bord. Skyltning med spritdrycker bör icke få förekomma i lokalen. Ej heller bör reklam för rusdrycker i någon form där tillåtas. Höga krav bör ställas på ordning och skötsel, och lämnat medgivande bör kunna återkallas, om anmärkningar icke omedelbart leder till rättelse. Kontrollen över ifrågavarande utskänkning bör utövas av det organ, som eljest kan komma att utöva kontrollen över annan utskänkning. Särskild licens bör utfärdas, upptagande de meddelade föreskrifterna jämte erinran om risken för återkallelse vid anmärkning mot ordning och skötsel.

Vederbörande restauratör bör vara skyldig att i den omfattning kontrollstyrelsen föreskriver lämna uppgifter rörande försöksverksamhetens bedrivande samt i övrigt medverka vid undersökningar rörande dess tillämpning och verkningar i ekonomiskt och socialt avseende. Restauratören bör därjämte utfästa sig att icke i reklamsyfte utnyttja det erhållna medgivandet.

Kontrollstyrelsen bör följa försöksverksamheten och hålla Kungl. Maj:t underrättad om de genom densamma vunna erfarenheterna.

En sammanfattande redogörelse för vissa av utredningen företagna undersökningar och dessas resultat lämnas å sid. 381—384 i propositionen.

Utredningen har diskuterat frågan huruvida försöksverksamheten lämpligen skulle begränsas till vissa områden, varvid samtliga spritrestauranger inom dessa skulle erhålla möjlighet till befrielse från måltidstvånget. Härom anföres följande.

Vissa skäl tala för att man härigenom skulle kunna bättre konstatera effekten av förändringen liksom att de olika företagen skulle bli mera jämställda i konkurrenshänseende än vad som eljest kunde bli fallet. Samtidigt skulle det också bli möjligt att undgå det tryck, som på orter, där icke alla företag deltaga i försöksverksamheten, torde komma att utövas från allmänhetens sida gentemot de icke deltagande företagen. Mot ett sådant regionalt bedrivet försök talar å andra sidan dels att vissa företag inom de valda områdena antingen — trots den genomsnittligt sett höga standarden hos de restauranger som inneha spriträttigheter — icke skulle kunna fylla de stränga krav, som måste ställas i fråga om ordning och skötsel, eller ock skulle kunna tänkas ha ett sådant läge, att ett experiment i fråga om dem icke vore tillrådligt. Även de speciella fordringar, som måste uppfyllas med avseende på lokaler och inredning, torde försvåra en regionalt bedriven försöksverksamhet. Kommittén har i detta hänseende stannat vid den meningen, att även om det av nu angivna skäl icke skulle låta sig göra att enhetligt genomföra en regional försöksverksamhet, det dock torde vara lämpligt att vid prövningen av inkomna ansökningar bland annat utvälja vissa orter, där samtliga spritrestauranger önska ifrågakomma och uppfylla erforderliga villkor.

I en vid utredningen fogad *reservation* uttalas bl. a. att ett urval av försöksrestauranger enligt utredningens förslag icke kommer att ge en tillräckligt klargörande bild. Den föreslagna ordningen skulle åstadkomma en förskjutning av företagens inbördes konkurrensförhållanden. Försöksverksamheten bör i stället äga rum inom ett enda, lokalt avgränsat område, t. ex. Göteborg med närmaste omnejd, och där omfatta samtliga företag.

Utredningens förslag har remissbehandlats i vanlig ordning. Redogörelse härför lämnas å sid. 386—392 i propositionen.

Propositionen.

De genom propositionen framlagda förslagen och skälen för dessa anges i följande uttalanden av *departementschefen.*

Allmänna synpunkter.

Nuvarande ordning uppvisar en långt gående, detaljmässig reglering genom inskränkande föreskrifter beträffande utskänkningen. De viktigaste restriktionerna är måltidstvång, kvantitetsbegränsningar och tidsbegränsningar. Kring dessa huvudtyper har byggts upp ett invecklat system av tillämpningsföreskrifter, som gjort bestämmelserna svåröverskådliga och besvärliga att tillämpa. För att övervaka bestämmelsernas efterlevnad har måst skapas en särskild kontrollorganisation, som på skilda håll mött skarp kritik.

En av de ledande principerna för nykterhetskommittén har varit att icke behålla eller uppställa andra restriktioner än sådana som har en klart nykterhetsbefrämjande verkan. Kommittén har föreslagit en friare ordning för såväl utminutering som utskänkning av rusdrycker. Därvid har man avsett att lägga ett större ansvar för nykterhet och ordning på den enskilde, både restauratörer och konsumenter. Beträffande utskänkningsrestriktionerna har kommittén sålunda eftersträvat en friare och enklare ordning än den nuvarande. Förslaget innebär emellertid icke blott lättnader utan även skärpningar i förhållande till gällande bestämmelser. Lättnaderna består i att kvantitetsbegränsningarna skall upphöra i princip samt att vissa betydelsefulla uppmjukningar föreslagits i måltidstvånget. Den viktigaste skärpningen är att tiden för spritutskänkningen enligt förslaget skall avsevärt förkortas i avsikt att motverka förtäring av sprit under arbetstid.

Remissorganen är i allmänhet positivt inställda till kommitténs förslag på detta område. Delade meningar råder främst i frågan om utskänkningstidens början.

Såsom skäl för lättnader i utskänkningsrestriktionerna har såväl kommittén som remissinstanserna i främsta rummet åberopat sambandet mellan utminutering och utskänkning. De nuvarande begränsningarna på utminuteringens område har nödvändiggjort inskränkningar även beträffande utskänkningen för att inte trycket på utskänkningen skulle bli för starkt. Av förslaget om en friare utminutering borde då följa, har man sagt, att även utskänkningsrestriktionerna lindras eller avskaffas. Kommittén har emellertid ej sett dessa restriktioner enbart som ett komplement till utminuteringen. Utskänkningsrestriktionerna har delvis ansetts fylla en självständig uppgift. Kommittén och remissorganen har härvidlag anfört olika skäl. Man har framhållit att utskänkningen innebär en offentlig konsumtion, som på ett helt annat sätt än utminuteringen återverkar på den allmänna ordningen. Kommittén har konstaterat att utskänkningen ger upp-

hov till förhållandevis större andel av fylleriet än utminuteringen. Man har vidare påpekat att restriktionerna bidragit till den förbättring av konsumtionsvanorna på restaurangerna som ägt rum under de sista decennierna. Slutligen har erinrats om att man i främmande länder i allmänhet ägnat utskänkningen större intresse i begränsande riktning än utminuteringen.

För egen del har jag liksom kommittén och flertalet remissorgan den uppfattningen att man, oberoende av vilket utminuteringssystem som väljes, måste ha vissa restriktioner för utskänkningen. Dessa bör emellertid vara klart motiverade och vara lätta att tillämpa; efterlevnaden bör kunna kontrolleras effektivt. I dessa hänseenden kan, såsom framhållits i flera yttranden, befogade erinringar riktas mot kommitténs förslag. Trots uppmjukningar i betydelsefulla avseenden behåller kommittén en onödigt invecklad reglering. De föreslagna bestämmelserna om lättgroggar och spritdrinkar samt 10 cl-begränsningen av vanligt brännvin torde sålunda vara svåra att efterleva och kontrollera. Klarare och mera konsekventa riktlinjer torde böra eftersträvas.

I vissa yttranden föreslås uppskov med omprövningen av restaurangrestriktionerna, till dess erfarenheter vunnits av lättnaderna inom utminuteringens område. Jag anser emellertid att hela frågan om rusdrycksförsäljningen bör lösas i ett sammanhang. De nuvarande utskänkningsbestämmelserna kan icke anses ändamålsenligt utformade, och denna brist kommer att framstå i än högre grad, om reformer inom andra delar av rusdrycksförsäljningen genomföres.

Jag övergår härefter till att behandla de olika restriktionerna var för sig.

Måltidstvånget.

Nykterhetskommittén har föreslagit att måltidstvånget vid utskänkning av spritdrycker skall i princip bibehållas, och detta förslag biträdes av flertalet remissorgan. Kommittén har tillskrivit måltidstvånget övervägande goda verkningar. Den erinrar om att berusningseffekten av sprit blir mindre, om drycken förtäres tillsammans med mat. Måltidstvånget har vidare enligt kommitténs uppfattning en viss återhållande verkan. För dem som besöker restauranger i huvudsakligt syfte att få sprit innebär det en prisfördyring; det är således ägnat att begränsa spritkonsumtionen. Kommittén har emellertid också beaktat att måltidstvånget har vissa olägenheter och har föreslagit en del lättnader.

Kommitténs ståndpunkt har vunnit anslutning i de flesta yttrandena. Flera remissorgan, däribland Stockholms stadsfullmäktige och nämnder samt företrädare för hotell- och restaurangnäringen förordar emellertid att måltidstvånget slopas. Dessa framhåller den ökade allmänna hyfsningen som huvudorsak till att supseden trängts tillbaka. Man påpekar vidare att måltidstvångets syfte att begränsa den s. k. kompletteringssupningen faller bort i och med att motboksransoneringen upphävs. Vissa principiella invändningar reses också mot måltidstvånget. I åtskilliga andra yttranden, bl. a.

från flera länsstyrelser, ifrågasättes avsevärda lättnader utöver dem som förordats av kommittén.

Med kommitténs förslag att avskaffa kvantitetsbegränsningarna — vilket jag i det följande kommer att biträda — lägges som förut nämnts ett betydligt ökat ansvar på restauratörerna för nykterhetstillståndet och ordningen på restaurangerna. Restauratören skall tillse att onyktra personer icke erhåller rusdrycker och att gästerna icke berusar sig i hans lokaler. I en sådan situation kan det ur vissa synpunkter synas ologiskt att bibehålla måltidstvånget. Detta skulle nämligen i och för sig vara ägnat att avtrubba restauratörernas ansvar. En konsekventare linje skulle vara att slopa också denna restriktion.

En eventuell avveckling av måltidstvånget kan emellertid icke ske annat än steg för steg. Härför talar redan det skälet att denna restriktion under årtiondenas lopp på ett avgörande sätt påverkat restauranglokalernas utformning. Jag vill därför förorda att måltidstvånget tills vidare bibehålles i princip.

För att bättre kunna bedöma vilka förutsättningar som skulle kunna finnas för att i en framtid slopa måltidstvånget och vilka konsekvenser detta skulle kunna tänkas få ur nykterhets- och trivselsynpunkter har jag låtit en särskild utredning undersöka dessa problem. Utredningen har haft till uppgift att undersöka de praktiska möjligheterna att genomföra en försöksanordning med spritutskänkning utan måltidstvång på vissa välskötta restauranger.

Utredningen har genom företagna undersökningar konstaterat bristfälligheter vid tillämpningen av måltidstvånget. Den har i första hand understrukit angelägenheten av att måltidstvånget upprätthålles mera effektivt. För att man skall få möjlighet att bättre bedöma måltidstvångets betydelse ur nykterhetssynpunkt, har den emellertid föreslagit att en försöksverksamhet kommer till stånd. Därvid har ganska snäva gränser uppdragits för verksamheten.

Flera remissorgan är positivt inställda till tanken på en sådan försöksverksamhet. Andra organ anser emellertid att måltidstvångets fördelar är betydelsefullare än dess nackdelar och ställer sig avvisande. Beträffande försöksverksamhetens utformning framhålles i nära nog alla yttranden — även de som i första hand är avstyrkande — att denna bör vara betydligt friare än vad utredningen föreslagit.

Att bestämmelserna om måltidstvång är svåra att upprätthålla effektivt har länge varit känt. Genom de sakkunnigas undersökningar har man emellertid för första gången fått en uppfattning om storleksordningen av detta problem. Då bestämmelser om måltidstvång, såsom framgår av det förut sagda, tills vidare bör kvarstå för flertalet restauranger, är det angeläget att tillse att dessa bestämmelser efterleves bättre. Härvid kan bl. a. ifrågakomma att ge bestämmelserna sådan ändrad utformning att de blir lättare att iaktta. Jag återkommer härtill i det följande.

Svårigheterna att upprätthålla måltidstvånget är emellertid också ett

starkt argument för att igångsätta en försöksverksamhet med utskänkning utan sådant tvång. Jag kan icke dela den tveksamhet varåt vissa remissinstanser givit uttryck. Självfallet bör försöken utföras på sådant sätt att de icke skapar nämnvärda risker ur nykterhetssynpunkt. Vad i ärendet framkommit har givit mig den uppfattningen att erforderliga garantier härför i första hand bör skapas genom begränsningar i urvalet av de restauranger som kan komma i fråga för verksamheten.

Under en första kortare försöksperiod om ett à två år bör måltidsfri utskänkning tillåtas endast på ett fåtal välskötta restauranger i några mindre eller medelstora orter med någorlunda väl avgränsat uppland. Storstäderna med deras speciella problem synes icke böra medtagas. Denna första del av försöksverksamheten bör endast avse att utröna om en måltidsfri utskänkning över huvud taget låter sig genomföra utan risker ur nykterhetssynpunkt. Visar det sig att sådana risker föreligger, bör självfallet verksamheten upphöra.

Blir åter erfarenheterna goda, bör en försöksverksamhet i vidgad omfattning börja, som direkt tar sikte på att utröna hur ett generellt slopande av måltidstvånget skulle utfalla. Försöksverksamheten bör i första hand vidgas till samtliga välskötta spritrestauranger på de ifrågavarande orterna. Så småningom kan även andra orter, däribland någon storstad, medtagas. Denna del av försöksverksamheten måste, för att ge underlag för en riktig bedömning, pågå ganska lång tid.

Ur nykterhetssynpunkt torde det vara erforderligt att förbinda medgivande till måltidsfri utskänkning med vissa villkor. Dessa bör emellertid, såsom flertalet remissorgan framhållit, ej göras så stränga att försöksverksamheten icke ger en rättvisande bild av en eventuell framtida generell ordning med måltidsfri utskänkning. Det är även angeläget att på detta område undvika sådana detaljregleringar som eljest kunnat utmönstras i departementsförslagen.

Villkoren bör i första hand avse lokalerna för den måltidsfria utskänkningen. Såsom utredningen föreslagit bör utskänkningen i regel äga rum i kafélokal eller särskilt avdelat utrymme av matsal. Huruvida måltidsfri utskänkning skall få ske över bardisk torde icke behöva avgöras nu. Anordningarna i de olika lokalerna torde böra prövas från fall till fall.

Det finns enligt min mening icke skäl att uppdraga så snäva gränser för urvalet av drycker som utredningen föreslagit. I främsta rummet torde det böra ankomma på vederbörande restauratör att tillse att dryckesurvalet icke blir sådant att ordningen och trivseln på restaurangen försämras. Det ligger i sakens natur att brännvin icke serveras utan måltid. Särskild föreskrift att brännvin icke skall ingå i den måltidsfria utskänkningen torde böra meddelas. I övrigt bör emellertid vederbörande restauratör få avgöra vilka drycker som skall få serveras.

Medgivande till måltidsfri utskänkning bör lämnas av Kungl. Maj:t. Detta kan lämpligen ske i samband med länsstyrelsens prövning av utskänkningstillstånden. Härigenom vinnes den fördelen att det ordinarie utred-

nings- och överlåtelseförfarandet inkopplas på dessa speciella medgivanden. Restauratörerna på den ort, där försöksverksamhet kan ifrågakomma, bör alltså ansöka om medgivande till måltidsfri spritutskänkning i samband med att de anmäler sig hos restauranginspektören för att få utskänkningstillstånd. Utredning verkställes av inspektören, som inhämtar yttranden från länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och fullmäktige i kommunen samt hör den rådgivande nämnden. Inkomna ansökningar och införskaffad utredning bör insändas till Kungl. Maj:t vid samma tidpunkt som detaljhandelsbolaget söker utskänkningstillstånd hos länsstyrelsen, d. v. s. före utgången av mars månad det år oktrojperioden börjar.

Såsom i några remissyttranden framhållits, torde hänsyn böra tagas till kommunens inställning, när det gäller att medgiva försöksvis anordnad utskänkning utan måltidstvång. Därför bör gälla att medgivande ej skall lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att måltidsfri utskänkning icke bör äga rum inom dess område. Kungl. Maj:t bör äga att i enlighet med förut angivna riktlinjer utfärda de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga. I samband därmed bör även, om så finnes erforderligt, kunna föreskrivas att restauratören icke i reklamsyfte får utnyttja det erhållna medgivandet. Medgivande bör lämnas att gälla tills vidare, dock längst till oktrojperiodens slut. Medgivandet bör när som helst kunna återkallas av Kungl. Maj:t.

Erhållet medgivande och därmed förenade särskilda villkor bör intagas i överlåtelsekontraktet mellan detaljhandelsbolaget och restauratören.

Ett medgivande till måltidsfri utskänkning bör icke inverka på de eljest gällande reglerna om restauratörernas vinst på utskänkningen. Jag vill här endast erinra om att särskild utredning pågår rörande restauratörvinsterna.

Jag förordar sålunda att en försöksverksamhet med måltidsfri utskänkning skall igångsättas i enlighet med de av mig här angivna riktlinjerna.

Härefter övergår jag till att behandla frågan om den närmare utformningen av måltidstvånget på restaurangerna i allmänhet.

Enligt min uppfattning bör här vissa reformer genomföras i syfte att bättre anpassa bestämmelserna efter konsumenternas vanor och på så sätt göra dem lättare att iaktta.

Beträffande de måltider som skall serveras i samband med spritutskänkning meddelas bestämmelser huvudsakligen i två hänseenden. Måltiderna skall betinga visst lägsta pris, och de skall bestå av lagad mat. Till dessa bestämmelser är anknutna åtskilliga detaljföreskrifter.

Även i fortsättningen bör bestämmelser finnas om lägsta priser. Sådana bestämmelser går ej att avvara om icke måltidstvånget skall bli en tom formalitet. Priserna bör i fortsättningen avpassas så att de motsvarar vad en enkel men smaklig måltid av genomsnittstyp med lagad mat kostar på vederbörande restaurang.

Åtskilliga av de svårigheter som mött vid tillämpningen av måltidstvånget torde sammanhänga med föreskriften att maten skall vara lagad. Många av

de restauranggäster det här gäller önskar icke förtära sådan mat i samband med spritförtäringen på restaurangen men skulle kanske icke ha något emot mat i annan form. Frångår man kravet på att maten skall vara lagad, kan restauratörerna lättare tillgodose gästernas olika önskemål om måltidernas sammansättning. Man torde kunna räkna med att om möjlighet införes att få servera sprit till en måltid bestående exempelvis av några smörgåsar eller av en smörgåsbricka, skulle man kunna uppnå att den serverade maten i större utsträckning än nu är fallet verkligen blev förtärd; de avsedda fysiologiska verkningarna skulle sålunda uppnås bättre. I restauratörernas intresse bör ligga att verka för att kombinationerna av dryck och måltid överensstämmer med god bordskultur.

Jag vill sålunda förorda att bestämmelserna om måltidstvång får ändrat innehåll i överensstämmelse med de riktlinjer som nu angivits. Föreskrifter om lägsta pris bör liksom nu utfärdas av kontrollstyrelsen. Bestämmelserna bör utformas så att restauratörerna blir skyldiga att tillämpa eljest gängse priser för här avsedda måltider. Vidare kan det, innan förhållandena på området vunnit stadga, visa sig erforderligt att kontrollstyrelsen genom anvisningar ger viss vägledning för de nya bestämmelsernas tillämpning.

Genomföres de här förordade ändringarna, bör man också kunna kräva att bestämmelserna efterleves bättre. De kontrollerande organen bör därför på ett effektivare sätt än nu inskrida mot överträdelser.

I frågan vilka drycker som skall omfattas av måltidstvånget har nykterhetskommittén, som tidigare antytts, föreslagit vissa lättnader. För närvarande gäller måltidstvång för alla spritdrycker, med undantag för lättgroggar, samt i regel för starkvin. Kommittén har föreslagit att vinerna i allmänhet skall vara fria från måltidstvång. Undantaget för lättgroggar föreslås skola bestå. Därjämte förordar kommittén att s. k. spritdrinkar med en högsta alkoholhalt av 22 volymprocent skall få serveras utan måltid. Starkölet skall enligt kommitténs förslag jämställas med de lätta vinerna och således icke underkastas mattvång.

Kommitténs förslag har mött vissa gensagor i yttrandena. Särskilt gäller detta spritdrinkarna. Man framhåller att de kan utöva viss dragningskraft på ungdomen samt att de bl. a. med hänsyn härtill icke kan anses oskadliga ur nykterhetssynpunkt. Beträffande lättgroggarna anföres delvis liknande synpunkter. Mot förslaget har också gjorts den allmänna anmärkningen att det i flera hänseenden innebär en detaljmässig reglering av samma art som den nuvarande.

Anmärkningarna synes ha visst fog. Enligt min mening bör klarare linjer eftersträvas. Jag vill sålunda förorda att alla viner undantas från måltidstvång. Å andra sidan synes det icke vara anledning att särskilt uppmuntra spritförtäring i form av drinkar och lättgroggar. Jag förordar därför att måltidstvånget omfattar spritdrycker av alla slag.

Beträffande starkölet torde jag få återkomma i ett senare avsnitt. Jag vill här nämna att jag — såsom antytts redan i annat sammanhang — kommer att tillstyrka att denna maltdryck åter skall få tillhandahållas men

att den skall vara underkastad samma regler som spritdryckerna. Härav följer att måltidstvång skulle gälla i fråga om starköl.

Kvantitetsbegränsningar.

Nykterhetskommittén har föreslagit att nuvarande kvantitetsbegränsningar beträffande utskänkningen i princip skall avskaffas. Detta förslag stödes av det övervägande flertalet bland remissorganen. Endast i ett fåtal yttranden förordas att kvantitetsbegränsningarna bibehålles.

De avstyrkande instanserna framhåller, liksom en reservant inom kommittén, bl. a. att ett slopande av kvantitetsbegränsningarna skulle komma att medföra stora svårigheter för serveringspersonalen, då det gällde att avvisa påstridiga restauranggästers krav på servering av otillbörligt stora kvantiteter rusdrycker.

Bland dem som tillstyrker förslaget om kvantitetsbegränsningarnas avskaffande åberopas ransoneringssuggestionen, som anses göra sig gällande väl så mycket inom utskänkningen som inom utminuteringen. Vidare förutsättes att den friare utminuteringen kommer att minska pressen på restaurangerna därigenom att en stor del av de gäster, som nu besöker restaurangerna i avsikt att erhålla ett större kvantum spritdrycker än motboksransoneringen medger, kan väntas försvinna. Mot maximeringen inom utskänkningen anföres också att den aldrig fått tillräckligt stöd i det allmänna rättsmedvetandet. Det finns stora möjligheter att kringgå bestämmelserna, och efterlevnaden angives vara dålig. Bestämmelserna har därför nödvändiggjort en särskild kontrollapparat, som åstadkommit irritation både bland restauranggäster och serveringspersonal. Slutligen framhålles det psykologiska sambandet med slopandet av motboksransoneringen.

För egen del vill jag liksom kommittén förorda att kvantitetsbegränsningarna vid utskänkningen i princip avskaffas. Har man kommit till den uppfattningen att motboksransoneringens effekt icke är övervägande nykterhetsfrämjande, finns enligt min mening ingen anledning förutsätta att effekten av motsvarande ransonering inom utskänkningen skulle vara en annan. Det kan rentav ifrågasättas om icke maximeringen på restaurangerna är vanebildande i ännu högre grad än motboksransoneringen. Såsom i några yttranden framhållits torde det också möta psykologiska svårigheter att upprätthålla kvantitetsbegränsning inom utskänkningen, efter det att alla sådana begränsningar slopats inom det större försäljningsområdet, utminuteringen.

Nykterhetskommittén har emellertid ej konsekvent genomfört den föreslagna linjen, då kommittén tills vidare under en övergångstid förordat en begränsning av vanligt brännvin till 10 cl per person och besök. Denna begränsning avstyrkes av icke mindre än fyra reservanter inom kommittén samt av flertalet remissorgan. Man finner bestämmelsen ologisk och meningslös, när andra spritdrycker är fria från maximering. Man betvivlar att nykterhetseffekten av begränsningen kan bli så stor att den motväger den

irritation och de kontrollsvårigheter, som kan väntas uppstå. Begränsningen anses vidare lätt kunna bli vägledande för konsumtionen.

Såsom framhållits vid remissbehandlingen, torde kommitténs förslag om begränsning av brännvinet strida mot de skäl som anförts för ransoneringens slopande i övrigt. Bestämmelsen skulle för övrigt icke kunna effektivt genomföras i praktiken, då möjligheterna att kringgå den genom att använda andra, ej ransonerade spritdrycker skulle bli obegränsade. Jag får därför avstyrka att bestämmelsen upptages i den nya förordningen.

Kommitténs förslag om begränsning av brännvinet ger emellertid uttryck för den i och för sig välgrundade åsikten att brännvin i allmänhet icke bör serveras i större kvantiteter. Uppgiften att tillse att nödig försiktighet iakttages vid servering av brännvin bör tillkomma restauratörerna. Den i skilda sammanhang framförda principen att ge dessa näringsutövare större frihet och ökat ansvar avser mer än något annat mängden av de utskänkta dryckerna. Restauratören skall tillse att gästerna ej erhåller större kvantiteter rusdrycker än som är förenligt med nykterhet, ordning och trevnad på restaurangen. Visar det sig att brister härutinnan haft samband med att rusdrycker utskänkts till gäst i större myckenhet, måste detta anses särskilt graverande.

För att tillgodose nyss angivna syften kan det möjligen vara lämpligt att spritdryckerna normalt serveras i något mindre mått än för närvarande. Kontrollstyrelsen har vissa möjligheter att verka härför i samband med prissättningen av utskänkta rusdrycker.

Utskänkningen av vin och starköl bör, såsom kommittén föreslagit och av remissorganen lämnats utan erinran, ej maximeras. Restauratör skall självfallet tillse att de utskänkta kvantiteterna icke blir för stora.

Tiden för utskänkningens början.

Enligt gällande bestämmelser får såväl spritdrycker som vin utskänkas från kl. 12. Genom den närmare regleringen av kvantitetsrestriktionerna har emellertid införts ytterligare ett klockslag för utskänkningens början, nämligen kl. 15, då hela den medgivna spritdryckskvantiteten må serveras. Nykterhetskommittén har föreslagit att tidpunkten för spritdrycksutskänkningens början skall framflyttas till kl. 15. Huvudskälet för detta förslag är att man skall underlätta strävandena att motverka spritdrycksförtäring under arbetstid.

Meningarna är på denna punkt delade i remissyttrandena. Många av dem som tagit ställning i frågan tillstyrker förslaget. Uttalandena i avstyrkande riktning är emellertid också talrika. Några remissorgan uttrycker, utan att direkt ta ställning, tvivel på effekten av ett förbud mot utskänkning av spritdrycker före kl. 15.

Till förmån för kommitténs förslag har framhållits att spritdrycksutskänkning under arbetstid är olämplig, emedan spriten försämrar arbetsförmågan och ökar risken för olycksfall särskilt i trafiken. Man har vidare åberopat att spritdrycker förtäres på restaurangerna i stor omfattning vid lunchtid och att denna vana har mönsterbildande effekt.

I de yttranden som avstyrker förslaget anföres att arbetsdagen i regel ej är slut kl. 15 och att kommitténs motivering ej gäller söndagar. Kommitténs uttalanden om olämpligheten av spritförtäring under arbetstid vinner visserligen stöd även i dessa yttranden, men man finner det bättre att låta utvecklingen ha sin gång mot sundare vanor än att skapa en förbudsbestämmelse som kan komma att sakna resonans i folkmedvetandet. Förbudet mot utskänkning före kl. 15 skulle bli en ny impopulär restriktion, som många skulle försöka kringgå. Vidare framhålles att det endast är mycket begränsade kategorier som förtär spritdrycker till lunchen. Man nämner också att arbetslediga personer, turister och resande drabbas av förbudet, att förbudet är olägligt för skift- och nattarbetare samt att det lägger hinder i vägen för representation inom affärslivet. Företrädare för hotell- och restaurangnäringen betonar riskerna för fickflaskförtäring samt befarar en kraftig minskning av antalet lunchgäster.

Jag kan icke dela de betänkligheter varåt vissa remissorgan sålunda givit uttryck. Ur nykterhetssynpunkt — och andra synpunkter finnes icke skäl att anlägga i detta sammanhang — finner jag kommittéförslaget om den spritfria arbetsdagen mycket värdefullt. En offentlig spritförtäring under vanlig arbetstid synes olämplig. I några yttranden påpekas risken för att lunchen kan komma att förläggas så sent att den utsträckes över kl. 15, och syftet med bestämmelsen sålunda kringgås. För att undvika att så sker och för att bättre nå det av kommittén angivna ändamålet synes man därför böra gå ett steg längre och sätta tiden för utskänkningens början till kl. 16. Vid denna tid på dagen slutar arbetet för stora befolkningsgrupper. Jag vill sålunda förorda att tiden för spritdrycksutskänkningens början framflyttas till kl. 16 på vanliga arbetsdagar. Med hänsyn till vad som anförts i vissa yttranden bör dock utskänkningen på sön- och helgdagar samt dag före sådan dag få börja kl. 14.

Utskänkningen av vin har av kommittén föreslagits skola liksom för närvarande få börja kl. 12. Detta förslag, som i allmänhet lämnats utan erinran, kan jag biträda.

Såsom antytts i fråga om måltidstvånget kommer jag att förorda att starköl skall få tillhandahållas under samma villkor som sprit. Härav följer att starköl på vanliga vardagar icke skulle få utskänkas före kl. 16.

Övriga frågor.

Beträffande tidpunkten för utskänknings avslutande har nykterhetskommittén i stort sett bibehållit nuvarande regler. Erinringar har i allmänhet icke gjorts av remissorganen. I departementsförslaget har emellertid vissa jämkningar skett. De av mig förordade bestämmelserna innebär i huvudsak följande.

Utskänkningen skall som nu i regel avslutas kl. 22. Vissa möjligheter till begränsad eller utsträckt utskänkningstid har bibehållits. Länsstyrelsen äger sålunda, när särskilda förhållanden påkallar detta, efter förslag av kommunen eller på eget initiativ föreskriva tidigare tidpunkt för utskänknings av-

slutande. Har kommunen framlagt sådant förslag, är länsstyrelsen bunden därav. Länsstyrelsen äger vidare besluta om stadigvarande förlängning av utskänkningstiden efter kl. 22. Föreligger behov av sådan förlängning, skall medgivande därtill i regel lämnas i samband med utskänkningstillståndet men kan också lämnas under oktrojperioden. Senare tid för utskänknings avslutande än fullmäktige förordat får ej fastställas. Uppstår behov av utsträckt tid för särskilt tillfälle, äger polismyndigheten lämna medgivande därtill, dock ej i strid med de grunder fullmäktige i kommunen eller länsstyrelsen kan ha bestämt.

Det nya i dessa bestämmelser är — utom att myndigheterna rekommenderats återhållsamhet med föreskrifter om kortare utskänkningstid — att polismyndigheten getts beslutanderätt i ärenden angående utsträckt utskänkningstid för särskilt tillfälle. Med hänsyn till dessa ärendens som regel rutinmässiga och brådskande karaktär torde det vara lämpligt att genomföra en sådan decentralisering. Erforderliga garantier mot alltför frikostig tillståndsgivning skapas genom den direktivrätt som i förslaget tillagts kommunerna och länsstyrelserna.

Det nuvarande förbudet mot utskänkning under högmässogudstjänst skall enligt kommittéförslaget upphävas. Kommittén har i stället föreslagit att länsstyrelsen skall ha möjlighet att, när behov därav uppstår, förbjuda utskänkning under högmässotid eller föreskriva inskränkningar i utskänkningsrätten.

Enligt departementsförslaget kommer utskänkningen av rusdrycker under högmässogudstjänst endast att kunna avse vin. Spritdrycker och starköl kan inte i något fall utskänkas före kl. 14. Under sådana förhållanden anser jag mig kunna biträda förslaget om att det generella förbudet mot utskänkning under högmässogudstjänst utgår ur försäljningsförordningen.

Kommittén har föreslagit att åldersgränsen vid utskänkning tills vidare skall bibehållas vid 18 år. En omprövning av frågan bör emellertid enligt kommittén göras, när man fått erfarenheter av det nya utminuteringssystemet.

I några yttranden förordas eller ifrågasättes en höjning av åldersgränsen till 21 år eller högre ålder. Därvid understryker man restaurangbesökens betydelse för ungdomens alkoholvanor samt hänvisar till att åldersgränsen på flera håll i landet redan höjts till 21 år genom överenskommelser mellan systembolagen och restauratörerna.

Såsom jag anfört i annat sammanhang bör ungdomens nykterhetsproblem huvudsakligen lösas på annat sätt än genom restriktioner. Kommitténs utredningar synes ej ge vid handen, att nämnvärda fördelar skulle vara att vinna genom en höjning av åldersgränsen. Jag vill i likhet med kommittén erinra om att en sådan höjning skulle kunna föranleda svårigheter i tillämpningen. Man kan icke heller bortse från att en suggestionseffekt skulle kunna skapas, om ungdomar i de åldrar det här gäller varken skulle få köpa rusdrycker i utminuteringsaffär eller erhålla sådana drycker på re-

staurang. Någon höjning av den lagstadgade minimiåldern synes därför icke böra ske.

Det bör emellertid framhållas att restauratören här har ett stort ansvar. Visar det sig att en restaurang i större omfattning besökes av ungdomar i syfte att få sprit, är det hans skyldighet att åvägabringa rättelse i detta förhållande, exempelvis genom att iakttaga särskild försiktighet vid utskänkning till sådana ungdomar eller vägra att servera dem rusdrycker. Självfallet har ingen gäst rätt att påfordra servering av sådana drycker.

Motionerna.

1. Måltidstvånget.

I motionen *II: 549* föreslås bl. a. att »det löjeväckande och meningslösa måltidstvånget» vid utskänkning av spritdrycker och starköl slopas. Under hänvisning härtill yrkas, att 46 § 2 mom. förslaget till rusdrycksförordning utgår. Kritik mot måltidstvånget anföres, såsom tidigare anmärkts, även i motionen *II: 546.*

Likalydande motionerna *I: 429* och *II: 562* upptar bl. a. förslag att lättgroggar även i fortsättningen undantages från måltidstvång. Motionärerna hemställer om följande ändrade lydelse av 46 § 2 mom. första stycket av förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning: »Spritdrycker och starköl må utskänkas endast i samband med måltid. Lättgrogg, som före serveringen tillblandats av eau de vie, gin, whisky eller rom samt vatten eller annan alkoholfri dryck och som innehåller högst $2\,^1/_2$ centiliter spritdrycker och minst $^1/_6$ liter alkoholfri dryck, må dock kunna utskänkas utan samband med måltid. Till en och samma gäst får dock vid samma besök utskänkas högst två sådana groggar.»

I motionen *II: 550* hemställes bl. a., att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att den föreslagna försöksverksamheten med måltidsfri spritutskänkning icke måtte komma till stånd.

2. Tidpunkten för utskänkningens början på dagen.

I motionen *II: 549* förordas bl. a. att »förslaget om skärpta klockslagsbestämmelser på restauranter avvisas» samt hemställes att 47 § 1 mom. av förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning måtte utgå.

Likalydande motionerna *I: 418* och *II: 534* innehåller förslag, att riksdagen måtte besluta, att spritdrycker och starköl liksom vin må under vardagar utskänkas från klockan 12 samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext. Till stöd för yrkandet anföres bl. a. följande synpunkter. Den föreslagna framflyttningen av tiden för spritutskänkningen från klockan 12 till klockan 16 respektive klockan 14 synes inte fylla de av departementschefen ställda anspråken att restriktionerna skall vara klart motiverade och lätta att tillämpa samt att efterlevnaden skall kunna kontrolleras effektivt. Förslaget kan därför enligt motionärernas uppfattning inte gagna det avsedda nykterhetspolitiska syftet. Fram-

flyttningen av utskänkningstiden skulle framför allt drabba turister och andra resande, som skulle få svårt att förstå det berättigade i ett sådant stadgande.

Ett likartat yrkande framställes i likalydande motionerna *I: 429* och *II: 562*, där det föreslås följande ändrade lydelse av 47 § 1 mom. av förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning: »Rusdrycker må ej utskänkas före klockan 12 middagen.»

Likalydande motionerna *I: 431* och *II: 572* upptar bl. a. yrkande, att riksdagen måtte besluta att utskänkning av spritdrycker skall å vardagar få äga rum från klockan 12.00 samt å sön- och helgdagar från klockan 13.00.

3. Övriga frågor.

I motionen *II: 560* föreslås, att riksdagen måtte med ändring av i propositionen föreslagen lydelse av 50 § rusdrycksförsäljningsförordningen, besluta att åldersgränsen vid utskänkning av rusdrycker må fastställas till 21 år. Som motivering härför åberopas ungdomens försämrade nykterhetsförhållanden och det starkt stegrade antalet fylleriförseelser i de tidiga ungdomsåldrarna. En enhetlig åldersgräns för både utskänkning och utminutering betraktas som en fördel.

Utskottet.

I propositionen föreslås viktiga förändringar i de bestämmelser som reglerar utskänkningens bedrivande. De nya utskänkningsreglerna präglas av en strävan att finna enklare regler, vilkas efterlevnad lättare kan kontrolleras. Den förändrade uppfattningen om motboksransoneringen har banat väg för åsikten att även ransoneringen inom utskänkningen numera har ett synnerligen begränsat nykterhetspolitiskt värde. Alla kvantitetsrestriktioner föreslås sålunda avskaffade. Måltidstvånget bibehålles i princip beträffande spritdryckerna men får ändrad innebörd; bestämmelsen att maten skall vara lagad bortfaller. Därjämte förordas en försöksverksamhet med sprit-utskänkning utan måltidstvång. De föreslagna bestämmelserna innebär emellertid ej blott förenklingar och lättnader utan även skärpningar. Särskilt betydelsefullt är förslaget om förbud mot utskänkning av spritdrycker före klockan 16 på vanliga arbetsdagar samt före klockan 14 på lördagar och söndagar.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att utskänkningsbestämmelserna bör vara klart motiverade och lätta att tillämpa. Till de principiella riktlinjer för den framtida ordningen på detta område som uppdragits i propositionen kan utskottet uttala sin anslutning. Den större frihet som de nya bestämmelserna medför bör, såsom departementschefen framhållit, förenas med ett ökat mått av ansvar för den enskilde.

Utskottet tillstyrker att *kvantitetsbegränsningarna* slopas och har icke någon erinran mot vad departementschefen anfört i denna fråga.

Av skäl som anföres i propositionen bör *måltidstvång* tills vidare gälla vid utskänkning av spritdrycker. Utskottet kan alltså icke biträda motions-

yrkandet att nu avskaffa denna restriktion. Däremot bör föreskriften att maten skall vara lagad kunna utgå i enlighet med vad departementschefen förordat.

Måltidstvånget omfattar enligt Kungl. Maj:ts förslag spritdrycker av alla slag och således även lättgroggarna, vilka nu är undantagna. I motionerna I: 429 och II: 562 föreslås att ändring icke sker härutinnan. Utskottet vill emellertid även på denna punkt biträda propositionen. Såsom departementschefen påpekat finns det icke anledning att sätta spritförtäring i form av lättgroggar i en särställning.

Den av departementschefen förordade försöksverksamheten med måltidsfri spritutskänkning innebär en viktig nyhet. Utskottet finner i likhet med departementschefen att en sådan verksamhet bör igångsättas och kan icke dela de i motionen II: 550 anförda betänkligheterna. Förslaget biträdes alltså i princip av utskottet. Beträffande försöksverksamhetens utformning synes det dock vara skäl att något avvika från propositionen.

Departementschefen har tänkt sig att försöksverksamheten skulle ske i olika etapper. Under en första kortare försöksperiod om ett à två år skulle måltidsfri utskänkning tillåtas på ett fåtal välskötta restauranger i några mindre eller medelstora orter. Om erfarenheterna härav bleve goda, borde försöksverksamheten under en andra etapp vidgas till samtliga välskötta spritrestauranger på de ifrågavarande orterna. Så småningom kunde även andra orter, däribland någon storstad, medtagas.

Enligt utskottets mening skulle den första etappen av försöksverksamheten ge föga av värde. Man torde på förhand kunna räkna med att en måltidsfri spritutskänkning av denna starkt begränsade omfattning icke blir representativ.

Vilka verkningar ett framtida slopande av måltidstvånget kan få, visar sig först om försöksverksamheten får avse alla spritrestauranger inom ett lokalt begränsat område. Verksamheten bör redan från början ges denna större omfattning.

I överensstämmelse härmed föreslår utskottet ändring i 46 § 2 mom. andra stycket förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, så att medgivandet icke skall avse visst utskänkningsställe utan meddelas generellt för viss ort eller visst område för rättighetshavare som gör ansökan därom.

Tidpunkten för försöksverksamhetens igångsättande har i viss mån lämnats öppen i propositionen. Denna fråga torde också vara av den natur att den bör prövas på ett senare stadium. Måhända kan det visa sig lämpligt att försöksverksamheten börjar först någon tid efter den nya lagstiftningens ikraftträdande.

Vad angår frågan om restauratörernas vinst på den måltidsfria utskänkningen får utskottet i likhet med departementschefen erinra om att en särskild utredning pågår om restauratörvinsterna. Såsom departementschefen framhållit bör ett medgivande till måltidsfri spritutskänkning icke inverka på de eljest gällande reglerna om restauratörernas vinst.

Utskottet har icke någon erinran mot vad departementschefen i övrigt anfört beträffande försöksverksamheten.

Förslaget att framflytta den nuvarande *tidpunkten för spritutskänkningens början* syftar till att motverka spritförtäring under arbetstid. Förtäringen av alkoholhaltiga drycker, särskilt spritdrycker, i anslutning till arbetet har med tiden minskat alltmera. Denna utveckling avser man att stödja och påskynda genom de föreslagna bestämmelserna.

I flera motioner göres gensagor mot förslaget. Motionärerna yrkar i allmänhet att nu gällande tidsbestämmelser bibehålles.

Utskottet kan i allo instämma i önskemålen att så långt möjligt göra arbetsdagen spritfri. Kungl. Maj:ts förslag synes emellertid ägnat att inge vissa betänkligheter. De nya bestämmelserna är av förhållandevis ingripande art och risken för kontrasuggestiva verkningar kan icke uteslutas. Ett särskilt skäl att befara sådana verkningar torde ligga däri att bestämmelserna icke tar hänsyn till de betydande befolkningsgrupper — icke minst på landsbygden — som överhuvud icke har tillgång till spritutskänkningsställen eller har annan arbetstid än den vanliga. Kontrollen av bestämmelsernas efterlevnad skulle sannolikt även erbjuda svårigheter.

Med hänsyn härtill finner sig utskottet icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet får i stället, med biträdande av vissa motioner, föreslå att tiden för utskänkning av rusdrycker enhetligt bestämmes till klockan 12 å vardagar och klockan 13 å sön- och helgdagar. Bestämmelsen i förslagets 47 § 1 mom. har jämkats i enlighet härmed.

Vad departementschefen anfört och förordat i fråga om tidpunkten för *utskänknings avslutande* och möjligheterna till utsträckt utskänkningstid lämnas av utskottet utan erinran.

Beträffande *åldersgränsen* för utskänkning föreslås i propositionen att denna liksom nu skall vara 18 år. I motionen II: 560 yrkas åter att gränsen höjes till 21 år.

Utskottet finner övervägande skäl tala för Kungl. Maj:ts förslag. Såsom departementschefen anfört bör ungdomens nykterhetsproblem huvudsakligen lösas på annan väg än genom restriktioner. Man torde icke kunna bortse från att en höjning av åldersgränsen skulle kunna medföra olägenheter i form av kontrasuggestiva verkningar. Utskottet får alltså, med avstyrkande av motionen, tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Till de spörsmål som sammanhänger med eventuell utskänkning av starköl återkommer utskottet senare.

Utskänkningskontrollen.

Propositionen.

Nuvarande ordning, nykterhetskommitténs förslag och remissyttrandena beröres i viss mån i departementschefens nedan återgivna yttrande. Utförligare redogörelse lämnas å s. 403—406 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Enligt nuvarande ordning har länsstyrelse, polismyndighet och kommunalnämnd en allmän övervakningsskyldighet i fråga om all försäljning av rusdrycker. Därjämte har en särskild kontrollorganisation skapats för utskänkningens vidkommande. Denna kontroll utövas dels av systembolagens egna tjänstemän, dels genom speciella organ, kontrolldelegationerna.

Nykterhetskommittén har föreslagit att den allmänna övervakningsskyldigheten skall åvila, förutom länsstyrelsen och polismyndigheten, även länsnykterhetsnämnden. Den särskilda kontrollen över utskänkningen på restaurangerna skall enligt kommitténs huvudalternativ åligga länsnykterhetsnämnden. I vilka former denna kontroll skall utövas överlämnas till de olika länsnämndernas avgörande. Vidare har kommittén föreslagit att de ordningsvakter, som nu är anställda av systembolagen men tjänstgör vid de allmänna restaurangbolagens folkrestauranger, skall, i den mån de anses erforderliga, övertagas av restaurangbolagen.

Endast ett mindre antal remissorgan ingår på frågan om utskänkningskontrollen. De flesta av dessa är kritiska mot förslaget och avstyrker att länsnykterhetsnämnden tar närmare befattning med utskänkningskontrollen. I stället förordas att denna kontroll skall handhas av kontrollstyrelsen, systembolagen eller polismyndigheterna.

Ingen tvekan synes böra råda om att en allmän övervakningsskyldighet bör åligga länsstyrelse, länsnykterhetsnämnd och kommunal nykterhetsnämnd. Dessa bör biträdas av polismyndigheten, när det gäller tillsyn över ordning på försäljningsställe.

Beträffande den särskilda kontrollen över utskänkningen har jag redan i samband med organisationen av rusdrycksförsäljningen angivit den lösning som enligt min mening bör väljas. Den innebär, att kontrollen skall läggas på det tilltänkta detaljhandelsbolagets distriktschefer. Dessa skall i nu angivna hänseenden vara underställda länsstyrelsen och intaga ställning av offentliga tjänstemän med ämbetsansvar, restauranginspektörer. De bör själva och genom biträdande inspektörer utöva fortlöpande kontroll. Därjämte bör de insamla de uppgifter om missförhållanden å restauranger som andra organ erhåller. Nykterhetsnämnder och polismyndigheter skall sålunda vara skyldiga att underrätta inspektören om sådana missförhållanden, i den mån de får kännedom därom i sin verksamhet. Självfallet bör inspektören därvid på lämpligt sätt erhålla del av verkställda utredningar. Inspektören kan erhålla handräckning av polismyndighet för utredning om förhållandena på viss restaurang, icke blott när fråga är om misstanke om en konkret lagöverträdelse utan även när det gäller restaurangens skötsel i allmänhet.

Med denna ordning synes man kunna få en tillfredsställande lösning av de problem som sammanhänger med de nu så omstridda kontrolldelegationernas verksamhet; redan inom ramen för gällande ordning har kontrollstyrelsen tagit initiativ till avveckling av dessa organ. I inspektörernas, främst de biträdande inspektörernas, kontrollverksamhet bör självfallet in-

gå att besöka restaurangerna. Kontrollen bör emellertid, såsom flera remissorgan framhållit, icke i första hand inriktas på efterlevnaden av de särskilda restriktionerna. Den bör huvudsakligen inriktas på utskänkningsrörelsens allmänna karaktär. Inspektörerna skall tillse att rörelsen uppfyller de särskilda krav, som kan uppställas med hänsyn till nykterhet, ordning och trevnad. Beträffande de särskilda restriktionerna erfordras kontroll i huvudsak endast såvitt angår måltidstvånget och utskänkningstiderna. Denna kontroll synes emellertid i regel kunna ske fullt öppet.

Jag övergår härefter till de regler som, vid sidan om straffbestämmelserna, bör gälla om ingripanden i anledning av missförhållanden på viss restaurang.

Frågor om inskridande mot restauratör bör i första hand prövas av restauranginspektören och den vid hans sida ställda rådgivande nämnden. Beslut om ingripanden av mera allvarlig art bör emellertid, med hänsyn till rättssäkerhetsintresset, förbehållas länsstyrelsen.

I detta sammanhang torde det vara anledning att något närmare ingå på ingripandenas art. För närvarande är en sådan åtgärd som att beröva restauratören hans utskänkningsrättigheter ytterst sällsynt. I stället har, vid sidan av föreställningar, de huvudsakliga korrektionsmedlen varit att föreskriva minskade vinstkvantiteter eller allehanda inskränkningar, t ex. beträffande inköp av rusdrycker för rörelsen, måltidstvång, stängningstid och minimiålder.

Jag har i avsnittet om det kommunala vetot och därmed sammanhängande frågor uttalat mig för att särskilda villkor och inskränkningar bör höra till undantagen. Vad angår inskränkningar som avser måltidstvång, kvantitetsbegränsningar och minimiålder har jag avstyrkt att sådana över huvud taget skall få föreskrivas i samband med utskänkningstillstånden. Detsamma bör också gälla när fråga är om ingripanden under oktrojperioden i anledning av missförhållanden. Värdet av särskilda inskränkningar och villkor i en dylik situation synes i allmänhet ringa. Jag förordar därför att samma regler skall gälla som föreslagits med avseende å villkor och inskränkningar i samband med tillståndsgivningen.

I stället bör en försumlig restauratör ha att räkna med att utskänkningsrättigheterna kan tas ifrån honom. Denna påföljd bör i allmänhet tillgripas, om rättelse icke kan åvägabringas genom föreställningar.

Som tidigare nämnts bör vid prövning av anmärkningar mot viss restaurang särskilt beaktas, om brister i nykterhet och ordning äger samband med att rusdrycker utskänkts till gäst i större myckenhet.

Beträffande proceduren i här nämnda frågor må följande anmärkas.

Finner restauranginspektören att framställd anmärkning icke bör föranleda åtgärd, äger han, sedan den rådgivande nämnden hörts, besluta härom. I samma ordning kan han besluta att tillhålla restauratören att vidtaga rättelse. Inspektörens beslut kan överklagas hos länsstyrelsen.

Befinnes åtgärd av mera ingripande art erforderlig, skall inspektören efter nämndens hörande hos länsstyrelsen påkalla förklaring att det överlåtelse-

avtal, på vilket restauratörens rättigheter grundar sig, skall upphöra att gälla. Hos länsstyrelsen skall han också i förekommande fall hemställa om inskränkande föreskrifter. Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos Kungl. Maj:t men länder omedelbart till efterrättelse, där ej länsstyrelsen, eller efter klagan Kungl. Maj:t, annorlunda förordnar.

Vad slutligen angår frågan om folkrestaurangernas ordningsvakter torde denna icke behöva prövas närmare i nu aktuella sammanhang. Ordningsvakterna är för närvarande anställda av systembolagen. Kommittén har förordat att ordningsvakterna, i den mån de anses erforderliga, anställes av restaurangbolagen. Sannolikt innebär detta en lämplig lösning. Det torde ankomma på detaljhandelsbolaget och Sveriges centrala restaurangaktiebolag att träffa överenskommelse i saken.

Motionerna.

Förut har redovisats vissa motioner som innehåller yrkanden om begränsning av de föreslagna restauranginspektörernas befogenheter. Sådana yrkanden upptas i likalydande motionerna *I: 441* och *II: 553*.

Utskottet.

Enligt propositionen skall riksbolagets distriktschefer såsom offentliga tjänstemän, restauranginspektörer, bära huvudansvaret för utskänkningskontrollen. De skall under länsstyrelsen utöva tillsyn över utskänkningsbestämmelsernas efterlevnad och utskänknings handhavande i övrigt. Utskottet har redan i annat sammanhang förklarat sig kunna biträda detta förslag, varvid utskottet dock på vissa punkter funnit anledning till jämkningar. Sålunda har utskottet förordat att benämningen restauranginspektör utbytes mot tjänstetiteln intendent för utskänkningsärenden. Vidare bör föreskriften i 57 § 1 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning om rätt för inspektören att anlita handräckning av polismyndighet utgå.

Beträffande utskänkningskontrollens utövande vill utskottet i likhet med departementschefen framhålla att den icke i första hand bör inriktas på detaljövervakning utan mera på utskänkningsrörelsens allmänna karaktär.

I 43 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning regleras ingripandena mot försumliga restauratörer. Initiativet till sådant ingripande tages av intendenten för utskänkningsärenden som därvid skall samråda med den rådgivande nämnden. Han kan tillhålla rättighetsinnehavaren att vidtaga rättelse eller hos länsstyrelsen hemställa om ingripanden av mera allvarlig art, rättighetsindragning eller, om så i undantagsfall finnes lämpligt, särskilda föreskrifter för utskänkningen. Enligt den tillämnade bestämmelsen skall valet mellan de åtgärder som kan komma i fråga ske alltefter omständigheterna. Utskottet, som tillstyrker den föreslagna bestämmelsen, vill understryka vikten av att ingripandena sker efter noggrann prövning av omständigheterna i det särskilda fallet.

Vad i propositionen eljest förordats i fråga om utskänkningskontrollen föranleder icke någon utskottets erinran.

Förtärings- och förvaringsförbuden.

Enligt gällande bestämmelser (Rff 5 kap. 5 §, Pff 22 § 4 mom. och Aff 13 §) är det förbjudet att på utskänkningsställe förtära eller förvara alkoholstarkare drycker än sådana som får serveras på stället. Beträffande den närmare innebörden av bestämmelserna, tidigare reformförslag, nykterhetskommitténs förslag och remissbehandlingen därav torde, i den mån detta ej beröres i departementschefens yttrande, få hänvisas till redogörelsen å s. 412—423 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Erfarenheterna har givit vid handen, att det ur sociala synpunkter är nödvändigt att begränsa antalet utskänkningsställen för rusdrycker. Rätten att utskänka sådana drycker har därför gjorts beroende av en mycket noggrann prövning. Länsstyrelser, kommunala organ och systembolag tar på olika sätt del i detta prövningsförfarande. Den som erhåller utskänkningsrätt är skyldig att följa detaljerade föreskrifter vid utövningen av sin verksamhet. För att rättighetssystemet och de ordningsföreskrifter, som utfärdats på detta område, över huvud taget skall ha någon mening, måste utskänkningsreglerna kompletteras med bestämmelser som förbjuder förtäring eller förvaring på utskänkningsställe av alkoholstarkare drycker än sådana som där får utskänkas. Skulle förtäring av medförda spritdrycker tillåtas i lokaler där endast vin, öl eller alkoholfria drycker må serveras, bleve förhållandet detsamma som om man tilläte en obegränsad spritutskänkning. Av denna anledning finns i de förordningar som nu reglerar utskänkningen av olika drycker intagna bestämmelser som i serveringslokal förbjuder förtäring eller förvaring av alkoholstarkare drycker än sådana som får serveras där.

Förtärings- och förvaringsförbuden har emellertid överträtts i mycket stor omfattning. Således förekommer det att enskilda gäster i samband med måltid förtär medförda spritdrycker på hotell och pensionat som saknar spriträttigheter. Överträdelser av detta slag torde huvudsakligen förekomma på hotell och pensionat på landsbygden, som mottar semestergäster för längre eller kortare tid. Man har här talat om fickflaskeproblemet. En annan form av överträdelser sker på det sättet att sprit medföres vid slutna fester och tillställningar, som anordnas av enskilda personer eller föreningar på hotell och pensionat utan spriträttigheter. Denna form av överträdelse har efter ett bekant rättsfall benämnts Torsbyfallet. Ytterligare en sida av samma problem är den förtäring av medhavd sprit — såväl enskilt som i förening med tillställningar av olika slag — som förekommer på inackorderingsställen, i personalmatsalar, kollektivhusmatsalar och i s. k. privata festvåningar samt i samlingslokaler av olika slag. Sådan förtäring står åtminstone delvis i strid mot förtärings- och förvaringsförbuden. Huruvida detta är fallet beror på lokalernas karaktär och användning. Förekommer icke utskänkning — i den mening som avses i de nyss nämnda förordningarna om försäljning av olika slags drycker — gäller icke förtärings- och för-

varingsförbuden. I andra fall är däremot lokalerna att jämställa med vanliga utskänkningslokaler, och varje förtäring av medförd sprit, som förekommer där, är lagstridig.

Nykterhetskommittén har kommit till den slutsatsen att förtärings- och förvaringsförbuden måste bibehållas samt finner att de i stort sett bör givas samma innehåll som för närvarande. Kommittén föreslår sålunda att i rusdrycksförsäljningsförordningen utsäges, att på utskänkningsställe gäst ej må förtära eller tillåtas förtära rusdrycker, som ej därstädes i laga ordning utskänkts till honom. Rusdrycker, som ej får utskänkas på utskänkningsställe, må ej heller förvaras därstädes eller eljest så att gästerna äger tillgång till dem. Enligt den föreslagna lydelsen i ölförsäljningsförordningen är det förbjudet att å utskänkningsställe för öl förtära eller låta någon förtära rusdrycker. På sådant utskänkningsställe gäller likaledes förvaringsförbud för rusdrycker. I förordningen om alkoholfria och därmed jämförliga drycker har kommittén föreslagit bestämmelser av liknande innehåll beträffande rusdrycker och öl. Kommittén finner emellertid, att förbuden under vissa förhållanden kan te sig alltför rigorösa och har därför närmare övervägt huruvida det finns möjligheter att göra undantag från dem. Därvid har kommittén kommit till den slutsatsen, att den icke kan föreslå en undantags- eller dispensbestämmelse, som skulle göra det möjligt för enskilda gäster att förtära medförd sprit på hotell och pensionat. I fråga om det s. k. Torsbyfallet erinrar kommittén till en början om sitt tidigare förslag. I detta ifrågasatte kommittén att tillstånd till årsutskänkning, begränsad till slutna sällskap, borde komma till ökad användning samt att en förenklad tillståndsprövning borde införas i fråga om tillfällig utskänkning. Kommittén har sedermera ytterligare övervägt möjligheterna att förenkla tillståndsförfarandet men kommit till den uppfattningen, att problemet icke härigenom löses på ett tillfredsställande sätt. Härvid har kommittén skjutit prisfrågan i förgrunden. Tillämpas utskänkningsreglerna, följer därav att restauratörvinst och utskänkningsskatt skall uttas på de serverade rusdryckerna. Kommittén föreslår nu en annan utväg för att lösa hithörande problem. Denna går ut på att länsstyrelsen beträffande vissa slag av tillställningar, nämligen familjefester och därmed jämförliga tillställningar, må kunna bevilja undantag efter prövning från fall till fall.

I fråga om lokaler, där inackorderingsutskänkning av pilsnerdricka bedrives, erinrar kommittén om att sådana lokaler hittills icke ansetts falla under förtärings- och förvaringsförbuden. Kommittén föreslår nu, att uttryckliga bestämmelser av sådant innehåll intages i ölförsäljningsförordningen. I fråga om personalmatsalar, militära mässar och kollektivhusmatsalar har kommittén ansett sig kunna bygga på de lättnader som i annat sammanhang förordas i fråga om utskänkningen av öl i sådana lokaler. Kommittén föreslår nämligen att sådan utskänkning skall få äga rum efter enbart anmälan. Om öl sålunda utskänkes efter anmälan, skall undantag gälla från förtärings- och förvaringsförbuden vid de tillfällen då lokalerna användes av de personer för vilka de är avsedda.

Kommitténs förslag har vid remissbehandlingen blivit föremål för delade meningar.

Det övervägande flertalet remissinstanser har i likhet med kommittén funnit, att en regel, som direkt tar sikte på att lösa fickflaskeproblemet, icke kan införas, utan att man sätter de intressen i fara, som man velat tillgodose med förtärings- och förvaringsförbuden. Kontrollstyrelsen och socialstyrelsen hävdar dock, att det under vissa förutsättningar borde beredas möjlighet till dispens från förtäringsförbudet för gäster, som är helinackorderade på hotell och pensionat.

Beträffande Torsbyfallet har behovet av lättnader vitsordats i så gott som alla yttranden, som gått in på frågan. Kommitténs förslag har också av flertalet tillstyrkts eller lämnats utan väsentligare erinringar. Allvarliga betänkligheter mot förslagets utformning har emellertid anförts av bl. a. kontrollstyrelsen, Sveriges centrala restaurangaktiebolag och restaurangorganisationerna. Kontrollstyrelsens huvudargument är att en okontrollerbar rusdrycksförtäring av det ifrågasatta slaget kan innebära risker ur nykterhetssynpunkt. Styrelsen framhåller med skärpa att all offentlig förtäring av rusdrycker böra vara underkastad vanliga utskänkningsbestämmelser samt att utskänkningsskatt bör utgå. Centralbolaget och restaurangorganisationerna har bl. a. pekat på att en osund konkurrens skulle kunna uppstå med den kontrollerade utskänkningen. På detta håll vill man lösa problemet så, att klyftan mellan utminuterings- och utskänkningspriserna minskas.

Kommitténs förslag beträffande inackorderingsställen, personalmatsalar och kollektivhusmatsalar har icke heller vunnit allmän anslutning. De som ställer sig kritiska mot förslagen befarar bl. a. avsevärda olägenheter ur nykterhetssynpunkt — i synnerhet med hänsyn till ungdomen — om en okontrollerad förtäring av rusdrycker i personalmatsalar finge äga rum under arbetstid. På något håll har i anslutning härtill ifrågasatts huruvida icke undantagsbestämmelsen beträffande personalmatsalar skulle kunna begränsas till fester av intern karaktär.

Förtärings- och förvaringsförbuden uppbäres, såsom det tidigare anförda ger vid handen, av synnerligen starka skäl. Det är därför ofrånkomligt att de i princip kvarstår även i fortsättningen. Emellertid har det i praktiken mött avsevärda svårigheter att upprätthålla förbuden. Till en del sammanhänger detta med att de kommit i konflikt med intressen som av de berörda parterna uppfattats som legitima. Detta har i sin tur lett till att myndigheterna icke beivrat förekommande överträdelser i önskvärd utsträckning. Icke minst för att skapa bättre förutsättningar för bestämmelsernas efterlevnad torde det vara påkallat att försöka vinna en mera tillfredsställande avvägning på området än för närvarande.

En av de viktigaste anledningarna till att förbuden överträdes är, såsom kommittén framhållit, att man i stora delar av landet har små möjligheter att förlägga fester till spritrestauranger. Enighet synes i stort sett råda om att man i detta hänseende bör försöka mildra förbudens verkningar. En

annan icke oväsentlig anledning ligger emellertid i prisskillnaden mellan utminuterade och utskänkta rusdrycker. På de senare utgår, som tidigare nämnts, utskänkningsskatt och restauratörvinst. Det torde icke sällan förekomma att festarrangörer, trots tillgång till spritrestaurang, föredrar att anlita hotell eller pensionat utan rättigheter och därvid medföra rusdrycker i strid mot förtärings- och förvaringsförbuden. Gentemot dem, som i likhet med kommittén vill tillmötesgå de intressen som här gör sig gällande, må framhållas att en reglering med sådan målsättning icke kan godtagas ur nykterhetssynpunkt. Utskänkningsskatten uppbäres icke minst av nykterhetspolitiska skäl och dessa gör sig i allmänhet gällande med samma styrka vid de tillställningar varom nu är fråga som vid den egentliga utskänkningen. De ändringar i nykterhetskommitténs förslag som jag i det följande förordar är väsentligen motiverade av min uppfattning härutinnan. — I detta sammanhang må emellertid erinras om att jag i propositionen nr 28 till innevarande riksdag föreslagit att utskänkningsskatten på lätta viner slopas. Vidare är prissättningen på sådana viner föremål för omprövning. Såvitt angår dessa drycker kommer därför frågan att få mindre betydelse.

Nykterhetskommitténs förslag i fråga om själva förbudsbestämmelserna överensstämmer i stort sett med vad nu gäller, och ändringsyrkanden har ej framställts under remissbehandlingen. Bestämmelserna torde i och för sig vara lämpligt utformade. Vid tillämpningen av de nuvarande bestämmelserna och i diskussionen av hithörande frågor har det emellertid visat sig, att bestämmelsernas närmare innebörd icke stått klar på alla håll. Man har i vissa fall överträtt dem i god tro, i andra fall har de tolkats alltför strängt. Innan ställning tages till frågan om eventuella lättnader, torde det därför vara lämpligt att göra vissa klarläggande.

Förbuden omfattar lokaler, som regelbundet användes för utskänkning, och gäller även under tid då sådan lokal är stängd för allmänheten. Den omständigheten att utskänkning tillfälligt bedrivits i en lokal föranleder däremot icke att förtäring eller förvaring av rusdrycker sedan icke får förekomma. Lokal där icke någon som helst utskänkning idkas — alltså icke heller utskänkning av tillagade alkoholfria drycker såsom kaffe, te eller läskedrycker — faller helt utanför förbuden. Så är ofta fallet med samlingslokaler av olika slag, såsom folkets hus och bygdegårdar. Flertalet sådana lokaler är icke kombinerade med regelbunden serveringsrörelse av något slag. Om i fastighet, som innehåller samlingslokal, finnes kafé eller annan servering, som ej har direkt förbindelse med samlingslokalen, omfattas serveringslokalerna givetvis av förbuden, men icke samlingslokalen. De familjefester med spritförtäring, som nu ofta anordnas i folkets hus och bygdegårdar, torde sålunda ofta icke kollidera med gällande föreskrifter. Påpekas må att en sådan fest kan hållas samtidigt som den ordinarie serveringen pågår, blott lokalerna ej har direkt förbindelse med varandra. Den omständigheten att köket är gemensamt utgör icke något hinder om rusdrycker icke förvaras där. Har däremot den för allmänheten avsedda serverings-

lokalen direkt förbindelse med den lokal där festen hålles, måste det kravet uppställas, att den ordinarie serveringsrörelsen hålles stängd under den tid den privata festen pågår. Serveringslokalen får givetvis i sådant fall ej användas för den privata festen.

Mera tveksam ur nu aktuella synpunkter synes den förtäring av medhavd sprit som förekommer i s. k. privata festvåningar. Som en förutsättning för att sådan förtäring skall vara laglig gäller, som framgår av det förut sagda, att någon form av utskänkning icke bedrives. Det kan alltså icke anses tillåtet att innehavaren av festlokalen tillhandahåller öl eller alkolholfria drycker. Självfallet kan bestämmelserna icke kringgås så, att den som yrkesmässigt mottar uppdrag att anordna tillställningar som här avses tillhandahåller dryckerna i fråga, under det att lokalen upplåtes av annan person. Skall medhavd sprit förtäras, måste samtliga drycker tillhandahållas av den, för vars räkning festen anordnas. I likhet med nykterhetskommittén finner jag att utvecklingen beträffande dessa festvåningar bör följas med uppmärksamhet. Man torde kunna förvänta, att de blivande restauranginspektörerna i tveksamma fall föranstaltar om utredning och vid konstaterade överträdelser på lämpligt sätt ser till att ändring kommer till stånd. De bör i förekommande fall erinra innehavarna om möjligheterna att erhålla rätt till utskänkning.

Såsom nykterhetskommittén framhållit, omfattar förtärings- och förvaringsförbuden icke heminackorderingsställen. Ändring härutinnan har icke ifrågasatts och torde icke heller vara påkallad.

Beträffande andra lokaler än nu sagts gäller förbuden för närvarande utan några inskränkningar. Av det här anförda torde emellertid framgå, att förbudens räckvidd icke är så stor som man i diskussionen av hithörande frågor stundom velat göra gällande.

Det oaktat torde, såsom förut framhållits, vissa lättnader vara påkallade.

Kommitténs förslag innebär generellt undantag från förbuden beträffande kollektivhusmatsalar och personalmatsalar samt dispensmöjlighet beträffande familjefester och liknande tillställningar. Som åtskilliga remissorgan framhållit, torde så omfattande undantag från förtärings- och förvaringsförbuden vara förenade med allvarliga risker ur nykterhetssynpunkt. Undantagsbestämmelserna synes böra få en mera begränsad räckvidd. Härvid torde det vara lämpligt att skilja mellan å ena sidan utskänkningsställen och därmed jämförliga lokaler samt å andra sidan lokaler, där verksamheten icke kan betecknas som utskänkning i detta ords vanliga bemärkelse. Till den förra gruppen kan hänföras hotell, restauranger, pensionat och kaféer samt det stora flertalet marketenterier, mässar och personalmatsalar. Den andra gruppen innefattar kollektivhusmatsalar och enstaka mindre mässar som icke drives av arbetsgivaren utan av personalen själv.

Kollektivhusmatsalar är liksom inackorderingsställen endast avsedda för en sluten krets av personer. Förtäring av sprit i sådana lokaler kan i stort sett jämställas med spritförtäring i hemmet. I regel torde hyresgästerna i

ett kollektivhus vara förpliktade att intaga ett visst antal måltider i husets matsal. Bostäderna är också vanligen disponerade så, att hyresgästerna själva icke kan tillaga huvudmåltiderna utan är hänvisade till den gemensamma matsalen. Under förutsättning att endast husets hyresgäster och eventuella gäster till dessa äger tillgång till matsalen, torde det icke vara något att erinra mot att den undantages från förtärings- och förvaringsförbuden.

Personalmatsalarna har såsom förut antytts en mycket växlande karaktär. Vissa av dem står heminackorderingsställena och kollektivhusmatsalarna nära; andra återigen kan närmast jämställas med lokaler för den tillståndsbundna offentliga utskänkningen.

Som exempel på personalmatsalar av förstnämnda art kan nämnas vissa officers- och underofficersmässar samt mässar vid bruk och liknande företag. Sådana mässar drives, som förut antytts, i regel av personalkåren själv och utgör gemensamt hushåll för samtliga eller en del av dess medlemmar. Man kan utan överdrift påstå, att hemkaraktären i dessa fall framträder väl så klart som i fråga om inackorderingsställen och kollektivhusmatsalar. I några fall ligger exempelvis underofficersmässarna i samma byggnad som de ogifta underofficerarnas bostäder. Dessa byggnader kan sägas utgöra ett slags kollektivhus. Det förtjänar vidare att framhållas att de personalkårer, som driver nu avsedda mässar vid militärförband och bruksföretag, i regel sammanhålles av gemenskap i arbetet, vilket inte är fallet beträffande t. ex. hyresgästerna i kollektivhusen. Formellt träffas dessa personalmässar som regel av gällande förtärings- och förvaringsförbud. Detta har dock i allmänhet icke beaktats. Systembolagen brukar bevilja extra tilldelning för festligheter som hålles i officers- och underofficersmässar. Vidare har i kommandoväg utfärdats vissa bestämmelser rörande förtäring och förvaring av rusdrycker inom militära förband, vilka uppenbarligen bygger på den förutsättningen, att gällande rusdryckslagstiftning icke lägger hinder i vägen för sådan förtäring och förvaring. Sistnämnda bestämmelser synes kunna ge ett visst stöd för uppfattningen att förtärings- och förvaringsförbuden icke skulle gälla sådana mässar; den förtäring av rusdrycker som förekommer i dessa lokaler torde icke heller av den berörda personalen uppfattas såsom lagbrott. Med hänsyn till det anförda synes skäligt att ifrågavarande lokaler jämställes med inackorderingsställen och kollektivhusmatsalar. Liksom beträffande dessa har i förslaget till ölförsäljningsförordning upptagits en bestämmelse, som medger förtäring av öl i sådana lokaler utan särskilt tillstånd eller anmälan (utskänkning vid kårhushåll).

Bestämmelserna om kårhushåll bör utformas på sådant sätt att de endast kan tillämpas på den begränsade kategori av personalmatsalar som här avses. I begreppet kårhushåll ligger att det förestås av vederbörande personalkår eller personalsammanslutning själv och att denna anordnar regelbunden inackordering i maten vid slutet bord för sina medlemmar. Dessa förutsättningar har upptagits i förslaget till ölförsäljningsförordning. Kungl. Maj:t bör äga befogenhet att föreskriva i vilken utsträckning militära mässar

skall få hänföras till kårhushåll. I den mån så sker, bör ytterligare krav uppställas. Sålunda bör stadgas att mässen i huvudsak endast får vara avsedd för fast anställd personal, som till övervägande delen fyllt 21 år. Den omständigheten att enstaka värnpliktigt befäl enligt förbandschefens bestämmande intager sina måltider i mässen bör dock icke förtaga denna dess egenskap av kårhushåll. Mässen bör icke få ha öppen förbindelse med matsal eller marketenteri för värnpliktiga eller yngre fast anställd personal. Tillagningen och serveringen bör helt ombesörjas av personal, som anställts av kåren. Det får icke förekomma att värnpliktig personal kommenderas till handräckningstjänst vid kårhushåll som här avses.

Beträffande övriga personalmatsalar torde så vittgående undantag icke böra göras från förtärings- och förvaringsförbuden. Dessa matsalar är i allmänhet närmast avsedda för att anställda skall kunna få måltider under arbetet. Efter arbetstidens slut förekommer i regel icke någon servering. Till förmån för en undantagsbestämmelse skulle visserligen kunna anföras, att företagens ledning i eget intresse säkerligen skulle försöka se till att rusdrycksförtäring icke förekom i samband med de dagliga måltiderna. Man kan dock icke utesluta, att en sådan bestämmelse skulle — särskilt med hänsyn till ungdomen — kunna få betänkliga konsekvenser. De synpunkter kommittén anfört beträffande önskemålet om en spritfri arbetsdag, som jag i annat sammanhang till fullo biträtt, synes icke förenliga med en undantagsbestämmelse av nu angivet slag.

Jag förordar sålunda att generella undantag från förtärings- och förvaringsförbuden skall gälla beträffande här avsedda heminackorderingsställen, kollektivhusmatsalar och kårhushåll, däremot icke i fråga om personalmatsalar i allmänhet. Såsom förutsättning för att de avsedda lokalerna skall undantagas från förbuden bör vidare gälla att de uppfyller de särskilda villkor som angivits i det föregående. Om sådan lokal får ändrad karaktär, bortfaller rätten till ölutskänkning och därmed även rätten att förtära medhavda rusdrycker. Förslaget till ölförsäljningsförordning ger länsstyrelsen befogenhet att i dylikt fall förbjuda utskänkningen. Inskridande med förbud bör självfallet även ske, om missförhållanden skulle yppas.

Beträffande de personalmatsalar som icke omfattas av de här förordade generella undantagen från förtärings- och förvaringsförbuden synes böra övervägas en möjlighet till undantag av mera begränsad art. Personalmatsalarna utnyttjas även för personalfester av olika slag. Kommitténs förslag att undantaga personalmatsalar från förtärings- och förvaringsförbuden synes i huvudsak motiverat av intresset att finna en legal form för rusdrycksförtäring i sådant sammanhang. Kritiken från remissorganen synes icke heller vara riktad mot förslaget i denna del. Tvärtom har behovet av en undantagsbestämmelse för sådana situationer vitsordats av åtskilliga remissinstanser, som hyst betänkligheter mot ett generellt undantag för personalmatsalar. Ehuru, såsom jag tidigare anfört, förtäring av medhavd sprit som regel icke bör tillåtas under förhållanden som står vanlig utskänkning nära, synes det dock påkallat att här införa en dispensmöjlighet. En förutsättning

härför bör emellertid vara att en viss kontroll kan ske. Man torde lämpligen kunna anknyta till kommitténs förslag beträffande Torsbyfallet och medge länsstyrelserna rätt att på ansökan medge undantag från förbuden. Till ansökan om sådant medgivande bör fogas förklaring från institutionens eller företagets ledning eller, i fråga om militära mässar, vederbörande befälhavare, att erinran icke göres mot ansökningen. Bestämmelser av här angiven innebörd har upptagits i förslaget till ölförsäljningsförordning och i förslaget till ändring i förordningen om alkoholfria drycker. I den mån militära mässar ifrågakommer för medgivande som här sägs, torde särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter vara erforderliga.

I det föregående har jag försökt närmare precisera gränserna för förtärings- och förvaringsförbuden och de undantag från desamma som enligt min mening bör kunna ifrågakomma. Som tidigare anförts har kommittén föreslagit ytterligare ett undantag med avseende å familjefester och liknande tillställningar. Detta förslag kan jag av tidigare anförda skäl icke biträda. Utskänkning i vanlig bemärkelse och i all synnerhet den som äger rum på hotell och pensionat bör vara underkastad vanliga regler och utskänkningsskatt uttagas på serverade spritdrycker och starkviner. Mot kommitténs förslag talar ytterligare att det torde medföra svårigheter i tillämpningen. Att avgränsa de tillställningar vid vilka tillstånd skulle kunna erhållas att servera medhavd sprit — inköpt till utminuteringspris — från tillställningar, där det skulle erfordras utskänkningstillstånd och där utskänkningsskatt jämte restauratörvinst skulle erläggas, torde icke bli lätt. Det skulle te sig svårförståeligt för allmänheten, om på samma hotell eller pensionat i några fall skulle få serveras den billigare utminuteringsspriten och i andra fall den dyrare utskänkningsspriten.

Jag är emellertid medveten om att det kan föreligga behov att för festligheter av olika slag utnyttja hotell och pensionat utan rättigheter till årsutskänkning av rusdrycker. På många håll i landet står andra lokaler icke till buds. Om förtäring av rusdrycker skall förekomma i sådana lokaler, måste dock hotellet eller pensionatet skaffa sig tillstånd till tillfällig utskänkning. Det rättighetssystem som jag i annat sammanhang förordat med riksbolaget som bärare av utskänkningsrättigheterna och restauranginspektörerna som utredande och kontrollerande organ erbjuder en framkomlig utväg att i dessa fall förenkla bestämmelserna. Jag förordar, att riksbolaget i försäljningsförordningen tillerkännes generell rätt att tillåta utskänkning vid enstaka tillfällen till slutna sällskap. Om en restauratör för visst tillfälle — 50-årsdag eller liknande högtid — önskar anordna utskänkning av rusdrycker, behöver han endast inge ansökan därom till restauranginspektören. Denne kan omedelbart taga ställning till ansökningen och i sin egenskap av distriktschef för bolaget upplåta utskänkningsrätt till restauratören. Skulle närmare uppgifter behövas beträffande restauratören eller den planerade tillställningen, torde sådana kunna inhämtas genom telefonförfrågan hos polismyndighet, nykterhetsnämnd eller eventuellt ledamot av den rådgi-

vande nämnden. Något skriftligt remissförfarande synes icke behöva ifrågakomma.

Med hänsyn till den speciella art av utskänkning varom här är fråga — det gäller slutna sällskap och särskilda tillfällen — är det onödigt att den underkastas kommunal vetorätt. Även kommitténs Torsbyparagraf innebar undantag från vetot, och erinringar häremot har icke framställts vid remissbehandlingen. Kommunen bör emellertid före varje oktrojperiod erhålla tillfälle att yttra sig om i vilken utsträckning tillfällig utskänkning av nu nämnt slag skall få förekomma, låt vara att kommunens yttrande icke bör bli bindande för detaljhandelsbolaget. I förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning har intagits en bestämmelse härom.

Den av mig förordade ordningen synes i minst lika stor utsträckning som kommitténs förslag kunna motsvara önskemålen om enkelhet i tillämpningen. Den synes också i huvudsak tillgodose de övriga intressen som här gör sig gällande och som, enligt det förut anförda, kan beaktas i detta sammanhang.

Beträffande det s. k. fickflaskeproblemet torde det icke vara möjligt att införa särskilda undantagsbestämmelser utan att väsentligen åsidosätta de intressen som uppbär förtärings- och förvaringsförbuden. Problemet har emellertid reducerats av att man kunnat förmärka en viss tendens hos kommunerna och länsstyrelserna att i större utsträckning än tidigare medge att hotell och pensionat på semesterorter erhåller utskänkningstillstånd.

Utskottet.

Departementschefen har närmare utvecklat bakgrunden till gällande förbud att förtära medhavda alkoholdrycker på restauranger och kaféer samt att där förvara starkare drycker än som får serveras gästerna. Såsom departementschefen framhållit utgör förbuden en nödvändig förutsättning för att samhället skall kunna på ett tillfredsställande sätt reglera och kontrollera utskänkningen av olika drycker.

Det har emellertid i praktiken visat sig svårt att upprätthålla förtärings- och förvaringsförbuden; de överträdes i stor utsträckning. Orsakerna är flera, främst det ringa antalet spritrestauranger i vissa delar av landet samt prisskillnaden mellan utskänkta och utminuterade rusdrycker. Departementschefen förordar visserligen att förbuden i princip skall stå kvar men har samtidigt framlagt olika förslag i syfte att vinna en mera tillfredsställande avvägning på området. Förslagen innebär att vissa utskänkningslokaler av intern karaktär — inackorderingsmatsalar, kollektivhusmatsalar samt vissa personalmatsalar som drives av personalen i egen regi, kårhushåll — skall undantas från förbuden. Tillstånd skall vidare kunna ges att vid personalfester förtära medhavda rusdrycker i andra personalmatsalar än kårhushåll. Slutligen förordar departementschefen att tillstånd att bedriva utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap skall kunna erhållas efter ett enkelt ansökningsförfarande och utan vetorätt för kommunen.

Utskottet tillstyrker de av departementschefen föreslagna förbudsbestäm-

melserna och har icke någon erinran mot vad han anfört om dessas innebörd. Vad angår förslagen i övrigt må framhållas att det icke torde vara möjligt att finna en ur alla synpunkter tillfredsställande lösning på förevarande område. Förslagen medför emellertid vissa förbättringar i förhållande till vad nu gäller och synes innebära en i nuvarande läge godtagbar avvägning. Utskottet får därför biträda desamma.

Varieté- och dansförbuden.

Nuvarande bestämmelser.

Enligt 5 kap. 3 § Rff må utskänkning av rusdrycker ej ske vid offentligt skådespel, varieté- eller cirkusföreställning eller, med undantag av konsert, annan föreställning, till vilken allmänheten har tillträde samt ej heller vid offentlig danstillställning. Förbuden avser lokal eller plats, där föreställningen eller danstillställningen äger rum, och annan därmed i inre förbindelse stående lokal. Rätt till utskänkning må emellertid för särskilda fall medgivas i Stockholm av poliskammaren och eljest av länsstyrelsen, sedan i stad magistraten samt på landet kommunalnämnden avgivit yttrande.

Propositionen.

Beträffande bakgrunden till gällande bestämmelser, nykterhetskommitténs förslag och yttrandena däröver hänvisas till redogörelser å s. 431—434 respektive s. 437—442 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Det nuvarande *varietéförbudet* har vid skilda tillfällen blivit föremål för kritik. Nykterhetskommittén har i stor utsträckning ansett sig kunna biträda de därvid anförda synpunkterna. Förbudet har visserligen upptagits i kommitténs författningsförslag men försetts med vittgående generella undantag. Kommittén har givit förbudet ändrad karaktär så att underhållning på restaurang skulle bli generellt tillåten men utskänkning på teatrar, varietéer och liknande lokaler fortfarande vara förbjuden. Sistnämnda förbuds praktiska verkan inskränker sig till att hindra att restauranger med utskänkningsrättigheter förändras till teatrar eller att förbindelse öppnas mellan teaterlokal och restaurang. Villkoret att särskild avgift för underhållning på restaurang icke får upptagas, torde vara uppställt i sådant syfte.

I yttrandena har man så gott som undantagslöst tillstyrkt att gällande förbud uppmjukas. Flera remissorgan har dock ansett, att de av kommittén föreslagna undantagen är alltför vittgående, samt — delvis i anslutning till ett inom kommittén framfört förslag — förordat vissa begränsningar.

Såsom nykterhetskommittén funnit torde det vara befogat att uppmjuka det nuvarande varietéförbudet. Förbudet, som hindrar annan underhållning på restaurang än konsert, synes gå åtskilligt längre än som kan anses på-

kallat ur nykterhetssynpunkt eller eljest med hänsyn till allmänna intressen. Å andra sidan måste försiktighet iakttagas. Det är, icke minst med tanke på ungdomen, angeläget att restauranger med rusdrycksutskänkning icke får väsentligt ökad dragningskraft.

I likhet med nyssnämnda remissorgan finner jag icke tillrådligt att generellt medge undantag i den omfattning kommittén föreslagit. De generella undantagen torde, i anslutning till det inom kommittén framförda förslaget, kunna begränsas till sång, konsert, uppläsning eller därmed jämförlig underhållning. En sådan undantagsregel torde för övrigt motsvara det behov som på restauranger i allmänhet kan finnas att ordna underhållning för gästerna.

I den mån rusdrycksutskänkning skall ske i samband med föreställning eller underhållning av annat slag bör det ligga i myndigheternas hand att pröva förutsättningarna härför ur ordnings- och nykterhetssynpunkter. Redan gällande förordning har en dispensmöjlighet, som dock, enligt vad kommittén funnit, använts i mycket liten utsträckning.

Denna dispensmöjlighet synes lämpligen kunna utbyggas på sådant sätt, att medgivande lämnas i ungefär samma former som skall gälla ett vidsträcktare begagnande av beviljat tillstånd än försäljningsförordningen i första hand tillåter, exempelvis medgivande till utsträckt tid. Prövningen bör dock alltid tillkomma länsstyrelsen. I Stockholm ligger dispensprövningen för närvarande hos poliskammaren. Anledning synes emellertid icke finnas att göra undantag för nämnda stad. Prövningen bör alltså ske hos överståthållarämbetet.

Liksom när det gäller frågor om utsträckt tid bör kommunen äga medbestämmanderätt. Kommunens medverkan möjliggör att hänsyn tages till lokala förhållanden och den på orten rådande uppfattningen. Kommunen får enligt förslaget tillfälle att ange de grunder, enligt vilka dispens från varietéförbudet må ges. Medgivande får ej lämnas, när kommunen uttalat sig avstyrkande.

Medgivandet bör som regel ges i samband med utskänkningstillståndet. Prövningen kan då ske i anslutning till övriga oktrojfrågor. Därvid kan tillses att restaurang, där underhållning skall förekomma, är ändamålsenligt anordnad.

Hinder bör dock icke föreligga att under löpande oktrojperiod erhålla medgivande till regelbunden underhållning å restaurang eller till föreställning vid särskilt tillfälle. Framställning härom bör handläggas i samma ordning som om den gjorts i samband med utskänkningstillståndet. Restauranginspektören inhämtar yttranden och förbereder även i övrigt länsstyrelsens beslut. Gäller framställningen särskilt tillfälle, synes remissförfarandet icke behöva regleras i den nya förordningen. Länsstyrelsen bör kunna besluta efter den utredning den finner erforderlig.

Även om medgivande till eljest ej tillåten föreställning eller underhållning bör kunna lämnas i något större utsträckning än nu, måste självfallet återhållsamhet iakttagas. Medgivandet bör i regel ej avse annat än verkliga

restauranger. Regeln att rusdrycksutskänkning och egentlig teaterverksamhet i allmänhet icke bör förenas bör alltjämt upprätthållas. Därjämte bör tillses, att icke en ny typ av restauranger uppstår, där artistuppträdanden blir huvudsak och företaget bygger sina förtjänstmöjligheter på den särskilda dragningskraft som rusdrycksutskänkningen kan utöva.

Höga krav måste ställas på restaurangernas standard och skötsel ur nykterhetssynpunkt. Också utskänkningsrättighetens art synes böra beaktas; större försiktighet är påkallad i fråga om spritrestaurang än beträffande vinrestaurang.

Med hänsyn till den noggranna tillståndsprövning som här förordas, torde man beträffande sådan särskild underhållning å restaurang, varom nu är fråga, icke behöva medtaga det av nykterhetskommittén uppställda villkoret att underhållningen skall tillhandahållas utan särskild avgift. Såsom kontrollstyrelsen framhållit skulle en bordsavgift kunna bidraga till att ge de gäster, som icke önskar förtära sprit, en känsla av att vara lika väl sedda som de spritkonsumerande gästerna. På sådan avgift skulle nöjesskatt komma att uttagas. Det kan möjligen övervägas att ändra bestämmelserna om nöjesskatt därhän att sådan skatt uttages även i det fall att bordsavgift icke avfordras gästerna. Med hänsyn till den begränsade omfattning, i vilken särskilda undantag från varietéförbudet torde komma att medges, synes det emellertid icke erforderligt att nu pröva denna fråga. Den bör emellertid uppmärksammas vid en översyn av bestämmelserna om nöjesskatt, som jag avser att igångsätta inom en relativt snar framtid.

Den nuvarande försäljningsförordningen uppställer liksom sin föregångare förbud mot utskänkning av rusdrycker vid offentlig *danstillställning*. Undantag må medges av länsstyrelsen för särskilda fall.

I praxis har emellertid undantag beviljats tämligen frikostigt. Förhållandet var detsamma under den gamla förordningens tid, och detta ledde till förslag att förbudet skulle slopas. Riksdagen upptog dock förbudet i den nya förordningen och uttalade sig för en skärpt tillämpning.

Nykterhetskommittén har funnit att restaurangdansen har betydelse för kvantitativt tämligen begränsade kategorier. Den anser emellertid icke att praxis är tillfredsställande. Enligt kommitténs mening bör dans i samband med rusdrycksutskänkning icke ges ökad betydelse i det moderna nöjeslivet. Kommittén anser därför att dansförbudet bör bibehållas samt att undantag bör medgivas med större försiktighet än hittills. Väsentligen i syfte att vinna garanti för en återhållsammare tillståndsprövning har kommittén föreslagit vetorätt för vederbörande kommun. Kommittén framhåller emellertid också i detta sammanhang de stora lokala variationerna beträffande dansrestauranger och av dessa föranledda olägenheter.

Kommitténs förslag har blivit föremål för delade meningar. Yrkanden har framställts såväl om skärpningar — i något fall om ovillkorligt förbud — som om bibehållande av gällande ordning eller slopande av förbudet. Åtskilliga remissorgan biträder emellertid kommitténs ståndpunkt.

De olägenheter, som är förknippade med restaurangdansen, synes icke böra överdrivas. Det kan emellertid icke förbises att denna nöjesform kan innebära viss fara för utbredning av alkoholförtäring bland ungdomen. Det torde därför vara befogat att bibehålla gällande förbud. Kommitténs åsikt att medgivande till undantag bör lämnas med större försiktighet än hittills torde ävenledes vara välgrundad. Beträffande kommitténs förslag att införa kommunalt veto må framhållas att hithörande frågor synes i väsentlig mån besläktade med de ordnings- och nykterhetsfrågor som i övrigt ligger under kommunens bestämmanderätt. Jag kan därför biträda kommittéförslaget även i denna del. Såsom kommittén föreslagit bör kommunen icke höras i varje särskilt fall utan före oktrojperiodens början erhålla tillfälle att ange grunder för tillståndsgivningen.

Av dansförbudets syfte torde följa att särskild försiktighet bör iakttagas, när det gäller dans i samband med spritservering. Förekommer icke annat än vin vid tillställningen, synes medgivande kunna lämnas efter mindre stränga grunder. Självfallet är det inte något som hindrar att en restauratör med spriträttigheter förbinder sig att icke servera sprit och starköl vid danstillställning och på så sätt får medgivande till dans enligt de för vinrestauranger förordade mera liberala grunderna.

Kommittén har icke velat ansluta sig till tidigare väckta förslag att decentralisera beslutanderätten till polismyndighet eller annat lokalt organ. Denna tanke har emellertid upptagits i flera yttranden. Man har därvid erinrat om att polisen ändå har att taga ställning till ifrågasatt dans enligt gällande ordningsstadga.

Enligt min mening talar mycket för dessa förslag. Ärendena blir ganska många. De är dessutom ofta förenade med prövning av fråga om utsträckt tid. I och med att kommunalt veto införts, torde i de flesta fall garantier för en återhållsam dispensgivning ha skapats. Jag vill därför förorda att prövningen av dansärendena avgöres av polismyndighet. Det må framhållas att länsstyrelsen självfallet äger ge polismyndigheterna direktiv för tillståndsgivningen. Detta kan visa sig betydelsefullt, när en kommun visat alltför liten återhållsamhet. Erinran om länsstyrelsens direktivrätt har upptagits i författningstexten.

Motioner.

I likalydande motionerna *I: 431* och *II: 572* yrkas bl. a., att riksdagen måtte besluta att rätt till kommunalt veto icke skall föreligga vid tillstånd för restaurangdans samt för föreställningar som avses med varietéförbudet. Enligt motionärernas uppfattning kan det icke vara en kommunal angelägenhet att pröva den speciella fråga som restaurangdansen utgör. Ej heller finner motionärerna anledning att ge kommunala myndigheter möjlighet att inlägga sitt veto mot underhållning som länsstyrelsen finner tillbörlig.

Utskottet.

Undantag från dansförbudet har hittills beviljats tämligen frikostigt. Departementschefen förordar en något mera återhållsam dispensgivning och kombinerar den i sådant syfte med kommunal vetorätt. Prövningen av dansärendena decentraliseras till polismyndigheten, som emellertid blir bunden av vad fullmäktige eller länsstyrelsen kan ha bestämt.

I fråga om varietéförbudet innebär Kungl. Maj:ts förslag den uppmjukningen av gällande bestämmelser att nuvarande generella undantag för konsert utsträckts till att avse sång, konsert, uppläsning och annan därmed jämförlig underhållning å restaurang. Möjlighet skall finnas att ge dispens för föreställning eller underhållning av annat slag. Även i detta fall skall emellertid gälla kommunal vetorätt.

I några motioner avstyrkes förslaget att införa kommunal vetorätt i ärenden angående medgivande till restaurangdans och varietéunderhållning.

Utskottet finner departementschefens förslag utgöra en lämplig avvägning. Beträffande restaurangdansen bör, såsom departementschefen förordat, en något restriktivare dispensgivning äga rum. Införande av kommunal vetorätt torde utgöra en viss garanti härför.

Vad angår varietéfrågan får utskottet i likhet med departmentschefen erinra om att de utvidgade generella undantagen torde motsvara det behov som på restauranger i allmänhet kan finnas att ordna underhållning för gästerna. Medgivande till föreställning eller underhållning av annat slag än de generellt tillåtna bör ges med försiktighet. Även härvidlag torde den kommunala vetorätten vara av värde.

Utskottet kan sålunda, med avstyrkande av motionerna, helt biträda Kungl. Maj:ts förslag i nu behandlade delar.

Rusdrycker på nöjes- och idrottsplatser.

Redogörelse för gällande ordning, tidigare utredningar, nykterhetskommitténs förslag och yttrandena däröver lämnas å s. 444—447 i propositionen, till vilken torde få hänvisas.

Departementschefen anför följande.

Den nuvarande rusdrycksförsäljningsförordningen innehåller icke särskilda bestämmelser med avseende å nöjes- och idrottsplatser. Tillstånd till utskänkning på sådana platser kan erhållas efter vanliga regler. Ej heller är det förbjudet att där förtära eller förvara rusdrycker.

Det har länge varit ett önskemål att sådana platser i största möjliga utsträckning hålles fria från rusdrycker. I fråga om utskänkningen har man i allmänhet uttalat sig för begränsning av tillståndsgivningen, men tanken på generellt förbud har också vunnit anslutning. Olika förslag har framlagts som syftar till att hindra förtäring och förvaring av rusdrycker inom ifrågavarande områden. Om sålunda relativ enighet rått, att vissa inskränk-

ningar bör införas har meningarna varit delade om hur de ifrågasatta bestämmelserna lämpligen borde utformas.

I avseende på utskänkning inom nöjes- och idrottsplatser har nykterhetskommittén i sitt slutliga förslag förordat, att utskänkningstillstånd visserligen skall kunna meddelas, men endast när särskilda skäl föreligger. Prövningen skall enligt förslaget tillkomma vederbörande länsstyrelse. Till denna ståndpunkt har flertalet remissinstanser, som yttrat sig i frågan, anslutit sig.

Kommitténs förslag synes utgöra en lämplig avvägning, och jag får därför tillstyrka detsamma. Beträffande möjligheten till undantag vill jag i likhet med kommittén understryka, att den i huvudsak endast bör tillämpas i fråga om välskötta restauranger, som tidigare erhållit utskänkningstillstånd.

Beträffande förtäring och förvaring av rusdrycker på ifrågavarande platser har nykterhetskommittén i det slutliga förslaget uttalat, att förbudsbestämmelser bör meddelas, men att de bör ha sin plats i en allmän ordningsstadga. Uttalandet har icke väckt gensaga i remissvaren. Förslag till ny ordningsstadga håller på att utarbetas av särskilda sakkunniga. Då jag i likhet med nykterhetskommittén anser, att bestämmelser i här angivna ämne icke bör inflyta i den nya försäljningsförordningen, torde de sakkunnigas förslag böra avvaktas, innan vidare åtgärder företages från statsmakternas sida.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen anfört och förordat i här angivna frågor.

VI. TILLVERKNING OCH FÖRSÄLJNING AV MALTDRYCKER.

Allmänna synpunkter på en reform av maltdryckslagstiftningen.

Propositionen.

I propositionen framlägges på grundval av nykterhetskommitténs utredningar förslag till en reformerad maltdryckslagstiftning. Departementschefen går till en början in på frågan om sådana förslag bör framläggas i förevarande sammanhang. Såsom bakgrund för övervägandena i denna del lämnas redogörelser för gällande bestämmelser och deras tillkomst (s. 449—452) samt produktion, konsumtion m. m. (s. 453—461), ävensom en sammanfattning av laboratorn L. Goldbergs undersökningar om verkan på den mänskliga organismen av maltdrycker med olika alkoholhalt (s. 461—465). Ytterligare redovisas huvudpunkterna i förslagen från 1934 års maltdrycks-kommitté och 1944 års nykterhetskommitté samt vissa principiella synpunkter i yttrandena över nykterhetskommitténs betänkande (s. 453 samt 465—468).

Departementschefen yttrar.

De reformer inom försäljningen av rusdrycker som förordats i tidigare avsnitt gör det icke utan vidare nödvändigt att företaga genomgripande ändringar i maltdryckslagstiftningen. Tidigare har rusdryckslagstiftningen och maltdryckslagstiftningen merendels behandlats var för sig.

Såväl inom nykterhetskommittén som i vissa yttranden har också förordats uppskov med ändringar beträffande maltdryckerna. Härvid har man hänvisat till att en närmare utredning om bryggeriernas företagsform och därmed besläktade frågor först bör företagas.

Nykterhetskommitténs majoritet har emellertid icke ansett påkallat att göra ingrepp i bryggeriernas företagsform. Den har också — i enlighet med kommitténs uppdrag att ompröva nykterhetspolitiken i dess helhet — framlagt omfattande förslag rörande maltdryckerna. Kommittémajoriteten har härvidlag fått stöd av ett stort antal remissorgan. Bland dessa må nämnas kontrollstyrelsen, som visserligen förordar utredning i nyss angivna ämne men tillika anser att denna utredning icke bör hindra att en ny maltdryckslagstiftning genomföres snarast möjligt.

Frågan om bryggeriernas företagsform torde få behandlas närmare i ett följande avsnitt. Jag vill här förutskicka att jag anser utredning i ämnet påkallad. I likhet med kontrollstyrelsen finner jag emellertid icke att en sådan utredning behöver utgöra hinder för att nu genomföra en ändrad lagstiftning.

För omedelbara reformer beträffande maltdrycksförsäljningen talar åtskilliga skäl. På vissa punkter föreligger samband med rusdryckslagstiftningen. Kommitténs förslag om starkölet och alkoholhalten i vanligt öl har

sålunda väsentligen till syfte att främja en övergång till svagare alkoholdrycker. Såsom jag närmare utvecklat i min genomgång av principerna för den framtida nykterhetspolitiken, har jag funnit mig böra förorda vissa åtgärder i detta syfte. Mina förslag i denna del går något längre än nykterhetskommitténs. Avvägningen av maltdryckernas alkoholhalt ingår som ett viktigt, ehuru icke ofrånkomligt led i en sådan politik. Ett ställningstagande till frågan om ölets alkoholhalt synes även påkallat med hänsyn till att alkoholhalten — i syfte att underlätta en förutsättningslös prövning — sedan flera år hållits lägre än gällande tillverknings- och försäljningsförordningar förutsätter.

Skall alkoholhalten i vanligt öl hållas vid samma nivå som nu, blir en översyn av försäljningslagstiftningen motiverad redan med hänsyn till att denna är utarbetad med tanke på det starkare förkrigsölet.

Det må även framhållas att försäljningsförordningen är starkt föråldrad, dess bestämmelser invecklade och delvis svårtolkade. Den bygger i viktiga hänseenden på samma principer, som uppbär motbokssystemet, samt innebär åtskilliga restriktioner vilkas nykterhetseffekt synes tvivelaktig och som visat sig svåra att upprätthålla. När rusdrycksförsäljningen omlägges, bör det självfallet tillses att det ur nykterhetssynpunkt mindre skadliga ölet icke kommer att vara underkastat en mera ingående reglering än rusdryckerna.

Med hänsyn till det här anförda finner jag påkallat att förslag till ny maltdryckslagstiftning framlägges för riksdagen.

I fråga om ölets alkoholhalt har jag efter överväganden, som närmare redovisas i det följande, ansett mig böra biträda kommitténs förslag att hålla det vanliga ölet vid samma låga styrka som nu samt att åter tillåta försäljning av starköl. Utminuteringen av sistnämnda vara bör, såsom kommittén förordat, vara underkastad samma regler som rusdrycker. Beträffande utskänkningen har jag dock funnit skäl gå fram med ännu större försiktighet än kommittén och förordat att starkölet helt jämställes med spritdrycker.

En väsentlig fördel med att alkoholhalten i det vanliga ölet hålles låg är att försäljningsreglerna kan göras enkla och mindre ingripande än eljest varit nödvändigt. Såsom kommittén anfört, är verkningarna av sådant öl knappast märkbara vid måttliga förtäringsmängder.

Kommittén har i sitt förslag borttagit vissa för handeln besvärande restriktioner och genomfört förenklingar. Såsom anförts i vissa yttranden, har kommittén emellertid därvid icke varit fullt konsekvent. Förslaget att binda de nu till över 8 600 uppgående avhämtningsrättigheterna vid oktrojperioder om fyra år med ny tillståndsprövning vart fjärde år utgör ett exempel härpå. Kommitténs förslag att lägga utredningsarbetet i tillståndsärenden på länsnykterhetsnämnderna synes också innebära att tillståndsgivningen blir onödigt komplicerad. Mot denna anordning kan riktas även andra och i och för sig allvarligare erinringar. Såsom anförts beträffande

motsvarande förslag i fråga om rusdrycksutskänkningen, skulle anordningen kunna bli till men för länsnämndernas nykterhetsvårdande arbete.

Kommitténs förslag har därför jämkats i flera hänseenden.

Tillståndsgivningen blir som nu koncentrerad till länsstyrelserna, vilka även skall utöva kontroll och ha överinseende över den kontroll som utövas av andra organ — bl. a. polismyndigheter och nykterhetsnämnder — samt erhålla del av därvid framkomna anmärkningar.

Den normala distributionsformen inom utminuteringen avses skola bli avhämtningsförsäljning i fasta butiker. Denna försäljningsform är till sin natur mindre aktiv än den rörliga försäljningen och synes därför vara att föredraga ur nykterhetssynpunkt. Den kommunala vetorätten i fråga om avhämtningsförsäljningen har, i viss anslutning till kommitténs förslag, utbytts mot en rätt för kommunen att ordna försäljningen genom allmännyttigt kafébolag eller annat företag utan enskilt vinstintresse.

Den rörliga försäljningen är avsedd att bli av kompletterande art. I enlighet med kommitténs förslag lägges alla rättigheter till rörlig försäljning under tillståndsprövning och bindes till fasta, fyraåriga oktrojperioder. För försäljningen uppställes ej inskränkande föreskrifter i vanlig bemärkelse. Det viktigaste intresset är enligt min mening att tillse att försäljningen så långt möjligt mister sin aktiva karaktär. De kontrollerande organen bör främst ägna uppmärksamhet åt verksamhetens allmänna art, och länsstyrelserna bör vid missförhållanden inskrida med föreställningar eller indragning av försäljningsrättighet. Den rörliga utminuteringen av öl skall regelmässigt förenas med kringföring av alkoholsvaga och alkoholfria drycker. Vidare förordar jag en begränsning eller avveckling av systemet att avlöna utkörarna med provision eller annan ersättning som utgår i förhållande till den myckenhet öl som de sålt till privatkunder.

Beträffande utskänkningen av öl kan jag i stort sett ansluta mig till kommitténs förslag. Tillståndsförfarandet bör emellertid ändras på sätt förut angivits. Vidare bör jämkningar ske i syfte att vinna överensstämmelse med reglerna för utskänkning av rusdrycker.

Motionerna.

Flera motionärer motsätter sig helt eller delvis att en reformerad maltdryckslagstiftning genomföres nu.

Sålunda hemställes i likalydande motionerna *I: 433* och *II: 557* »att riksdagen ville hos regeringen anhålla om skyndsam utredning rörande en rationalisering av bryggeriindustrien och en sådan samtidig begränsning i det enskilda vinstintresset inom denna industri som vid utredningen ur nykterhetspolitiska synpunkter kan finnas erforderlig, att riksdagen ville besluta att i avvaktan på resultatet av denna utredning uppskjuta behandlingen av förslaget till ny ölförsäljningsförordning samt att riksdagen, därest sistnämnda yrkande icke vinner bifall, måtte besluta att så ändra Kungl. Maj:ts förslag till ny ölförsäljningsförordning, att stads- och kommunalfullmäktige

bibehållas vid sin nuvarande befogenhet i fråga om tillkomsten av och reglerna för utminutering och utskänkning av pilsnerdricka».

I motionen *II: 552* yrkas i första hand att riksdagen måtte, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag rörande tillverkning och försäljning av »maltdrycker och starköl», förklara sig vilja pröva frågan om ändrad sådan lagstiftning först i samband med förslag om desintressering av bryggerihanteringen. I andra hand hemställes, att riksdagen måtte uttala att, i avvaktan på prövning av frågan om desintressering av bryggerihanteringen, tillstånd att tillverka starköl för försäljning inom riket må meddelas åt högst två bryggerier och allenast på villkor, som såvitt möjligt utesluter privat vinst å sådan tillverkning. Med andrahandsyrkandet vill motionären tillse att den nya lagstiftningen icke försvårar tillgodoseendet av de intressen som förestavat Kungl. Maj:ts utredningsinitiativ rörande bryggeriindustriens företagsform.

Slutligen innehåller motionen *II: 559* hemställan, att riksdagen måtte besluta att till 1955 års riksdag uppskjuta behandlingen av frågan om antagande av ny ölförsäljningsförordning eller, därest detta förslag ej bifalles, att vidta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till ölförsäljningsförordning, att det kommunala vetot bibehålles i nuvarande utformning, samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till kommande års riksdag om ändrad utformning av det kommunala vetot på sådant sätt att möjlighet till kommunal folkomröstning i dessa frågor införes.

I detta sammanhang må jämväl erinras om likalydande motionerna *I: 440* och *II: 569*, vari hemställes om ett uttalande från riksdagen, av innebörd att förslag om avveckling av det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen måtte komma under riksdagens prövning i nära anslutning till den nya ölförsäljningsförordningens ikraftträdande. Utskottet återkommer till dessa motioner.

Ytterligare må nämnas att åtskilliga motioner innehåller yrkanden i fråga om ölets alkoholhalt och starkölet. Även dessa motioner skall behandlas senare.

Utskottet.

Den i propositionen föreslagna omläggningen av lagstiftningen om försäljning av alkoholhaltiga drycker avser även maltdryckerna. En viktig nyhet är att starköl åter skall få tillhandahållas för normal inhemsk konsumtion. Samtidigt förordas att alkoholhalten i vanligt öl skall fixeras vid nuvarande tämligen låga nivå. Med hänsyn härtill har försäljningsreglerna för det vanliga ölet ansetts kunna förenklas avsevärt. Förslagen i denna del ger även uttryck för den förändrade uppfattning rörande värdet av restriktiva ingripanden som departementschefen anlagt i fråga om spritdrycker och vin.

I flera motioner föreslås uppskov helt eller delvis med reformerna inom maltdryckslagstiftningen. Flertalet motionärer anser att dessa reformer bör sammankopplas med beslut om avveckling eller begränsning av det enskilda vinstintresset inom bryggeriindustrin. Andra motionärer uttalar önske-

mål om införande av en möjlighet till kommunal folkomröstning i ölförsäljningsfrågor och hemställer om uppskov på denna grund.

Departementschefen har förklarat sig skola igångsätta en utredning om bryggeriernas företagsform. Han finner emellertid icke att en sådan utredning behöver utgöra hinder för att nu genomföra en ändrad lagstiftning och han framhåller flera skäl som talar för en omedelbar reform på området. Därvid pekar han bl. a. på sambandet med rusdryckslagstiftningen och framhåller att den nuvarande lagstiftningen om försäljning av öl är starkt föråldrad.

Utskottet delar departementschefens uppfattning, att en reform av maltdryckslagstiftningen icke bör uppskjutas, och kan i allt väsentligt instämma i vad departementschefen yttrat. Gentemot vad vissa motionärer anfört om sambandet mellan denna lagstiftning och den ännu oavgjorda frågan om bryggeriernas företagsform vill utskottet erinra om att de föreslagna lagbestämmelserna självfallet avpassats med hänsyn till föreliggande förhållanden inom bryggeriindustrin. Förslaget syftar till att uppnå den ur nykterhetspolitisk synpunkt lämpligaste avvägningen under nuvarande förutsättningar. Därvid har erfarenheterna från den gällande lagstiftningens tillämpning tillvaratagits. Icke heller den av andra motionärer åberopade frågan om det kommunala folkomröstningsinstitutet är enligt utskottets mening av beskaffenhet att böra påverka det nu föreliggande lagstiftningsärendet.

Det må ytterligare framhållas att maltdryckslagstiftningen ingår som ett viktigt led i nykterhetspolitiken. Att utbryta detta led ur den nu pågående omprövningen av nykterhetspolitiken i dess helhet och bevara en i flera hänseenden föråldrad och bristfällig lagstiftning synes icke böra komma i fråga.

Utskottet får alltså, med avstyrkande av uppskovsyrkandena, förorda att beslut nu fattas om en reformerad maltdryckslagstiftning. Beträffande dennas innehåll kan utskottet i stort sett ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet återkommer i det följande till förslagets enskildheter.

Ölets alkoholhalt och starkölet.

Nuvarande förhållanden m. m.

Sedan 1923 gäller i vårt land förbud att tillverka och försälja starköl för normal inhemsk förbrukning. Huvudförfattningarna om tillverkning och försäljning av maltdrycker är utarbetade med tanke på ett vanligt öl klass II med högst 3,2 viktprocent alkohol.

Under och efter andra världskriget var bryggerierna på grund av spannmålsbristen underkastade vissa restriktioner i fråga om inbryggningsstyrkan. Alkoholhalten i pilsnerdricka var sålunda under åren 1941—1942 ca 2,5, 1943—1944 ca 2,2 och 1945—1949 ca 2,5—2,6 viktprocent. På grund av överenskommelse mellan nykterhetskommittén och bryggareföreningen var

alkoholhalten fr. o. m. senare delen av år 1949 begränsad till 2,8 viktprocent; för s. k. julöl låg dock gränsen vid 3,2 viktprocent.

Fr. o. m. den 1 juni 1953 gäller provisoriska bestämmelser (SFS 1953: 198) om alkoholhalten i maltdrycker av andra klassen, innebärande generellt förbud mot försäljning av sådana drycker med en alkoholhalt överstigande 2.8 viktprocent. Även enligt dessa bestämmelser, som har giltighet tills vidare till den 1 oktober 1955, gäller undantag för julöl. Under tiden 1 december—15 januari får nämligen sådant öl saluhållas med en alkoholhalt av högst 3,2 viktprocent.

Propositionen.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall det vanliga ölet få hålla högst 2,8 viktprocent, varjämte starköl skall få säljas för inhemsk förbrukning enligt samma regler som förordats beträffande spritdrycker. Förslaget ansluter sig i huvudsak till den ståndpunkt som intagits av nykterhetskommitténs flertal. Försäljningsreglerna för starkölet har dock skärpts. Kommittémajoritetens förslag innebar sålunda att denna maltdryck i fråga om utskänkningen närmast skulle jämställas med svaga viner.

Kommitténs förslag och remissyttrandena återges å s. 472—488 i propositionen.

Departementschefen anför.

I diskussionen om ölets alkoholhalt har åberopats erfarenheter från vårt eget land och utlandet, och dessa erfarenheter har belysts av omfattande statistik. Liksom när det gäller den huvudsakliga stridsfrågan i nykterhetspolitiken — motbokssystemet — synes det emellertid ogörligt att på sådan grundval nå fram till entydiga resultat.

Den svenska nykterhetspolitiken har länge varit mycket restriktiv gentemot de starkare maltdryckerna. Verkningarna härav kan, om de ses isolerade, synas mycket goda. I äldre tider representerade ölfylleriet ett allvarligt nykterhetspolitiskt problem. Statistiken för senare år visar en klart sjunkande andel för detta fylleri. Den sjunkande tendensen har blivit ännu mera markant, sedan ölet, ursprungligen på grund av försörjningsläget under andra världskriget, kommit att hållas vid lägre halt än försäljningsförordningen förutsätter.

Häremot kan emellertid framhållas att uppgifterna om ölets andel i fylleriet är tämligen osäkra. Man får även räkna med möjligheten att spritdrycker ersatt ölet som berusningskälla.

Såsom skäl för att tillåta försäljning av starkare maltdryckssorter har åberopats vissa utländska erfarenheter. Man har pekat på att länder som Danmark och Storbritannien, trots stor ölkonsumtion, kan uppvisa ett bättre nykterhetstillstånd än vårt land. Som motpol utpekas Finland och Norge, där ölkonsumtionen är ringa men fyllerifrekvensen hög.

Icke heller denna jämförelse synes tillåta säkra slutsatser. Tillvaron av ett starkare öl än det nuvarande svenska kan visserligen sägas utgöra en

förutsättning för en konsumtionsutveckling av dansk eller engelsk typ. Det må emellertid påpekas att starkare öltyper finns att tillgå både i Finland och Norge.

Såsom framhållits från flera remissorgan, är det icke utan vidare klart att man, genom att införa starkare öl, huvudsakligen skulle kunna uppnå en övergång från starkare drycker till öl; en konkurrens med svagare eller alkoholfria drycker kan också befaras.

Gynnsammare förutsättningar torde emellertid skapas, om en höjning av ölets alkoholhalt samordnas med andra åtgärder för att främja en övergång från starkare till svagare eller helt alkoholfria drycker Om ölet i nämnvärd utsträckning kunde träda i stället för spritdryckerna, synes detta vara av värde ur nykterhetssynpunkt. Härvidlag må hänvisas till Goldbergs undersökningar, som visar att ölalkoholens verkningar är mindre skadliga än effekten av motsvarande mängd alkohol i form av sprit. Det ligger nära till hands att sammanställa undersökningarnas resultat med de förut nämnda gynnsamma erfarenheterna från Danmark och Storbritannien.

Till förmån för att tillåta försäljning av starkare ölsorter har också anförts önskemålet att ställa ingripandena i handeln med olika alkoholdrycker i förhållande till deras alkoholstyrka. Redan nuvarande ordning att tillåta en avsevärd konsumtion av spritdrycker men helt förbjuda försäljning av starkare maltdryckssorter kan sägas innebära en inkonsekvens. Denna skulle framträda ännu mera efter motboksransoneringens slopande.

Det övervägande flertalet bland remissorganen uttalar sig också i likhet med nykterhetskommitténs majoritet för att starkare öl i någon form skall få tillhandahållas.

I diskussionen har man huvudsakligen rört sig med två alternativ. Det ena, som omfattas av nykterhetskommitténs majoritet och flertalet yttranden, går ut på att hålla det vanliga ölets alkoholhalt på samma låga nivå som nu, 2,8 viktprocent, samt att tillåta försäljning av starköl på upp till 4,5 viktprocent under samma förutsättningar som egentliga rusdrycker. Det andra alternativet, som förordas av bl. a. kontrollstyrelsen, innebär fortsatt starkölsförbud men höjning av det vanliga ölets alkoholhalt till förkrigsnivå eller däröver, 3,2—3,6 viktprocent.

Endast dessa båda alternativ synes kunna komma i fråga. Jag kan icke godtaga det i vissa yttranden framförda förslaget att både återinföra starköl och höja halten i det vanliga ölet.

Till förmån för det av kontrollstyrelsen m. fl. förordade alternativet talar vissa skäl. Ett återinförande av starkölet innebär utan tvivel risker. Det 3,2 procentiga ölet synes däremot, såvitt Goldbergs undersökningar ger vid handen, vara relativt ofarligt. En för flertalet konsumenter normal kvantitet, en flaska, ger sålunda icke märkbar påverkan. Vid en förtäringsmängd av två flaskor blir hos de flesta människor påverkan endast föga märkbar.

Mot detta alternativ talar att ett öl med den ifrågasatta halten icke på samma sätt som starkölet kan bli en konkurrent till spritdryckerna. För att ölet skall få någon nämnvärd betydelse ur denna synpunkt borde halten i en-

lighet med kontrollstyrelsens förslag höjas utöver förkrigsnivån till 3,4 eller 3,6 procent. Att hålla det vanliga ölets alkoholhalt så hög torde emellertid innebära åtskilliga olägenheter och nödvändiggöra en förhållandevis restriktiv försäljningslagstiftning.

Kommittémajoritetens förslag innebär att det vanliga ölet hålles vid en nivå som kan anses relativt betryggande ur nykterhetssynpunkt. Icke minst med hänsyn till de höga kraven på nykterhet i nutidens arbetsliv torde det vara värdefullt att det öl som användes till måltidsdryck hålles vid sådan nivå. En annan fördel är att försäljningslagstiftningen kan undergå en välbehövlig förenkling.

Starkölet torde, såsom förut antytts, ha helt andra möjligheter än förkrigspilsnern att konkurrera med spritdryckerna. Oaktat ett återinförande av starkölet kan vara förenat med vissa risker, synes därför kommittémajoritetens förslag vara att föredraga framför ett starkare vanligt öl och fortsatt starkölsförbud. Man torde f. ö. näppeligen behöva befara att ett återinförande av starkölet skulle betyda en återgång till äldre tiders förhållanden. Den allmänna hyfsningen av alkoholvanorna torde inverka även här. De med starkölet förbundna riskerna synes i allt väsentligt kunna motverkas genom en försiktigt utformad försäljningslagstiftning. Såsom i det följande skall närmare utvecklas, har jag i detta avseende funnit skäl att gå längre än kommittén.

Jag vill alltså förorda att alkoholhalten i vanligt öl liksom nu maximeras till 2,8 viktprocent samt att starköl med en alkoholhalt av högst 4,5 viktprocent skall få tillhandahållas. Någon anledning att, såsom nu, med vanligt öl jämställa s. k. julöl av förkrigsstyrka synes icke föreligga.

De av kommittén föreslagna starkölsrestriktionerna avser både tillverkningen och försäljningen. I det förra hänseendet föreslås särskild koncession, meddelad till endast ett fåtal företag, samt insyn och kontroll bl. a. i form av allmänt ombud i bryggeriföretagets ledning och kontroll över prissättningen. Beträffande försäljningen föreslås att starkölet skall tillhandahållas under i stort sett samma villkor som vin, d. v. s. utminuteras av det föreslagna riksbolaget och utskänkas på sprit- och vinrestauranger.

Tillverkning av starköl bör, såsom kommittén föreslagit, endast få ske i bryggeri som erhållit särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Att begränsa tillverkningen till ett fåtal bryggerier synes emellertid icke erforderligt. De välskötta bryggerierna bör i allmänhet kunna få tillstånd att tillverka starköl. I samband med tillståndet bör meddelas föreskrifter om kontroll och prissättning. Däremot är jag icke nu beredd att föreslå att man tillsätter allmänt ombud i starkölsbryggeriernas ledning eller vidtar någon liknande anordning. Jag kommer i det följande att förorda en särskild utredning rörande bryggeriernas företagsform, och frågor av denna art torde böra prövas vid sagda utredning.

Kommitténs förslag beträffande utminuteringen av starköl torde icke föranleda någon erinran. I anslutning till övervägandena i denna del har kommittén och vissa remissorgan erinrat om att systembolagens lagerlokaler i all-

mänhet icke är tillräckliga för att jämte rusdrycker av nuvarande typ hysa även starköl. Tillika har man framhållit, att det blivande utminuteringsorganet skulle kunna anordna direkt försändning av starköl från bryggeri till restauranger och större privatkunder. En sådan anordning synes i och för sig icke behöva väcka betänkligheter. Det bör dock vara ett oeftergivligt krav att varan, innan sådan försändning må ske, inköpts och betalats hos utminuteringsorganet samt att försändningen sker på dess order.

Särskild försiktighet synes vara påkallad i fråga om utskänkningen av starköl. Kommitténs förslag att begränsa utskänkningen till vin- och spritrestauranger innebär i och för sig vissa garantier. Man kan emellertid icke bortse från risken att det nuvarande ölkaféklientelet i betydande utsträckning flyttar över till exempelvis vinrestauranger och folkrestauranger och att förhållandena på dessa restauranger härigenom försämras.

Med hänsyn till angivna förhållanden torde det vara befogat att åtminstone till en början inta en jämförelsevis restriktiv hållning. Jag vill därför förorda att starkölet i fråga om utskänkningen helt jämställes med spritdryckerna. Detta innebär i första hand en begränsning av antalet utskänkningsställen; endast restauranger med fullständiga rättigheter får servera starköl. Vidare kommer måltidstvång att gälla och tiden för utskänkningens början att flyttas fram till samma tidpunkt som för spriten, klockan 16 på vardagar samt klockan 14 på sön- och helgdagar eller dag före sådan dag. På folkrestaurangerna kommer sålunda utskänkningstiden för starköl att bli relativt kort. I den mån måltidstvånget upphäves för spritdrycker, kommer detta givetvis även att gälla starkölet. Härvidlag har emellertid tillsvidare icke ifrågasatts annat än en försöksverksamhet med vissa särskilt utvalda restauranger.

Med denna ordning vinnes att starkölet inom utskänkningen tillåtes endast i sådana sammanhang, där det kan konkurrera med spritdryckerna.

Motionerna.

Frågan om ölets alkoholhalt och om återinförande av starköl har upptagits i ett flertal motioner.

Till en början må erinras om de i nästföregående avsnitt återgivna motionsförslagen om uppskov med ett ställningstagande till frågan om en reformerad maltdryckslagstiftning. I en av motionerna, *II: 552*, yrkas uttryckligen avslag på Kungl. Maj:ts förslag rörande starkölet. Motionären förordar i andra hand att riksdagen måtte uttala att tillstånd att tillverka starköl för försäljning inom riket, i avvaktan på prövning av frågan om desintressering av bryggerinäringen, må meddelas åt högst två bryggerier och allenast på villkor, som såvitt möjligt utesluter privat vinst på tillverkningen.

Avslag på Kungl. Maj:ts förslag om upphävande av starkölsförbudet yrkas vidare i motionen *II: 548*.

I andra motioner förordas en höjning av det vanliga ölets alkoholhalt, i några fall jämsides med fortsatt starkölsförbud.

Sålunda hemställes i motionen *II: 571*, »att riksdagen måtte besluta, *att*

bestämmelserna om starköl skola utgå ur rusdrycks- och ölförsäljningsförordningarna, och att alkoholhalten för det vanliga ölet sättes till ca 3,4 viktprocent eller, alternativt, *att* förordningarna erhålla sådan ändrad lydelse, att utskänkning av starköl kan medgivas även å andra näringsställen än sådana med rätt till spritutskänkning».

En höjning av alkoholhalten i det vanliga ölet till 3,2 viktprocent i förening med fortsatt starkölsförbud förordas i motionen *II: 563*, vari hemställes, »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 151 ville besluta dels om ändring av förordningen den 8 maj 1952 angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker så, att den i 1 § intagna bestämmelsen om 2 1/4 volymprocent alkohol ändras till 3,2 volymprocent alkohol, dels ock att någon ändring av nuvarande bestämmelser rörande tillverkning och försäljning av starköl icke äger rum».

Med godtagande av Kungl. Maj:ts förslag rörande starkölet föreslås höjning av alkoholhalten i vanligt öl till 3,2 viktprocent genom motionen I: 428 och likalydande motionerna I: 435 och II: 567.

I motionen *I: 428* yrkas sålunda att riksdagen med antagande i övrigt av det vid propositionen nr 151 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker måtte besluta att ändra det i 3 § i nämnda förslag angivna procenttalet för maltdrycker av andra klassen från två och åtta tiondels viktprocent till tre och två tiondels viktprocent.

Motionerna *I: 435* och *II: 567* innehåller hemställan att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag till ändring av 3 § andra stycket i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) ang. tillverkning och beskattning av maltdrycker samt, om detta yrkande icke vinner riksdagens bifall, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 3 § andra stycket i Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) ang. tillverkning och beskattning av maltdrycker som framgår av följande lydelse: »Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke två och åtta tiondels viktprocent (öl). Utan hinder av vad sålunda stadgats må en mörk maltdryck av andra klassen med en alkoholhalt av högst 3,2 viktprocent försäljas under tiden 1 december—15 januari under benämningen julöl.»

Ett flertal motioner innehåller yrkanden om ändring i de genom propositionen föreslagna bestämmelserna om tillverkning och försäljning av starköl.

Ovan har återgivits den i andra hand gjorda hemställan i motionen II: 552, som går ut på att tillverkningsrätten för inhemsk förbrukning begränsas till två bryggerier och förses med villkor som såvitt möjligt utesluter privat vinst på tillverkningen.

Likalydande motionerna *I: 434* och *II: 568* innehåller å andra sidan hemställan, att riksdagen vid behandling av propositionen måtte besluta att samtliga skattepliktiga bryggerier skall äga rätt att tillverka starköl samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig lagtext.

I annat sammanhang har även omnämnts motionen *II: 549,* vari bl. a. förordats »att det s. k. starkölet skall kunna säljas som vanlig pilsner». I anslutning därtill hemställes »att riksdagen, med godkännande i övrigt av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, måtte besluta följande ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen: *att* 1 §, första stycket, ges lydelsen: 'Till rusdrycker hänföras i denna förordning spritdrycker och vin'; *att* alla stadganden i 1:a kapitlet, som avser starköl (exempelvis 1 § fjärde stycket, 9 § 3:e momentet, 12 § 3:e momentet) utgår».

I övrigt innehåller nu aktuella motioner olika förslag om uppmjukningar i propositionens bestämmelser om utskänkning av starköl.

Andrahandsyrkandet i motionen II: 571 — att utskänkning av starköl skall kunna medgivas även på andra näringsställen än sådana med rätt till spritutskänkning — har förut redovisats.

I motionen *I: 423* hemställes likaledes, att riksdagen måtte besluta, att de föreslagna förordningarna erhåller sådan ändrad lydelse, att utskänkning av starköl kan medgivas även å andra näringsställen än sådana med rätt till spritutskänkning.

Vidare yrkas i de förut nämnda motionerna *I: 434* och *II: 568* att vad i den genom propositionen föreslagna rusdrycksförsäljningsförordningen stadgas om utskänkning av vin skall gälla även beträffande starköl samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig lagtext.

Även i motionen *II: 575* hemställes, att riksdagen vid behandling av propositionen måtte vidtaga den ändringen att starköl i försäljningshänseende jämställes med vin samt att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderliga ändringar i lagtexten.

Slutligen må erinras om de i annat sammanhang redovisade motioner vari föreslås att utskänkning av spritdrycker och starköl skall få börja tidigare på dagen än som föreslagits i propositionen. Detta gäller likalydande motionerna *I: 429* och *II: 562,* likalydande motionerna *I: 418* och *II: 534* samt likalydande motionerna *I: 431* och *II: 572.*

Utskottet.

Den ledande synpunkten i departementschefens överväganden rörande alkoholhalten i maltdryckerna är att finna en avvägning som — utan att skapa risker ur andra synpunkter — främjar en övergång till konsumtion av svagare drycker. Två alternativ uppställes. Det ena går ut på att bibehålla det vanliga ölet vid nuvarande alkoholhalt, 2,8 viktprocent, och återinföra starkölet. Det andra innebär att halten i det vanliga ölet höjes till 3,2—3,4 viktprocent och att starkölsförbudet bibehålles. Departementschefen förordar det förstnämnda alternativet.

Motionsyrkandena går, såsom den förestående redogörelsen utvisar, i olika riktningar. Flertalet innebär att alkoholhalten i det vanliga ölet höjes till 3,2 eller 3,4 viktprocent. Därvid yrkas i några motioner fortsatt starkölsförbud, medan andra motionärer godtar Kungl. Maj:ts förslag att återinföra starkölet. Åter andra motionärer yrkar att nuvarande ordning bibehålles.

Utskottet har i annat sammanhang uttalat sin anslutning till departementschefens åsikt att man bör främja en övergång till svagare drycker. För sådana strävanden kan maltdryckerna få särskild betydelse. Dessa drycker synes vara de som för stora kategorier bland konsumenterna främst skulle kunna konkurrera med de i vårt land mest använda spritsorterna. För att de skall kunna fylla denna uppgift torde erfordras att konsumenterna har tillgång till starkare maltdrycker än nu. Anmärkas må tillika att önskemål om starkare maltdrycker säkerligen finnes i vida kretsar.

Med hänsyn härtill bör starkare maltdrycker åter tillåtas. Utskottet kan följaktligen icke biträda de motioner som går ut på att bibehålla den nuvarande högsta alkoholgränsen. En viss försiktighet torde emellertid böra iakttagas. Att både höja alkoholhalten i det vanliga ölet och återinföra starköl bör, såsom departementschefen uttalat, icke komma i fråga. Valet bör stå mellan att godtaga propositionens alternativ eller att, med bibehållet starkölsförbud, höja den tillåtna alkoholhalten i vanligt öl enligt något av motionsförslagen.

Enligt utskottets mening talar övervägande skäl för propositionens alternativ. Såsom departementschefen framhållit innebär detta att det vanliga ölet hålles vid en nivå som kan anses betryggande ur nykterhetssynpunkt. Anmärkas må att en höjning av alkoholgränsen för vanligt öl sannolikt kommer att medföra att allt sådant öl göres starkare än nu. Även om det härigenom skulle få något bättre förutsättningar att konkurrera med spritdryckerna, kommer huvudsyftet — att främja en övergång till svagare drycker — så till vida att motverkas att man allmänt övergår från en svagare måltidsdryck till en starkare. Starkölet har, såsom departementschefen påpekat, bättre möjligheter att vinna terräng på spritdryckernas bekostnad. Såsom måltidsdryck skulle det däremot icke komma att spela någon större roll. Härtill kommer att en försäljningslagstiftning som är mera restriktiv än propositionens blir nödvändig om alkoholgränsen i vanligt öl sättes högre än 2,8 viktprocent. Det i propositionen framlagda förslaget till ölförsäljningsförordning bygger på förutsättningen att alkoholhalten maximeras till 2,8 viktprocent. Utskottet har vid sin genomgång av förslaget kunnat konstatera att man finge avstå från åtskilliga av de föreslagna lättnaderna och förenklingarna om alkoholhalten höjdes.

Utskottet biträder alltså Kungl. Maj:ts förslag att alkoholhalten i vanligt öl liksom nu skall maximeras till 2,8 viktprocent samt att starköl med en alkoholhalt av högst 4,5 viktprocent skall få tillhandahållas. Motionsyrkandena om höjning av alkoholhalten i vanligt öl avstyrkes.

Vad angår den särskilda frågan om s. k. julöl med högre alkoholstyrka än 2,8 viktprocent skall få tillhandahållas enligt samma regler som vanligt öl ansluter sig utskottet till departementschefens uppfattning. Om starköl åter får tillhandahållas — och således även starkare maltdrycker av samma typ som julölet — finns det icke anledning att bibehålla en undantagsregel för julölet. Utskottet kan således ej tillstyrka det särskilda motionsyrkandet på denna punkt.

För tillverkning av starköl skall enligt propositionen fordras särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Motiven uttalar i anslutning härtill att de välskötta bryggerierna i allmänhet bör kunna få sådant tillstånd. Motionsvis har framförts förslag såväl att särskilt tillstånd icke skall erfordras som att tillstånden skall begränsas till högst två bryggerier.

I fråga om förstnämnda yrkande får utskottet erinra om att en koncessionsprövning erfordras för att tillverkarna skall kunna underkastas föreskrifter i fråga om kontroll och prissättning. Utskottet anser påkallat att sådana föreskrifter utfärdas och vill i detta sammanhang särskilt framhålla att föreskrifter om prissättningen kan bli betydelsefulla med tanke på eventuella ändringar i fråga om bryggeriernas företagsform. Yrkandet om begränsning i tillståndsgivningen åter har till väsentligt syfte att underlätta sådana förändringar. Detta syfte är, såsom framgår av det anförda, väsentligen tillgodosett i propositionen. Då motionärens förslag ur andra synpunkter synes mindre lämpligt, kan utskottet icke biträda detsamma.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om tillverkningen av starköl synes även i övrigt väl avvägt och kan tillstyrkas av utskottet.

Beträffande försäljningen av starköl innebär Kungl. Maj:ts förslag att starkölet helt jämställes med spritdryckerna. Det skall få säljas på det blivande riksbolagets utminuteringsställen. Utskänkning av starköl skall endast få äga rum på spritrestauranger och vara förbunden med måltidstvång. Slutligen skall de i propositionen för spritens vidkommande föreslagna särskilda begränsningarna beträffande tiden för utskänkningens början även gälla starkölet.

Utskottet har i annat sammanhang förordat att sistnämnda begränsningar icke skall gälla i fråga om spritdryckerna. De kommer i konsekvens härmed icke heller att omfatta starkölet.

I flera motioner yrkas ytterligare lättnader. Förslagen går, såsom den förestående redogörelsen visar, framför allt ut på att starköl skall få serveras även på andra näringsställen än spritrestauranger.

Utskottet finner i likhet med departementschefen att viss försiktighet är påkallad i fråga om utskänkningen av starköl. Vad departementschefen anfört om riskerna för att ölkaféernas klientel övergår till att förtära starköl är beaktansvärt. Att, såsom förordas i vissa motioner, tillåta starköl å utskänkningsställen för enbart vanligt öl synes därför icke böra komma i fråga. Även motionsförslagen att göra de för vin avsedda bestämmelserna helt tillämpliga på starköl torde kunna innebära vissa risker.

Enligt utskottets mening bör därför Kungl. Maj:ts förslag i huvudsak följas. Principen att helt jämställa starkölet med spritdryckerna synes dock vara väl restriktiv i visst hänseende. Det kan sålunda med fog göras gällande att vissa vinrestauranger äger så hög standard, att utskänkning av starköl icke skulle behöva medföra risker ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt. Dylika restauranger, ofta av särpräglad karaktär, synes vara fullt jämförbara med flertalet spritrestauranger i fråga om ordning, trevnad och

allmän standard. Med tanke på dessa vinrestauranger vill utskottet i viss anslutning till nykterhetskommittén förorda en möjlighet att i särskilda fall förena vinrättigheter med rätt att servera starköl. Utskottet vill understryka att denna möjlighet bör begagnas med varsamhet. Vinkonditorier bör ej komma i fråga. Även i övrigt bör rättigheter av detta slag meddelas endast när så finnes påkallat av särskilda skäl och sålunda i mindre utsträckning än nykterhetskommittén förordat. I synnerhet vid trafikutskänkning torde försiktighet böra iakttas. Utskottet föreslår jämkningar i 30 och 37 §§ förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning i enlighet med här uppdragna riktlinjer.

Kungl. Maj:ts förslag att föreskriva måltidstvång för starköl tillstyrkes av utskottet.

De motioner som angår utskänkningen av starköl torde få anses besvarade genom vad utskottet här anfört.

Departementschefens förslag i övrigt om försäljningen av starköl föranleder icke någon erinran från utskottets sida.

Bryggeriernas företagsform.

Propositionen.

En kommande utredning rörande bryggeriernas företagsform förutskickas i följande uttalande av *departementschefen.*

Den svenska bryggeriindustrin utgöres av privatägda företag. Dessa är endast underkastade sådana särskilda inskränkningar i sin näringsutövning som direkt betingas av statens tillsyn över tillverkningen, beskattningen och försäljningen av maltdrycker. Dessutom begränsas näringsfriheten inom branschen av koncessionstvånget för skattepliktiga bryggerier, vilket i huvudsak inneburit att tillkomsten av nya företag förhindrats.

Frågan om statliga ingrepp i bryggeriernas företagsform, närmast beträffande de skattepliktiga bryggerierna, har i olika sammanhang varit föremål för prövning. Sålunda har 1934 års maltdryckskommitté ingående behandlat detta problem. Denna kommitté avvisade tanken på bryggeriernas förstatligande och föreslog i stället utvidgad statskontroll över bryggeriernas försäljning av pilsnerdricka. Förslaget ledde icke till något resultat. Detsamma gäller de framställningar i frågan, som sedermera gjorts, bl. a. från nykterhetsfolkets och bryggeriarbetarnas sida.

Nykterhetskommittén har icke ansett att ingrepp för närvarande bör göras i bryggeriernas företagsform. Ej heller har kommittén funnit erforderligt att nu närmare utreda denna fråga. I detta hänseende är emellertid kommittén inte enig. En minoritet inom densamma har sålunda påyrkat att bryggeriindustrins rationaliseringsproblem före ikraftträdandet av ny ölförsäljningsförordning blir föremål för särskild utredning. Utredningen skulle närmast åsyfta ökad statskontroll men ej inrättande av statsmonopol.

Vid remissbehandlingen har yrkanden på statsingripande — i form av desintressering eller förstatligande — eller på utredning härom gjorts av flera myndigheter och sammanslutningar, bl. a. kontrollstyrelsen, nykterhetsorganisationerna och Landsorganisationen.

I det föregående har jag, i likhet med kontrollstyrelsen, uttalat att en reform av maltdryckslagstiftningen inte behöver anstå i avvaktan på ytterligare utredning om de frågor som sammanhänger med bryggeriernas företagsform.

I fråga om behovet av en sådan utredning må framhållas följande.

Sedan gammalt har det varit en ledande princip inom svensk alkohollagstiftning att söka så vitt möjligt avlägsna det privata vinstintresset. Denna princip är inom rusdryckshanteringen ganska fullständigt genomförd; undantag förekommer främst i fråga om de privata restauratörernas vinstandelar på utskänkningen och beträffande serveringspersonalens dricks-pengar. Utredning pågår i dessa ämnen. Erfarenheterna av det enskilda vinstintressets avveckling inom rusdryckshanteringen har, såsom bl. a. understrukits i de av nykterhetsfolkets landsmöte gjorda uttalandena, varit gynnsamma.

Inom maltdryckshanteringen har vinstavvecklingsprincipen genomförts endast i fråga om en begränsad sektor på försäljningssidan, nämligen de allmännyttiga kafébolagens detaljhandel med öl. I övrigt kvarstår det enskilda vinstintresset. Med hänsyn till de gynnsamma erfarenheterna av vinstintressets avkoppling inom rusdryckshanteringen förefaller det befogat att på ett mera ingående sätt än vad nykterhetskommittén gjort undersöka om fördelar står att vinna ur nykterhetssynpunkt genom att avveckla vinstintresset inom maltdryckshanteringen.

De synpunker som kan anföras till stöd för en avveckling av det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen accentueras, om i enlighet med propositionsförslaget starköl åter skall få säljas.

Ur principiell synpunkt kan vissa invändningar riktas mot bryggeriernas nuvarande ställning. De av sociala skäl införda begränsningarna i möjligheterna att inrätta nya bryggerier har lett till en faktisk monopolställning för enskilda företagare samt omfattande kartellbildningar och konkurrensbegränsningar inom handeln med öl. Det kan knappast sägas att dessa förhållanden står i god överensstämmelse med strävandena att motverka konkurrensbegränsningar inom näringslivet. Det är därför ur denna synpunkt angeläget att en utredning kommer till stånd, som innefattar branschens konkurrensproblem. Härvid bör också upptas den för närvarande mycket aktuella frågan om konkurrensen mellan bryggerierna i bryggeriidkareförbundet och övriga bryggerier.

Den utredning som jag i enlighet med det här anförda funnit påkallad bör i första hand avse frågan om behovet av och möjligheterna för att avveckla det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen och utvidga den statliga kontrollen. Även om det enligt min mening knappast finnes skäl att nu för-

statliga bryggeriindustrin, bör det dock ej vara uteslutet att, om anledning därtill yppas under utredningsarbetets gång, pröva också detta spörsmål.

Motionerna.

I anslutning till departementschefens allmänna överväganden rörande frågan om en reform av maltdryckslagstiftningen har redovisats vissa motionsyrkanden av innebörd att en utredning rörande bryggeriernas företagsform bör verkställas innan beslut fattas om en ny maltdryckslagstiftning. De åsyftade motionerna är *I: 433* och *II: 557*, som är likalydande, samt *II: 552*.

Vidare hemställes i likalydande motionerna *I: 440* och *II: 569*, att riksdagen vid behandling av propositionen som sin mening ger till känna att utredningen om avveckling av det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen måtte utföras med sådan skyndsamhet, att förslag i frågan kan komma under riksdagens prövning i nära anslutning till den tidpunkt, då ny ölförsäljningsförordning är föreslagen att träda i kraft.

Utskottet.

Utskottet har i annat sammanhang avstyrkt motionsyrkanden om uppskov med reformerna inom maltdryckslagstiftningen i avbidan på resultat av den utredning rörande bryggeriernas företagsform som departementschefen förebådat.

I motionerna I: 440 och II: 569 framhålles som angeläget att utredningen bedrives så skyndsamt, att förslag om avveckling av det enskilda vinstintresset inom bryggeriindustrien kan komma under riksdagens prövning i nära anslutning till den nu föreslagna maltdryckslagstiftningens ikraftträdande. Motionärerna hemställer om ett uttalande i denna riktning från riksdagens sida.

Vad utskottet anfört i anledning av de förstnämnda motionerna utgör i viss mån svar även på de nu aktuella. Utskottet, som förutsätter att en kommande utredning i ämnet bedrives med tillbörlig skyndsamhet, finner icke skäl till ytterligare uttalande på grund av motionerna.

Mot vad departementschefen anfört i utredningsfrågan har utskottet icke någon erinran.

Försäljningsformerna vid utminutering av öl.

Gällande bestämmelser.

Enligt gällande bestämmelser äger *tillverkare* att utan särskilt tillstånd sälja pilsnerdricka genom kringföring inom stads planlagda område. För kringföringsförsäljning i stad utanför det planlagda området fordras tillstånd av länsstyrelsen. På landet är all kringföringsförsäljning förbjuden. (10 § Pff.)

Vidare äger tillverkare att, utan särskilt tillstånd, från tillverkningsstället sända pilsnerdricka på rekvisition (9 § 1 mom.). Sådan rekvisitionsför-

säljning får bedrivas såväl på landsbygden som i städerna och är på landsbygden förbunden med kvittenstvång (17 §).

Kringförings- och rekvisitionsförsäljning, d. v. s. rörlig försäljning av öl, får f. n. bedrivas endast av tillverkare. Härvid bortses från den rätt till rekvisitionsförsäljning som tillkommer partihandlare med öl men som i praktiken utövas i mycket ringa omfattning. Om sådan rekvisitionsförsäljning av öl som får idkas i samband med fast försäljning, d. v. s. avhämtningsförsäljning och utskänkning, är i detta sammanhang inte fråga.

Tillverkare äger enligt praxis rätt att i stad inrätta lager eller omlastningsställe, kallat *nederlag*, för att därifrån bedriva kringföringsförsäljning inom det för sådan försäljning medgivna området. I tillämpningen har rätt ansetts föreligga att från nederlaget bedriva även rekvisitionsförsäljning inom samma område.

Vill tillverkare från annat försäljningsställe än bryggeriet bedriva rekvisitionsförsäljning på landsbygden eller inom sådant område i stad, där kringföringsförsäljning ej får utövas, fordras tillstånd att inrätta s. k. *upplag*, varvid kommunalt veto gäller (9 § 4 mom.). Hinder möter ej att ett upplag samtidigt användes som nederlag.

Enligt gällande ordning har tillverkare rätt att utan särskilt tillstånd sälja pilsnerdricka från tillverkningsstället.

Återförsäljares avhämtningsförsäljning är tillståndsbunden och underkastad kommunal vetorätt. Den är i vissa fall kombinerad med rätt att utan kvittenstvång bedriva rekvisitionsförsäljning på orten.

Nuvarande bestämmelser om *avlämnande* av utminuterat pilsnerdricka är följande.

Vid rekvisitionsförsäljning från tillverkningsställe eller upplag och vid kringföringsförsäljning, får varan ej avlämnas annat än »*inomhus till därstädes boende*» (9 § 1 och 4 mom. samt 10 § 1 mom.). Vid rekvisitionsförsäljning får varan, för fortsatt försändning till köparen, avlämnas även vid järnvägsstation, busstation eller på fartyg (9 § 1 mom.). Vid direkt leverans till köparen är således huvudregeln att avlämning endast får ske inomhus till därstädes boende. Vid fortsatt försändning till köparen, t. ex. med buss i linjetrafik, gäller däremot icke villkoret inomhus till därstädes boende. Huvudregeln innebär i praktiken bl. a. att avlämning icke får ske på arbetsplats.

Därjämte uppställer förordningen i två specialfall särskilda regler, som kan sägas utgöra varianter av huvudregeln. Den, som har tillstånd till avhämtningsförsäljning och bedriver denna »i samband med handel med födoämnen eller läskedrycker» får sålunda »efter rekvisition försända pilsnerdricka till *å orten bosatt person*» (9 § 2 mom.). Vill livsmedelshandlare begagna sin rätt att efter rekvisition försända öl samtidigt med matvaror eller läskedrycker till person bosatt å orten, gäller alltså icke inskränkningen »inomhus till därstädes boende», utan avlämnandet kan ske på personens arbetsplats eller eljest till honom var han än för tillfället befinner sig. Men i regel sker avlämnandet av naturliga skäl i hemmet. Vidare äger den som är berättigad till avhämtningsförsäljning — sålunda även innehavare av årsutskänkningsrättighet (matservering) — att »vid försändning till kund av matportion på rekvisition försända till densamma hörande pilsnerdricka», som dock får avlämnas »endast *inomhus*» (9 § 3 mom.).

I praxis har uttrycket »inomhus till därstädes boende» utvidgats att omfatta även fast arbetsplats inomhus. En omdiskuterad fråga är om öl får avlämnas i kunds källare eller i annan av kunden disponerad lokal. Rättspraxis har emellertid godtagit avlämning i en källare som utgör den sedvanliga förvaringsplatsen för familjens livsmedel. Det är vidare oklart under vilka förutsättningar avlämning får ske ombord på båtar. Frågan i vilken utsträckning öl får avlämnas i mer eller mindre tillfälliga bostäder eller i tält på badstränder och friluftsplatser bedömes från fall till fall. Slutligen råder delade meningar huruvida avlämnande får ske till annan än rekvirent, d. v. s. i annan bostad än kundens egen. Praxis torde på denna punkt inte ge någon säker ledning.

Propositionen.

I propositionen redogöres å s. 501—517 för de förslag som avgivits av 1934 års maltdryckskommitté och nykterhetskommittén samt för de yttranden som avgivits över sistnämnda kommittés betänkande.

Härefter anför *departementschefen.*

Utminuteringen av öl skötes i regel av privatägda företag med enskilt vinstintresse. För att denna handel skall bedrivas under former som är förenliga med skäliga krav ur ordnings- och nykterhetssynpunkt har det ansetts nödvändigt att underkasta densamma en ingående reglering. Mot den nuvarande lagstiftningen har emellertid sedan länge anförts kritik. Man har framhållit att bestämmelserna är invecklade och svåröverskådliga samt att de brister i konsekvens. Åtskilliga bestämmelser har ansetts betungande och svåra att tillämpa för allmänheten och näringsidkarna. Beträffande flera bestämmelser har ifrågasatts om de har något värde ur nykterhetssynpunkt.

Nykterhetskommittén har på flera punkter försökt förenkla lagstiftningen. Dess förslag innehåller emellertid också skärpningar. De föreslagna förenklingarna har i allmänhet tillstyrkts vid remissbehandlingen. I åtskilliga yttranden framhåller man tillika att ytterligare uppmjukningar bör kunna ske samt att vissa av kommittén föreslagna skärpningar i onödan komplicerar lagstiftningen.

Kritiken mot den nuvarande lagstiftningen är enligt min mening befogad. Erfarenheten har givit vid handen att alltför detaljmässiga föreskrifter ofta icke har större värde ur nykterhetssynpunkt. Åtskilliga förenklingar bör kunna göras och det torde vara möjligt att härvidlag gå något längre än nykterhetskommittén.

Utminuteringen av öl sker antingen i fasta butiker (avhämtningsförsäljning) eller från utkörarbilar eller andra fordon (rörlig försäljning). Det har rått olika meningar om vilken av dessa försäljningsformer som är att föredraga ur nykterhetssynpunkt. Rörlig försäljning är, såsom kontrollstyrelsen påpekat, tämligen ovanlig inom handeln med andra varor och kan sägas utgöra en mera aktiv försäljningsform än den fasta. Kunden uppsökes av utköraren och kan på detta sätt föranledas till inköp som eljest inte skulle

ha skett. Beträffande den fasta försäljningen har nyligen företagits undersökningar som tyder på att en ökning av antalet ölavhämtningsställen i allmänhet inte medför någon uppgång av ölkonsumtionen. Med hänsyn härtill bör enligt min uppfattning företräde ges åt den fasta försäljningen i butiker.

Sedan någon tid har utvecklingen gått i den riktningen att distributionen av öl i ökad omfattning ordnas genom fast försäljning i butiker, särskilt livsmedelsbutiker. De nya försäljningsbestämmelserna bör i princip utformas så att de främjar en övergång till fast försäljning i butiker. Bl. a. med hänsyn härtill bör det kommunala vetot beträffande avhämtningsförsäljningen borttagas. Såsom närmare skall utvecklas i senare sammanhang kommer jag att förorda att vetorätten utbytes mot en rätt för kommunen att få försäljningen skött av företag utan enskilt vinstintresse.

Den rörliga försäljningen torde komma att minska i och med att butiksförsäljning anordnas i ökad utsträckning. Även i fortsättningen måste man emellertid räkna med ett behov av rörlig försäljning, särskilt i glest bebyggda trakter.

För den rörliga försäljningen gäller nu mycket detaljerade regler, olika för stad och land. På landsbygden är stadgat rekvisitions- och kvittenstvång; detta innebär att öl endast får köpas om det beställts i förväg och sedan kvitteras av kunden. Dessa bestämmelser avser att hindra att kunderna uppsökes av utkörarna. De torde ha kringgåtts i stor omfattning. Kritiken mot den nuvarande försäljningslagstiftningen träffar icke minst dessa regler. I likhet med kommittén förordar jag att de utgår ur lagstiftningen. All rörlig försäljning bör få ske i samma fria form som nu är tillåten inom städernas planlagda område, genom kringföringsförsäljning.

I fortsättningen bör för den rörliga försäljningen i princip icke gälla inskränkande föreskrifter. I syfte att denna försäljningsform skall få en i och för sig mindre aktiv karaktär bör emellertid vissa regler uppställas. Till en början torde det vara lämpligt att föreskriva att även lättöl (svagdricka) och läskedrycker alltid skall tillhandahållas på utkörarbilarna. Detta praktiseras i stor utsträckning redan nu.

Det nu tillämpade avlöningssystemet för utkörarpersonalen innebär att löneförmånerna delvis utgår i form av provision eller att ersättningen på annat sätt står i förhållande till den mängd öl som säljes till enskilda förbrukare. Personalen kan härigenom sägas få ett ekonomiskt intresse i försäljningsresultatet. Det aktiva elementet i den rörliga försäljningen skulle minska om detta intresse bortföll. Enligt min mening bör därför eftersträvas att denna avlöningsform icke användes vid minutförsäljning av öl. Företagare och arbetstagare inom bryggerinäringen har efter hemställan från mig upptagit diskussioner i denna fråga. Förhandlingarna är emellertid ännu ej slutförda. Om ett positivt resultat nås och parterna på arbetsmarknaden träffar en överenskommelse som helt eller i huvudsak överensstämmer med den av mig förordade principen, skulle särskilda författningsbestämmelser bli överflödiga. Man får emellertid också räkna med att det kan befinnas erforderligt att införa uttryckliga bestämmelser an-

tingen för samtliga företagare eller för vissa kategorier av dem. Jag förordar att frågan löses sålunda att Kungl. Maj:t får en fullmakt att, om så befinnes lämpligt, meddela föreskrifter som innebär skyldighet för företagare att icke använda här avsedd avlöningsform. Bestämmelserna bör i princip även vara tillämpliga på återförsäljare eller nederlagsföreståndare som icke anlitar utkörare utan själv kringför ölet. Självfallet bör dock undantag gälla för sådana fall då återförsäljaren eller nederlagsföreståndaren rycker in tillfälligt som utkörare, exempelvis vid sjukdom hos personalen.

För att underlätta tillämpningen av bestämmelserna torde det vara lämpligt att man öppnar möjlighet för de berörda parterna att erhålla bindande besked huruvida visst arbetsavtal står i överensstämmelse med bestämmelserna. Det bör ankomma på kontrollstyrelsen att lämna sådant förhandsbesked.

Såväl gällande författning som kommitténs förslag innehåller bl. a. för kringföringsförsäljning av öl särskilda bestämmelser om avlämning av varan. För närvarande gäller i huvudsak att öl inte får avlämnas annat än, som det heter i författningen, inomhus till därstädes boende; kommittén föreslår i stället ett särskilt förbud mot att avlämna öl på arbetsplats.

Kommittén har framhållit att den nuvarande bestämmelsen är opraktisk och går längre än som kan anses motiverat ur nykterhetssynpunkt. Icke heller kommitténs förslag synes emellertid tillfredsställande. Överhuvudtaget torde det vara mycket svårt att i detta hänseende skapa bestämmelser som på ett godtagbart sätt tar hänsyn till de skiftande situationer det här gäller. Då för övrigt de av mig nyss förordade principerna beträffande sortimentet på utkörarbilarna och i fråga om utkörarpersonalens avlöning torde i tillräcklig mån tillgodose de syften som uppbär de gällande bestämmelserna, finner jag att dessa kan utgå ur lagstiftningen.

Motioner m. m.

Till en början må erinras om de förut nämnda motioner i vilka yrkats att en utredning rörande bryggeriernas företagsform bör verkställas innan beslut fattas om en reformerad maltdryckslagstiftning. Av dessa innehåller likalydande motionerna *I: 433* och *II: 557* hemställan i andra hand att den kommunala vetorätten bibehålles i nuvarande form. Även i motionen *II: 559*, där i första hand hemställes om uppskov till riksdagen år 1955 med beslut om ölförsäljningsförordningen, yrkas i andra hand att vetorätten bibehålles i nuvarande form.

Å andra sidan har i motionen *II: 564* hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 15 § i Kungl. Maj:ts förslag till ölförsäljningsförordning måtte utgå. Kommunerna skulle sålunda icke äga rätt att med för länsstyrelsen bindande verkan påfordra att ölförsäljningen handhas av företag utan enskilt vinstintresse.

Slutligen yrkas i likalydande motionerna *I: 436* och *II: 547* att de i propositionen föreslagna provisionsbestämmelserna i 22 § andra och tredje styckena förslaget till ölförsäljningsförordning måtte av riksdagen avslås. En-

ligt motionärerna bör arbetsmarknadsparternas rätt att träffa överenskommelse om arbetsvillkoren begränsas endast i den mån det kan framstå som ett primärt samhällsintresse. Så kan icke anses vara fallet i fråga om sättet för ackordslönens fastställande åt vissa inom bryggeriindustrien anställda. Även i likalydande motionerna *I: 429* och *II: 562* anföres kritik mot bestämmelserna om provision.

I en utskottet tillhandakommen skrivelse har *Bryggeriarbetsgivareförbundet* och *Svenska Bryggeriindustriarbetareförbundet* likaledes hemställt att nämnda bestämmelser måtte avstyrkas av utskottet. Förbunden uppger därvid bl. a. att de redan under sommaren 1953 upptagit gemensamma överläggningar beträffande möjligheterna att tillämpa ändrade avlöningsformer för utkörare. Härvid har man tänkt sig att införa ackord baserade på arbetsstudier. Med ett sådant system skulle samtliga arbetsmoment, t. ex. körd vägsträcka, antal stoppställen, antal sorter på lasset, lastning, lossning, bilvård m. m. betalas på basis av mängden utfört arbete. Efter framställning av departementschefen har överläggningarna mellan förbunden intensifierats.

Utskottet.

Kritiken mot den nuvarande pilsnerdricksförordningen har framför allt avsett bestämmelserna om utminutering av öl. Departementschefen har funnit att kritiken i mycket haft fog för sig och förordar långt gående förenklingar. Den fasta försäljningen i livsmedelsbutiker har ansetts vara en mindre aktiv försäljningsform än den rörliga och har därför lämnats företräde. Kommunernas vetorätt beträffande butiksförsäljningen föreslås avskaffad. Den rörliga försäljningen är avsedd att bli av kompletterande art och förutses skola minska i omfattning allteftersom butiksförsäljningen vinner terräng. Tillstånden till rörlig försäljning skall i allmänhet behovsprövas. Vid prövningen skall, såsom departementschefen påpekat i annat sammanhang, bl. a. beaktas om behovet av öl inom visst försäljningsområde blivit tillfredsställande tillgodosett genom fast butiksförsäljning.

I flera motioner föreslås att det kommunala vetot bibehålles i nuvarande form. Därvid anföres också kritik mot departementschefens uttalanden om försäljning i livsmedelsbutiker såsom den ur nykterhetssynpunkt lämpligaste distributionsformen.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att en förenkling av försäljningsreglerna är behövlig. Såsom departementschefen påpekat, har detaljmässiga föreskrifter ofta icke större värde ur nykterhetssynpunkt. Utskottet får även erinra om att den tillämnade lagstiftningen är utarbetad med tanke på ett till 2,8 viktprocent maximerat öl, medan pilsnerdricksförordningen avser ett 3,2-procentigt.

Departementschefen har enligt utskottets uppfattning riktigt bedömt de olika försäljningsformerna ur nykterhetssynpunkt. Den rörliga försäljningen kan i sig själv sägas utgöra ett slags reklam för varan. Försäljningen av öl i livsmedelsbutiker däremot är mindre i ögonen fallande; den utgör ofta endast en detalj i rörelsen. Utskottet anser därför lämpligt att bestämmel-

serna utformas så, att distributionen i ökad omfattning ordnas genom försäljning i fasta butiker, särskilt livsmedelsbutiker.

En förutsättning härför är att det kommunala vetot borttages i fråga om butiksförsäljningen. Förslaget härom bör så mycket mindre väcka betänkligheter som kommunerna i stället tillförsäkrats rätt att inom sitt område avveckla enskilt vinstintresse i sådan försäljning. Även den föreslagna alkoholgränsen, 2,8 viktprocent, bör beaktas i detta sammanhang. Utskottet tillstyrker därför förslaget att slopa vetot i fråga om butiksförsäljningen och kan således icke biträda motionerna i denna del. Till den rätt att påfordra försäljning utan privat vinstintresse som propositionen ger kommunerna liksom övriga med vetot förbundna frågor återkommer utskottet i ett följande avsnitt.

Beträffande den rörliga försäljningen förordar departementschefen att nuvarande bestämmelser om rekvisitions- och kvittenstvång utgår ur lagstiftningen. All rörlig försäljning får enligt förslaget ske i samma fria form som nu är tillåten inom städernas planlagda område, genom kringföringsförsäljning. Departementschefen förordar emellertid tillika vissa föreskrifter i syfte att den rörliga försäljningen skall få en i och för sig mindre aktiv karaktär. Lättöl (svagdricka) och läskedrycker skall enligt 22 § första stycket förslaget till ölförsäljningsförordning alltid medföras på utkörarbilarna. Vidare får Kungl. Maj:t enligt andra och tredje styckena av samma paragraf befogenhet att meddela föreskrifter som innebär skyldighet för företagare att icke avlöna utkörare med provision å försäljningen av öl eller annan ersättning som utgår i förhållande till myckenheten sålt öl.

Förslaget att avskaffa bestämmelserna om rekvisitions- och kvittenstvång synes välgrundat och tillstyrkes av utskottet. Stadgandet om blandat sortiment på utkörarbilarna synes också lämpligt.

I fråga om utkörarpersonalens avlöning har gensagor mot förslaget rests i motionerna I: 436 och II: 547. Även i andra motioner anföres kritik i denna del.

Utskottet kan för sin del instämma i det syfte som uppbär förslaget. Det rör sig emellertid här om en avtalsfråga, och det framgår av propositionen att företagare och arbetstagare inom branschen upptagit förhandlingar som siktar på att införa ett nytt ackordssystem. Enligt vad vederbörande organisationer meddelat utskottet skulle det nya ackordssystemet ta sikte på samtliga arbetsmoment. Det ligger i sakens natur att den på försäljningsresultatet baserade ersättningen i så fall kommer att utgöra en jämförelsevis obetydlig del av ackordet. Man torde kunna utgå ifrån att dessa förhandlingar kommer att leda till positivt resultat. Därvid förutsätter utskottet tillika att den på grundval av ölförsäljningen utgående ersättningen i varje fall icke blir högre än motsvarande ersättning beträffande lättöl och läskedrycker. Då vid angivna förhållanden de föreslagna bestämmelserna i 22 § andra och tredje styckena om utkörarnas avlöning, såvitt nu kan bedömas, icke synes behövliga, får utskottet i likhet med motionärerna förorda att de utgår. Härav föranledes en följdändring i 48 § 2 mom. Skulle en tillfreds-

ställande lösning icke erhållas i enlighet med vad utskottet här förutsatt, torde frågan få prövas på nytt.

Departementschefen förordar slutligen att särskilda bestämmelser om avlämning av öl icke upptages i den nya lagstiftningen. Utskottet har icke någon erinran mot detta förslag.

Svagdricksbryggarnas ölförsäljning.

Departementschefen yttrar i denna fråga.

Gällande lagstiftning föreskriver vissa inskränkningar i fråga om svagdricksbryggarnas befattning med försäljning av öl. Sådan bryggare kan inte erhålla tillstånd till ölförsäljning eller godkännas som föreståndare för upplag. Vidare gäller att öl inte får införas i svagdricksbryggeris lokaler. Däremot är det tillåtet för svagdricksbryggare att vara utkörare av öl.

Under de senaste åren har svagdricksbryggarnas ölförsäljning kommit att alltmer öka. Detta sammanhänger med den fortgående allmänna nedgången i svagdricksförsäljningen och den hårdnande konkurrensen på marknaden för denna vara. Under konkurrensens tryck har svagdricksbryggarna eftersträvat att i ökad omfattning övergå till att vid distributionen av svagdricka också tillhandahålla öl och läskedrycker för att därigenom kunna tillgodose sina kunder med samma varusortiment som ölbryggerierna i regel erbjuder.

När svagdricksbryggarna velat genomföra en sådan samdistribution, har de nyss anförda inskränkande föreskrifterna utgjort ett visst hinder. Detta hinder har dock varit av mera formell art. Föreskrifterna har nämligen i betydande utsträckning kringgåtts, exempelvis genom att bryggarens hustru inträtt som upplagsföreståndare. Emellertid har mött vissa svårigheter av reell natur. På grund av konkurrensförhållandena på svagdricksmarknaden har ölbryggerierna i allmänhet inte velat anlita svagdricksbryggarna som distributörer av öl. Som en följd härav har svagdricksbryggarna genom särskilda sammanslutningar skaffat sig egna ölbryggerier, de s. k. förbundsbryggerierna, varifrån de kunnat erhålla för sin distribution erforderliga leveranser av öl. När förbundsbryggerierna ansökt om tillstånd till inrättande av upplag i anslutning till de olika svagdricksbryggerierna, har tillstånd vägrats i åtskilliga fall då upplaget skolat inrättas på ort belägen på längre avstånd från förbundsbryggeriet. Besluten härom har bl. a. motiverats med rådande konkurrensbegränsningar inom ölhandeln.

Nykterhetskommittén har upptagit problemet om svagdricksbryggarnas ölförsäljning till behandling och föreslagit att de inskränkande föreskrifterna i fråga om denna försäljning skall slopas. Vidare har kommittén gjort vissa uttalanden rörande inom bryggeribranschen förekommande konkurrensbegränsning och områdesindelning. Kommittén avvisar tanken på att genom lagstiftningsåtgärder påskynda utvecklingen i riktning mot ökad konkurrensbegränsning. Kommittén förordar emellertid viss restriktivitet

beträffande tillstånd till kringföringsförsäljning från nederlag. Sådan restriktivitet borde iakttas särskilt i fråga om tillstånd till nederlag, belägna på längre avstånd från bryggeriet. Vidare understryker kommittén förbundsbryggeriernas särställning och framhåller att den konkurrens de kan utöva får anses som mindre allvarlig än de övriga ölbryggeriernas inbördes konkurrens. Kommittén anser det dock inte önskvärt med en dubbel försäljningsorganisation för öl i stora delar av landet.

Förslaget att slopa de föreskrivna inskränkningarna i fråga om svagdricksbryggarnas ölförsäljning har ej mött erinran vid remissbehandlingen. Frågan om konkurrensförhållandena mellan öl- och svagdricksbryggerier har däremot varit föremål för delade meningar.

I likhet med nykterhetskommittén och remissinstanserna anser jag att de inskränkande föreskrifterna numera inte har någon uppgift att fylla. Jag förordar därför att de slopas.

Som jag förut anfört har jag funnit en särskild utredning påkallad av frågan om bryggeriernas företagsform. Till denna utrednings arbetsuppgifter hör självfallet även spörsmålet om konkurrensen mellan öl- och svagdricksbryggerier inom ölförsäljningen. I avvaktan på att detta spörsmål blir närmare undersökt och klarlagt synes anledning saknas att göra större avvikelser från vad som nu gäller på detta område. Sålunda bör vid meddelande av nederlagsrättigheter — liksom tillstånd till kringföringsförsäljning för återförsäljare — i allmänhet iakttas viss återhållsamhet. Vid ansökans prövning bör alltså undersökas om behovet av öl inom försäljningsområdet är tillfredsställande tillgodosett genom den fasta butikshandeln eller genom tidigare anordnad rörlig försäljning. En viss särställning synes dock böra ges svagdricksbryggare eller läskedrycksfabrikant som utom egna produkter vill sälja öl i skälig omfattning. Det är nämligen ofta ett önskemål hos svagdricksbryggarens kunder att de skall kunna köpa både öl, lättöl och läskedrycker på samma gång. Distributionsapparaten finns redan, och det torde inte böra möta några befogade invändningar att den användes för ölförsäljning i viss omfattning. I sådana fall bör rättighet till rörlig försäljning av öl medges, om inte särskilda skäl talar däremot.

Kommittén har uttalat att det skulle vara en ändamålsenlig lösning av problemet rörande svagdricksbryggarnas ölförsäljning om ölbryggerierna i större utsträckning anlitade dessa bryggare som försäljare av öl. Av yttrandena synes framgå att man möjligen kan räkna med att förhandlingar i saken upptas av de berörda parterna. Även denna fråga är för övrigt av sådan natur att, om den icke löses på annan väg, det bör ankomma på den tilltänkta utredningen rörande bryggeriernas företagsform att uppta densamma till behandling.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen sålunda anfört.

Rättighetssystemet vid detaljhandel med öl.

Propositionen.

Huvuddragen i gällande ordning och nykterhetskommitténs förslag framgår av departementschefens yttrande. Närmare redogörelse härför ävensom för remissbehandlingen av kommitténs förslag lämnas å s. 526—538 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Tillstånd till försäljning av öl ges för närvarande av länsstyrelserna. Dessa har också att besluta om ingripanden mot försäljarna. I några yttranden har framförts förslag att låta kommunerna eller de lokala polismyndigheterna meddela tillstånd till ölförsäljning.

Mot dessa förslag talar främst att det icke torde vara lämpligt att lägga tillståndsgivningen och befogenheten att besluta ingripanden på skilda organ. Den sistnämnda uppgiften kan icke rätt gärna anförtros vare sig kommunernas beslutande församlingar eller polismyndigheterna. Beträffande alternativet att låta kommunerna meddela tillstånd må ytterligare anmärkas att det skulle förutsätta ett särskilt kommunalt besvärsinstitut i ölförsäljningsärenden.

Länsstyrelserna skall i enlighet med vad tidigare förordats meddela tillstånd till utskänkning av rusdrycker. Genom sin nuvarande befattning med ölförsäljningsärenden har de samlat värdefull erfarenhet. Dessa ärenden har också nära anknytning till de uppgifter med ordningens upprätthållande som tillkommer länsstyrelserna.

Med hänsyn till det anförda får jag i likhet med nykterhetskommittén och flertalet remissinstanser förorda att länsstyrelserna alltjämt skall vara tillståndsgivande myndigheter i fråga om ölförsäljning och äga befogenhet att besluta ingripanden mot tillståndshavare.

Tillståndsärendena beredes för närvarande av länsstyrelserna själva. Kommittén har förordat att detta arbete skulle flyttas till andra organ, enligt majoritetsförslaget till länsnykterhetsnämnderna samt enligt minoritetens förslag till systembolagen; dessa bolag skulle även vara bärare av rättigheterna.

Jag har i fråga om utskänkningen av rusdrycker avstyrkt att länsnykterhetsnämnderna inkopplas som utredande organ vid tillståndsgivningen. Huvudskälet för denna ståndpunkt är att sådana uppgifter skulle kunna bli till förfång för länsnämndernas nykterhetsvårdande arbete. Samma skäl talar också emot att utredningen i ölförsäljningsärenden lägges på länsnämnderna.

I enlighet med vad tidigare förordats kommer systembolagen att ersättas med ett för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag, som skall vara bärare av rättigheter att utskänka rusdrycker. Denna anordning är motiverad av de särskilda problem som föreligger i fråga om utskänkningen av rusdrycker och torde knappast lämpa sig för ölförsäljningsärendena, som i allmänhet är av enklare beskaffenhet.

Jag finner alltså icke skäl att föreslå någon ändring på denna punkt, utan utredningsarbetet bör även i fortsättningen ombesörjas av länsstyrelserna själva.

Enligt gällande författning meddelas tillstånd till rörlig försäljning från upplag av länsstyrelsen i det län där upplaget är beläget. Kommittén har icke föreslagit någon ändring härutinnan. Det kan ifrågasättas om den nuvarande bestämmelsen är helt lämplig. I den mån en länsstyrelse gett tillstånd till försäljning som helt eller delvis skall äga rum i annat län, kommer den också att få pröva eventuella anmärkningar mot försäljningen i det andra länet. Enligt min mening bör det alltid ankomma på länsstyrelsen i det län där försäljningen sker att taga ställning till sådana frågor. Tillståndsprövningen måste då också ske hos denna länsstyrelse. Skall en försäljningsrättighet beröra flera län, bör den prövas av vardera länsstyrelsen såvitt angår det egna länet. Dessa principer bör i fortsättningen gälla all kringföringshandel med öl.

Jag övergår härefter till frågan om tillståndstvångets omfattning.

Såsom huvudregel bör, i överensstämmelse med vad nu är fallet, gälla att öl icke får säljas utan särskilt tillstånd.

Bryggerierna intar för närvarande en särställning såtillvida att de bl. a. får bedriva försäljning från tillverkningsstället utan att söka tillstånd. Kommittén har föreslagit att bryggeriernas fria försäljningsrätt upphör. Förslaget avser att ge bättre möjligheter att överblicka och övervaka försäljningen, och jag tillstyrker detsamma. I likhet med kommittén vill jag emellertid framhålla att bryggerierna i allmänhet bör få tillstånd att idka rörlig försäljning från tillverkningsstället, såvida icke missförhållandena konstaterats. Behovsprövning bör alltså icke ske i dessa fall.

Systembolagen har för närvarande rätt att utan särskilt tillstånd sälja öl i sina utminuteringsbutiker. Motsvarande rätt bör i fortsättningen tillkomma det blivande detaljhandelsbolaget för rusdrycker.

Av liknande art är den fria rätten att utskänka öl på sprit- och vinrestauranger. Denna rätt bör, såsom ock föreslagits av kommittén, kvarstå i fortsättningen.

Restauranger och kaféer med ölrättigheter har enligt gällande författning rätt att idka viss minuthandel med öl. Även kommitténs förslag upptar bestämmelser härom, ehuru i någon modifierad form. Vissa erinringar synes kunna riktas mot denna anordning. Den innnebär en sammanblandning av utminutering och utskänkning. Öl kan på detta sätt säljas oberoende av vanliga affärstider, och det är svårt att övervaka att försäljningsrätten inte missbrukas. Då något nämnvärt behov av sådan försäljningsrätt icke torde föreligga, förordar jag att den borttages.

Till frågan om möjligheterna att utskänka öl på inackorderingsställen m. m. återkommer jag i det följande.

Enligt gällande försäljningsförordning är utskänkningstillstånden i allmänhet tidsbegränsade, medan utminuteringsrättigheterna gäller tills vi-

dare. Nykterhetskommittén föreslog en fullständig omläggning av detta system. Alla tillstånd skulle bli tidsbegränsade och bindas till fasta, fyraåriga oktrojperioder, sammanfallande med oktrojperioderna för utskänkning av rusdrycker.

Kommitténs förslag har mött livliga gensagor i yttrandena. Man har framhållit att det skulle medföra onödigt arbete både för myndigheterna och allmänheten och att antalet ärenden som skulle prövas på en gång bleve så stort att någon sakprövning ej medhunnes. Särskilt har man vänt sig mot att de talrika avhämtningsrättigheterna — för närvarande över 8 600 — skulle behöva omprövas vart fjärde år.

Jag kan åtminstone delvis ansluta mig till den uppfattning som kommit till uttryck i dessa yttranden. Bestämmelserna på området torde böra utformas i närmare anslutning till vad nu gäller.

Tillstånd till avhämtningsförsäljning bör sålunda liksom för närvarande gälla tills vidare. Missbrukas inte försäljningsrätten, bör tillståndshavaren i allmänhet kunna räkna med att få behålla densamma. Länsstyrelsen bör visserligen, i likhet med vad nu är fallet, äga befogenhet att när som helst besluta om indragning av försäljningsrätten, men beslutet bör — såvida det inte grundar sig på missbruk av rättigheten — få verkan först efter ett år.

För kommitténs förslag att binda kringföringsrättigheterna vid fasta oktrojperioder talar åtskilliga skäl. Den rörliga försäljningen blir ett komplement till den fasta butiksförsäljningen och skall — bortsett från bryggeriernas direktförsäljning — bli föremål för behovsprövning. Genom en samtidig bedömning av alla kringföringstillstånd får länsstyrelserna bättre överblick. Jag vill därför förorda ett system med fasta fyraåriga oktrojperioder för kringföringshandeln. Reglerna bör dock icke göras strängare än nödvändigt. Tillstånd bör kunna ges för del av oktrojperiod, så snart godtagbara skäl härför föreligger.

Beträffande den regelbundna utskänkningen, årsutskänkningen, torde det vara erforderligt — bl. a. med hänsyn till det kommunala vetot — att tillstånden omprövas regelbundet. Det finnes emellertid enligt min mening icke anledning att här införa oktrojperioder som är gemensamma för alla tillstånd. Jag förordar att tillstånd till årsutskänkning skall ges för viss tid, lämpligen fyra år.

I fråga om tidpunkterna för ingivande av ansökan om kringföringsrätt och rätt till årsutskänkning bör i huvudsak gälla följande. Kringföringsrättighet bör sökas före utgången av året innan oktrojperioden börjar. Tiden är icke ovillkorlig, utan bestämmelsen blir närmast att uppfatta som en anvisning till sökanden. Denne skall, om han iakttar nämnda tid, kunna räkna med att få ärendet slutbehandlat före oktrojperiodens början. Ansökan om årsutskänkning bör vara inkommen senast sex månader innan tillståndet skall börja gälla.

Remissförfarandet i ölförsäljningsärenden torde böra regleras genom generella bestämmelser såvitt avser avhämtningsrättigheter och utskänkningsrättigheter. Fullmäktige och nykerhetsnämnden i vederbörande kommun,

polismyndigheten i orten samt länsnykterhetsnämnden bör vara obligatoriska remissinstanser. Beträffande kringföringsförsäljningen bör däremot särskilda bestämmelser icke meddelas. Det bör ankomma på länsstyrelserna att i varje särskilt fall avgöra vilka instanser som skall höras.

Såsom kommittén funnit bör övervakningen av ölförsäljningen intensifieras. Huvudansvaret härför bör ligga på länsstyrelserna. Den direkta kontrollen torde få utövas av andra organ, bl. a. nykterhetsnämnder och polismyndigheter. Vidare kan viss övervakning av kringföringshandeln utföras genom kontrollstyrelsens försorg. Länsstyrelsen bör emellertid hållas underrättad om framkomna anmärkningar och av eget initiativ föranstalta om undersökningar när så finnes påkallat.

Utskottet.

I propositionen föreslås att länsstyrelsen som hittills skall vara utredande och tillståndsgivande myndighet i ölförsäljningsärenden. En viktig nyhet är att bryggeriernas fria försäljningsrätt skall upphöra; all deras försäljning blir sålunda tillståndsbunden. Vidare må nämnas, att tillstånd till avhämtningsförsäljning skall liksom för närvarande meddelas att gälla tills vidare, under det att tillstånd till rörlig försäljning bindes till fyraåriga, fasta oktrojperioder. Tillståndstiden för årsutskänkning skall enligt 27 § förslaget till ölförsäljningsförordning utgöra fyra år eller den kortare tid ansökan avser.

Utskottet kan tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i här avhandlade ämnen utom såvitt angår tillståndstiden för årsutskänkning. Enligt 13 § 1 mom. Pff meddelas tillstånd till årsutskänkning av pilsnerdricka för ett eller flera, dock högst tre år. Den valfrihet i fråga om tillståndstidens längd som nu står till buds, borttages genom den av departementschefen föreslagna regeln. Tiden skall alltid vara fyra år med mindre sökanden begärt kortare tid. Enligt utskottets mening kan det, med hänsyn särskilt till de problem som sammanhänger med de s. k. ölkaféerna, stundom vara befogat att tillstånd ges för kortare tid än sökanden avser. Kommunen eller länsstyrelsen kan exempelvis under något år vilja pröva sökandens lämplighet. Detta praktiseras stundom för närvarande, och utskottet anser det betydelsefullt att möjlighet härtill kvarstår.

Utskottet föreslår på grund härav att 27 § i förslaget ges den lydelsen att tillstånd till årsutskänkning skall meddelas för en tid av ett eller flera år, dock högst fyra.

Den kommunala medbestämmanderätten m. m.

Gällande ordning m. m.

Enligt nuvarande ordning är länsstyrelsen i vissa fall bunden av den kommunala myndighetens — fullmäktiges eller kommunalstämmas — yttrande på så sätt att ett avstyrkande utgör hinder för länsstyrelsen att med-

dela tillstånd. Vid tillstyrkande yttrande har länsstyrelsen däremot fri prövningsrätt.

Kommunal vetorätt föreligger i fråga om avhämtningsförsäljning (8 § Pff), inrättande av upplag (9 § 4.), årsutskänkning (13 §) och utsträckning av tiden för försäljningens upphörande på dagen (20 § 3.). Beträffande det undantag från vetorätten, som föreligger vid s. k. turistutskänkning, hänvisas till den följande redogörelsen för Kungl. Maj:ts förslag.

Länsstyrelsen äger att vid meddelande av tillstånd till försäljning av pilsnerdricka eller sedermera under rörelsens utövande stadga de inskränkningar därvid, som kan anses erforderliga; dock må icke föreskrivas, att pilsnerdricka skall inköpas från viss säljare (15 § 1. Pff). Av bestämmelsen framgår att länsstyrelsens befogenhet att föreskriva inskränkningar i försäljningsrätten är mycket vidsträckt. Denna befogenhet är helt oberoende av de kommunala myndigheternas förslag och yrkanden. Ofta förekommer emellertid att en kommun förbinder sitt tillstyrkande med särskilda föreskrifter för försäljningens bedrivande, varvid länsstyrelsen — utan att vara bunden av förslaget — i många fall intar de föreslagna villkoren i tillståndsresolutionen. Länsstyrelsen har således i ölförsäljningsärenden fri prövningsrätt rörande behövligheten och ändamålsenligheten av villkor och inskränkningar, som föreslagits av hörda kommunala organ. Detta gäller även sådana utskänkningsvillkor, som länsstyrelse i fråga om rusdrycksutskänkning icke lagligen kan föreskriva, exempelvis måltidstvång och kvantitetsbegränsning.

Propositionen.

Beträffande nykterhetskommitténs förslag, reservationer inom kommittén och remissyttrandena lämnas närmare redogörelse å s. 543—553 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Kommunal vetorätt gäller för närvarande beträffande följande slag av ölförsäljningstillstånd, nämligen avhämtningsförsäljning, upplag och årsutskänkning. Dessutom förekommer en särskild vetorätt i fråga om tillstånd att utsträcka tiden för utskänkningens upphörande till efter kl. 22.

Enligt nykterhetskommitténs förslag skall vetorätten avskaffas beträffande utminuteringen; en minoritet inom kommittén är dock tveksam på denna punkt. Kommittén framhåller emellertid att länsstyrelsen vid prövning av ärenden rörande avhämtningsförsäljning bör ta viss hänsyn till kommunens önskemål, och särskilt om önskemålet omfattas av en stark majoritet. I fråga om årsutskänkningen vill kommittén behålla vetorätten men beträffande utskänkningstidens förlängning slopa den.

Flertalet remissinstanser har lämnat förslaget att borttaga vetorätten inom utminuteringen utan invändningar. Kommitténs uttalanden att hänsyn bör tas till kommunens önskemål understrykes av några remissorgan, medan andra gjort invändningar. Förslaget att vetorätten skall behållas be-

träffande årsutskänkningen har i de allra flesta yttrandena lämnats utan erinran.

Jag har i annat sammanhang uttalat att inom utminuteringen av öl den fasta försäljningen i butiker bör ges företräde och att de nya försäljningsbestämmelserna bör utformas så att de främjar en övergång till dylik försäljning. Med dessa utgångspunkter är det naturligt att jag ansluter mig till kommitténs förslag att borttaga vetot i fråga om avhämtningsförsäljningen. I anledning av nykterhetskommitténs uttalande om att hänsyn bör tas till kommunernas önskemål vill jag anföra följande synpunkter. Om en synnerligen stark kommunal opinion motsätter sig avhämtningsförsäljning, synes ansökningen böra avslås. Förutsättningar torde nämligen då saknas för att anordna sådan försäljning. Är däremot meningarna mera delade, bör omröstningsresultatet i fullmäktige i och för sig inte inverka på ärendet. I sådana fall torde emellertid ibland en lämplig lösning kunna vara att anordna avhämtningsförsäljning genom allmännyttigt kafébolag.

Den nuvarande vetorätten i fråga om upplag gäller endast för den kommun där upplaget är beläget men inte de kommuner, där försäljning från upplaget i övrigt bedrives. Denna vetorätt, vilken sålunda är utformad på ett ur de olika berörda kommunernas synpunkt inkonsekvent sätt, bör såsom nykterhetskommittén föreslagit bortfalla. Att på annat sätt tillerkänna kommunerna medinflytande beträffande kringföringsförsäljningen skulle nödvändiggöra ett komplicerat remiss- och tillståndsförfarande. Den rörliga försäljningen torde i fortsättningen komma att få minskad betydelse. Den kommer dessutom, enligt vad jag i annat sammanhang föreslagit, att kringgärdas av vissa bestämmelser i fråga om sortiment på utkörarbilar och beträffande utkörarnas avlöning. Jag biträder alltså kommitténs förslag att kommunalt veto inte skall gälla i fråga om någon form av kringföringsförsäljning.

I likhet med kommittén förordar jag att vetot bibehålles beträffande årsutskänkning av öl. För att underlätta fullmäktiges arbete med tillståndsärendena bör vidare, såsom kommittén föreslagit, kommunen kunna inskränka sitt ställningstagande så, att fullmäktige, utan att yttra sig över varje särskild ansökan, anger det antal utskänkningsställen som fullmäktige vill förorda.

Enligt min mening saknas tillräckligt skäl att bibehålla den nuvarande speciella vetorätten i fråga om utsträckning av utskänkningstiden efter kl. 22, och jag förordar därför att den borttages.

Enligt nu gällande ordning äger kommunens fullmäktige inte rätt att delegera sin yttranderätt i ölförsäljningsärenden.

Nykterhetskommitténs majoritet föreslår sådan delegationsrätt, dock endast i fråga om tillstånd till årsrättigheter för del av oktrojperiod; en minoritet förordar emellertid generell delegationsrätt för fullmäktige.

För egen del anser jag att befogade invändningar icke kan resas mot att en kommun skall kunna delegera sin yttranderätt i alla ölförsäljningsären-

den. Då en sådan delegationsrätt, såsom understrukits i flera yttranden, har avsevärda praktiska fördelar, vill jag tillstyrka förslaget härom.

Beträffande Stockholms stad gäller för närvarande att stadsfullmäktige, i stället för att höra nykterhetsnämnden, inhämtar yttrande från en särskild kommitté för utskänknings- och utminuteringsärenden. Av skäl som anförts av överståthållarämbetet samt Stockholms stads fullmäktige och nämnder förordar jag att denna anordning bibehålles.

Utminutering och utskänkning av öl handhas för närvarande på vissa håll av s. k. allmännyttiga kafébolag, vilka är fria från enskilt vinstintresse.

Nykterhetskommittén har uttalat att enligt kommitténs uppfattning en kommuns önskemål om anordnande av sådan försäljning i allmänhet bör tillgodoses.

Jag delar kommitténs uppfattning på denna punkt. Jag förordar emellertid att frågan uttryckligen regleras. I författningen bör sålunda införas en bestämmelse som ger kommunerna befogenhet att med som regel bindande verkan föreslå att butikshandeln skall skötas av företag utan enskilt intresse. Denna rätt kan sägas träda i stället för det kommunala vetot i fråga om avhämtningsförsäljningen.

Enligt nuvarande bestämmelser äger kommunerna icke formell rätt att med bindande verkan föreslå särskilda villkor för försäljning av öl. I praktiken följer emellertid länsstyrelserna ofta kommunernas förslag härutinnan. Länsstyrelserna äger en allmän befogenhet att föreskriva villkor och inskränkningar.

Kommittén framhåller att länsstyrelsernas föreskrifter är till antalet betydande samt till innehåll och utformning synnerligen varierande. Kommittén anser att förhållandena på detta område inte är tillfredsställande och föreslår att föreskrifterna till stor del rensas ut. I normala fall bör föreskrifterna begränsas till endast ett fåtal huvudtyper. Bland sådana nämnes föreskrifter om måltidstvång, kvantitetsbegränsning och stängningstid.

Kommitténs rekommendationer om begränsning och enhetlighet i fråga om de särskilda ölförsäljningsvillkoren har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

För egen del anser jag att speciella föreskrifter av den art varom här är fråga i allmänhet inte har större värde ur nykterhetssynpunkt. En näringsidkare vars rörelse uppfyller de krav som skäligen kan uppställas bör kunna erhålla och behålla försäljningstillstånd utan att därvid i allmänhet behöva belastas av i särskild ordning meddelade föreskrifter. Fyller rörelsen inte sådana krav, bör detta förhållande i regel inte föranleda att särskilda föreskrifter meddelas utan — i den mån ej rättelse sker efter meddelad varning — att tillstånd vägras eller indras.

Vad först angår avhämtningsförsäljningen bör inskränkande föreskrifter kunna meddelas endast i några speciella hänseenden. Jag vill här endast nämna att en kommun skall, i enlighet med vad jag nyss förordat, äga rätt att med som regel bindande verkan föreslå att försäljningen an-

ordnas genom företag utan privat vinstintresse. Länsstyrelsen bör dock härvid ha befogenhet att pröva om de föreslagna grunderna för försäljningens bedrivande även i övrigt är lämpliga med hänsyn till behovet av ölbutiker inom kommunen eller konkurrensförhållandena med redan förut existerande ölbutiker. Däremot bör varken länsstyrelser eller kommuner kunna meddela föreskrift, avseende t. ex. försäljning till fasta kunder, skriftlig rekvisition, uppförande av köparna på förteckning, kvantitetsbegränsning eller inskränkning i utminuteringstiderna.

För kringföringsförsäljningen bör ej kunna meddelas särskilda inskränkande föreskrifter.

Beträffande utskänkningen bör finnas viss möjlighet att föreskriva inskränkande villkor. Sådana villkor bör emellertid meddelas endast undantagsvis. Beträffande rusdrycksutskänkningen har jag i annat sammanhang förordat att föreskrifterna bl. a. icke får röra måltidstvång eller kvantitetsbegränsning. Detsamma bör gälla utskänkning av öl. Däremot bör länsstyrelsen kunna föreskriva exempelvis att utskänkningen skall bedrivas av allmännyttigt kafébolag eller att ordningsvakt skall anställas.

Enligt 14 § c) i nuvarande Pff gäller ej kommunal vetorätt för tillstånd till utskänkning av pilsnerdricka »vid hälsobrunn, badort eller annan kurort för kortare tid än ett år, dock endast vid måltider till spisande gäster» (turistutskänkning). Nykterhetskommittén föreslog, delvis i anslutning till bestämmelsen om turistutskänkning av rusdrycker, att länsstyrelsen skulle äga att utan hinder av kommunens avstyrkande meddela tillstånd till turistutskänkning av öl på hotell eller pensionat å någon för turistväsendet i riket viktig ort, varvid dock skulle gälla att sådan utskänkning endast skulle få äga rum i samband med verklig måltid bestående av lagad mat.

Nykterhetskommmitténs formulering av stadgandet synes enligt *departementschefen* kunna innebära risk för en sådan vidsträckt tillämpning av turistutskänkningsinstitutet att syftet med den kommunala vetorätten i fråga om årsutskänkning av öl på många håll skulle åsidosättas. Det har därför ansetts motiverat att i stadgandet införa det restriktiva villkor, att utskänkningen finnes påkallad ur allmän synpunkt, vilket föreslagits beträffande turistutskänkning av rusdrycker. Att så skett innebär emellertid inte att nu avsedda ärenden skall behöva behandlas med samma stränga återhållsamhet, som enligt stadgad praxis tillämpats i fråga om turiträttigheter för rusdrycker. Den omständigheten att länsstyrelserna skall äga bevilja turiträttigheter för öl torde jämväl medföra en något mildare, under hänsynstagande till lokala förhållanden utformad praxis.

Att såsom kommittén i viss anslutning till gällande rätt föreslagit låta bestämmelserna om turistutskänkning avse även utskänkning av öl vid järnvägsstation och civil flygplats synes icke motiverat. Ärenden rörande utskänkning i sistnämnda båda fall har — i likhet med motsvarande ärenden enligt nya Rff — ansetts böra behandlas på samma sätt som vanlig utskänkning.

Kommittén har i huvudsaklig överensstämmelse med vad som nu gäller upptagit fordran på måltidstvång vid turistutskänkning av öl. Enligt departementsförslaget skall emellertid föreskrift om måltidstvång inte kunna meddelas vid ölutskänkning i allmänhet. Sådant tvång bör därför inte heller gälla vid turistutskänkning av öl.

Motionerna.

I motionen *II: 559* yrkas som förut nämnts i andra hand, att det kommunala vetot bibehålles i nuvarande utformning samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till kommande års riksdag om ändrad utforming av det kommunala vetot på sådant sätt att möjlighet till kommunal folkomröstning i dessa frågor införes. Till stöd härför anföres bl. a. följande.

Det kommunala vetot i frågor rörande ölförsäljningen har erfarenhetsmässigt visat sig ha en betydande nykterhetspolitisk effekt. Särskilt på landsbygden har man genom detta institut kunnat hindra alltför omfattande missförhållanden i samband med ölförsäljningen. Vetot har därvid även verkat som en värdefull motvikt till de betydande privatintressen, som verkat för en ökad ölkonsumtion.

Därtill kommer att en begränsning av det kommunala vetot innebär en icke önskvärd begränsning av det lokala inflytandet. Det kan däremot finnas skäl att överväga en annan utformning av vetot i dessa frågor på sådant sätt, att det direkta medborgerliga inflytandet stärkes. Detta skulle kunna ske genom att möjlighet till kommunal folkomröstning införes i dessa frågor. En sådan folkomröstning skulle antingen kunna vara beslutande, dvs. att det kommunala vetot komme att utövas direkt av medborgarna, eller rådgivande, varvid länsstyrelsen vid avgörandet av tillståndsfrågan skulle ha fri beslutanderätt, därest fullmäktiges beslut avvikit från omröstningsresultatet.

Även i likalydande motionerna *I: 433* och *II: 557* yrkas, såsom tidigare omtalats, i andra hand, att stads- och kommunalfullmäktige bibehålles vid sin nuvarande befogenhet i fråga om tillkomsten av och reglerna för utminutering och utskänkning av pilsnerdricka.

I motionen *II: 564* åter avstyrkes den föreslagna befogenheten för kommunerna att med bindande verkan föreslå att butikshandeln med öl skall regleras av allmännyttiga kafébolag eller företag av liknande slag. Med anledning härav hemställes att 15 § i förslaget till ölförsäljningsförordning måtte utgå.

Utskottet.

Utskottet har redan i annat sammanhang tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag att avskaffa det kommunala vetot i fråga om fast försäljning i butiker.

I stället för den nuvarande befogenheten att förhindra butiksförsäljning förordas i propositionen en befogenhet för kommunerna att få den fasta försäljningen skött av företag utan enskilt vinstintresse.

Även beträffande den rörliga försäljningen föreslås att vetorätten upphör.

Däremot skall denna rätt enligt propositionen kvarstå för årsutskänkning av öl.

Förslaget om rätt för kommunerna att föreskriva att butiksförsäljningen skall skötas av företag utan enskilt vinstintresse tillgodoser delvis samma syften som den nuvarande vetorätten. Försäljningen kan äga rum i former, liknande dem i vilka rusdrycker tillhandahålles. Utskottet kan icke instämma i de synpunkter på frågan som anlagts i motionen II: 564 utan anser att den föreslagna befogenheten bör tillkomma kommunerna. Utskottet tillstyrker därför Kungl. Maj:ts förslag.

Den nuvarande vetorätten i fråga om inrättande av upplag för rörlig försäljning på landsbygden är, såsom departementschefen funnit, icke ändamålsenligt utformad; den tillkommer i regel inte de kommuner, där försäljning från upplaget skall bedrivas. Då en rationellare utformning av vetot av praktiska skäl icke torde kunna genomföras, får utskottet, med avstyrkande av motionerna II: 559, I: 433 och II: 557, i denna del biträda departementschefens ståndpunkt att kommunalt veto icke skall gälla beträffande rörlig försäljning.

Vad i propositionen föreslås om begränsning av länsstyrelsens och därmed kommunernas möjligheter att uppställa särskilda försäljningsvillkor finner utskottet lämpligt. Utskottet kan således ej biträda nämnda motioner i vad de syftar till att kommunerna skall bibehållas vid sina nuvarande möjligheter i detta hänseende.

Utskottet har icke heller i övrigt några erinringar att göra mot Kungl. Maj:ts förslag i nu behandlade delar.

Försäljningstider.

Gällande ordning.

Beträffande den dagliga försäljningstiden finns bestämmelser i 20 § Pff. Dessa är av följande innehåll. I fråga om all detaljhandel med undantag av trafikutskänkning, utskänkning vid inackordering och tillfällig utskänkning gäller att försäljningen icke må fortfara efter klockan 22. Länsstyrelse äger utsträcka eller inskränka tiden. Utsträckning får äga rum då omständigheterna anses föranleda behov därav; sådan utsträckning är underkastad det kommunala vetot. Inskränkning får ske då särskilda förhållanden gör detta nödvändigt. För utminuteringens vidkommande gäller därutöver, att på sön- eller helgdag utminutering ej får äga rum på landet och i stad får bedrivas endast till klockan 10. Beträffande utskänkningen gäller den särskilda inskränkningen, att sådan försäljning icke får bedrivas under högmässogudstjänst.

De angivna försäljningstiderna avser även tillverkarnas rörliga detaljhandel, kringförings- och rekvisitionsförsäljningen.

Tidsbestämmelserna för försäljning reglerar endast de tidpunkter, intill

vilka försäljning längst får fortgå. Några begränsningar i fråga om försäljningens början på dagen finns sålunda icke angivna i Pff.

Bestämmelserna om försäljningstider kompletteras med vissa föreskrifter om utlämnande m. m. i 21 § Pff. Där stadgas förbud mot allt utlämnande av pilsnerdricka från försäljnings- eller tillverkningsställe under tid då detaljhandel med drycken inte är tillåten. Detta förbud gäller dock icke försändning till restauratör å fartyg, luftfartyg eller järnvägståg. Vidare är det förbjudet för innehavare av utskänkningsställe att där låta pilsnerdricka förtäras på tid då utskänkning ej är medgiven.

De i Pff föreskrivna försäljningstiderna begränsas för utminuteringens vidkommande av butikstängningslagen samt beträffande såväl utminutering som utskänkning av bestämmelser i lokala ordningsstadgor och av länsstyrelsen för varje särskild rättighet i samband med tillståndsgivningen meddelade föreskrifter.

Propositionen.

Redogörelse för nykterhetskommitténs förslag, i den mån detta ej framgår av departementschefens yttrande, och för remissyttrandena lämnas å s. 557—562 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Nykterhetskommittén föreslår i fråga om utminuteringstiden att butikstängningslagens bestämmelser skall gälla. Rörlig försäljning skall dock icke få bedrivas på sön- eller helgdag. Därjämte föreslår kommittén, att länsstyrelsen får rätt att vid tillstånds meddelande eller sedermera vid yppade missförhållanden föreskriva inskränkningar i utminuteringstiderna.

I fråga om utskänkningen föreslår kommittén den avvikelsen från nuvarande ordning, att utskänkning i regel ej skall få börja före klockan 7. Den nu gällande bestämmelsen, att utskänkningen ej får fortgå efter klockan 22, bibehålles oförändrad. Föreligger särskilda skäl, skall länsstyrelsen kunna ändra tiderna för utskänkningens början och slut. Kommittén anser vidare, att kommunalt veto ej behöves i frågor om förlängning av utskänkningstiden. En ytterligare avvikelse från den nuvarande ordningen är, att förbudet mot utskänkning under högmässogudstjänst slopas. Kommittén framhåller emellertid, att kommun genom lokal ordningsstadga eller länsstyrelse genom föreskrift i tillståndsresolution kan meddela sådant förbud.

Vid remissbehandlingen har kommitténs förslag i allmänhet godtagits. Företrädare för bryggerinäringen uttalar emellertid önskemål om möjlighet att sälja öl genom kringföring såväl före som efter den ordinarie affärstiden. I fråga om tiderna för utskänkningen understryker några organisationer, som företräder kaféidkarna, att det finns ett legitimt behov att utskänkningen får börja redan före klockan 7. Vissa förslag om decentralisering har också framförts.

Försäljningstiderna för öl har blivit föremål för lokala, sinsemellan starkt skiftande regleringar. Härigenom har dessa tider kommit att variera högst avsevärt i skilda delar av landet. En större likformighet på detta område torde utan olägenhet kunna genomföras. Försäljningstiderna synes därför i likhet med övriga försäljningsspörsmål böra regleras direkt i försäljningsförordningen eller genom författningar av annat slag, till vilka förordningen uttryckligen hänvisar. Kommitténs förslag är delvis ägnat att tillgodose dessa önskemål. Emellertid synes man härvidlag kunna gå något längre än kommittén.

Beträffande tiderna för utminuteringen vill jag i likhet med kommittén förorda, att i ölförsäljningsförordningen hänvisning göres till butikstängningslagen, med det tillägget, att kringföringsförsäljning ej får ske på sön- eller helgdag. Härigenom får försäljning — i den mån icke kommunala bestämmelser meddelats rörande butikshandeln i allmänhet — ske på vardag i huvudsak mellan klockan 7.30 och 19 och på sön- eller helgdag mellan klockan 8 och 10. Beträffande kringföringshandeln i allmänhet gäller, såsom kommittén anmärkt, att alla kundbesök måste äga rum inom de angivna tiderna. Någon anledning till undantag för kringföringshandeln med öl synes icke finnas. Ej heller synes det lämpligt att öl vid den rörliga försäljningen levereras till privatkunder efter det handeln med andra varor i allmänhet avslutats. I anledning av bryggareföreningens uttalande att öl, som rekvirerats före affärstidens slut, skulle kunna utlämnas eller försändas efter denna tidpunkt vill jag endast anmärka, att föreningen synes ha missuppfattat innebörden i nykterhetskommitténs förslag. Det av kommittén uppställda försäljningsbegreppet, som även upptagits i departementsförslaget, är avsett att begränsa butikstängningslagens tillämpning i förevarande hänseende. Oavsett huruvida butikstängningslagen kan tolkas såsom föreningen gjort gällande blir sålunda leveranser efter affärstidens slut härigenom förbjudna.

Enligt nykterhetskommitténs förslag skulle länsstyrelsen i samband med tillståndsgivningen eller sedermera vid yppade missförhållanden kunna bl. a. inskränka tiden för utminuteringen. Såsom tidigare framhållits bör man begränsa möjligheterna för lokala organ att föreskriva inskränkningar av olika slag. Jag har därför icke ansett mig kunna biträda förslaget att utminuteringstiden skall kunna inskränkas utöver vad som följer av butikstängningslagen. Ingripanden mot missförhållanden bör ske i annan ordning.

I fråga om utskänkningen anser jag i likhet med nykterhetskommittén, att den normalt bör sluta klockan 22 samt att en generell bestämmelse om tidpunkten för utskänkningens början bör fastställas. Kommittén har, såsom tidigare nämnts, föreslagit att utskänkningen normalt bör få börja klockan 7. För egen del kan jag icke finna, att det i allmänhet är lämpligt med ölutskänkning under de tidigare morgontimmarna. Med hänsyn härtill synes utskänkningen i allmänhet böra börja något senare på dagen än kommittén föreslagit. Klockan 9 synes vara en lämplig tidpunkt. Sättes den

generella tiden för utskänkningens början så sent, bör länsstyrelse eller kommunalt organ icke ha möjlighet att ytterligare framflytta denna tidpunkt.

Den här valda tidpunkten torde emellertid icke böra gälla undantagslöst. I enstaka fall kan det finnas visst behov att börja utskänkningen före klockan 9, exempelvis i serveringslokaler, som mera regelbundet besökes av personer med nattarbete. Likaledes torde stundom finnas behov att kunna utsträcka utskänkningstiden efter klockan 22. Jag kan därför biträda kommitténs förslag, att länsstyrelserna erhåller befogenhet att utsträcka utskänkningstiden i båda riktningar. Beslut härom synes normalt böra meddelas i samband med utskänkningstillståndet men bör också kunna ifrågakomma under tillståndstiden. Såsom jag anfört vid behandlingen av den kommunala medbestämmanderätten, synes det icke påkallat att kommunerna har vetorätt i sådana frågor. Däremot bör det självfallet åligga länsstyrelsen att inhämta yttranden från bl. a. polismyndigheten och den kommunala nykterhetsnämnden.

Föreligger för särskilt tillfälle behov av utskänkning efter den fastställda tiden, bör det ankomma på polismyndigheten att pröva framställningar härom.

Liksom hittills bör länsstyrelsen kunna föreskriva att utskänkningen skall avslutas tidigare än klockan 22.

I detta sammanhang må framhållas, att den ölutskänkning som sker på vin- och spritrestauranger är underkastad samma regler som övrig ölutskänkning; öl får dock alltid serveras, när rusdrycker får utskänkas.

I fråga om utskänkning under högmässotid finner jag i likhet med nykterhetskommittén, att det nuvarande förbudet häremot bör slopas.

Slutligen vill jag tillägga, att de här angivna bestämmelserna angående försäljningstiderna icke bör gälla trafikutskänkning eller utskänkning vid heminackordering eller kårhushåll, i kollektivhusmatsal eller personalmatsal men däremot tillämpas på tillfällig utskänkning.

Motionerna.

I likalydande motionerna *I: 434* och *II: 568* yrkas bl. a., att riksdagen måtte besluta, att tidigaste tidpunkt för utskänkning av öl icke måtte bestämmas i ölförsäljningsförordningen eller, om detta icke bifalles, att nämnda tidpunkt måtte bestämmas till klockan 7.00.

Utskottet.

I fråga om utminuteringen av öl innebär Kungl. Maj:ts förslag att de särskilda tidsbestämmelserna i pilsnerdricksförordningen slopas och att butikstängningslagen blir omedelbart tillämplig på all utminutering, såväl den rörliga som den fasta försäljningen, dock med det undantaget att rörlig försäljning icke må bedrivas under sön- eller helgdag. Departementschefen anmärker att vid rörlig försäljning, som enligt förslaget enbart får form av

kringföringsförsäljning, alla kundbesök måste äga rum inom gällande affärstid.

Utskottet finner det värdefullt att principen om butikstängningslagens tillämplighet beträffande försäljning av öl klart kommer till uttryck i ölförsäljningsförordningen, enär tidigare tveksamhet rått huruvida lagen vore tillämplig på den rörliga försäljningen. Utskottet — som förutsätter att butikstängningslagens bestämmelser om utlämning och försändning efter affärstidens slut av vara som sålts i butik under affärstid utan inskränkning blir tillämpliga på fast försäljning av öl — tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i nu angivna delar.

Vad därefter beträffar utskänkningstiderna innefattar propositionen den nyheten i förhållande till nuvarande bestämmelser att en gräns ansetts böra sättas för utskänkningens början på morgonen. Departementschefen har funnit att det i allmänhet icke är lämpligt med ölutskänkning under de tidigare morgontimmarna och föreslår därför att tidpunkten för utskänkningens början sättes till kl. 9. För att ha en möjlighet att tillgodose det behov av tidigare utskänkning som kan finnas i enstaka fall, exempelvis i serveringslokaler som mera regelbundet besökes av personer med nattarbete, förordas emellertid att länsstyrelsen efter prövning kan medge tidigare utskänkning.

Utskottet finner det lämpligt att man sätter en tidsgräns för utskänkningens början och tillstyrker att så sker. Utskottet avstyrker sålunda förstahandsyrkandet i motionerna I: 434 och II: 568 att tidpunkten icke måtte bestämmas i författningen.

I dessa motioner yrkas emellertid i andra hand att tidpunkten måtte bestämmas till kl. 7. Även nykterhetskommittén föreslog detta klockslag, bl. a. ur den synpunkten att kl. 7 innebär en medelväg mellan de nu enligt olika lokala ordningsstadgor gällande bestämmelserna. Enligt utskottets mening skulle den av departementschefen förordade tidpunkten, kl. 9, kunna medföra att länsstyrelserna belastades med ett förhållandevis stort antal ärenden angående medgivande till tidigare utskänkning. En något tidigare, generellt medgiven öppningstid skulle minska dessa ärendens antal. Utskottet finner i likhet med nykterhetskommittén och motionärerna att kl. 7 utgör en lämplig tidpunkt och föreslår i anledning härav jämkning i 41 § 1 mom. första stycket förslaget till ölförsäljningsförordning.

Vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit beträffande utskänkningstiderna lämnas av utskottet utan erinran.

Utskänkningen på inackorderingsställen m. m.

Redogörelse för huvuddragen av gällande ordning och nykterhetskommitténs förslag lämnas i departementschefens yttrande. Därutöver hänvisas liksom beträffande remissbehandlingen av kommitténs förslag till framställningen å s. 565—571 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Enligt nuvarande bestämmelser får pilsnerdricka utskänkas på inackorderingsställen utan särskilt tillstånd eller anmälan. Utskänkning i personal- och kollektivhusmatsalar upptas däremot icke i gällande förordning som särskild utskänkningsform. Vid behov av sådan utskänkning får tillstånd sökas i samma ordning som gäller för annan utskänkning. Enligt nuvarande ordning gäller förbud för detaljhandel med pilsnerdricka inom läger, kasernområde och andra liknande militära områden. I tillämpningen synes dock detta förbud icke ha ansetts gälla officers- och underofficersmässar. I kommandoväg har nämligen utfärdats närmare föreskrifter om förtäring av bl. a. pilsnerdricka inom militära förband. Enligt dessa bestämmelser må pilsnerdricka icke förtäras eller förvaras inom underbefälsmäss, marketenteri, logement eller andra för manskapet avsedda lokaler. Några liknande inskränkande föreskrifter finns ej beträffande officers- eller underofficersmässar. Vissa militära chefer kan enligt samma föreskrifter medge manskap förtäring av vin eller pilsnerdricka vid samfälld högtidlig måltid i härför lämplig lokal.

Nykterhetskommittén föreslår att inackorderingsutskänkningen skall få bedrivas såsom nu utan vare sig anmälan eller tillstånd. Enligt kommitténs förslag skulle emellertid denna utskänkningsform inbegripa ej blott egentlig inackordering i hem utan även vissa fall av verklig matserveringsrörelse. Därigenom vill kommittén lagfästa en utveckling som i viss mån sanktionerats av rättspraxis. I fråga om kollektivhusmatsalar och personalmatsalar, vari kommittén även inräknar militära mässar, föreslås att utskänkning av öl skall få bedrivas efter anmälan till länsstyrelsen. Sådan anmälan skall göras före början av varje oktrojperiod.

Nykterhetskommitténs förslag i fråga om inackorderingsutskänkningen har icke mött några gensagor bland remissorganen. För egen del har jag intet att erinra mot detsamma, och i den nya författningen bör sålunda intagas en bestämmelse med samma innebörd som den av kommittén förordade.

Kommitténs förslag beträffande personalmatsalar och kollektivhusmatsalar sammanhänger med vad kommittén förordat i fråga om förtärings- och förvaringsförbuden för rusdrycker. Dessa förbud skulle enligt kommittén icke gälla sådana lokaler där endast anmälan till ölutskänkning skulle erfordras, d. v. s. personalmatsalar och kollektivhusmatsalar.

Vid behandlingen av frågan om nu nämnda förbud har jag haft anledning komma in på dessa lokalers karaktär. Jag framhöll därvid att personalmatsalar av en speciell typ, kårhushåll, samt kollektivhusmatsalar kunde jämställas med heminackorderingsställen, varigenom några inskränkningar icke behövde göras beträffande förtäringen av spritdrycker i sådana lokaler. Samma skäl talar för att öl skall få utskänkas i dessa lokaler utan några formaliteter. I försäljningsförordningen bör därför intagas bestämmelser, som medger utskänkning av öl utan tillstånd eller anmälan. Med hänsyn till de speciella förhållanden som råder inom militära förband bör dock

Kungl. Maj:t få utfärda närmare bestämmelser om i vilken utsträckning och under vilka villkor militär mäss må hänföras till kårhushåll.

I fråga om personalmatsalar, som är avsedda för de anställda vid institution eller företag, men som ej fyller villkoren för kårhushåll, synes man kunna anknyta till kommitténs förslag att ölutskänkning skall få bedrivas efter anmälan. I den nya författningen bör därför upptagas en bestämmelse som medger utskänkning av öl i sådana lokaler efter anmälan till länsstyrelsen. Sådan anmälan skall göras vart fjärde år. Vid anmälan skall fogas förklaring från institutionens eller företagets ledning eller — beträffande militära mässar, som ej kan hänföras till kårhushåll — vederbörande befälhavare, att erinran icke göres mot utskänkningen. Beträffande militära mässar torde — i konsekvens med vad jag förordat beträffande kårhushåll vid militära förband — särskilda föreskrifter böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Beträffande samtliga här avsedda utskänkningsformer bör gälla att länsstyrelsen skall ha befogenhet att om missförhållanden yppas förbjuda utskänkningen.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag innebär att inackorderingsställen, kollektivhusmatsalar och personalmatsalar av en särskild typ, kårhushåll, får ha ölservering utan tillstånd eller anmälan. För personalmatsalar i allmänhet kräves anmälan till länsstyrelsen. Utskänkningen i samtliga här nämnda lokaler blir underkastad tillsyn, och länsstyrelsen kan, om missförhållanden yppas, förbjuda utskänkningen.

Förslagen äger samband med de undantag från förtärings- och förvaringsförbuden som departementschefen förordat beträffande ifrågavarande lokaler. Utskottet har förut tillstyrkt dessa undantag. Mot de föreslagna reglerna för ölutskänkning i sådana lokaler har utskottet icke någon erinran.

Partihandel och import.

Enligt nu gällande bestämmelser är i första hand *tillverkare* berättigad att idka partihandel med vanligt öl, varmed förstås försäljning till återförsäljare i och för deras rörelse samt försäljning för export. Tillstånd för tillverkare erfordras endast i det fall att partihandeln skall bedrivas på landet från särskilt inrättat upplag (jfr 17 § 1. Pff). I övriga fall är tillverkarnas partihandel fri.

Berättigad till partihandel är vidare enligt gällande bestämmelser den som av länsstyrelse erhållit tillstånd till sådan handel. Dylikt tillstånd får enligt 6 § 1. Pff endast meddelas den som erhållit tillstånd att till avhämtning försälja pilsnerdricka, särskilt *partihandelstillstånd för återförsäljare.* Med rätt till partihandel följer enligt 9 § 1. rätt att försända pilsnerdricka på rekvisition från försäljningsstället.

F. n. fordras ej tillstånd för *import* av utländsk maltdryck av andra klassen med en alkoholhalt av högst 2,8 viktprocent. Beträffande dylik maltdryck med en alkoholhalt överstigande 2,8 viktprocent gäller enligt 1 § förordningen den 22 maj 1953 (nr 198) med provisoriska bestämmelser om alkoholhalten i maltdrycker av andra klassen m. m. samma importrestriktioner som föreskrivits beträffande exportöl.

I Mtf finns inte några bestämmelser om klassificering och identifiering av importerade maltdrycker. Ovannämnda provisoriska förordning innehåller emellertid i 2 § vissa föreskrifter härom. Enligt dessa föreskrifter får sådan maltdryck av andra klassen, som håller högst 2,8 viktprocent alkohol (samt ovan nämnt julöl med högst 3,2 viktprocent alkohol) och som införes till riket, icke utlämnas från tullverket, om icke drycken antingen då den inkommer hit är eller också därefter genom varuhavarens försorg under tillsyn av tullpersonal blivit försedd med etikett, innehållande uppgift om namnet på det bryggeri där tillverkningen skett samt varans klassbeteckning; sådan etikett får ej innehålla benämning som är ägnad att ge maltdrycken sken av alt vara av annan klass än den till vilken densamma är hänförlig.

Beträffande nykterhetskommitténs förslag och remissbehandlingen därav hänvisas till redogörelse å s. 573—576 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Enligt nu gällande bestämmelser får partihandel med vanligt öl i första hand bedrivas av tillverkare. Tillstånd erfordras endast om partihandeln skall bedrivas på landet från särskilt inrättat upplag. I övrigt är tillverkares partihandel fri. Partihandel får även idkas av återförsäljare som erhållit tillstånd till avhämtningsförsäljning och som därjämte av länsstyrelse erhållit särskilt tillstånd till partihandel.

Nykterhetskommittén föreslår att tillverkarna bibehålles vid sin nuvarande rätt till partihandel. Vissa förenklingar förordas dock. Sålunda skall tillverkare få inrätta partihandelsnederlag efter enbart anmälan till länsstyrelsen. Har tillverkare erhållit tillstånd att upprätta detaljhandelsnederlag, får partihandel bedrivas från detta nederlag utan särskild anmälan. I övrigt föreslår kommittén, att jämväl Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och skeppshandlare skall få idka partihandel. Den nuvarande möjligheten för den som bedriver avhämtningsförsäljning att erhålla partihandelstillstånd föreslås slopad, bl. a. på den grund att behov av sådan partihandelsrätt enligt kommitténs mening icke föreligger.

Kommitténs förslag har vid remissbehandlingen i stort sett lämnats utan erinran. Kontrollstyrelsen föreslår dock att varje innehavare av tillstånd till kringföringsförsäljning skall få rätt att utan tillstånd eller anmälan sälja öl i parti. En länsstyrelse går ännu längre och anser, att var och en som äger rätt till utminutering även bör få utöva partihandel.

För egen del har jag intet att erinra mot förslaget att tillverkarna bibehålles vid sin nuvarande rätt till partihandel och att formaliteterna förenk-

las i fråga om deras försäljning från partihandelsnederlag. Jag förordar därför att bestämmelser meddelas av i huvudsak samma innehåll som kommittén förordat.

Däremot kan vägande skäl anföras mot kommitténs uppfattning, att detaljhandlare icke bör kunna erhålla tillstånd till partihandel. För närvarande finns ett 50-tal sådana tillstånd. Detta synes utvisa, att nu avsedda partihandel har en viss funktion att fylla. Att märka är vidare att det vid rörlig försäljning som bedrives av annan än tillverkare varken torde vara möjligt eller ens önskvärt hindra att utkörare levererar öl både till enskilda kunder och till butiker och kaféer med ölförsäljningsrättigheter. I enstaka fall torde även behov kunna uppstå för innehavare av ölutskänkningsrättighet att för brådskande kompletteringsköp kunna vända sig till detaljhandlare på orten. Några olägenheter ur nykterhetssynpunkt av den nuvarande ordningen på området har icke förspорts. Jag har därför icke ansett mig kunna biträda kommitténs förslag i denna del. I stället förordar jag, att var och en som äger utminutera öl får idka partihandel. Det nuvarande särskilda tillståndsförfarandet kan slopas. Partihandel som här avses bör således få bedrivas utan särskilt tillstånd eller anmälan. Som en följd härav får skeppshandlare, som erhållit rätt att utminutera öl, möjlighet att jämväl bedriva partihandel.

Vidare bör gälla att parti- och detaljhandelsbolagen för rusdrycker utan särskilt tillstånd eller anmälan skall få bedriva partihandel med vanligt öl.

Detaljhandlare samt parti- och detaljhandelsbolagen för rusdrycker bör vidare på sätt som föreslagits beträffande tillverkare få inrätta partihandelsnederlag efter särskild anmälan till länsstyrelsen. Härjämte anser jag mig böra föreslå den förenklingen i förhållande till den nuvarande ordningen, att den som yrkesmässigt till riket inför utländskt öl må efter anmälan idka partihandel och inrätta nederlag.

Såsom framgår av förslagen rörande detaljhandeln, medför rätt till partihandel aldrig — såsom enligt gällande ordning — rätt till detaljhandel.

I fråga om import av utländskt öl föreslår kommittén, att den nuvarande fria importen upphör och att spritcentralen ålägges att ensamt ombesörja all import. Kommittén har dessutom föreslagit vissa bestämmelser om märkning av importerat öl.

Kommitténs förslag till importreglering har väckt gensagor från såväl kontrollstyrelsen som spritcentralen. Några olägenheter av att importen hittills varit fri har enligt min mening icke förspорts. Det synes sålunda icke förefinnas någon anledning att i detta sammanhang inskränka den nuvarande friheten. Av skäl som jag i det följande kommer att redovisa i anslutning till behandlingen av vissa reklamfrågor bör i författningen inrymmas befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna att utländskt öl skall få införas till riket endast i den ordning som är föreskriven för import av rusdrycker, d. v. s. rätten att införa öl komme i allt väsentligt att förbehållas spritcentralen.

I fråga om märkningsbestämmelserna har jag icke ansett skäl föreligga att ändra nu gällande provisoriska bestämmelser på området. Dessa bör alltså i stort sett oförändrade intagas i författningsförslaget.

Beträffande partihandeln med starköl tillstyrker jag kommitténs förslag, som innebär att inköp av denna vara i parti endast skall få göras av spritcentralen och detaljhandelsbolaget. Importen bör förbehållas spritcentralen.

Utskottet.

Utskottet tillstyrker vad departementschefen förordat beträffande partihandel med öl.

I fråga om importen har utskottet observerat att det i propositionen föreslås lindrigare märkningsbestämmelser för importerat öl och starköl än för motsvarande inhemska maltdrycker. Enligt 27 § maltdryckstillverkningsförordningen skall här i landet tillverkade maltdrycker stämplas och förses med etikett. Både stämpel och etikett skall innehålla uppgift om namnet på det bryggeri, där tillverkningen skett, samt sifferbeteckning för den klass, till vilken maltdrycken är hänförlig. Enligt 12 § 3 mom. av förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning och 7 § förslaget till ölförsäljningsförordning skall däremot importerat starköl och öl endast förses med etikett men behöver ej stämplas. Utskottet finner icke denna skillnad motiverad utan föreslår att de strängare märkningsföreskrifterna skall gälla alla maltdrycker, utländska såväl som svenska. Med anledning härav förordar utskottet viss jämkning av 12 § 3 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning och 7 § förslaget till ölförsäljningsförordning.

I övrigt föranleder förslaget om importen ingen erinran från utskottets sida.

VII. SÄRSKILDA FRÅGOR.

Besiktning av utskänkningslokaler.

Gällande bestämmelser.

Enligt 5 kap. 11 § Rff må utskänkning av rusdrycker äga rum endast i lokal eller å plats som vid besiktning blivit godkänd. Ny besiktning verkställes före ingången av varje oktrojperiod, och hålles i stad av stadsfiskal eller den som därtill förordnas av länsstyrelsen och på landet av landsfiskal, med biträde av två personer, den ena utsedd av nykterhetsnämnden och den andra av magistraten respektive kommunalnämnden. Kostnad för besiktningen gäldas av tillståndshavaren.

Motsvarande regler gäller beträffande utskänkning av öl och, i stad, köping eller municipalsamhälle, utskänkning av alkoholfria drycker (18 och 19 §§ Pff, 9 § Aff). I avseende på utskänkning av alkoholfria drycker i andra samhällen än de nyss nämnda kan länsstyrelsen, då särskilda omständigheter därtill föranleder, förordna om besiktning.

Bortsett från dessa föreskrifter saknades intill den 1 juli 1952 uttryckliga bestämmelser om förhandsbesiktning av serveringslokaler.[1] Bestämmelser i detta hänseende finns emellertid numera i livsmedelsstadgan av den 21 december 1951 (nr 824). Enligt denna får serveringslokal icke tagas i anspråk förrän hälsovårdsnämnden utfärdat bevis att lokalen godkänts. Nytt godkännande erfordras bl. a. om lokalerna ombyggts eller eljest väsentliga förändringar vidtagits. Godkännande kan av nämnden återkallas, om lokalen t. ex. till följd av eftersatt underhåll icke längre fyller uppställda krav. Vid överlåtelse av rörelsen föreskrives viss anmälningsskyldighet. Nu nämnda föreskrifter gäller dock icke lokal, där serveringen omfattar endast läskedrycker, saft och bakverk. Här behöver endast anmälan göras till nämnden för kännedom.

Nykterhetskommittén.

Kommittén har icke ansett föreskrift om särskild inspektion av utskänkningslokaler vara nödvändig i rusdrycksförsäljningsförordningen och ölförsäljningsförordningen. Dock har enligt förslaget Kungl. Maj:t befogenhet att, utöver vad i livsmedelsstadgan föreskrivits, utfärda kompletterande bestämmelser angående beskaffenheten av utskänkningslokal. Ehuru den kontroll av serveringslokaler, som föreskrivits i livsmedelsstadgan i huvudsak är avsedd att tillgodose hygieniska krav, kan densamma enligt kommitténs mening i stort sett anses tillräcklig även ur nykterhetssynpunkt. En viss möjlighet till komplettering av stadgans bestämmelser anses dock erforderlig.

[1] Ehuru vissa bestämmelser i hälsovårdsstadgan angående lokal där matvaror försäljes knappast åsyftat serveringslokaler har de dock i viss utsträckning tillämpats på dylika. Det bör också anmärkas, att serveringslokaler är underkastade den kontroll, som enligt hälsovårdsstadgan skall utövas över samlingslokaler.

Vad beträffar lokaler för utskänkning av alkoholfria drycker intar kommittén i princip samma ståndpunkt. Då livsmedelsstadgans bestämmelser emellertid icke är tillämpliga å lokal, där serveringen omfattar endast läskedrycker, saft och bakverk, har kommittén härvidlag föreslagit, att nuvarande regler i Aff om besiktning av utskänkningsställe behålls oförändrade med det tillägget att om lokalen eller platsen blivit godkänd enligt livsmedelsstadgan besiktning enligt Aff icke erfordras.

Propositionen.

Angående remissyttrandena se s. 580—581 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Såsom kommittén framhållit, föreskrives i den nya livsmedelsstadgan ett besiktningsförfarande som i allt väsentligt tillgodoser syftet med de nuvarande särskilda bestämmelserna om besiktning av lokaler för utskänkning. Jag finner därför i likhet med kommittén att sådana bestämmelser icke behöver upptagas i de nya försäljningsförordningarna för rusdrycker och öl samt att särskild besiktning av utskänkningslokaler för alkoholfria drycker endast behöver ske om dessa lokaler icke besiktigats enligt livsmedelsstadgan.

Härvid vill jag framhålla att utskänkningslokalernas beskaffenhet självfallet bör särskilt beaktas vid den prövning som sker innan utskänkningstillstånd meddelas. Den kontroll över utskänkningen som jag i annat sammanhang förordat bör givetvis också avse lokalernas skick.

Jag biträder kommitténs förslag att Kungl. Maj:t skall erhålla befogenhet att, utöver vad som föreskrivits i livsmedelsstadgan, utfärda kompletterande bestämmelser angående beskaffenheten av utskänkningslokal för rusdrycker och öl.

Utskottet.

Utskottet har icke någon erinran mot vad departementschefen förordat i dessa frågor.

Ciderfrågan.

Inledning.

Med cider förstår man i de flesta länder en fruktdryck, framställd genom jäsning av äppelsaft, innehållande en alkoholhalt från 1/2 upp till 8 volymprocent. Cider tillverkas framför allt i Frankrike, England och Schweiz.

För närvarande räknas cider här i landet såsom vin, så snart den innehåller mer än 2 1/4 volymprocent alkohol, och får alltså tillverkas efter tillstånd av Kungl. Maj:t och säljas genom systembolagen. Cider med lägre alkoholhalt får säljas fritt enligt förordningen om försäljning av alkoholfria drycker.

Nykterhetskommittén.

I anledning av framställningar från fruktodlarorganisationer att cider-drycker med en alkoholhalt motsvarande den för maltdrycker av klass II resp. klass III fastställda måtte få försäljas efter samma regler som gäller för dessa maltdrycker samt remissbehandlingen av dessa framställningar inhämtade nykterhetskommittén vissa kompletterande upplysningar från chefen för Svenska institutet för konserveringsforskning, professor Georg Borgström. Denne framhöll bl. a. att erfarenheterna från de ciderproducerande länderna visat att säljbar cider endast kan göras av särskilda cideräpplen.

Kommittén erinrar om att den funnit en förskjutning från starkare till svagare drycker önskvärd. I förhållande till ölet skulle cidern ha den fördelen, att den på grund av sin fruktsyrehalt endast i mindre utsträckning kunde användas i berusningssyfte. Enligt kommitténs mening torde emellertid cidern komma att konkurrera snarare med de alkoholfria dryckerna, läskedryckerna, än med vin och öl. Härom anföres vidare i huvudsak följande.

Den enda alkoholförtäring, som möjligen skulle kunna minska genom en ciderkonsumtion, torde vara den som gäller svaga viner. Konsumtionen härav är emellertid relativt ofarlig och mycket obetydlig. Cidern kan därför inte få en nykterhetsfrämjande effekt av någon betydelse, även om den mot förmodan skulle minska svagvinskonsumtionen. Ej heller kan man vänta att de personer som för närvarande använder den traditionella beska måltidsdrycken, öl, i någon nämnvärd omfattning skulle övergå till cider. Däremot torde cidern komma att tävla med de alkoholfria läskedryckerna, såväl de rena fruktmusterna som de kolsyrade lemonaderna. Det finns sålunda anledning befara att cidern skulle få en viss utbredning bland den ungdom, som nu huvudsakligen är läskedryckskonsumenter. Varje landvinning, som cidern skulle göra på läskedryckernas bekostnad, skulle innebära en nettoökning av alkoholkonsumtionen. Ur de synpunkter, som nykterhetskommittén har att beakta, måste en sådan nettoökning av alkoholkonsumtionen betraktas som icke önskvärd.

Vidare måste i detta sammanhang beaktas den av expertisen framlagda uppfattningen, att en cidertillverkning icke skulle medföra de ekonomiska fördelar för fruktodlingen, som framhållits i fruktodlarnas framställningar och de på dessa byggda riksdagsmotionerna. Frågan om fruktöverskottets tillvaratagande synes ej kunna lösas genom cidertillverkning.

Under sådana förhållanden finner kommittén att man hellre bör uppmuntra den för folkhälsan betydligt värdefullare konsumtionen av färsk, konserverad och torkad frukt samt fruktmuster.

Kommittén avböjer sålunda att framlägga något förslag i ciderfrågan.

I *reservation* till kommitténs betänkande föreslår herr *Onsjö*, att cider med en alkoholhalt av högst 2,8 viktprocent skall, åtminstone försöksvis tills vidare, få säljas enligt i huvudsak den ordning som kommittén föreslår för försäljning av öl (klass II). Reservanten anser att majoritetens ståndpunkt icke är förenlig med kommitténs strävanden att borttaga ur nykterhetssynpunkt mindre betydelsefulla restriktioner samt att främja en övergång från starkare till svagare alkoholdrycker.

Propositionen.

Redogörelse för remissyttrandena över kommitténs förslag lämnas å s. 584—586 i propositionen.

Departementschefen anför följande.

Nuvarande bestämmelser hindrar icke att cider tillverkas och försäljes. Någon marknad för denna vara finnes dock icke. Cidern är, i den mån alkoholhalten överstiger 2 1/4 volymprocent, underkastad samma föreskrifter som vin. Tillverkningen anses icke lönande under sådana förhållanden.

Från fruktodlarhåll har olika framställningar gjorts i syfte att skapa bättre förutsättningar för inhemsk produktion och avsättning av cider. Förslagen innebär bl. a. lättnader i beskattningen. Vidare skulle cider med samma alkoholhalt som det vanliga ölet i försäljningshänseende jämställas med detta.

Om man skulle genomföra de från fruktodlarhåll framkomna förslagen, skulle detta innebära att marknaden tillfördes en ny lättillgänglig alkoholdryck. Möjligt är att man härigenom skulle vinna någon minskning av konsumtionen av starkare drycker. Den totala effekten skulle emellertid troligen bli en nettoökning av alkoholkonsumtionen. Såsom nykterhetskommittén och flera remissorgan framhållit, finns nämligen stor anledning antaga att cidern i första hand skulle konkurrera med alkoholfria fruktdrycker och läskedrycker. Jag finner därför liksom nykterhetskommittén icke anledning att föreslå ändrade bestämmelser rörande cider. Självfallet måste här som eljest i frågor av nykterhetspolitisk betydelse producentintressena träda i bakgrunden.

Motioner.

I likalydande motionerna *I: 111* och *II: 142* yrkas att »riksdagen måtte besluta att tillverkning och försäljning av ciderdrycker med den alkoholhalt som finnes föreskriven för maltdrycker må äga rum samt att vederbörande utskott måtte utarbeta de härför erforderliga författningsändringarna». Motionärerna avser att cider med en alkoholhalt av 2,8 viktprocent skall få tillverkas och försäljas enligt de regler som gäller för maltdrycker. Motionärerna betonar angelägenheten av att fruktodlarna genom cidertillverkning beredes bättre avsättningsmöjligheter för sin frukt. Det anföres bl. a. följande.

Betydelsen av att förbättra den svenska fruktens avsättning har klart framstått de senaste åren, då stora mängder frukt inte kunnat tillvaratagas. Det beräknas vidare att fruktodlingen omkring 1960 skall ha utökats i sådan grad att de normala skördarna kommer att bli tio gånger större än 1949 års rekordskörd. Genom cidertillverkning skulle en stor del av frukten kunna tillvaratas och en export av cider upparbetas.

Likaså hemställes i motionerna *I: 442* och *II: 555*, som är likalydande, att riksdagen måtte besluta att tillverkning och försäljning av ciderdrycker med en alkoholhalt av högst 2,8 viktprocent må äga rum enligt de regler som gäl-

ler för maltdrycker samt uppdra åt vederbörande utskott att utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext.

Försäljning av cider enligt de för maltdrycker gällande grunderna skulle enligt dessa motioner främja den eftersträvade förskjutningen av konsumtionen till alkoholsvaga drycker. Då cider i framställning ställer sig dyrare än maltdrycker, framhålles slutligen önskvärdheten av att cidertillverkningen i beskattningshänseende får en välvillig behandling. Det synes böra eftersträvas att cidern skall kunna säljas till ungefär samma pris som öl.

I motionerna *I: 437* och *II: 556* hemställes slutligen, »att riksdagen måtte besluta att tillverkning och försäljning inom landet av ciderdrycker med den alkoholhalt, som finnes föreskriven för maltdrycker av klass II och III, må äga rum, samt att åt vederbörande utskott måtte uppdragas att utarbeta härför erforderliga författningar». Motionärerna avser att i tillverknings- och försäljningshänseende jämställa cider med maltdrycker av motsvarande alkoholhalt.

Motionärerna anför bl. a. följande.

Det i vår situation enda användbara och därjämte snabbaste sättet att tillvarataga stora äpplemassor är att pressa dem och låta saften gå i jäsning. I allmänhet lämpar sig icke saften från våra sommar- och tidigare höstäpplen till cider, men den kan efter utjäsning destilleras, vilket enklast kan verkställas vid våra brännerier. Den från våra sena höst- och vinteräpplen pressade saften är däremot direkt användbar till framställning av cider. Det kan i detta sammanhang vara lämpligt att påtala det i nykterhetskommitténs betänkande gjorda uttalandet, att cider icke kan framställas av våra hushålls- och dessertäpplen. Tillräcklig hänsyn torde därvid inte ha tagits till våra äpplens säregenskaper. Cider av dessa äpplen har underkastats prov av tvenne engelska auktoriteter, som var för sig avgivit utlåtande utvisande, att den ifrågavarande cidern var av mycket hög internationell klass.

Om vi här i landet skulle få omhändertaga i medeltal 25 000 ton överskottsäpplen per år genom jäsning av saften, skulle därav kommande alkoholmängd kunna öka vår medelalkoholkonsumtion från omkring 2 till 2,08 cl per dag och vuxen konsument. Hur man än räknar är denna ökning så obetydlig, att ingen med fog kan göra gällande, att ciderkonsumtionen skulle utgöra något nykterhetsproblem. Ciderfrågan är och förblir uteslutande en fråga om vår äppleodling skall tillföras det enda stöd för sin utveckling, som är praktiskt användbart, effektivt och i högsta grad påkallat.

Utskottet.

Det har länge varit ett önskemål från fruktodlarhåll att alkoholhaltig cider skall kunna säljas på den svenska marknaden. Några formella hinder häremot föreligger i och för sig icke. I den mån alkoholhalten överstiger 2 1/4 volymprocent, blir emellertid en ciderdryck att hänföra till vin och blir således underkastad de bestämmelser i fråga om tillverkning, försäljning och beskattning som gäller för vinerna. De förslag i ämnet som framlagts, ånyo upptagna i de föreliggande motionerna, innebär att försäljnings- och beskattningsreglerna ändras så, att gynnsammare ekonomiska betingelser för en ciderhantering skapas. Förslagen går i första hand ut på att en svagare

cider med en alkoholhalt av högst 2,8 viktprocent skall få försäljas enligt de regler som kommer att gälla för öl (klass II). Därjämte föreslås att en starkare cider, med ungefär samma alkoholhalt som starköl, skall få säljas enligt de för sådant öl i propositionen förordade reglerna. Då emellertid, som nyss framhållits, bestämmelserna för vin är tillämpliga på ifrågavarande cider och dessa bestämmelser är lika lindriga eller lindrigare än dem som föreslagits beträffande starköl, är önskemålen på denna punkt redan tillgodosedda. Därjämte förutsättes i motionerna att statsmakterna genomför lättnader i fråga om beskattningen.

Departementschefen har ej funnit anledning att föreslå ändrade bestämmelser rörande cider. De ifrågasatta lättnaderna skulle innebära att marknaden tillfördes en ny lättillgänglig alkoholdryck. Den totala effekten härav skulle troligen bli en nettoökning av alkoholkonsumtionen, då cidern icke väntas kunna minska konsumtionen av starkare drycker men väl kunna konkurrera med alkoholfria fruktdrycker och läskedrycker.

Utskottet vill framhålla att delade meningar råder om en eventuell cidertillverknings möjligheter att stödja fruktodlingen. Frågan om eventuella stödåtgärder för denna näringsgren torde böra prövas i ett vidare sammanhang. Utskottet får härvid erinra om trädgårdsutredningens år 1952 avgivna betänkande med förslag rörande avsättningen av trädgårdsprodukter m. m., vilket för närvarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet kan sålunda icke tillstyrka att åtgärder i motionernas syfte, innan sådan prövning ägt rum, vidtages från riksdagens sida.

Alkoholreklamen.

Inledning.

En av huvudprinciperna för den svenska nykterhetslagstiftningen är att försäljningen av rusdrycker inte skall vara förenad med enskilt vinstintresse. På partihandelns område är denna princip genomförd i så måtto att Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen äger ensamrätt till försäljning av rusdrycker till återförsäljare. En tillverkare kan således inte sälja till någon annan köpare inom landet än Vin- & Spritcentralen. Däremot är det inte förbjudet för enskilda att verka som agenter för in- och utländska tillverkare och uppbära provision för denna verksamhet. Det är inte heller förbjudet att göra reklam för rusdrycker. Någon sådan bedrives inte av Vin- & Spritcentralen eller av systembolagen, men det förekommer i viss utsträckning att utländska firmor eller deras agenter i Sverige annonserar eller på annat sätt göra reklam för sina varor. Denna reklam har väckt offentlig diskussion och man har ansett att den i en del fall utformats så att den utöver att främja det reklamerade varuslaget på bekostnad av andra också uppfattats som en uppmaning till allmänheten att öka konsumtionen av rusdrycker överhuvudtaget.

För tillverkning och försäljning av öl finns ingen lagstadgad begränsning av det enskilda vinstintresset och inte heller någon inskränkning i rätten

att göra reklam för varorna. Även ölreklamen har kritiserats vid skilda tillfällen.

I propositionen redogöres å s. 587—594 för frågans tidigare behandling och vissa överväganden som gjorts av nykterhetskommittén och kommittén för motverkande av missbruk vid övergång till friare spritförsäljning samt för yttranden över vad kommittéerna anfört.

Propositionen.

Kungl. Maj:ts förslag innebär att de bolag som äger inköpa rusdrycker i parti, främst Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen, av sina leverantörer skall påfordra inskränkningar i alkoholreklamen. Den viktigaste bestämmelsen i ämnet upptages i 69 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, där nämnda bolag ålägges att vid avtal med leverantör föreskriva denne sådana inskränkningar rörande reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet som finnes erforderliga för att tillgodose det i 7 § samma förslag angivna syftet. I 7 § stadgas, att all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

Departementschefen yttrar.

Gällande lagstiftning innehåller icke något direkt förbud mot rusdrycksreklam; det är dock förbjudet att genom personlig hänvändelse i kommersiellt syfte söka förmå annan än försäljare av rusdrycker — d. v. s. partihandelsbolaget, systembolag och restauratörer — att inköpa sådana drycker. Ej heller föreligger hinder att idka agenturverksamhet för rusdrycker.

Under de senaste åren har reklam- och agenturverksamheten på detta område kraftigt ökat. Sålunda har exempelvis annonseringen för vin och sprit i storstadspressen nära nog fördubblats under några få år. Vidare uppgår antalet från partihandelsbolaget fristående agenter — som tidigare varit ringa — numera till ett 100-tal.

Något förbud mot ölreklam föreligger ej. Denna reklam är av jämförelsevis mindre omfattning och torde inte ha ökat lika mycket som reklamen för vin och sprit.

Nykterhetskommittén har dryftat olika möjligheter att reglera reklam- och agenturverksamheten. Kommitténs överväganden, som närmast tar sikte på rusdrycksreklamen, utmynnar i förslag om särskild utredning rörande frågan om koncessionering, eller eventuellt monopolisering, av agenturverksamheten. Kommittén gör vidare vissa rekommendationer om rådgivande verksamhet rörande reklamen från centralt organs sida och om upplysningsverksamhet som motvikt mot olämplig reklam.

Remissinstanserna har i huvudsak anslutit sig till kommitténs synpunkter. Utredning om eller begränsning av reklamverksamheten förordas emellertid på många håll. Några remissorgan har velat gå än längre och yrkar på förbud.

Av mig särskilt tillkallade sakkunniga har vidare i samband med förslag rörande en upplysningskampanj under övergångstiden efter motbokssyste-

mets avskaffande behandlat frågan om alkoholreklamen under samma tid. De förordar att förhandlingar upptas mellan å ena sidan ledningen för den ifrågasatta upplysningskampanjen och å andra sidan organisationer som företräder agenterna, reklam- och annonsörsintressena samt tidningspressen.

De sakkunnigas förslag har vid remissbehandlingen varit föremål för delade meningar. Flera remissorgan uttalar tvivel på möjligheterna att genom överenskommelse nå en begränsning av reklamen under övergångstiden.

Reklamfrågan utgör ett mycket svårbemästrat problem. Detta problem ökar självfallet i betydelse i samma mån som den moderna reklamtekniken utvecklas. På många håll utomlands, icke minst i USA, där brännerierna och bryggerierna representerar starka kapitalintressen, har utvecklingen på detta område försiggått i raskt tempo. För alkoholreklamen anlitas alla de resurser som står den nutida reklamen till buds: press, film, radio, television, ljusreklam, affischering o. s. v. I vissa vinproducerande länder, exempelvis Frankrike, där vinproduktionen svarar för en betydelsefull del av nationalinkomsten, kan rusdrycksreklamen sägas vara nära nog en nationell angelägenhet.

Även om alkoholreklamen i vårt land ännu inte nått tillnärmelsevis samma intensitet som i vissa andra länder, är tendensen till ökning av denna reklam starkt framträdande. Den ökade reklamen har bl. a. inriktats, utom på annonsering i tidningar och tidskrifter, på en omfattande och framträdande affischering å offentliga platser och i kommunikationsinrättningar, såsom spårvagnar, tunnelbanestationer, järnvägståg, telefonhytter o. d. Intensifieringen av alkoholreklamen i vårt land, vilken till alldeles övervägande del avser importerade drycker, torde sammanhänga med den hårdnande konkurrensen på den internationella vin- och spritmarknaden.

Den nutida reklamen har otvivelaktigt en kraftigt suggererande verkan. Detta gäller självfallet även om alkoholreklamen. Härpå erbjuder den för något år sedan i Sverige bedrivna Sherry-kampanjen ett näraliggande exempel. Genom denna propagandaaktion ökades konsumtionen av sherry högst avsevärt. Det är också klart att reklamen för ett visst märke eller ett visst slag av rusdrycker i och för sig åsyftar en stegring av efterfrågan på just den utbjudna varan. En ökning av efterfrågan på vissa alkoholdrycker torde å andra sidan i viss mån motsvaras av en minskning eller åtminstone en återhållen ökning av konsumtionen av andra alkoholdrycker. Resultatet kan alltså i första hand bli en omfördelning av alkoholkonsumtionen mellan olika drycker. I den mån som en dylik omfördelning av konsumtionen sker i riktning mot svagare drycker, möter den ingen erinran från nykterhetspolitisk synpunkt. Emellertid ägnas en stor del av alkoholreklamen åt starkare drycker, bl. a. konjak, whisky, likör, vermut och sherry. Risk finnes därför att effekten av de genom alkoholreklamen åstadkomna förskjutningarna i konsumtionen inte blir ur nykterhetssynpunkt gynnsam. Det torde vidare förhålla sig så att en intensiv och omfattande alkoholreklam

därutöver kan ha den effekten att allmänhetens intresse får en ökad inriktning på alkoholhaltiga drycker och att den totala alkoholförbrukningen till följd härav kan stiga.

Det är i nu angivna hänseenden som alkoholreklamen med dess nuvarande omfattning och inriktning kommer i konflikt med de allmänna principerna för svensk nykterhetspolitik. Uppenbart är att åtgärder som är ägnade att stimulera rusdrycksförbrukningen inte är förenliga med vår alkohollagstiftnings andemening, oavsett hur denna lagstiftning är utformad i detaljerna. Önskvärdheten att minska alkoholreklamens konsumtionssuggererande verkan är därför påtaglig. Detta torde gälla så mycket mera som det kan antas att nuvarande utvecklingstendenser inom denna reklam kommer att alltmer förstärkas under konkurrensens tryck och med reklamteknikens utveckling. Vidare är att märka att verkningarna av reklamen på konsumtionen kan skärpas efter genomförandet av en friare rusdrycksförsäljning.

Såsom av kommittébetänkandet framgår står olika utvägar till buds att angripa förevarande problem. Vilken utväg som än användes har man emellertid att räkna med betydande svårigheter.

Nämnas må till en början att kommittén prövat och avvisat ett framkommet förslag om åtgärder i form av direkta förbudsbestämmelser mot ur nykterhetssynpunkt olämplig reklam. Dylika åtgärder torde inte vara möjliga att genomföra utan ändringar i tryckfrihetsförordningen. Sålunda påkallade grundlagsändringar skulle förutsätta ingående principiella överväganden och även i övrigt bli av komplicerad natur. Jag finner i likhet med kommittén att sådana åtgärder inte bör komma i fråga.

Å andra sidan anser jag mig ej heller böra biträda kommitténs förslag om utredning rörande koncessionstvång för rusdrycksagenturer. Ett sådant koncessionsförfarande — och ännu mer en eventuell monopolisering — skulle möta svårigheter ur bl. a. handelspolitiska synpunkter. Det förtjänar även att framhållas att åtgärder med den ifrågasatta innebörden icke kan förväntas bli effektiva. Flera stora reklamkampanjer har på senare tid utförts, icke av agenter utan av större organisationer inom exportländerna och har bl. a. avsett varor som av spritcentralen köpes direkt från producenterna.

En rådgivnings- och upplysningsverksamhet av den art som nykterhetskommittén förordat kan självfallet blott i begränsad omfattning motverka förekomsten av olämplig reklam. Icke minst med hänsyn till de stora kapitalintressen som står bakom alkoholreklamen torde mera genomgripande åtgärder vara behövliga.

Åtgärderna borde i första hand ta sikte på en begränsning i fråga om reklamens utformning. Härvid vore det även angeläget att finna fasta och för alla intressenter lika verkande normer. Detta skulle åstadkommas, om man begränsade reklamen till att avse märke, ursprung, typ och pris. Däremot torde det i allmänhet icke vara praktiskt lämpligt att genomföra kvantitativa begränsningar av reklamen.

Beträffande övergångstiden vid den nya lagstiftningens ikraftträdande föreligger särskilda problem. För denna tid planeras, såsom omtalats i annat sammanhang, en större propagandakampanj i syfte att stärka individens känsla av ansvar gentemot alkoholdryckerna. Det är givetvis angeläget att en sådan kampanj icke motverkas av en samtidig reklam för rusdrycker. Enligt min mening borde reklamen helt upphöra under den tid kampanjen pågår eller omkring sex månader.

För all försäljning av rusdrycker bör i den nya lagstiftningen — liksom i den nuvarande — uppställas som en huvudregel att försäljningen skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt. I linje med denna regel ligger kravet att allmänheten icke genom en alltför intensiv och braskande reklamverksamhet uppmanas att köpa rusdrycker. Att någon reklamverksamhet icke bedrives av de statliga försäljningsföretagen är självklart. Av de privata tillverkarna och leverantörerna till nämnda företag bör rimligen kunna fordras att de underkastar sig de begränsningar i fråga om reklamen — liksom i fråga om andra led i försäljningsverksamheten — vilka statsmakterna finner erforderliga för att motverka en skadlig utveckling av alkoholkonsumtionen.

Ett alternativ till lösning av frågan vore därför att spritcentralen i avtalen med sina leverantörer föreskriver de inskränkningar i reklamen som nyss angivits. Lagtekniskt skulle detta alternativ utformas så att spritcentralen genom bestämmelse i den nya rusdrycksförsäljningsförordningen ålägges att vid avtal med leverantör föreskriva denne sådana inskränkningar rörande reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet som är erforderliga för att tillgodose syftet med nyssnämnda regel att rusdryckshandeln skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

Nämnda alternativ bör granskas främst ur tryckfrihetsrättslig och handelspolitisk synpunkt.

I förstnämnda hänseende må framhållas att de tilltänkta inskränkningarna icke synes strida mot de intressen tryckfrihetsförordningen vill tillgodose. De riktar sig mot försäljare av rusdrycker, och på dessa bör man som förut framhållits kunna ställa särskilda krav rörande sättet att bedriva försäljningsverksamheten. Det förtjänar vidare att framhållas att det ur tryckfrihetsrättslig synpunkt helt naturligt icke möter hinder att genomföra sådana försäljningsbestämmelser för rusdrycker att annonsering icke blir lönande. Så är redan fallet med gällande starkölsförbud som gör all kommersiell reklam för starköl inom landet meningslös. Ett ingripande mot reklamen för rusdrycker är att betrakta som ett led i försäljningslagstiftningen, ehuru mindre ingripande än ett försäljningsförbud. En begränsning av rusdrycksreklamen står i god överensstämmelse med principerna för den svenska rusdryckslagstiftningen. Att märka är vidare att inskränkningarna skulle i princip drabba alla berörda parter lika.

Vad härefter angår de handelspolitiska komplikationer som kan tänkas uppkomma genom nu åsyftade åtgärder mot rusdrycksreklamen må anföras

följande. I första hand har undersökts huruvida de tilltänkta åtgärderna strider mot bestämmelserna i 1947 års allmänna tull- och handelsavtal (GATT). Av undersökningen har framgått att hinder enligt GATT inte möter mot att begränsa eller temporärt förhindra reklam för rusdrycker under förutsättning att åtgärderna i lika mån avser utländska och inhemska leverantörer. Detta torde gälla oavsett huruvida rusdryckshandeln — såsom fallet är i vårt land — är monopoliserad eller ej. Icke heller i handelsavtalen med de länder som är våra viktigaste rusdrycksleverantörer, finns bestämmelser som utgör hinder för de nu planerade åtgärderna. Självfallet kan likväl vissa meningsskiljaktigheter av handelspolitisk art uppkomma. Dessa torde emellertid icke behöva medföra några nämnvärda komplikationer.

Det här anförda ger vid handen att avgörande hinder mot det ifrågasatta alternativet icke kan anses föreligga ur de synpunkter som nu diskuterats.

Närmare utformat skulle alternativet innebära följande.

Spritcentralen upptar förhandlingar i ämnet med sina leverantörer inom ramen för sedvanliga affärsuppgörelser. I köpeavtalen intages bestämmelser av innebörd att leverantören utfäster sig att, såvitt avser tiden då den statliga upplysningskampanjen pågår, icke reklamera för rusdrycker och att i övrigt utforma sin reklam så att annonser och liknande upptar endast varans märke, ursprung, typ eller karaktär samt dess pris. Självfallet bör emellertid spritcentralen därvid äga viss handlingsfrihet betingad av praktiska skäl. I den mån uppgörelse ej kan träffas, blir följden att köpeavtal ej kan komma till stånd. Hålles ej en lämnad utfästelse, får detta konsekvenser antingen för det aktuella köpeavtalets tillämpning eller för eventuella nya köpeavtal med leverantören.

Det torde emellertid kunna antas att sådana förhandlingar i allmänhet skulle leda till åsyftat resultat. Härvidlag kan förtjäna omnämnas att det finska alkoholbolaget — vilket inom partihandeln intar en motsvarande ställning som spritcentralen — torde ha lyckats tämligen väl i sina reklambegränsande åtgärder.

Den ifrågasatta bestämmelsen i den nya rusdrycksförsäljningsförordningen om skyldighet för spritcentralen att föreskriva inskränkningar i reklamen skulle kompletteras med en uppmjukning av den s. k. privatimportparagrafen i gällande förordning. Denna borde ges den innebörden att vara som ej hålles i lager skulle anskaffas på begäran av kund, om så lämpligen kunde ske och hinder ej mötte på grund av åtgärd varom här är fråga.

I anslutning till det här återgivna alternativet må framhållas att de ifrågasatta reglerna ej minskar behovet av den nuvarande bestämmelsen om förbud mot reklam i form av personlig hänvändelse för att förmå någon att köpa rusdrycker. Bestämmelsen bör alltså bibehållas; en ändring av redaktionell natur är emellertid påkallad.

I stället för det hittills behandlade alternativet skulle närmast ifrågakomma att tillsätta en särskild utredning rörande alkoholreklamen. I uppdraget för en sådan utredning skulle då ingå att föra förhandlingar med de

berörda parterna. Förhandlingarna kunde bli relativt obundna även om de i princip skulle åsyfta begränsning av reklamens innehåll samt temporärt reklamstopp under övergångstiden. Skulle förhandlingarna icke leda till önskat resultat, kunde utredningen verkställa en närmare undersökning av olika möjligheter till tvångsmässiga åtgärder.

Vid övervägande av de skäl som talar för vartdera av de här angivna alternativen har jag stannat för det förstnämnda. Detta innebär att spritcentralen skall ha att genomföra begränsning av reklamverksamheten i enlighet med nyss angivna riktlinjer. Till förmån för detta alternativ talar icke minst den omständigheten att det synes bäst ägnat att tillgodose intresset av temporärt reklamstopp under övergångstiden. Jag förordar sålunda att bestämmelser utfärdas i enlighet med det nu angivna.

Den i vårt land bedrivna ölreklamen utgör ej ett problem av tillnärmelsevis samma storleksordning som rusdrycksreklamen. Hur förhållandena skulle gestalta sig sedan starkölet blivit tillåtet, är svårt att bedöma. Emellertid bör — icke minst av handelspolitiska skäl — i reklamhänseende i fortsättningen gälla samma principer beträffande starköl och öl som för spritdrycker och vin.

I fråga om importerat starköl kommer vad jag tidigare förordat om sprit och vin att bli direkt tillämpligt, eftersom importen av starköl skall tillkomma spritcentralen. Beträffande här i landet tillverkat starköl bör motsvarande skyldighet, som stadgats beträffande nyssnämnda bolag, åläggas det blivande detaljhandelsbolaget för rusdrycker.

Beträffande det vanliga ölet förutsätter jag att, om de principer jag förordat i avseende på reklamen godtages av statsmakterna, bryggeriindustrien självmant kommer att följa dessa. Skulle så icke bli förhållandet, är frågan av sådan art att den bör behandlas vid den utredning om bryggeriernas företagsform som jag i annat sammanhang förordat.

Även i fråga om importerat vanligt öl torde man kunna utgå från att vederbörande intressenter utan särskilda bestämmelser följer de tidigare angivna riktlinjerna. Blir detta icke fallet torde importfrågan böra omprövas. Jag vill här erinra om att jag i det föregående förklarat att det icke finns anledning att i detta sammanhang inskränka den nuvarande importfriheten. Jag förordade emellertid vidare att i författningen skulle inrymmas befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna att utländskt öl endast skall få införas i den ordning som är föreskriven för import av rusdrycker d. v. s. i huvudsak ombesörjas av spritcentralen. Härigenom skapas en möjlighet att snabbt ingripa om principerna beträffande reklamen icke iakttages. Det bör ankomma på kontrollstyrelsen att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden.

Motioner m. m.

I motionen *II: 550* anhålles, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte, med godkännande av vad i propositionen föreslås i fråga om åtgärder i reklambe-

gränsande syfte, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en särskild utredning i syfte att undersöka möjligheterna att på längre sikt helt förbjuda rusdrycksreklamen.

Å andra sidan yrkas i motionen *II: 561*, att riksdagen måtte besluta avslå propositionen i vad avser 69 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville åt särskilt för ändamålet inrättat organ uppdraga att handhava kontrollen och granskningen av alkoholreklamen i ungefärlig överensstämmelse med vad som gäller för Stiftelsen Reklamgranskningen för fria läkemedel. Enligt motionären är de av departementschefen föreslagna åtgärderna icke helt invändningsfria ur tryckfrihetssynpunkt. Genom den i motionen anvisade utvägen kan, uttalar motionären, en återhållsamhet i reklamen förväntas utan införande av speciella bestämmelser i köpeavtalen.

Utskottet har mottagit en skrivelse från *Svenska Försäljnings- och Reklamförbundet*, vari organisationen hemställt att utskottet, med undanröjande av den föreslagna 69 § i rusdrycksförsäljningsförordningen, i skrivelse till Kungl. Maj:t framställer önskemål om att uppdraga åt de av den kommersiella alkoholreklamen närmast berörda parterna att träffa överenskommelse om inrättande av ett övervakningsorgan efter mönster av den i nyssnämnda motion omtalade stiftelsen. Organisationen har i skrivelsen förklarat sig beredd att aktivt medverka till att inrätta ett sådant övervakningsorgan.

Utskottet.

Alkoholreklamen bör enligt propositionen helt upphöra under omkring en månad före och fem månader efter den nya försäljningslagstiftningens ikraftträdande. Därefter skall reklam kunna äga rum men med begränsat innehåll. Endast märke, ursprung, typ och pris bör anges. Några kvantitativa begränsningar avses å andra sidan icke. Ansvaret för att den tillämnade ordningen på området genomföres skall i huvudsak tillkomma Aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Detta bolag skall enligt 69 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning vid avtal med leverantör föreskriva denne sådana inskränkningar rörande reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet som finnes erforderliga för att tillgodose det i 7 § samma förordning angivna syftet att all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

Förslagen har blivit föremål för kritik i motionen II: 561. Motionären hävdar bl. a. att de icke är invändningsfria ur tryckfrihetssynpunkt samt förordar i stället att åt ett särskilt organ uppdras att handha kontroll och granskning av alkoholreklamen i ungefärlig överensstämmelse med vad som gäller för Stiftelsen reklamgranskningen för fria läkemedel. Svenska försäljnings- och reklamförbundet har i skrivelse till utskottet förklarat sig berett att aktivt medverka till att inrätta ett sådant övervakningsorgan.

Departementschefen har utförligt utvecklat skälen för de tillämnade inskränkningarna. Han har därvid funnit att den i vårt land bedrivna alkoholreklamen, framför allt genom sin under senare år i hastigt tempo stegrade

omfattning, kommer i konflikt med de allmänna principerna för svensk nykterhetspolitik. Det framhålles också att verkningarna av reklamen på konsumtionen kan skärpas efter genomförandet av en friare rusdrycksförsäljning. I fråga om övergångstiden erinras om den i särskild proposition föreslagna upplysningskampanj som skall insättas under denna tid. Det framhålles som angeläget att kampanjen icke motverkas av en samtidig reklam för rusdrycker.

Reklamen för alkoholhaltiga drycker har vid skilda tidigare tillfällen uppmärksammats, och krav har rests på ingripande mot densamma. Den under senare år fortgående stegringen av reklamverksamheten ger särskild tyngd åt dessa krav. Enligt utskottets uppfattning kan förhållandena på området befaras utveckla sig på mindre tillfredsställande sätt. De förestående reformerna och i synnerhet de med övergångstiden förbundna problemen gör det angeläget att bringa utvecklingen under viss kontroll. En kontroll av det slag som äger rum beträffande de fria läkemedlen synes icke tillfyllest. För att de nykterhetspolitiska intressena skall kunna tillgodoses, bör den suggestion som även en ur andra synpunkter oantastlig reklam kan utöva motverkas. Med hänsyn till förhållandena under den övergångstid som omfattas av den planerade kampanjen — vilken utskottet kommer att tillstyrka — synes det i hög grad önskvärt att reklamen i väsentlig mån upphör under nämnda tid. Den i motionen anvisade utvägen synes alltså icke erbjuda någon godtagbar lösning av problemet. För att nå en sådan torde inskränkningar av den art departementschefen förordat böra ifrågakomma. Vad i motionen II: 550 förordats har utskottet icke anledning att tillstyrka.

I fråga om propositionsförslagets tryckfrihetsrättsliga konsekvenser får utskottet i likhet med departementschefen erinra om att de tilltänkta inskränkningarna riktar sig mot försäljare av rusdrycker. På dessa bör man kunna ställa särskilda krav rörande sättet att bedriva försäljningsverksamheten. För svenska företagares vidkommande kommer detta på mångfaldiga sätt till uttryck i försäljningslagstiftningen. Att utländska firmor, som levererar alkoholhaltiga drycker till vårt land, icke bör uppträda på den svenska marknaden så att de motverkar de nykterhetspolitiska strävandena, synes uppenbart.

Praktiskt sett torde spritcentralens verksamhet på området kunna ske i den formen att man framhåller för leverantörerna att det är en förutsättning för affärsförbindelser att de iakttager framställda önskemål om begränsning av reklamen till angivande av märke, ursprung, typ och pris samt om temporärt reklamstopp under övergångstiden.

Ur tryckfrihetssynpunkt torde hinder icke föreligga för spritcentralen att redan nu vidtaga de åtgärder som i förslaget ålagts bolaget. Till stöd för dylika åtgärder torde emellertid en uttrycklig bestämmelse i ämnet vara påkallad. Den föreslagna 69 § synes till syftet lämplig. För att undanröja varje berättigad tvekan om bestämmelsens förenlighet med tryckfrihetsförordningen vill utskottet emellertid förorda den ändrade avfattningen att

bolaget skall vara skyldigt att vid avtal med leverantör verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrives på sätt som finnes stå i strid med det i 7 § angivna syftet.

Utskottet har redan i det föregående ingått på några praktiska frågor. Departementschefen förutsätter att spritcentralen vid sina förhandlingar med leverantörerna skall äga viss handlingsfrihet. Utskottet finner detta lämpligt. Det bör självfallet eftersträvas att vinna berörda parters positiva medverkan. Utskottet finner värt beaktande vad den särskilda kommittén för utredning angående upplysningskampanjen i detta syfte förordat. Samråd mellan spritcentralen och ledningen för upplysningskampanjen synes härom böra äga rum. Härmed skulle i viss mån syftet i motion II: 561 kunna tillgodoses.

Mot vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit i fråga om alkoholreklamen har utskottet icke någon erinran. Motionen II: 561 torde få anses besvarad genom vad utskottet nyss förordat.

Utskottet får alltså, med avstyrkande av motionen II: 550 såvitt nu är i fråga, tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del med de jämkningar som innefattas i det ovan anförda.

Författningsförslagen i övrigt.

Utskottet.

I det föregående har utskottet behandlat en del av de föreslagna bestämmelserna. Utskottet har i övrigt funnit sig böra föreslå ett fåtal jämkningar, vilka, i den mån de icke uteslutande är av redaktionell natur, anges här nedan. Beträffande de delar av förslagen och motiveringen för desamma, som icke upptagits tidigare eller i det följande särskilt omnämnes, har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

64 §.

I förevarande paragraf stadgas att beslut som länsstyrelse meddelat i utskänkningsärende skall med visst undantag tillställas polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd. Det skall enligt motiven ankomma på den kommunala nämnden att hålla länsnykterhetsnämnden underrättad om besluten. Då det torde vara värdefullt för länsnämnden att ha omedelbar tillgång till ifrågavarande beslut, föreslår utskottet att denna nämnd upptas bland de myndigheter som skall erhålla avskrift därav.

80 §.

Enligt 1 mom. första stycket andra punkten må domstolen fria från straff i ringa fall av olovlig rusdrycksöverlåtelse. Departementschefen påpekar i anslutning härtill att åklagaren har möjlighet att, när eftergift av påföljd en-

ligt denna regel synes motiverad, meddela åtalseftergift enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken. Bestämmelsen torde sålunda medföra att bagatellartade fall av olovlig överlåtelse icke kommer att föranleda åtal.

89 §.

I anslutning till den föreslagna bestämmelsen om husbondeansvar får utskottet påpeka att denna särskilda form av ansvar för medverkan torde komma att omfattas av en blivande utredning angående specialstraffrätten.

Förslaget till ölförsäljningsförordning.

50 §.

I överensstämmelse med vad utskottet föreslagit beträffande 64 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning har länsnykterhetsnämnden upptagits bland de myndigheter som normalt skall erhålla del av länsstyrelsens beslut i ölförsäljningsärenden.

UTSKOTTETS HEMSTÄLLAN.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen måtte, med de avvikelser som föranledes av utskottets ovan gjorda uttalanden, godkänna de av föredragande departementschefen enligt förevarande proposition, nr 151, förordade riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken;

B) att riksdagen måtte — med förklarande, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom propositionen framlagda förslagen till rusdrycksförsäljningsförordning och ölförsäljningsförordning — för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

1) Rusdrycksförsäljningsförordning.

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Till *rusdrycker* hänföras i denna förordning spritdrycker, vin och starköl.

Med *spritdryck* förstås varje vätska som håller mer än två och en fjärdedels volymprocent etylalkohol och som icke är att hänföra till vin eller maltdryck.

Med *vin* förstås varje dryck, som är framställd genom alkoholisk jäsning av saft från druvor, bär, frukt eller andra växtdelar och som håller mer än två och en fjärdedels men ej mer än tjugutvå volymprocent etylalkohol.

Vad som är att hänföra till *starköl* angives i förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

2 §.

Med *partihandel* förstås i denna förordning försäljning till återförsäljare i och för deras rörelse samt försäljning för export. All annan försäljning benämnes *detaljhandel.*

Detaljhandel sker genom försäljning till avhämtning eller till försändning på rekvisition *(utminutering)* eller ock genom försäljning till förtäring på stället *(utskänkning).*

3 §.

All försäljning av rusdrycker vartill rätt ej föreligger enligt denna förordning är förbjuden.

Under *försäljning* inbegripes allt tillhandahållande som sker mot ersättning.

4 §.

Starköl, vars alkoholhalt överstiger fyra och en halv viktprocent, må icke försäljas inom riket i andra fall än som avses i 6 §.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

5 §.

1 mom. Den som erhållit tillstånd att tillverka eller försälja rusdrycker må ej i samband med rörelsens bedrivande avhända sig sådan dryck till annan annorledes än genom försäljning.

2 mom. I butik för handel med andra varor än rusdrycker och i de för sådan rörelse använda lägenheter, vid torghandel och auktioner, vid handel med lappbefolkningen samt eljest vid yrkesmässig handel med andra varor än rusdrycker är utdelning av sådana drycker även utan betalning förbjuden.

6 §.

1 mom. I den mån Konungen så förordnar må rusdrycker å apotek för medicinskt ändamål säljas på behörig läkares, veterinärs eller tandläkares recept. Vid sådan försäljning skola iakttagas de särskilda föreskrifter som därom utfärdas.

För försäljning av alkoholhaltiga läkemedel gälla särskilda bestämmelser.

2 mom. Angående handel med skattefri sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat m. m. är särskilt stadgat.

3 mom. Om försäljning av rusdrycker i andra fall än förut i denna paragraf omförmäles för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål samt om försäljning av vin för kyrkligt behov meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

4 mom. Genom vad i denna förordning är stadgat göres ej inskränkning i den rätt till försäljning av rusdrycker som grundas på gällande lagstiftning om frihamn och provianteringsfrilager.

Om rätt att förfoga över rusdrycker, som medföras såsom proviant på fartyg eller luftfartyg, gäller, i den mån ej annat följer av vad nedan stadgas, vad därom är särskilt föreskrivet.

7 §.

All försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

2 KAP.

Om partihandel och import.

8 §.

Partihandel med rusdrycker inom riket må, utom i fall som avses i gällande lagstiftning om frihamn och provianteringsfrilager samt nedan i 9 och 10 §§, bedrivas endast av ett för ändamålet bildat aktiebolag, som blivit av Konungen godkänt *(partihandelsbolag)*. Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

Försäljning för export må, utom i fall som avses i gällande lagstiftning om frihamn och provianteringsfrilager, bedrivas endast av partihandelsbolaget och tillverkare av rusdrycker som i 9 § sägs.

9 §.

1 mom. Angående brännvinstillverkares rätt att förfoga över tillverkat brännvin gäller vad därom är särskilt stadgat.

Den som till avsalu äger tillverka annan spritdryck än brännvin är plik-

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
tig att till partihandelsbolaget försälja vad som ej utföres ur riket eller till svensk frihamn.	
2 mom. Inom riket tillverkat vin, som ej utföres ur riket eller till svensk frihamn, må försäljas endast till partihandelsbolaget.	
3 mom. Inom riket tillverkat starköl, som ej utföres ur riket eller till svensk frihamn, må försäljas endast till partihandelsbolaget eller det i 13 § nämnda detaljhandelsbolaget.	
4 mom. Tillverkare av rusdrycker skall hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för särskilt förordnat ombud från kontrollstyrelsen och har att vid utövandet av försäljningsrätten ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar för tillsyn å försäljningen.	
10 §.	
Detaljhandelsbolaget må till den som har rätt till utskänkning försälja rusdrycker i och för dennes rörelse.	
11 §.	
För visst fall, såsom då fråga är om försäljning för konkursbo eller dödsbo eller där särskilda omständigheter eljest föreligga, må, utan hinder av vad i denna förordning stadgas, rusdrycker försäljas till partihandelsbolaget eller detaljhandelsbolaget jämlikt de föreskrifter som meddelas av kontrollstyrelsen.	
12 §.	
1 mom. Rusdrycker må till riket införas blott av partihandelsbolaget.	
2 mom. Rusdrycker vilka inkommit från utlandet må utlämnas endast till partihandelsbolaget eller den som erhållit bolagets medgivande att mottaga varorna.	
3 mom. Starköl som införes till riket må icke utlämnas från partihandelsbolaget, med mindre varan antingen då den inkommer hit är eller ock därefter av bolaget blivit försedd med etikett, *innehållande* uppgift om namnet å det bryggeri där tillverkningen skett samt sifferbeteckning (III) för varans klass.	*3 mom.* Starköl som införes till riket må icke utlämnas från partihandelsbolaget, med mindre varan antingen då den inkommer hit är eller ock därefter av bolaget blivit *stämplad och* försedd med etikett. *Beträffande flaska må stämplingen ske å kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett skola innehålla* uppgift om namnet å det bryggeri där tillverkningen skett samt sifferbeteckning (III) för varans klass.
4 mom. Utan hinder av vad i denna paragraf stadgas må	
a) rusdrycker införas till riket av den som enligt särskilt stadgande äger åtnjuta tullfrihet för varor som inkomma från utlandet;	
b) prov på rusdrycker, som till riket medföras av handelsresande, införas i vanlig ordning;	
c) resande, som ankommit från utrikes ort, för eget eller familjens bruk eller som gåva till närstående för personligt bruk tullfritt införa rusdrycker intill viss mindre av Konungen fastställd myckenhet;	
d) till proviant hänförliga, å fartyg eller luftfartyg medförda rusdrycker behandlas på sätt därom är särskilt föreskrivet; dock må sådana drycker, vilka förtullats såsom överskottsproviant, icke föras från fartyget eller luftfartyget annorledes än för återutförsel i vederbörlig ordning;	

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

e) rusdrycker uppläggas å provianteringsfrilager på sätt i särskild författning är stadgat; dock att å provianteringsfrilager upplagd sådan dryck ej må, utan tillstånd av Konungen för varje särskilt fall, disponeras annorledes än till fartygs eller luftfartygs proviantering eller utrustning i föreskriven ordning; samt

f) rusdrycker transiteras i enlighet med de föreskrifter generaltullstyrelsen meddelar.

5 mom. Angående införsel till riket av rusdrycker för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

6 mom. Angående införsel till riket av denaturerad sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat gäller vad därom är särskilt stadgat.

3 KAP.

Om utminutering.

13 §.

Rätt till utminutering tillkommer endast ett för ändamålet bildat aktiebolag, som blivit av Konungen godkänt *(detaljhandelsbolag)*.

Detaljhandelsbolaget må ej överlåta rätt till utminutering.

Riket skall vara indelat i detaljhandelsdistrikt, vart och ett under ledning av en av bolaget utsedd distriktschef.

Till bolaget skall i varje län finnas anknuten en rådgivande nämnd, som skall avgiva yttrande i frågor angående försäljning av rusdrycker enligt vad nedan sägs.

Närmare bestämmelser om bolaget meddelas i 6 kap.

14 §.

Detaljhandelsbolaget äger efter hörande av den rådgivande nämnden besluta angående utminuteringsställenas antal och förläggning.

Utminuteringsställe må dock ej finnas annorstädes än i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Konungen eller, efter Konungens förordnande, kontrollstyrelsen äger medgiva undantag från bestämmelsen i andra stycket, när särskilda skäl därtill äro.

15 §.

När det finnes påkallat för att ordna försändning av rusdrycker till ort, där utminuteringsställe ej är beläget, äger detaljhandelsbolaget att å sådan ort inrätta särskilt utlämningsställe.

Köpare, som är bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes inrättat, må, i den omfattning bolaget bestämmer, kunna få varan sänd till närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation utan skyldighet för honom att gälda försändningskostnaden.

Vid försändning skall bolaget vidtaga betryggande anordningar för att hindra att varan kommer annan än köparen till handa.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

16 §.

Utminutering må äga rum å söckendagar från klockan 9 till klockan 18. Å dag före sön- eller helgdag må utminutering dock ej fortgå längre än till klockan 16. Utan hinder av vad nu stadgats må utminutering ske till den som befinner sig i försäljningslokalen då utminuteringen skall upphöra.

17 §.

Vid utminutering må rusdrycker icke utlämnas till köpare på utminuteringsställe eller försändas till utlämningsställe eller till köpare, förrän betalning för varan erlagts *och, där ovisshet råder om hinder enligt 18 § föreligger, köparens födelsetid och födelsenummer blivit styrkta medelst skattekort eller annan av myndighet utfärdad handling eller ock handling som enligt föreskrift av kontrollstyrelsen må godtagas såsom bevis härom. Utlänning, som ej har födelsenummer, skall styrka nationalitet och födelsetid medelst pass eller annan av myndighet utfärdad handling.*	Vid utminutering må rusdrycker icke utlämnas till köpare på utminuteringsställe eller försändas till utlämningsställe eller till köpare, förrän betalning för varan erlagts.

18 §.

Rusdrycker må ej utminuteras till den som *icke* fyllt tjuguett år *och ej heller till person, beträffande vilken förordnats att rusdrycker ej må utminuteras till honom.*	Rusdrycker må ej utminuteras till den som *kan antagas ej hava* fyllt tjuguett år. *Utminutering må vägras den som, enligt underrättelse som kommit utminuteringsstället till handa, av nykterhetsnämnd förbjudits att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget.*

19 §.

Rusdrycker må ej utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel. Utlämning av rusdrycker må vägras när särskild anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som ej fyllt aderton år. *Den som på grund av förordnande som i 18 § sägs ej själv må inköpa rusdrycker må ej heller vara ombud.*	Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som *kan antagas* ej *hava* fyllt aderton år. *Föreligger beträffande ombud förhållande som i 18 § andra stycket sägs, må utlämning av rusdrycker vägras.*

20 §.

Ej må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

Ej heller må någon, genom personlig hänvändelse eller genom ombud, för

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
egen eller annans vinning söka förmå annan än återförsäljare av rusdrycker att inköpa sådana drycker på utminuteringsställe.	
21 §.	
Önskar någon inköpa visst slag av rusdrycker som ej hålles i lager av detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget, och ställer han erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, skall varan anskaffas, om så lämpligen kan ske och hinder icke möter till följd av bestämmelsen i 69 §.	
4 KAP.	
Om utskänkning.	
Rätt till utskänkning.	
22 §.	
För rätt till utskänkning erfordras tillstånd, där ej nedan annorlunda stadgas. Tillstånd meddelas detaljhandelsbolaget. Det ankommer på bolaget, som självt icke må bedriva utskänkning, att överlåta tillståndet på annan.	
23 §.	
Tillstånd till annan utskänkning än som i 34 och 35 §§ sägs meddelas av länsstyrelsen i det län där utskänkningen skall äga rum.	
24 §.	
Utredning i ärenden angående utskänkning skall verkställas av *restauranginspektören för* länet. Denne äger i sådana ärenden inhämta yttranden från andra myndigheter.	Utredning i ärenden angående utskänkning skall verkställas av *intendenten för utskänkningsärenden inom* länet. Denne äger i sådana ärenden inhämta yttranden från andra myndigheter.
Restauranginspektören är skyldig att inför länsstyrelsen föredraga ärenden angående utskänkning av rusdrycker, där detaljhandelsbolaget eller *inspektören* icke har enskild motpart, eller ock att avgiva yttrande i sådana ärenden till länsstyrelsen.	*Intendenten* är skyldig att inför länsstyrelsen föredraga ärenden angående utskänkning av rusdrycker, där detaljhandelsbolaget eller *intendenten* icke har enskild motpart, eller ock att avgiva yttrande i sådana ärenden till länsstyrelsen.
Restauranginspektör är den *av detaljhandelsbolaget* för länet utsedde distriktschefen. Denne företräder bolaget, såvitt angår utskänkning av rusdrycker inom länet. Det åligger bolaget att vid behov utse biträdande *restauranginspektörer.*	*Intendent för utskänkningsärenden* är den för länet *enligt 13 §* utsedde distriktschefen. Denne företräder bolaget, såvitt angår utskänkning av rusdrycker inom länet. Det åligger bolaget att vid behov utse biträdande *intendenter.*
De föreskrifter rörande *restauranginspektörernas* verksamhet som erfordras utöver stadgandena i denna förordning meddelas av Konungen.	De föreskrifter rörande *intendenternas* verksamhet som erfordras utöver stadgandena i denna förordning meddelas av Konungen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

25 §.

Tillstånd till utskänkning av rusdrycker må avse

a) utskänkning som skall bedrivas året runt eller årligen under viss tidsperiod *(årsutskänkning)* eller

b) utskänkning som skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod *(tillfällig utskänkning)*.

26 §.

Tillstånd till årsutskänkning skall avse en för sådana tillstånd gemensam tidsperiod om fyra år *(oktrojperiod)*, räknat från och med den 1 oktober.

Om skäl därtill äro, må tillstånd meddelas även för del av oktrojperiod.

27 §.

Den som vill bedriva utskänkning skall göra anmälan därom hos *restauranginspektören*.	Den som vill bedriva utskänkning skall göra anmälan därom hos *intendenten för utskänkningsärenden*.

Anmälan, som avser årsutskänkning från oktrojperiodens början, bör göras före utgången av det närmast föregående året.

28 §.

Över anmälan som i 27 § sägs skall *restauranginspektören*, utom i fall som i 33 § avses, inhämta yttranden från länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där utskänkningen är avsedd att bedrivas. Fullmäktige skola höra kommunens nykterhetsnämnd.	Över anmälan som i 27 § sägs skall *intendenten för utskänkningsärenden*, utom i fall som i 33 § avses, inhämta yttranden från länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där utskänkningen är avsedd att bedrivas. Fullmäktige skola höra kommunens nykterhetsnämnd.
Restauranginspektören åligger tillika att införskaffa den utredning i övrigt som finnes erforderlig *samt att höra den i 13 § angivna nämnden*.	*Intendenten* åligger tillika att införskaffa den utredning i övrigt som finnes erforderlig. *Sedan utredningen slutförts, skall den i 13 § angivna nämnden höras.*

29 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning från oktrojperiodens början skall av detaljhandelsbolaget göras hos länsstyrelsen före utgången av mars månad det år perioden börjar.

Har enligt 27 § anmälan gjorts som avser årsutskänkning inom viss kommun och inkommer bolaget icke med ansökan om tillstånd till utskänkningen, må ansökan göras av fullmäktige i kommunen. Är fråga om årsutskänkning från oktrojperiodens början, skall fullmäktiges ansökan göras före utgången av juni månad det år perioden börjar.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning i andra fall än som avses i första stycket må när som helst göras av bolaget eller, om bolaget icke inkommer med ansökan, av fullmäktige.

Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning må när som helst göras av bolaget eller fullmäktige. Innan fullmäktige fatta beslut att söka tillstånd till sådan utskänkning, skola yttranden inhämtas från bolaget, polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
30 §.	
Ansökan enligt 29 § skall innehålla uppgift om antalet utskänkningsställen dels för alla slag av rusdrycker, dels för enbart vin, samt förslag till utskänkningsställenas förläggning och, i förekommande fall, till föreskrifter för utskänkningens bedrivande.	*I ansökan enligt 29 § skall angivas, var utskänkningen skall bedrivas samt huruvida densamma skall omfatta alla slag av rusdrycker eller vin och starköl eller endast vin. Ansökan må jämväl innehålla förslag till föreskrifter för utskänkningens bedrivande.*

31 §.

Till utskänkning, som avstyrkts av kommunens fullmäktige, må länsstyrelsen ej meddela tillstånd.

Finna fullmäktige med hänsyn till särskilda förhållanden inskränkningar erforderliga i fråga om utskänkningens bedrivande, är länsstyrelsen skyldig att vid tillstånds meddelande fastställa vad fullmäktige i sådant hänseende föreslagit, i den mån inskränkningarna icke

1) strida mot det i 7 § angivna syftet eller eljest mot bestämmelserna i denna förordning eller annan allmän författning,

2) röra måltidstvång, kvantitetsbegränsning eller tiden för utskänkningens början eller

3) innebära förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

Hava fullmäktige föreslagit visst högsta antal utskänkningsställen eller förbud mot utskänkningsställes förläggning till viss del av kommunen, må länsstyrelsen ej överskrida nämnda antal eller förlägga utskänkningsställe inom kommundelen i fråga.

32 §.

Kan det antagas uppkomma behov av tillfällig utskänkning inom en kommun under en oktrojperiod eller del därav, må fullmäktige efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att under nämnda tid i fullmäktiges ställe avgiva yttrande över anmälan om tillstånd till tillfällig utskänkning eller göra ansökan om sådant tillstånd. Därvid skola fullmäktige även fastställa allmänna grunder för uppdragets fullgörande.

33 §.

För utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap erfordras icke särskilt tillstånd för detaljhandelsbolaget. Det ankommer på bolaget att efter prövning i varje särskilt fall överlåta rätt till sådan utskänkning på annan.

34 §.

Finnes det vara ur allmän synpunkt påkallat, att å någon för turistväsendet i riket betydelsefull ort årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat, må Konungen, ändock att sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige, på ansökan av detaljhandelsbolaget eller ledamot av fullmäktige meddela bolaget tillstånd till utskänkningen *(turistutskänkning)*. Tillstånd meddelas för oktrojperiod eller del därav.

Konungen äger vid tillstånds meddelande utfärda de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
35 §.	
Tillstånd till utskänkning på passagerarfartyg, i restaurangvagn på järnvägståg eller på luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare *(trafikutskänkning)* meddelas av länsstyrelsen i det län, där rederiet, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget har sitt säte.	
De i 28, 31 och 32 §§ meddelade bestämmelserna skola ej äga tillämpning å trafikutskänkning. Har enligt 27 § anmälan gjorts som avser sådan utskänkning, skall *restauranginspektören* införskaffa den utredning som finnes erforderlig. Inkommer detaljhandelsbolaget icke med ansökan i sådant fall, skall vad i 29 § andra och tredje styckena stadgas om fullmäktige i kommunen äga motsvarande tillämpning å trafikföretaget.	De i 28, 31 och 32 §§ meddelade bestämmelserna skola ej äga tillämpning å trafikutskänkning. Har enligt 27 § anmälan gjorts som avser sådan utskänkning, skall *intendenten för utskänkningsärenden* införskaffa den utredning som finnes erforderlig. Inkommer detaljhandelsbolaget icke med ansökan i sådant fall, skall vad i 29 § andra och tredje styckena stadgas om fullmäktige i kommunen äga motsvarande tillämpning å trafikföretaget.
36 §.	
Tillstånd till utskänkning inom kasernområde, läger eller annat område, som blivit upplåtet för krigsmaktens behov, eller invid sådant område må ej beviljas utan Konungens medgivande.	
Tillstånd till utskänkning inom område, som är för allmänheten tillgängligt såsom nöjesplats eller idrottsplats, må meddelas endast om särskilda skäl därtill äro.	
37 §.	
Rätt till utskänkning må avse alla slag av rusdrycker *eller* endast vin.	Rätt till *annan* utskänkning *än trafikutskänkning* må avse alla slag av rusdrycker, endast vin *eller, om särskilda skäl därtill äro, vin och starköl.*
Tillstånd till trafikutskänkning må *dock allenast* avse *vin, där ej fråga är om* fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats.	Tillstånd till trafikutskänkning må avse *enbart* vin *eller, om särskilda skäl därtill äro, vin och starköl. För* fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats, *må dock tillståndet avse alla slag av rusdrycker.*
38 §.	
När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, äger länsstyrelsen vid tillstånds meddelande, jämte det länsstyrelsen fastställer av kommunen föreslagna inskränkningar enligt 31 §, lämna föreskrifter rörande utskänkningen, dock ej av sådan art som angives under 1)—3) i andra stycket av nämnda paragraf.	
39 §.	
Angående tillstånd till utskänkning skall utfärdas bevis, angivande tillståndstiden, utskänkningsstället och de föreskrifter som må hava fastställts enligt 38 §.	

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

40 §.

1 mom. Rätt till utskänkning må av detaljhandelsbolaget överlåtas endast till den som gjort sig känd för ordentlighet och finnes med hänsyn till personliga egenskaper i övrigt och andra förhållanden lämpligen böra utöva rörelsen.

Utskänkning må ej bedrivas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd samt ej heller av den som till följd av sin befattning kan komma att deltaga i beslut angående tillverkning eller försäljning av rusdrycker eller att utöva tillsyn däröver.

Den som på grund av bestämmelserna i första eller andra stycket icke kan erhålla rätt till utskänkning må ej heller vara styrelseledamot i företag med huvudsakligt syfte att driva utskänkning. Konungen må dock medgiva att befattningshavare som i andra stycket avses är styrelseledamot i sådant företag.

2 mom. Överlåtelse till annan än enskild person må ske endast där för rörelsen utsetts en föreståndare, som godkännes av detaljhandelsbolaget. Vid förfall för föreståndaren må i dennes ställe rörelsen förestås av en sålunda godkänd ersättare. Föreståndare och ersättare skola uppfylla i 1 mom. föreskrivna villkor.

3 mom. I fråga om restaurang eller avdelning därav, som med hänsyn till beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att anse som folkrestaurang, må rätt till utskänkning som omfattar alla slag av rusdrycker endast överlåtas på ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen *(restaurangbolag)*. Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

Rätt till utskänkning skall även eljest överlåtas på restaurangbolaget, när så finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning.

41 §.

Beträffande överlåtelse av rätt till utskänkning skall, sedan den i 13 § angivna nämnden hörts, skriftligt avtal upprättas.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Vid överlåtelse skall bolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen utfärdar, meddela bestämmelser rörande prissättning på utskänkta rusdrycker och vad därmed äger samband samt stadga sådana villkor, att innehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende av myckenheten utskänkta spritdrycker och starkare viner.

Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att hos detaljhandelsbolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning i restaurangvagn samt på fartyg och luftfartyg vid färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

42 §.

1 mom. Har utskänkningsinnehavare avlidit, försatts i konkurs eller förklarats omyndig och vill dödsboet, konkursboet eller förmyndaren fortsätta rörelsen, skall inom två månader från dödsfallet, första borgenärssammanträdet eller omyndighetsförklaringen anmälan därom göras hos detaljhandelsbolaget med uppgift om föreståndare för rörelsen.

Godkännes föreståndaren av detaljhandelsbolaget, må rörelsen fortsättas intill utgången av den tid tillståndet avser eller den kortare tid bolaget

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

finner skäl bestämma. Vid förfall för föreståndaren må i dennes ställe rörelsen förestås av en sålunda godkänd ersättare.

Föreståndare och ersättare skola uppfylla i 40 § 1 mom. föreskrivna villkor.

Godkännes icke föreståndaren, skall detaljhandelsbolaget lämna vederbörande tillfälle att inom viss tid anmäla annan föreståndare.

Göres ej anmälan som ovan i detta mom. sägs inom föreskriven tid, anses avtalet om överlåtelsen hava upphört att gälla den dag anmälningstiden utgick.

Godkännes icke heller den senast anmälde föreståndaren och har frågan enligt 60 § underkastats länsstyrelsens prövning, anses avtalet hava upphört att gälla den dag laga kraftvunnet beslut i ärendet föreligger; i annat fall anses avtalet hava upphört att gälla tre veckor efter bolagets beslut.

2 mom. Har den som erhållit rätt till utskänkning sedermera tillträtt sådan befattning som avses i 40 § 1 mom. andra stycket, skall vad ovan i 1 mom. stadgas äga motsvarande tillämpning.

43 §.

Iakttagas icke vid utskänkning bestämmelserna i denna förordning, med stöd därav meddelade föreskrifter eller villkor i överlåtelseavtal eller uppfyller utskänkningsrörelse icke de särskilda krav som med hänsyn till nykterhet, ordning och trevnad böra uppställas på sådan rörelse, skall *restauranginspektören*, efter hörande av den i 13 § angivna nämnden, alltefter omständigheterna

1) tillhålla rättighetsinnehavaren att vidtaga rättelse;

2) hos länsstyrelsen påkalla förklaring att överlåtelseavtalet skall upphöra att gälla; eller

3) om så finnes lämpligt med hänsyn till särskilda förhållanden, hos länsstyrelsen hemställa om föreskrift som i 38 § sägs.

Iakttagas icke vid utskänkning bestämmelserna i denna förordning, med stöd därav meddelade föreskrifter eller villkor i överlåtelseavtal eller uppfyller utskänkningsrörelse icke de särskilda krav som med hänsyn till nykterhet, ordning och trevnad böra uppställas på sådan rörelse, skall *intendenten för utskänkningsärenden*, efter hörande av den i 13 § angivna nämnden, alltefter omständigheterna.

1) tillhålla rättighetsinnehavaren att vidtaga rättelse;

2) hos länsstyrelsen påkalla förklaring att överlåtelseavtalet skall upphöra att gälla; eller

3) om så finnes lämpligt med hänsyn till särskilda förhållanden, hos länsstyrelsen hemställa om föreskrift som i 38 § sägs.

Vid prövning av fråga enligt första stycket skall särskilt beaktas om brister i nykterhet eller ordning haft samband med att brännvin eller andra rusdrycker utskänkts till gäst i större myckenhet.

Utskänkningsställen.

44 §.

Utskänkningsställe skall vara så beläget att tillsyn däröver ej försvåras.

Utskänkning må ej bedrivas i butik eller andra för handelsrörelse använda lokaler. Vad nu sagts gäller ej sådan utskänkning av vin som äger rum i samband med servering av konditorivaror.

Angående beskaffenheten av utskänkningsställe äger Konungen utfärda de bestämmelser som kunna erfordras utöver vad i livsmedelsstadgan föreskrives om serveringslokal.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
45 §.	
Ombyte av utskänkningsställe må ske efter medgivande av den myndighet som meddelat tillstånd till utskänkningen. Över ansökan om sådant medgivande skall *restaurangin-spektören* inhämta yttrande från dem som blivit hörda i tillståndsärendet och därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till vederbörande tillståndsmyndighet.	Ombyte av utskänkningsställe må ske efter medgivande av den myndighet som meddelat tillstånd till utskänkningen. Över ansökan om sådant medgivande skall *intendenten för utskänkningsärenden* inhämta yttrande från dem som blivit hörda i tillståndsärendet och därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till vederbörande tillståndsmyndighet.
Utskänkningens bedrivande m. m.	
46 §.	
1 mom. Vid utskänkning skall lagad mat vara att tillgå. Vad nu sagts gäller dock ej utskänkning av vin som äger rum i samband med servering av konditorivaror.	
2 mom. Spritdrycker och starköl må utskänkas endast i samband med måltid.	
Föreskrifter angående lägsta pris å sådan måltid utfärdas av kontrollstyrelsen. Styrelsen må vidare i mån av behov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.	
Konungen må beträffande *visst utskänkningsställe* medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om *ansökan om sådant medgivande* skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker och starköl utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.	Konungen må beträffande *utskänkningsställen på viss ort eller inom visst område för rättighetsinnehavare som göra ansökan därom* medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om *sådan ansökan* skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker och starköl utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.
47 §.	
1 mom. Spritdrycker och starköl må ej utskänkas före klockan 16. Å sön- och helgdagar samt dag före sön- eller helgdag må dock utskänkningen börja klockan 14.	*1 mom. Rusdrycker må ej utskänkas före klockan 12 å söckendagar samt ej före klockan 13 å sön- och helgdagar.*
Vin må ej utskänkas före klockan 12.	

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
2 mom. Utskänkning skall avslutas senast klockan 22, där ej tidigare tidpunkt föreskrivits enligt 38 eller 43 § eller ock medgivande till utsträckt tid lämnats i den ordning nedan i 3 eller 4 mom. sägs.	
3 mom. Föreligger stadigvarande behov av utskänkning efter klockan 22, äger länsstyrelsen lämna medgivande därtill i samband med utskänkningstillståndet eller, då sådant behov yppas under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall *restauranginspektören* inhämta yttranden från *fullmäktige och polismyndigheten i kommunen* samt därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen.	*3 mom.* Föreligger stadigvarande behov av utskänkning efter klockan 22, äger länsstyrelsen lämna medgivande därtill i samband med utskänkningstillståndet eller, då sådant behov yppas under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall *intendenten för utskänkningsärenden* inhämta yttranden från *polismyndigheten och fullmäktige i kommunen* samt därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen.

Ej må senare tid för utskänknings avslutande bestämmas än fullmäktige förordat.

4 mom. Yppas för särskilt tillfälle behov av utskänkning efter den eljest bestämda tiden, må polismyndigheten lämna medgivande därtill. Sådant medgivande må ej lämnas i strid med de grunder fullmäktige i kommunen eller länsstyrelsen kan hava bestämt.

5 mom. Utlämning av rusdrycker till gäst skall upphöra senast en halv timme före utskänkningstidens utgång.

6 mom. Under tid då utskänkning ej är medgiven vare det förbjudet att låta rusdrycker förtäras å utskänkningsställe.

7 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall ej äga tillämpning å turist- eller trafikutskänkning.

48 §.

Vid utskänkning skola alkoholfria drycker finnas att tillgå i tillfredsställande urval.

49 §.

På passagerarfartyg må rusdrycker utskänkas endast till besättning och passagerare. På luftfartyg må utskänkning äga rum endast under färd.

50 §.

Utskänkning må ej äga rum till den som kan antagas ej hava fyllt aderton år.

Rusdrycker må ej utskänkas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel; och må sådan person icke tillåtas uppehålla sig å utskänkningsställe. Ej heller må rusdrycker utskänkas till den som veterligen missbrukar alkoholhaltiga drycker.

51 §.

Vid danstillställning, till vilken allmänheten äger tillträde, må rusdrycker ej utskänkas. Förbudet gäller även lokal, som står i inre förbindelse med danslokalen.

Från det i första stycket stadgade förbudet må polismyndigheten medgiva undantag för särskilda fall.

Sådant medgivande må ej lämnas i strid med de grunder fullmäktige i kommunen eller länsstyrelsen kan hava bestämt.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

52 §.

1 mom. Vid föreställning, till vilken allmänheten äger tillträde, må rusdrycker ej utskänkas utan särskilt medgivande. Förbudet gäller även lokal, som står i inre förbindelse med den lokal, där föreställningen äger rum.

Vad nu sagts avser icke sång, konsert, uppläsning eller annan därmed jämförlig underhållning å restaurang.

2 mom. Medgivande att utskänka rusdrycker vid föreställning eller underhållning av annat slag än i 1 mom. andra stycket sägs lämnas av länsstyrelsen.

Vill utskänkningsinnehavare regelbundet å restaurang anordna underhållning av annat slag än i 1 mom. andra stycket sägs, må medgivandet lämnas i samband med utskänkningstillståndet eller, då fråga därom uppkommer under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall *restauranginspektören* inhämta yttranden från *fullmäktige och polismyndigheten i kommunen* samt därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen.

Vill utskänkningsinnehavare regelbundet å restaurang anordna underhållning av annat slag än i 1 mom. andra stycket sägs, må medgivandet lämnas i samband med utskänkningstillståndet eller, då fråga därom uppkommer under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall *intendenten för utskänkningsärenden* inhämta yttranden från *polismyndigheten och fullmäktige i kommunen* samt därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen.

Vill utskänkningsinnehavare för särskilt tillfälle anordna föreställning eller underhållning som i första stycket sägs, äger länsstyrelsen, efter den utredning som finnes erforderlig, lämna medgivande därtill.

Medgivande må icke lämnas i strid med de grunder fullmäktige kunna hava bestämt.

53 §.

Restauranginspektören skall i god tid före varje oktrojperiods början lämna fullmäktige i kommunen tillfälle att yttra sig dels angående den omfattning i vilken enligt fullmäktiges mening rätt till utskänkning som avses i 33 § bör överlåtas, dels angående de grunder enligt vilka medgivande, varom stadgas i 47 § 4 mom., 51 § och 52 § 2 mom. tredje stycket, må lämnas. *Restauranginspektören* skall därefter i förekommande fall med eget utlåtande överlämna inkomna yttranden till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall meddela polismyndigheterna erforderliga anvisningar för utövandet av den beslutanderätt som på dem ankommer.

Intendenten för utskänkningsärenden skall i god tid före varje oktrojperiods början lämna fullmäktige i i kommunen tillfälle att yttra sig dels angående den omfattning i vilken enligt fullmäktiges mening rätt till utskänkning som avses i 33 § bör överlåtas, dels angående de grunder enligt vilka medgivande, varom stadgas i 47 § 4 mom., 51 § och 52 § 2 mom. tredje stycket, må lämnas. *Intendenten* skall därefter i förekommande fall med eget utlåtande överlämna inkomna yttranden till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall meddela polismyndigheterna erforderliga anvisningar för utövandet av den beslutanderätt som på dem ankommer.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
54 §.	
Å utskänkningsställe må gäst ej förtära eller tillåtas förtära rusdrycker, som icke därstädes i laga ordning utskänkts till honom, samt ej heller ersättningsmedel för rusdrycker.	
Rusdrycker, som ej få utskänkas å utskänkningsställe, eller ersättningsmedel som nyss sagts må ej heller förvaras därstädes eller eljest så att gästerna äga tillgång till dem.	
55 §.	
Ej må den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd söka förmå gäst att å utskänkningsstället inköpa rusdrycker eller tillåta, att något av det sålda medföres därifrån; och vare det gäst förbjudet att sålunda medföra utskänkt rusdryck.	
5 KAP.	
Vissa för detaljhandel gemensamma bestämmelser.	
56 §.	
För visst tillfälle, då så anses erforderligt för ordningens upprätthållande, må länsstyrelsen ävensom polismyndigheten förbjuda detaljhandel med rusdrycker eller föreskriva inskränkningar däri.	
När så prövas nödigt under krig eller vid omedelbar krigsfara eller då arbetslöshet eller nöd i större omfattning råder, må Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelsen förbjuda detaljhandel eller föreskriva inskränkningar däri.	
57 §.	
1 mom. Det åligger länsstyrelse, länsnykterhetsnämnd och kommunal nykterhetsnämnd att övervaka efterlevnaden av vad i denna förordning är stadgat. Polismyndighet skall tillse, att ordning råder å ställe där detaljhandel idkas.	
Tillsyn över utskänkningsbestämmelsernas efterlevnad och utskänknings handhavande i övrigt skall under länsstyrelsen verkställas av *restauranginspektören. Denne äger påkalla handräckning av polismyndighet för utredning angående utskänknings bedrivande.* Polismyndighet och nykterhetsnämnd skola underrätta *restauranginspektören* rörande förhållanden och iakttagelser som bedömas hava betydelse för den honom ålagda tillsynen.	Tillsyn över utskänkningsbestämmelsernas efterlevnad och utskänknings handhavande i övrigt skall under länsstyrelsen verkställas av *intendenten för utskänkningsärenden.* Polismyndighet och nykterhetsnämnd skola underrätta *intendenten* rörande förhållanden och iakttagelser som bedömas hava betydelse för den honom ålagda tillsynen.
2 mom. Den som bedriver utskänkning är skyldig att hålla sådan bokföring över sin rörelse att erforderlig kontroll av utskänkningen möjliggöres. Kontrollstyrelsen äger utfärda närmare föreskrifter härom.	
Rörelseidkare som nyss sagts skall vidare på begäran hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för *restauranginspektören* eller för person som förordnats av denne.	Rörelseidkare som nyss sagts skall vidare på begäran hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för *intendenten* eller för person som förordnats av denne.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
58 §.	
Den som har att taga befattning med tillsyn å denna förordnings efterlevnad är berättigad att erhålla tillträde till försäljningsställe med tillhörande lokaler.	
59 §.	
Å försäljningsställe skola ett exemplar av denna förordning ävensom prislista å drycker som där tillhandahållas vara för köpare tillgängliga. Å utminuteringsställe skall genom särskilt anslag tydligt angivas å vilka tider försäljning av rusdrycker där äger rum.	
60 §.	
Är någon missnöjd med detaljhandelsbolagets beslut i fråga om överlåtelse av rätt till utskänkning eller rörande tillämpningen av överlåtelseavtal, äger han få frågan prövad av länsstyrelsen. Har detaljhandelsbolaget icke överlåtit tillstånd till utskänkning, som meddelats på ansökan av kommunens fullmäktige eller trafikföretag, äga fullmäktige eller trafikföretaget påkalla länsstyrelsens prövning av frågan.	
61 §.	
Över beslut av *restauranginspektören* så ock över beslut av polismyndighet enligt denna förordning må besvär anföras hos länsstyrelsen inom tre veckor från beslutet.	Över beslut av *intendenten för utskänkningsärenden* så ock över beslut av polismyndighet enligt denna förordning må besvär anföras hos länsstyrelsen inom tre veckor från beslutet.
62 §.	
Länsstyrelses beslut i ärende angående tillstånd till annan årsutskänkning än trafikutskänkning skall kungöras i den eller de tidningar inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.	
63 §.	
1 mom. Besvär över beslut, som enligt denna förordning meddelats av länsstyrelse, må föras hos Konungen i finansdepartementet i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut. *2 mom.* Beslut som länsstyrelse eller polismyndighet meddelat enligt denna förordning länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda är föreskrivet eller särskilt förordnas.	
64 §.	
1 mom. Avskrift av beslut, som länsstyrelse meddelat i utskänkningsärende, skall, då fråga ej är om trafikutskänkning, tillställas polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd.	*1 mom.* Avskrift av beslut, som länsstyrelse meddelat i utskänkningsärende, skall då fråga ej är om trafikutskänkning, tillställas *länsnykterhetsnämnden*, polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd.
Har polismyndighet meddelat beslut enligt denna förordning, skall *restauranginspektören* och kommu-	Har polismyndighet meddelat beslut enligt denna förordning, skall *intendenten för utskänkningsärenden*

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
nens nykterhetsnämnd underrättas därom.	och kommunens nykterhetsnämnd underrättas därom.
Har detaljhandelsbolaget överlåtit rätt till utskänkning enligt 33 §, skola polismyndigheten i orten och kommunens nykterhetsnämnd underrättas.	
2 mom. Över beslut rörande utskänkning, som enligt denna förordning meddelats av länsstyrelsen, polismyndighet, detaljhandelsbolaget eller *restauranginspektören*, skall den sistnämnde föra erforderliga anteckningar. Närmare föreskrifter härom meddelas av kontrollstyrelsen.	*2 mom.* Över beslut rörande utskänkning, som enligt denna förordning meddelats av länsstyrelsen, polismyndighet, detaljhandelsbolaget eller *intendenten*, skall den sistnämnde föra erforderliga anteckningar. Närmare föreskrifter härom meddelas av kontrollstyrelsen.

6 KAP.

Om partihandelsbolaget och detaljhandelsbolaget samt restaurangbolaget och dess dotterbolag

Partihandelsbolaget.

65 §.

Godkännande av partihandelsbolaget lämnas för viss tid, högst sex år. Ansökan om godkännande skall vara åtföljd av bolagsordningen och inkomma före ingången av året näst före det, då försäljningen är avsedd att taga sin början.

Ej må godkännande lämnas, där ej genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat betryggande sätt åt staten beretts övervägande inflytande å bolagets ledning; och skall bolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida som Konungen prövar nödig.

66 §.

1 mom. Bolaget må ej bereda aktieägare vinning utöver skälig ränta å de av honom tillskjutna kontanta medel.

2 mom. Av bolagets årsvinst skall avsättning verkställas till reservfond enligt 71 § lagen om aktiebolag. Vad i 72 § nämnda lag föreskrives om avsättning av årsvinst skall däremot icke äga tillämpning å bolaget.

Efter Konungens medgivande må bolaget därutöver använda viss del av årsvinsten till avsättning till fonder samt till avskrivningar.

Återstoden av årsvinsten skall, sedan utdelning till aktieägarna ägt rum, efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

67 §.

Person, som är omyndig eller i konkurstillstånd eller som äger till avsalu tillverka rusdrycker eller som är ledamot av styrelse för annat företag med rätt till dylik tillverkning än partihandelsbolaget, må ej vara ledamot av bolagets styrelse. Ämbets- eller tjänsteman, som till följd av sin befattning kan komma att deltaga i beslut angående tillverkning eller försäljning av rusdrycker eller att utöva tillsyn däröver, må icke utan Konungens medgivande vara sådan ledamot.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
68 §.	
Missbrukar bolaget sin försäljningsrätt eller försättes bolaget i konkurs, må godkännandet av Konungen återkallas. Försäljningsrätten upphör i dylikt fall å tid som av Konungen bestämmes. Konungen äger ock i sådant fall föreskriva annan tid än den eljest bestämda för ansökan om godkännande såsom partihandelsbolag.	
69 §.	
Bolaget vare skyldigt att vid avtal med leverantör *föreskriva denne sådana inskränkningar rörande* reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet *som finnes erforderliga för att tillgodose* det i 7 § angivna syftet.	Bolaget vare skyldigt att vid avtal med leverantör *verka för att* reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet *icke bedrives på sätt som finnes stå i strid med* det i 7 § angivna syftet.
70 §.	
Närmare bestämmelser om villkoren för godkännande, om särskild kontroll från statens sida och om årsvinstens användning ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å bolagets verksamhet och drift, som finnas erforderliga, skola intagas i avtal som upprättas i samband med bolagets godkännande.	
Detaljhandelsbolaget.	
71 §.	
Vad i 65 § sägs om partihandelsbolaget skall äga motsvarande tillämpning å detaljhandelsbolaget.	
72 §.	
Aktieägare i bolaget kan vara endast svenska staten eller svensk medborgare som därtill erhållit Konungens tillstånd. Sådant tillstånd må ej meddelas, med mindre sökanden avlämnat förbindelse till Konungen att på anmodan överlåta sin aktie mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte vinstutdelning för tidigare år, i den mån sådan innestår hos bolaget, ävensom ränta efter fem procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker. De i denna paragraf föreskrivna inskränkningarna i rätten att äga aktier i bolaget skola finnas angivna å aktiebreven.	
73 §.	
Bolaget må ej i någon form bereda aktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller låta ersättningen till styrelseledamot eller avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till omsättningens storlek eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må bolaget vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.	
74 §.	
Den i 13 § angivna rådgivande nämnden skall bestå av *en* av länsstyrelsen *utsedd ledamot*, tillika ordförande, *en* av landstinget *vald ledamot* och en ledamot som utses	Den i 13 § angivna rådgivande nämnden skall bestå av *två* av länsstyrelsen *utsedda ledamöter, den ene* tillika ordförande, *två* av landstinget *valda ledamöter* och en ledamot som

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
av länsnykterhetsnämnden. Finnes inom ett län mer än ett landsting eller finnes där stad som icke deltager i landsting, utser varje landsting så ock stad som nu sagts *en ledamot.*	utses av länsnykterhetsnämnden. Finnes inom ett län mer än ett landsting eller finnes där stad som icke deltager i landsting, utser varje landsting så ock stad som nu sagts *vardera två ledamöter.*
I Stockholm utser överståthållarämbetet nämndens ordförande *samt* stadsfullmäktige *och* stadens nykterhetsnämnd *vardera* en ledamot.	I Stockholm utser överståthållarämbetet nämndens ordförande *och ytterligare en ledamot,* stadsfullmäktige *två ledamöter samt* stadens nykterhetsnämnd en ledamot.

För varje ledamot utses på samma sätt en suppleant.

Ledamöter och suppleanter utses bland inom länet bosatta svenska män och kvinnor, som fyllt tjugutre år och i övrigt uppfyller de i 67 § stadgade behörighetsvillkor. Vad nu sagts utgör dock ej hinder för ledamot av nykterhetsnämnd att vara ledamot eller suppleant i rådgivande nämnd.

Ledamöter och suppleanter utses för fyra kalenderår. Avgår ledamot eller suppleant under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, utses ersättare för den tid som skulle hava återstått för den avgångne.

Ledamot och suppleant i rådgivande nämnd äga av detaljhandelsbolaget åtnjuta ersättning enligt föreskrifter som meddelas av kontrollstyrelsen.

75 §.

Vad i 66 § 2 mom. samt 67—70 §§ sägs om partihandelsbolaget skall äga motsvarande tillämpning å detaljhandelsbolaget.

Restaurangbolaget och dess dotterbolag.

76 §.

Godkännande av restaurangbolaget lämnas för viss tid, högst fyra år. Ansökan om godkännande skall vara åtföljd av bolagsordningen och inkomma före ingången av året näst före det, då utskänkningen är avsedd att taga sin början.

Såsom restaurangbolag må godkännas endast sådant bolag, som genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat betryggande sätt berett staten övervägande inflytande å bolagets ledning och som förbundit sig att driva sin restaurangrörelse genom dotterbolag; och skall restaurangbolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig.

77 §.

Aktieägare i restaurangbolaget kan vara endast svenska staten eller svensk medborgare, som därtill erhållit Konungens tillstånd. I de dotterbolag till restaurangbolaget, genom vilka restaurangrörelsen drives, må aktier ägas endast av, förutom moderbolaget, svensk medborgare, som därtill erhållit tillstånd av länsstyrelsen i det län där dotterbolagets styrelse har sitt säte.

Tillstånd att äga aktie må ej meddelas, med mindre den som söker sådant tillstånd avlämnat förbindelse till Konungen eller länsstyrelsen att på anmodan överlåta sin aktie mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte vinstutdelning för tidigare år, i den mån sådan innestår hos bolaget,

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

ävensom ränta efter fem procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker.

De i denna paragraf föreskrivna inskränkningarna i rätten att äga aktier i restaurangbolaget eller dess dotterbolag skola finnas angivna å aktiebreven.

78 §.

Av restaurangbolags årsvinst skall avsättning verkställas till reservfond enligt 71 § lagen om aktiebolag. Vad i 72 § nämnda lag föreskrives om avsättning av årsvinst skall däremot icke äga tillämpning å bolaget.

Efter Konungens medgivande må bolaget därutöver använda viss del av årsvinsten till avsättning till fonder, avskrivningar, överföring till pensionsstiftelse samt till inlösen av preferensaktier eller till avsättning för sådant ändamål.

Återstoden av årsvinsten skall, sedan utdelning till aktieägarna ägt rum, efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

Vad i första stycket stadgas skall äga tillämpning jämväl i fråga om dotterbolag till restaurangbolaget.

79 §.

De i 68, 70 och 73 §§ givna föreskrifterna skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolaget. Vad i 73 § stadgas skall även gälla restaurangbolagets dotterbolag.

Om behörighetsvillkor för ledamot i restaurangbolagets och dotterbolags styrelse stadgas i 40 § 1 mom.

7 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

80 §.

1 mom. Den som säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter. I ringa fall må från straff frias.

Är brottet grovt, vare straffet dagsböter, lägst trettio, eller fängelse i högst ett år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt eller skett till underårig eller till person *beträffande vilken förordnats att rusdrycker ej må utminuteras till honom.*

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt eller skett till underårig eller till person, *vilken av nykterhetsnämnd förbjudits att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget.*

2 mom. Har den som gjort sig skyldig till olovlig försäljning av rusdrycker förut genom laga kraftvunnen dom fällts till ansvar för sådant brott eller för gärning som avses i 19 § 1 mom. eller 20 § 2 mom. förordningen angående tillverkning av brännvin eller i 22 § 1 mom. eller 23 § 1 mom. förordningen angående handel med skattefri sprit eller i 11 § 1 mom. första stycket eller 2 mom. första stycket förordningen angående vissa alkohol-

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
haltiga preparat m. m., dömes till straff som i 1 mom. andra stycket sägs, där ej med hänsyn till brottens beskaffenhet, den tid som förflutit mellan dem eller eljest särskilda skäl äro däremot.	
3 mom. Straffas enligt 1 mom. någon som ej äger rätt till försäljning av rusdrycker, vare de å försäljningsstället med därtill hörande lägenheter befintliga eller eljest för försäljning avsedda rusdrycker tillika med kärl och emballage vari de förvaras underkastade beslag och förbrutna.	
Hava rusdrycker av annat slag än som avses med utskänkningstillståndet utskänkts, skall i fråga om sådana drycker med kärl och emballage tillämpas vad nyss sagts.	
4 mom. Straffas enligt 1 mom. någon som ej äger rätt till försäljning av rusdrycker, må länsnykterhetsnämnden *förordna att under* viss tid, högst ett år i sänder, *rusdrycker ej må utminuteras till honom.*	*4 mom.* Straffas enligt 1 mom. någon som ej äger rätt till försäljning av rusdrycker, må länsnykterhetsnämnden *för* viss tid, högst ett år i sänder, *förbjuda honom att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget.*

81 §.

Låter någon för honom utfärdad handling som i 17 § avses användas för inköp av rusdrycker åt den som ej fyllt 21 år eller åt den beträffande vilken förordnats att rusdrycker ej må utminuteras till honom,	*1 mom. Köper någon rusdrycker hos detaljhandelsbolaget i strid mot förbud som avses i 80 § 4 mom., straffes med böter, högst trehundra kronor.*
eller bryter någon mot föreskriften i 20 § första stycket,	*2 mom. Bryter* någon mot föreskriften i 20 § första stycket, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.
dömes, *där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen,* till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.	

82 §.

Har den som äger rätt att utfärda recept å rusdrycker genom missbruk av denna rätt tillhandagått annan med anskaffande av sådana drycker, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

83 §.

Bryter någon mot 46 § 1 mom., 48 § eller 59 § eller bryter gäst å utskänkningsställe mot 54 eller 55 §, straffes med böter, högst etthundra kronor.

84 §.

Förbryter sig någon mot stadgandet i 5 § 2 mom. eller bryter någon som ej handhar försäljning enligt denna förordning mot 20 § andra stycket, straffes med dagsböter.

85 §.

Bryter den som handhar tillåten försäljning av rusdrycker eller någon hos honom anställd i andra fall än förut i detta kapitel sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot föreskrift som meddelats med stöd av förordningen, straffes med dagsböter.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

86 §.

1 mom. Rusdrycker som till riket införas av annan än den vilken enligt 12 § är berättigad till införsel av sådana drycker må, därest varan i behörig ordning anmälts till tullklarering, åter utföras i enlighet med de föreskrifter generaltullstyrelsen äger meddela. Sker ej återutförsel inom fyra månader efter det varan enligt vad i tullstadgan sägs skall anses hava mottagits av tullanstalt, tillfaller varan kronan, och skall för dess räkning med varan förfaras på sätt i 90 § 2 mom. är stadgat.

2 mom. Är införsel av rusdrycker belagd med straff enligt gällande bestämmelser om ansvar för olovlig varuinförsel, skola de i sådant avseende meddelade föreskrifter lända till efterrättelse. I fråga om försäljning av olovligt införda rusdrycker skall gälla vad i 90 § 2 mom. sägs.

3 mom. Den som mot stadgandet i 12 § 4 mom. från fartyg eller luftfartyg bortför rusdrycker, vilka förtullats såsom överskottsproviant, straffes med dagsböter, och vare dryckerna tillika med kärl och emballage underkastade beslag och förbrutna.

4 mom. Den som mot stadgandet i 12 § 4 mom. disponerar å provianteringsfrilager upplagda rusdrycker annorledes än till fartygs eller luftfartygs proviantering eller utrustning i föreskriven ordning, straffes med dagsböter.

5 mom. Erfordras i särskilt fall föreskrifter angående behandlingen av till riket inkomna rusdrycker, äger Konungen efter anmälan av generaltullstyrelsen förordna huru med varan skall förfaras.

87 §.

Vad som med stöd av bestämmelserna i denna förordning inhämtats vid granskning av räkenskaper och verifikationer, så ock vad som eljest vid tillsyn å utskänkning inhämtats må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med bestämmelserna avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen.

Brott som nu sagts må, där det ej innefattar ämbetsbrott, av åklagare åtalas endast efter angivelse av målsägande.

88 §.

Där någon under tid då han är ställd under åtal för brott mot denna förordning fortsätter sitt brottsliga förfarande, skall såsom särskilt brott anses vad han före varje åtal förbrutit. För brotten gemensamt ådömt fängelsestraff må ej överstiga två år.

89 §.

1 mom. Hava flera medverkat till gärning, som i 80 *och 81 §§* sägs, gäller vad i 3 kap. 4 och 5 §§ strafflagen är stadgat. Den till vilken rusdrycker försålts eller eljest anskaffats vare dock ej förfallen till ansvar för annan medverkan än anstiftan.	*1 mom.* Hava flera medverkat till gärning, som i 80 *§ eller 81 § 2 mom.* sägs, gäller vad i 3 kap. 4 och 5 §§ strafflagen är stadgat. Den till vilken rusdrycker försålts eller eljest anskaffats vare dock ej förfallen till ansvar för annan medverkan än anstiftan.

2 mom. Husbonde ansvarar för brott som vid detaljhandel begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att brottet skett utan hans vetskap och vilja.

90 §.

1 mom. Rättighet att verkställa beslag tillkommer tulltjänsteman i fall som i 86 § sägs. I övrigt gäller angående beslag vad därom finnes särskilt stadgat.

2 mom. Rusdrycker som enligt denna förordning eller annan författning förklarats förbrutna skola, därest de äro i försäljningsdugligt skick, hembjudas till detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget. Kunna förbrutna drycker på grund av sin beskaffenhet ej tillhandahållas allmänheten, skola de hembjudas till partihandelsbolaget. Bolag till vilket rusdrycker sålunda hembjudits vare skyldigt att till skäligt pris inköpa den hembjudna varan. Är värdet så ringa, att det ej kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras.

Samma lag vare där rusdrycker som ej förklaras förbrutna skola försäljas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller andra författningar.

Med den erlagda köpesumman för rusdrycker som försålts på grund av stadgandet i 86 § 1 mom. eller bestämmelser i tullstadgan skall i tillämpliga delar förfaras på sätt i tullstadgan föreskrives beträffande köpesumman för gods som enligt samma stadga blivit genom tullverkets försorg försålt å auktion; och skall, därest enligt tullstadgan viss tid skall räknas från auktionsdagen, tiden i stället räknas från den dag, då betalning kommit tullverket till handa.

3 mom. Värdet av förverkad egendom tillfaller kronan.

Övergångsbestämmelser.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1955 i den mån annat ej följer av vad nedan stadgas.

2. Genom förordningen upphävas

förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker samt

förordningen den 1 juni 1923 (nr 141) angående förbud mot införsel till och försäljning inom riket av exportöl;

dock att de upphävda förordningarna alltjämt skola äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före den 1 oktober 1955.

3. Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i nya förordningen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

4. Utan hinder av bestämmelsen i 14 § andra stycket må utminuteringsställe bibehållas å ort, där sådant ställe var inrättat vid förordningens ikraftträdande.

5. Med utgången av september 1955 upphöra alla rättigheter till detaljhandel som grunda sig på förordningen den 18 juni 1937.

I fråga om anmälan eller ansökan, som avser tillstånd, medgivande eller godkännande enligt nya förordningen, skola bestämmelserna i förordningen äga tillämpning även före den 1 oktober 1955.

Ansökan om godkännande av detaljhandelsbolag för tiden från och med nämnda dag skall vara åtföljd av bolagsordningen och inkomma före den 1 oktober 1954.

Detaljhandelsbolaget skall utse eller förordna distriktschefer före den 1 december 1954.

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

Ledamot och suppleant av rådgivande nämnd utses enligt 74 § första gången för tiden den 1 januari 1955—den 31 december 1958.

Beslut och avtal enligt förordningen må meddelas och slutas även före den 1 oktober 1955, dock med verkan tidigast från och med denna dag.

6. Första oktrojperioden efter denna förordnings ikraftträdande skall endast omfatta tiden till och med den 30 september 1957.

7. Kontrollstyrelsen må i mån av behov och i samråd med detaljhandelsbolaget meddela närmare anvisningar angående nedläggande av rörelsen å systembolag och rörelsens övertagande av detaljhandelsbolaget.

8. Tillstånd för partihandelsbolag och godkännande av restaurangbolag, som meddelats enligt förordningen den 18 juni 1937, skola äga giltighet under den tid tillståndet eller godkännandet avser.

9. Bestämmelsen i 69 § skall äga tillämpning även före den 1 oktober 1955, såvitt avser reklam och därmed jämförlig verksamhet under tiden efter den 1 september 1955.

2) Ölförsäljningsförordning.

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Vad som är att hänföra till *öl* angives i förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

2 §.

Till *partihandel* hänföres i denna förordning försäljning till återförsäljare i och för deras rörelse samt försäljning för export. Med *detaljhandel* förstås all annan försäljning.

Detaljhandel sker genom

1) *utminutering,* som innefattar *avhämtningsförsäljning* och *kringföringsförsäljning;* samt

2) *utskänkning,* varmed förstås försäljning till förtäring på stället.

3 §.

Tillverkare kallas i denna förordning den som enligt förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker äger tillverka öl i svenskt bryggeri.

4 §.

1 mom. All försäljning av öl vartill rätt ej föreligger enligt denna förordning är förbjuden.

Hembryggt öl må icke säljas.

2 mom. Under *försäljning* inbegripes allt tillhandahållande som sker mot ersättning.

Som försäljning skall dock icke anses, att arbetsgivare på grund av tjänsteavtal utan särskild gottgörelse tillhandahåller anställd öl.

5 §.

All försäljning av öl skall ordnas och handhavas så att ordning och nykterhet icke äventyras.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

2 KAP.

Om partihandel och import.

6 §.

Utan särskilt tillstånd eller anmälan äga tillverkare, de i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda partihandels- och detaljhandelsbolagen, så ock den som erhållit tillstånd till utminutering av öl, bedriva partihandel därmed. Nederlag, varifrån endast partihandel skall utövas, må dock icke inrättas utan att anmälan därom gjorts till länsstyrelsen, som utfärdar anmälningsbevis.

Den som yrkesmässigt till riket inför utländskt öl må efter anmälan som i första stycket sägs idka partihandel med sådant öl och inrätta nederlag för sålunda avsedd handel.

Konungen må, om så finnes påkallat, förordna att öl icke må införas till riket annat än i den ordning som i rusdrycksförsäljningsförordningen är föreskriven beträffande införsel av rusdrycker.

7 §.

Öl som införes till riket må icke utlämnas från tullverket, med mindre varan antingen då den inkommer hit eller ock därefter genom varuhavarens försorg under tillsyn av tullpersonal försetts med etikett, *innehållande* uppgift om namnet på det bryggeri där tillverkningen skett samt sifferbeteckning (II) för varans klass.	Öl som införes till riket må icke utlämnas från tullverket, med mindre varan antingen då den inkommer hit eller ock därefter genom varuhavarens försorg under tillsyn av tullpersonal *stämplats och* försetts med etikett. *Beträffande flaska må stämplingen ske å kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett skola innehålla* uppgift om namnet på det bryggeri där tillverkningen skett samt sifferbeteckning (II) för varans klass.
Sådan etikett må ej innehålla benämning, som är ägnad att giva maltdrycken sken av att vara av annan klass än den till vilken den är hänförlig.	*Etikett* må ej innehålla benämning, som är ägnad att giva maltdrycken sken av att vara av annan klass än den till vilken den är hänförlig.

Generaltullstyrelsen äger för särskilda fall medgiva undantag från bestämmelserna i denna paragraf.

3 KAP.

Om detaljhandel.

Allmänna bestämmelser.

8 §.

För rätt till detaljhandel med öl erfordras tillstånd av länsstyrelsen, där ej nedan annorlunda stadgas.

9 §.

1 mom. Tillstånd till detaljhandel med öl må meddelas endast den som gjort sig känd för ordentlighet och finnes med hänsyn till personliga egenskaper i övrigt och andra förhållanden lämpligen böra utöva rörelsen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
Detaljhandel må ej utövas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd, ej heller av *befattningshavare* som kan komma att deltaga i beslut angående tillverkning eller försäljning av maltdrycker eller att utöva tillsyn däröver.	Detaljhandel må ej utövas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd *samt* ej heller av *den* som *till följd av sin befattning* kan komma att deltaga i beslut angående tillverkning eller försäljning av maltdrycker eller att utöva tillsyn däröver.

2 mom. Tillstånd för annan än enskild person att bedriva detaljhandel med öl må meddelas endast där för rörelsen utsetts en föreståndare, som godkänts av länsstyrelsen. Vid förfall för föreståndaren må i dennes ställe rörelsen förestås av en sålunda godkänd ersättare. Föreståndare och ersättare skola uppfylla i 1 mom. föreskrivna villkor.

10 §.

Ej må detaljhandel med öl utövas inom läger, kasernområde eller annat uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område i andra fall än som avses i 24 och 25 §§. Dock må länsstyrelsen för enstaka tillfälle meddela tillstånd till detaljhandel inom sådant område, när särskilda skäl därtill äro.

Avhämtningsförsäljning.

11 §.

Utan särskilt tillstånd eller anmälan må det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda detaljhandelsbolaget bedriva avhämtningsförsäljning av öl från utminuteringsställe för rusdrycker.

12 §.

Avhämtningsförsäljning, för vilken tillstånd erfordras, skall bedrivas från tillverkningsställe eller annat fast försäljningsställe. Sålt öl må försändas till köpare.

13 §.

Tillstånd till avhämtningsförsäljning skall meddelas att gälla tills vidare, där ej fråga är om försäljning vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod.

14 §.

Ansökan om tillstånd till avhämtningsförsäljning skall innehålla uppgift om försäljningsställe. Sökandens samt, i förekommande fall, föreståndares och ersättares behörighet skall styrkas, där den icke är för länsstyrelsen känd.

Över ansökningen skola yttranden inhämtas från länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där försäljningen är avsedd att bedrivas. Fullmäktige skola höra kommunens nykterhetsnämnd.

Avser ansökan försäljning vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod, erfordras dock endast att polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd erhålla tillfälle att yttra sig.

15 §.

Hava kommunens fullmäktige föreslagit den inskränkningen i fråga om rörelsens bedrivande, att tillståndsinnehavares eller föreståndares ekonomiska fördel göres oberoende av myckenheten sålt öl, och finnas därvid föreslagna grunder för försäljningens ordnande i övrigt lämpliga, skall detta villkor fastställas av länsstyrelsen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

16 §.

Angående tillstånd till avhämtningsförsäljning skall bevis utfärdas, angivande försäljningsställes belägenhet samt, i förekommande fall, tillståndstiden och villkor enligt 15 §.

17 §.

Särskilt tillstånd att sälja öl endast i samband med proviantering av fartyg och luftfartyg må meddelas skeppshandlare.

I här avsett fall skall angående ansökan och dess behandling i tillämpliga delar gälla vad i 14 § första och tredje styckena samt 16 § stadgas. Bestämmelsen i 13 § skall ock äga tillämpning på sådant tillstånd.

Kringföringsförsäljning.

18 §.

Tillstånd till kringföringsförsäljning må meddelas

a) tillverkare, för försäljning från tillverkningsställe;

b) annan än tillverkare, för försäljning från fast försäljningsställe, i den mån så finnes skäligt och lämpligt; samt

c) under samma förutsättning, tillverkare eller annan, för försäljning från särskilt inrättat nederlag.

Tillstånd meddelas av länsstyrelsen i det län, där försäljningen är avsedd att bedrivas.

19 §.

Vid varje nederlag skall finnas en av länsstyrelsen godkänd föreståndare. I fråga om sådan föreståndare skall gälla vad i 9 § 2 mom. stadgas.

20 §.

Tillstånd till kringföringsförsäljning skall avse en för sådana tillstånd gemensam period om fyra år, *oktrojperiod*, räknat från och med den 1 oktober.

Om skäl därtill äro, må tillstånd meddelas även för del av oktrojperiod.

21 §.

Ansökan om tillstånd till kringföringsförsäljning skall innehålla uppgift om tillverkningsställe eller fast försäljningsställe samt, i förekommande fall, om antalet nederlag och deras belägenhet ävensom om föreståndare och ersättare enligt 9 § 2 mom. och 19 §. Sökandens samt föreståndares och ersättares behörighet skall styrkas, där den icke är för länsstyrelsen känd.

Ansökan som avser försäljning från oktrojperiodens början bör vara länsstyrelsen till handa före utgången av året innan perioden börjar.

Länsstyrelsen beslutar i ärendet efter den utredning som finnes erforderlig.

22 §.

Tillstånd till kringföringsförsäljning innefattar skyldighet för tillståndsinnehavaren att vid försäljningen jämte öl tillhandahålla alkoholfria och därmed jämförliga drycker i tillfredsställande urval och omfattning.

Konungen äger, i den mån så finnes påkallat, meddela föreskrifter i syfte att förhindra att ersättning till den som kringför varorna utgår i förhållande till myckenheten sålt öl.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
Har genom laga kraftvunnet förhandsbesked förklarats att bestämmelserna i arbetsavtal om ersättning till utkörare av öl står i överensstämmelse med föreskrifter som meddelats med stöd av andra stycket, skall den som vid försäljningen tillämpar nämnda avtalsbestämmelser anses uppfylla vad sålunda föreskrivits. Det ankommer på kontrollstyrelsen att efter framställning meddela sådant förhandsbesked.	

23 §.

Angående tillstånd till kringföringsförsäljning skall bevis utfärdas, angivande tillståndstiden, tillverkningsställes eller fast försäljningsställes belägenhet samt antalet nederlag och deras belägenhet.

Utskänkning.

24 §.

Utan tillstånd eller anmälan enligt denna förordning må öl utskänkas i fall, då rätt föreligger att utskänka rusdrycker.

Öl må ock utan tillstånd eller anmälan utskänkas vid slutet bord

a) till inackorderade gäster vid matserveringsrörelse i hem *(utskänkning vid heminackordering);*

b) till medlemmar av personalkår eller personalsammanslutning vid inackordering, som kåren eller sammanslutningen anordnar för medlemmarna i särskild matsal *(utskänkning vid kårhushåll);* samt

c) till dem som bo i bostadshus med gemensam matsal vid servering i matsalen *(utskänkning i kollektivhusmatsal).*

Rätt till utskänkning som avses i andra stycket b) eller c) tillkommer den som förestår matsalen.

Konungen äger meddela bestämmelser om i vilken utsträckning och under vilka villkor militär mäss må hänföras till kårhushåll.

25 §.

I matsal eller därmed jämförlig lokal, som är avsedd för de anställda vid institution eller företag, må den som där bedriver matserveringsrörelse, efter anmälan och prövning i den ordning nedan sägs, utskänka öl vid slutet bord till de anställda *(utskänkning i personalmatsal).* Till personalmatsal hänföres även, i den utsträckning Konungen förordnar, annan för fast anställd personal inrättad militär mäss än i 24 § avses.

Anmälan göres hos länsstyrelsen och må gälla en tid av högst fyra år. Vid anmälan skall fogas förklaring från institutionens eller företagets ledning eller vederbörande befälhavare, att erinran icke göres mot utskänkningen. Finner länsstyrelsen rörelsen vara av beskaffenhet, som i första stycket sägs, och föreligger ej sådant förhållande, varom i 49 § första stycket förmäles, skall länsstyrelsen utfärda anmälningsbevis med angivande av den tid anmälan skall gälla.

26 §.

Utskänkning av öl, för vilken tillstånd erfordras, benämnes *årsutskänkning,* om den är avsedd att bedrivas året runt eller årligen under viss tids-

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

period, och *tillfällig utskänkning*, om den skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod.

27 §.

Tillstånd till årsutskänkning skall meddelas för en tid av *fyra år eller den kortare tid ansökan avser.*	Tillstånd till årsutskänkning skall meddelas för en tid av *ett eller flera år, dock högst fyra.*

28 §.

Ansökan om tillstånd till utskänkning skall innehålla uppgift om utskänkningsställe samt den tid varunder utskänkningen är avsedd att bedrivas. Sökandens samt, i förekommande fall, föreståndares och ersättares behörighet skall styrkas, där den icke är för länsstyrelsen känd.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning bör vara länsstyrelsen till handa sex månader före den avsedda utskänkningens början.

29 §.

Över ansökan om tillstånd till årsutskänkning skola, utom i fall som i 33 § avses, yttranden inhämtas från länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten och fullmäktige i den kommun, där utskänkningen är avsedd att bedrivas. Fullmäktige skola höra kommunens nykterhetsnämnd.

Fullmäktige må begränsa sitt yttrande till att avse antalet utskänkningsställen.

Över ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning skola, utom i fall som i 31 och 33 §§ avses, polismyndigheten och nykterhetsnämnden erhålla tillfälle att yttra sig.

30 §.

Till årsutskänkning, som avstyrkts av kommunens fullmäktige, må tillstånd ej meddelas.

Hava fullmäktige föreslagit visst antal utskänkningsställen för årsutskänkning, må länsstyrelsen ej överskrida nämnda antal.

31 §.

Tillstånd till utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap må meddelas av polismyndigheten i den kommun där utskänkningen är avsedd att bedrivas.

32 §.

Finnes det vara ur allmän synpunkt påkallat att å någon för turistväsendet i riket betydelsefull ort årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat, må länsstyrelsen, utan hinder av vad i 30 § sägs, meddela sökanden tillstånd till utskänkningen *(turistutskänkning)*.

33 §.

Tillstånd till utskänkning på passagerarfartyg eller järnvägståg eller på luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare, *(trafikutskänkning)* meddelas, efter den utredning som finnes erforderlig, av länsstyrelsen i det län där fartygets rederi, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget har sitt säte.

34 §.

När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndet meddela föreskrifter rörande utskänkningen, i den mån de icke

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

a) strida mot det i 5 § angivna syftet eller eljest mot bestämmelserna i denna förordning eller annan allmän författning;

b) röra måltidstvång eller kvantitetsbegränsning;

c) innebära senare tidpunkt för utskänkningens början än i 41 § 1 mom. sägs; eller

d) innefatta förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

35 §.

Angående tillstånd till utskänkning skall utfärdas bevis, angivande tillståndstiden, utskänkningsstället och, i förekommande fall, föreskrifter enligt 34 §.

Överförande av försäljningstillstånd på annan.

36 §.

1 mom. Har den som erhållit tillstånd till detaljhandel med öl avlidit, försatts i konkurs eller förklarats omyndig och vill dödsboet, konkursboet eller förmyndaren fortsätta rörelsen, skall inom två månader från dödsfallet, första borgenärssammanträdet eller omyndighetsförklaringen hos länsstyrelsen göras anmälan därom med uppgift om föreståndare för rörelsen. Föreståndare skall uppfylla i 9 § 1 mom. föreskrivna villkor.

Godkännes föreståndaren av länsstyrelsen, må rörelsen, såvida icke länsstyrelsen finner skäl bestämma kortare tid, fortsättas, om tillståndet avser bestämd tid, intill utgången av samma tid och, om tillståndet gäller tills vidare, under en tid av två år från godkännandet. Vid förfall för föreståndaren må i dennes ställe rörelsen förestås av en sålunda godkänd ersättare.

Godkännes icke föreståndaren, skall länsstyrelsen lämna sökanden tillfälle att inom viss tid anmäla annan föreståndare.

Göres ej anmälan som ovan i detta mom. sägs inom föreskriven tid eller godkännes icke heller den senast anmälde föreståndaren, anses tillståndet hava upphört att gälla den dag då anmälningstiden utgick eller beslutet angående föreståndaren vunnit laga kraft.

2 mom. Har den som erhållit tillstånd till detaljhandel med öl sedermera tillträtt sådan befattning som avses i 9 § 1 mom., skall vad ovan i 1 mom. stadgas äga motsvarande tillämpning.

37 §.

Har tillståndsinnehavaren avlidit eller upphört att vara behörig att utöva detaljhandel eller föreligga eljest skäl därtill, må tillståndet överföras på annan efter medgivande av länsstyrelsen.

Över ansökan om överförande skola de som blivit hörda över tillståndsansökningen erhålla tillfälle att yttra sig.

Länsstyrelsen skall pröva ansökningen med avseende på skälen för överförandet, behörigheten och lämpligheten hos den, till vilken överförandet ifrågasättes, samt omständigheterna i övrigt.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

4 KAP.

Ordningsföreskrifter.

Försäljningsställen.

38 §.

1 mom. Försäljningsställe skall vara så beläget att tillsyn däröver ej försvåras.

Angående beskaffenheten av utskänkningsställe äger Konungen utfärda de bestämmelser som kunna erfordras utöver vad i livsmedelsstadgan föreskrives om serveringslokal.

Vad i detta moment stadgas skall icke gälla utskänkning vid heminackordering eller kårhushåll, i kollektivhusmatsal eller personalmatsal.

2 mom. Vid utskänkning skola alkoholfria drycker finnas att tillgå i tillfredsställande urval.

3 mom. På försäljningsställe skola denna förordning och avskrift av gällande tillstånds- eller anmälningsbevis finnas tillgängliga.

39 §.

Ombyte av försäljningsställe, där detaljhandel med öl bedrives efter tillstånd, må ske efter medgivande av länsstyrelsen. Över ansökan om sådant medgivande skola de som blivit hörda över tillståndsansökningen erhålla tillfälle att yttra sig.

Försäljningstider.

40 §.

Om de tider då öl må utminuteras gäller vad i butikstängningslagen är stadgat. Under sön- eller helgdag må dock kringföringsförsäljning icke bedrivas.

41 §.

1 mom. Utskänkning av öl må ej börja före klockan *9*, där ej annat följer av vad nedan i 2 mom. stadgas.

1 mom. Utskänkning av öl må ej börja före klockan 7, där ej annat följer av vad nedan i 2 mom stadgas.

Utskänkningen skall avslutas senast klockan 22, där ej tidigare tidpunkt föreskrivits enligt 34 eller 49 § eller senare tidpunkt medgivits enligt 2 eller 3 mom. eller är tillåten på grund av bestämmelsen i 4 mom.

2 mom. Föreligger stadigvarande behov av längre utskänkningstid än i 1 mom. sägs, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndets meddelande eller ock senare lämna medgivande därtill. Över ansökan som göres under tillståndstiden skola yttranden inhämtas från länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd.

3 mom. Yppas för särskilt tillfälle behov av utskänkning efter den eljest gällande tiden, må polismyndigheten, enligt de grunder länsstyrelsen kan hava fastställt, lämna medgivande därtill.

4 mom. Då utskänkning av öl bedrives i samband med utskänkning av rusdrycker, må, utan hinder av vad förut i denna paragraf är stadgat, öl utskänkas under den för rusdrycksutskänkningen gällande tiden.

5 mom. Under tid, då utskänkning ej är medgiven, vare det förbjudet att låta öl förtäras på utskänkningsställe.

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

6 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall ej äga tillämpning å trafikutskänkning eller utskänkning vid heminackordering eller kårhushåll, i kollektivhusmatsal eller personalmatsal.

42 §.

På passagerarfartyg må öl utskänkas endast till besättning och passagerare. På luftfartyg må öl utskänkas endast under färd.

Övriga ordningsföreskrifter.

43 §.

Öl må ej utskänkas till den som kan antagas ej hava fyllt sexton år.

Öl må icke utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel; och må sådan person icke tillåtas uppehålla sig på försäljningsställe. Öl må ej heller utlämnas, då särskild anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att användas i berusningssyfte eller till olovlig försäljning.

Vid partihandel med öl är säljaren skyldig förvissa sig om att köparen äger rätt att återförsälja varan.

44 §.

Återförsäljare må icke på försäljningsställe förvara öl i andra kärl än dem i vilka drycken levererats av tillverkaren. Ej heller må öl, som är avsett för försäljning, av återförsäljaren förändras.

Hembryggd maltdryck må icke förvaras på försäljningsställe.

45 §.

I lokal, där öl må utskänkas efter tillstånd eller anmälan enligt denna förordning, vare det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker eller ersättningsmedel därför. Ej heller må rusdrycker eller sådana ersättningsmedel förvaras i lokalen eller eljest på sådant sätt, att gästerna äga tillgång till dem.

Länsstyrelsen äger för personalfest i slutet sällskap medgiva undantag från bestämmelserna i första stycket i fråga om personalmatsal som i 25 § sägs. Vid ansökan härom skall fogas förklaring från institutionens eller företagets ledning eller vederbörande befälhavare att erinran icke göres mot ansökningen.

46 §.

Vid avhämtningsförsäljning må, utom i fall som i 4 § 2 mom. andra stycket sägs, öl icke utlämnas till förtäring på försäljningsstället eller på annat därintill beläget område varöver rättighetsinnehavaren äger förfoga.

47 §.

För visst tillfälle, då så anses erforderligt för ordningens upprätthållande, må länsstyrelsen så ock polismyndigheten förbjuda detaljhandel med öl eller föreskriva inskränkningar däri.

Då så prövas nödigt under krig eller vid omedelbar krigsfara eller då arbetslöshet eller nöd i större omfattning råder, må Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelsen förbjuda detaljhandel med öl eller föreskriva inskränkningar däri.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*

5 KAP.

Om tillsyn och besvär m. m.

48 §.

1 mom. Det åligger kontrollstyrelsen, länsstyrelse, länsnykterhetsnämnd, polismyndighet och kommunal nykterhetsnämnd att övervaka att bestämmelserna i denna förordning och med stöd därav meddelade föreskrifter iakttagas.

2 mom. Den som har att taga befattning med övervakning som i 1 mom. sägs är berättigad att erhålla tillträde till tillverknings- eller försäljningsställe med tillhörande lokaler samt att taga del av handelsböcker med tillhörande verifikationer *även som, i fall då kringföringsförsäljning idkas, för försäljningspersonal gällande arbetsavtal. Nyssnämnda handelsböcker skola vara så anordnade att därav tydligt framgår de olika belopp som utgått i ersättning för kringföring.*

2 mom. Den som har att taga befattning med övervakning som i 1 mom. sägs är berättigad att erhålla tillträde till tillverknings- eller försäljningsställe med tillhörande lokaler samt att taga del av handelsböcker med tillhörande verifikationer.

3 mom. Länsstyrelsen skall, om annan i 1 mom. avsedd myndighet finner anledning till anmärkning, snarast möjligt erhålla del därav.

49 §.

Iakttagas icke bestämmelserna i denna förordning eller med stöd därav meddelade föreskrifter, eller missbrukas vid avhämtningsförsäljning rätt enligt 12 § att försända varan, eller uppfyller utskänkningsrörelse icke de särskilda krav som med hänsyn till ordning, nykterhet och trevnad böra uppställas på sådan rörelse, skall länsstyrelsen alltefter omständigheterna

a) tillhålla rättighetsinnehavaren att vidtaga rättelse;

b) förbjuda försäljningen eller återkalla tillståndet; eller

c) om så finnes lämpligt med hänsyn till särskilda förhållanden, meddela föreskrifter som i 34 § sägs eller inskränka eller upphäva försändningsrätt enligt 12 §.

Ändå att fall som i första stycket sägs icke föreligger, må tillstånd till avhämtningsförsäljning, när skäl därtill äro, återkallas, dock med verkan tidigast ett år från dagen för beslutet.

50 §.

1 mom. Avskrift av beslut, som länsstyrelse enligt denna förordning meddelat rörande annat än trafikutskänkning, skall tillställas polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd samt, såvitt angår kringföringsförsäljning, kontrollstyrelsen.

1 mom. Avskrift av beslut, som länsstyrelse enligt denna förordning meddelat rörande annat än trafikutskänkning, skall tillställas *länsnyktersnämnden,* polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd samt, såvitt angår kringföringsförsäljning, kontrollstyrelsen.

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

Har polismyndighet meddelat beslut enligt denna förordning, skall länsstyrelsen och kommunens nykterhetsnämnd underrättas.

2 mom. Över beslut rörande handel med öl skall länsstyrelsen föra anteckningar enligt de närmare anvisningar kontrollstyrelsen meddelar.

51 §.

Länsstyrelses beslut i ärende angående tillstånd till försäljning av öl skall, där fråga ej är om trafikutskänkning eller om detaljhandel vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod, kungöras i den eller de tidningar inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

52 §.

1 mom. Besvär över beslut, som enligt denna förordning meddelats av länsstyrelse, må föras hos Konungen i finansdepartementet i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

2 mom. Beslut som länsstyrelse eller polismyndighet meddelat enligt denna förordning länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda är föreskrivet eller särskilt förordnas.

53 §.

Fullmäktige må uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att i fullmäktiges ställe avgiva yttranden enligt denna förordning. I Stockholm äger nykterhetsnämnden motsvarande befogenhet.

6 KAP.

Ansvarsbestämmelser.

54 §.

1 mom. Den som säljer öl utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter. I ringa fall må från straff frias.

Har den som gjort sig skyldig till olovlig försäljning av öl förut genom laga kraftvunnen dom fällts till ansvar för sådan förseelse, eller bedriver den som icke äger rätt till försäljning av öl sådan försäljning i större omfattning eller yrkesmässigt, må till fängelse i högst sex månader dömas.

2 mom. Straffas enligt 1 mom. någon som ej äger rätt till försäljning av öl, vare de på försäljningsstället med därtill hörande lägenheter befintliga eller eljest för försäljning avsedda förråd av öl tillika med kärl och emballage vari de förvaras underkastade beslag och förbrutna.

55 §.

Låter utskänkningsinnehavare eller någon hos honom anställd rusdrycker eller ersättningsmedel därför förtäras eller förvaras i strid mot det i 45 § första stycket stadgade förbudet, straffes med dagsböter.

56 §.

Bryter någon i annat fall än i 54 eller 55 § sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot föreskrift som meddelats med stöd av förordningen, straffes med böter, högst trehundra kronor.

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

57 §.

Vad som med stöd av bestämmelserna i denna förordning inhämtats vid granskning av handelsböcker med tillhörande verifikationer, så ock vad som eljest vid tillsyn å försäljning av öl inhämtats må ej yppas i vidare mån än som erfordras för det med bestämmelserna avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen.

Brott som nu sagts må, där det ej innefattar ämbetsbrott, av åklagare åtalas endast efter angivelse av målsägande.

58 §.

Där någon under tid då han är ställd under åtal för förseelse mot denna förordning fortsätter sitt brottsliga förfarande, skall såsom särskild förseelse anses vad han före varje åtal förbrutit. Gemensamt fängelsestraff för förseelserna må ej överstiga ett år.

59 §.

Husbonde ansvarar för förseelse som i samband med försäljning av öl begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja. Vad nu sagts om husbonde skall, där föreståndare enligt förordningen finnes, i stället gälla denne, såvitt angår förseelse av anställd inom den del av rörelsen över vilken föreståndaren har att utöva tillsyn.

60 §.

1 mom. Öl som tagits i beslag må av den myndighet som förordnat om beslaget genast säljas till tillverkare.

I övrigt gäller angående beslag vad därom finnes särskilt stadgat.

2 mom. Värdet av förverkad egendom tillfaller kronan.

61 §.

Har domstol avgjort mål mot någon som bedriver yrkesmässig försäljning av öl eller mot någon hos sådan försäljare anställd angående förseelse som avses i detta kapitel, åligger det domstolen att inom fjorton dagar från domens avkunnande översända avskrift av domen till länsstyrelsen.

Övergångsbestämmelser.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1955 i den mån annat ej följer av vad nedan stadgas.

2. Genom förordningen upphävas

förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka; samt

kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 396) med vissa föreskrifter angående kvittens- och försäljningsböcker, som avses i 17 § förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka;

dock att de upphävda författningarna alltjämt skola äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före den 1 oktober 1955.

3. Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i nya förordningen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

(Kungl. Maj:ts förslag:) *(Utskottets förslag:)*

4. Med utgången av september 1955 upphöra samtliga försäljningsrättigheter som grunda sig på förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka.

Dock skall rätt till avhämtningsförsäljning, vartill särskilt tillstånd meddelats, äga fortsatt giltighet, där ej länsstyrelsen annorlunda förordnar. Tillstånd, som i enlighet härmed erhåller giltighet efter ikraftträdandet av nya förordningen, skall anses lämnat med stöd av denna.

5. I fråga om ansökan, som avser tillstånd, medgivande eller godkännande enligt nya förordningen, samt anmälan enligt 6 eller 25 § skola bestämmelserna i förordningen äga tillämpning även före den 1 oktober 1955.

Beslut enligt förordningen må meddelas även före sistnämnda dag, dock med verkan tidigast från och med denna dag.

3) Förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker.

Härigenom förordnas att 1 §, 3 §, 4 § 1 mom., 5 § 1 och 2 mom., 9 §, 11—13 §§, 17 § 3 mom. samt 20 § förordningen den 8 maj 1925 angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker[1] skola erhålla följande ändrade lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

1 §.

Denna förordning avser

dels *alla drycker, som äro tillagade av annat än malt och* som antingen äro helt fria från alkohol eller icke innehålla mer än 2 1/4 volymprocent alkohol,

dels *varje maltdryck, som enligt förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker är att hänföra till första klassen eller som från bryggeri utlämnas eller utlämnats på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av denna klass.*

Drycker, som — — — — — — alkoholfria drycker.

3 §.

Utminutering av alkoholfria drycker vare tillåten under samma villkor, som för idkande av handel i allmänhet äro gällande; dock skall angående rätt till utminutering inom område, varom förmäles i 5 § 2 mom., gälla

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Denna förordning avser

dels *varje till maltdryck icke hänförlig, tillagad dryck,* som antingen är helt fri från alkohol eller icke innehåller mer än 2 1/4 volymprocent alkohol,

dels *ock lättöl.*

Vad som är att hänföra till lättöl angives i förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

3 §.

Utminutering av alkoholfria drycker vare tillåten under samma villkor, som för idkande av handel i allmänhet äro gällande; dock skall angående rätt till utminutering inom område, varom förmäles i 5 § 2 mom.

[1] Senaste lydelse av 5 § 1 mom. se 1947: 481, av 9 § 1 mom. se 1947: 410, av 12 § 1 och 3 mom. se 1951: 825, samt av 12 § 2 mom. se 1953: 188.

(Nuvarande lydelse:)

vad där stadgas om rätt till utskänkning inom sådant område.

4 §.

1. *Med rättighet att i viss lokal eller å viss plats utskänka rusdrycker eller pilsnerdricka följer rätt att i samma lokal eller å samma plats utskänka alkoholfria drycker.*

Vid allmän — — — — — — eller

5 §.

1. Länsstyrelse äger att efter framställning *i stad av stadsfullmäktige och på landet av kommunalstämma* förordna, att inom *viss kommun* utskänkning av alkoholfria drycker icke må bedrivas utan särskilt tillstånd.

Tillstånd till utskänkning av alkoholfria drycker erfordras ock, dels då någon vill bedriva sådan utskänkning, efter det honom meddelat förbud att utskänka alkoholfria drycker eller att försälja rusdrycker eller *pilsnerdricka* upphört att gälla, eller efter det honom meddelat tillstånd att försälja rusdrycker eller *pilsnerdricka* återkallats, dels då utskänkningen är avsedd att bedrivas i lokal, där utskänkningsrörelse förut bedrivits men upphört på grund av förbud eller återkallelse, som nu sagts.

Ansökan om — — — — — — tills vidare.

2. Inom läger, kasernområde eller annat uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område må ej utskänkning av alkoholfria drycker äga rum, med mindre länsstyrelse, på framställning av vederbörande befälhavare, därtill meddelat tillstånd.

(Föreslagen lydelse:)

första punkten, gälla vad där stadgas om rätt till utskänkning inom sådant område.

4 §.

1. *Utan tillstånd eller anmälan enligt denna förordning må alkoholfria drycker utskänkas i fall, då rätt föreligger att utskänka rusdrycker eller öl.*

tillställningen.

5 §.

1. Länsstyrelse äger att efter framställning *av fullmäktige i viss kommun* förordna, att inom *kommunen* utskänkning av alkoholfria drycker icke må bedrivas utan särskilt tillstånd. *Dylikt förordnande må dock ej meddelas i fråga om utskänkning av alkoholfria drycker i fall, som avses i 4 § 1 mom., och ej heller beträffande utskänkning av sådana drycker i personalmatsal, vari matservering vid slutet bord anordnas för de anställda vid institution eller företag.*

Tillstånd till utskänkning av alkoholfria drycker erfordras ock, dels då någon vill bedriva sådan utskänkning, efter det honom meddelat förbud att utskänka alkoholfria drycker eller att försälja rusdrycker eller *öl* upphört att gälla, eller efter det honom meddelat tillstånd att försälja rusdrycker eller *öl* återkallats, dels då utskänkningen är avsedd att bedrivas i lokal, där utskänkningsrörelse förut bedrivits men upphört på grund av förbud eller återkallelse, som nu sagts.

2. Inom läger, kasernområde eller annat uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område må ej utskänkning av alkoholfria drycker äga rum, med mindre länsstyrelse, på framställning av vederbörande befälhavare, därtill meddelat tillstånd. *Dylikt tillstånd erfordras dock ej i fråga om utskänkning av alkoholfria drycker i fall, som avses i 4 § 1 mom. första stycket, och ej heller beträffande sådan utskänkning i personalmatsal, som i 1 mom. första stycket av denna paragraf sägs.*

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
9 §.	9 §.
1. I stad — — — — — — — besiktigade lägenheten. Innan bevis — — — — — — — ej börjas. Kostnad för — — — — — — — av länsstyrelsen. 2. Beträffande utskänkning — — — — — — — — lämplig person.	*3. Vad i 1 och 2 mom. stadgas skall icke gälla, där lokalen eller platsen för utskänkningen blivit godkänd av hälsovårdsnämnden enligt vad som föreskrives i livsmedelsstadgan.*
11 §.	11 §.
Utskänkning av alkoholfria drycker, *som bedrives på grund av tillstånd eller anmälan,* må icke *fortfara* längre än till klockan *tio eftermiddagen.* Där *särskilda omständigheter* föranleda behov av *utskänkningstidens inskränkning eller utsträckning,* äger *länsstyrelse därom förordna.* *Vad nu är sagt gäller ej utskänkning, som äger rum å skjutsanstalt till resande.*	*1.* Utskänkning av alkoholfria drycker må icke *fortgå* längre än till klockan *22, där ej annat följer av vad nedan i 2 och 3 mom. stadgas.* *2. I fall, då rusdrycker eller öl få utskänkas efter klockan 22, må alkoholfria drycker utskänkas under samma tid.* *3.* Där *omständigheterna anses* föranleda behov av *längre utskänkningstid än i 1 mom. sägs* äger *polismyndigheten i orten förordna därom. Om så finnes erforderligt med hänsyn till särskilda förhållanden, må polismyndigheten även föreskriva kortare utskänkningstid än där avses.* *4. Vad i denna paragraf stadgas skall icke gälla i fråga om utskänkning i fall, som avses i 4 § 1 mom. andra stycket, och ej heller beträffande utskänkning i personalmatsal, varom förmäles i 5 § 1 mom. första stycket.*
12 §.	12 §.
1. Vid all försäljning, vare sig utminutering eller utskänkning, må *maltdryck, som avses i denna förordning,* icke på försäljningsstället förvaras på andra kärl än dem, å vilka *den* utlämnats från bryggeriet, ej heller av säljaren påspädas eller på annat sätt beredas. *Annan maltdryck än svagdricka må ej utlämnas, där den veterligen är försatt med sackarin.* *Med sackarin förstås i denna förordning varje konstgjort sötningsmedel, som har högre söthetsgrad än raffinerat socker men icke sockrets näringsvärde.*	*1. Hembryggt lättöl må icke försäljas.* 2. Vid all försäljning, vare sig utminutering eller utskänkning, må *lättöl* icke på försäljningsstället förvaras på andra kärl än dem, å vilka *drycken* utlämnats från bryggeriet, ej heller av säljaren påspädas eller på annat sätt beredas.

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
På försäljningsställe — — — — — — —	hembryggd maltdryck.
2. Mineralvatten samt kolsyrade och därmed jämförliga drycker, vilka icke äro hänförliga till *maltdrycker,* må icke på försäljningsstället förvaras annat än på kärl, varå medelst etikett eller annorledes angivits dryckens benämning, tillverkarens namn eller firma och tillverkningsorten.	*3.* Mineralvatten samt kolsyrade och därmed jämförliga drycker, vilka icke äro hänförliga till *lättöl,* må icke på försäljningsstället förvaras annat än på kärl, varå medelst etikett eller annorledes angivits dryckens benämning, tillverkarens namn eller firma och tillverkningsorten.
3. Angående märkning av kärl, vari saluhålles livsmedel som framställts eller beretts med användning av sackarin eller annat konstgjort sötmedel, meddelas bestämmelser i livsmedelsstadgan.	*4.* Angående märkning av kärl, vari saluhålles livsmedel som framställts eller beretts med användning av sackarin eller annat konstgjort sötmedel, meddelas bestämmelser i livsmedelsstadgan.
13 §.	13 §.
I lokal, där *utskänkning av* alkoholfria drycker *idkas utan samband med utskänkning av rusdrycker eller pilsnerdricka,* vare förbjudet att låta *sistnämnda slag av drycker eller* ersättningsmedel därför förtäras eller att hava dessa förvarade i utskänkningslokalen eller eljest på sådant sätt, att gästerna äga tillgång till desamma. Det vare ock förbjudet för gäst att i sådan utskänkningslokal förtära rusdrycker eller *pilsnerdricka eller* ersättningsmedel därför.	*1.* I lokal, där alkoholfria drycker *må utskänkas efter tillstånd eller anmälan enligt denna förordning, så ock i fall som avses i 4 § 1 mom. andra stycket,* vare förbjudet att låta *rusdrycker,* ersättningsmedel därför *eller öl* förtäras eller att hava dessa förvarade i utskänkningslokalen eller eljest på sådant sätt, att gästerna äga tillgång till desamma. Det vare ock förbjudet för gäst att i sådan utskänkningslokal förtära rusdrycker, ersättningsmedel därför eller *öl.*
Vad nu — — — — — — särskilt iordningställt.	
	2. Länsstyrelsen äger för personalfest i slutet sällskap medgiva undantag från bestämmelserna i 1 mom. i fråga om personalmatsal, som i 5 § 1 mom. första stycket sägs. Vid ansökan härom skall fogas förklaring från institutionens eller företagets ledning, att erinran icke göres mot ansökningen.
17 §.	17 §.
3. Förbryter sig någon mot vad i 9 *eller 13 §* är föreskrivet, eller utövar någon utskänkning av alkoholfria drycker å otillåten tid, böte *från och med tio till och med* etthundra kronor.	3. *Låter den som äger rätt till utskänkning av alkoholfria drycker eller någon hos honom anställd rusdrycker, ersättningsmedel därför eller öl förtäras eller förvaras i strid mot 13 § 1 mom., straffes med dagsböter.*
	Till samma straff vare den förfallen som utskänker alkoholfria drycker utan att äga rätt därtill och där-

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

vid låter rusdrycker, ersättningsmedel därför eller öl förtäras eller ock förvaras på sätt i 13 § 1 mom. sägs.

Förbryter sig någon mot vad i 9 § är föreskrivet *eller bryter gäst mot 13 § 1 mom.*, eller utövar någon utskänkning av alkoholfria drycker å otillåten tid, böte *högst* etthundra kronor.

20 §.

Vad enligt denna förordning tillhör stadsfullmäktiges handläggning tillkommer i stad, där stadsfullmäktige ej finnas, allmän rådstuga; och skall vad som tillhör kommunalstämmas handläggning tillkomma kommunalfullmäktige, där sådana finnas.

Vad i — — — — — — — — — sådan finnes.

20 §.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1955; dock att bestämmelse som därigenom ändrats eller upphävts alltjämt skall äga tillämpning med avseende å förhållanden som äro hänförliga till tiden dessförinnan.

Beslut enligt förordningen må meddelas även före nämnda dag, dock med verkan tidigast från och med denna dag.

4) Förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

Härigenom förordnas, dels att 1 § 2 mom., 2 § 2 mom., 3 §, 4 § 1 mom., 5 § 3 mom., 6 § 5 och 6 mom., 7—11 §§, 22 §, 24 § 1 mom., 25—29, 31—33 §§ och 36 § samt rubrikerna till 2 och 4 kap. förordningen den 15 december 1939 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att 23 § nämnda förordning skall upphöra att gälla.

1 §.

2. Vad i denna förordning stadgas *angående maltdrycker av första klassen* skall i tillämpliga delar gälla *beträffande* alkoholfria drycker, vid vilkas framställning torkat, rostat

1 §.

2. Vad i denna förordning stadgas *om lättöl* skall i tillämpliga delar gälla alkoholfria drycker, vid vilkas framställning torkat, rostat eller bränt malt kommit till användning.

[1] Senaste lydelse av 27 § se 1951:826.

(Nuvarande lydelse:)

eller bränt malt kommit till användning.

2 §.

2. Hembrygd av maltdrycker för eget behov må, utan hinder av föreskrifterna i denna förordning, företagas av envar, som icke idkar *försäljning eller* tillverkning för försäljning av sådana drycker.

3 §.

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Första klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt icke överstiger en och åtta tiondels viktprocent.

Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke *tre och två* tiondels viktprocent.

Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger *tre och två* tiondels viktprocent.

4 §.

1. Med *skattepliktigt bryggeri* förstås i denna förordning bryggeri, där *maltdrycker av samtliga klasser* må tillverkas.

Med *skattefritt bryggeri* förstås bryggeri, där *endast maltdrycker av första klassen* må tillverkas.

5 §.

3. Vid bryggeri skall finnas en föreståndare *(bryggeriföreståndare)*, som är ansvarig för att rörelsen bedrives enligt föreskrifterna i denna förordning och *bestämmelser som meddelas med stöd av densamma. För bryggeriföreståndaren skall finnas ersättare, som i bryggeriföreståndarens frånvaro skall ansvara för rörelsen. Bryggeriföreståndare och ersättare för denne utses av tillverkaren.*

Tillverkare, som personligen handhar den omedelbara ledningen av rö-

(Föreslagen lydelse:)

2 §.

2. Hembrygd av maltdrycker för eget behov må, utan hinder av föreskrifterna i denna förordning, företagas av envar, som icke idkar tillverkning för försäljning av sådana drycker.

3 §.

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Första klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt icke överstiger en och åtta tiondels viktprocent *(lättöl)*.

Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke *två och åtta* tiondels viktprocent *(öl)*.

Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger *två och åtta* tiondels viktprocent *(starköl)*.

4 §.

1. Med *lättölsbryggeri* förstås i denna förordning bryggeri, där *endast lättöl* må tillverkas.

Med *ölbryggeri* förstås bryggeri, där *öl och lättöl men ej starköl* må tillverkas.

Med starkölsbryggeri förstås bryggeri, där starköl, öl och lättöl må tillverkas.

5 §.

3. Vid bryggeri skall finnas en föreståndare *(bryggeriföreståndare)*, som är ansvarig för att rörelsen bedrives enligt föreskrifterna i denna förordning och *med stöd därav meddelade bestämmelser.*

Tillverkare, som personligen handhar den omedelbara ledningen av rörelsen, må själv vara bryggeriföreståndare. *I annat fall utses sådan föreståndare av tillverkaren. Vid förfall för föreståndaren må en av tillverkaren utsedd ersättare ansvara för rörelsen.*

(Nuvarande lydelse:)

relsen, må själv vara bryggeriföreståndare.

Finner kontrollstyrelsen bryggeriföreståndare icke vara lämplig för uppdraget, må styrelsen ålägga tillverkaren att utse annan bryggeriföreståndare.

6 §.

5. Tillverkare har att på egen bekostnad anskaffa de *journaler och andra* handlingar, vilka enligt föreskrift i denna förordning eller med stöd *av densamma* meddelade bestämmelser skola föras eller upprättas i bryggeri.

Tillverkare är pliktig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som kontrollstyrelsen meddelar angående förandet eller upprättandet av nämnda *journaler och* handlingar samt angående deras bevarande under viss tid och insändande i original eller avskrift till *kontrollmyndighet.*

6. Tillverkare är pliktig att vid anfordran hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer ävensom i 5 mom. *omnämnda journaler och* handlingar tillgängliga för kontrolltjänsteman.

(Föreslagen lydelse:)

Har någon godkänts såsom föreståndare för tillverkares detaljhandel med öl eller såsom ersättare för sådan föreståndare enligt ölförsäljningsförordningen, må han jämväl vara bryggeriföreståndare eller ersättare för sådan. I annat fall ankommer det på kontrollstyrelsen att pröva bryggeriföreståndares eller ersättares lämplighet samt, om så finnes påkallat, ålägga tillverkaren att utse annan föreståndare eller ersättare.

6 §.

5. Tillverkare har att på egen bekostnad anskaffa de handlingar, vilka enligt föreskrift i denna förordning eller med stöd *därav* meddelade bestämmelser skola föras eller upprättas i bryggeri.

Tillverkare är pliktig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som kontrollstyrelsen meddelar angående förandet eller upprättandet av nämnda handlingar samt angående deras bevarande under viss tid och insändande i original eller avskrift till *kontrollstyrelsen.*

6. Tillverkare är pliktig att vid anfordran hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer ävensom i 5 mom. *nämnda* handlingar tillgängliga för kontrolltjänsteman.

2 KAP.

Om tillverkning av maltdrycker i skattepliktigt bryggeri.

7 §.

Utan Kungl. Maj:ts tillstånd må *tillverkning av maltdrycker av andra eller tredje klassen icke bedrivas* i annat bryggeri än sådant, i vilket dylik tillverkning enligt tillståndsbevis bedrivits efter ingången av oktober månad 1938.

Om tillverkning av maltdrycker i öl- och starkölsbryggerier.

7 §.

Utan Kungl. Maj:ts tillstånd må *öl icke tillverkas* i annat bryggeri än sådant, i vilket dylik tillverkning enligt tillståndsbevis bedrivits efter ingången av oktober månad 1938.

För rätt att tillverka starköl erfordras särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Därvid äger Kungl. Maj:t föreskriva de villkor som prövas erforderliga.

(Nuvarande lydelse:)

Har, av annan anledning än för vidtagande av reparation, under ett tillverkningsår i skattepliktigt bryggeri icke företagits brygd för framställning därstädes av maltdrycker av andra eller tredje klassen, må tillverkningen av sådana maltdrycker icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd ånyo upptagas i bryggeriet.

8 §.

1. Har någon erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att *bedriva tillverkning av maltdrycker av andra och tredje klasserna* i visst bryggeri eller har någon övertagit den rörelse, som i *skattepliktigt bryggeri* bedrivits av annan, skall han till kontrollstyrelsen göra anmälan om tillverkningens upptagande och dagen därför *(driftsanmälan)* och i *densamma* uppgiva:

a) bryggeriets namn och belägenhet,
b) tillverkarens fullständiga namn och postadress,
c) namnen å bryggeriföreståndare och ersättare för denne,
d) namnet å den person, som jämlikt 16 § 2 mom. utsetts att vara forsedelskontrollant vid bryggeriet, samt
e) huruvida *maltdrycker av första klassen skola* tillverkas i bryggeriet.

Föreligger ej — — — — — — bevis därom.
Innan sådant — — — — — — av anmälningen.

2. Under den sista månaden av varje tillverkningsår skall tillverkare, som ämnar fortsätta rörelsen under det kommande tillverkningsåret, till kontrollstyrelsen göra anmälan därom och samtidigt lämna uppgift angående de förhållanden, som angivas i 1 mom. första stycket a)—e).

3. Inträder ändring i förhållande, varom uppgift lämnats enligt 1 *eller* 2 mom., skall tillverkaren inom åtta dagar underrätta kontrollstyrelsen därom.

4. Ämnar tillverkare helt nedlägga rörelsen vid bryggeri, skall han i god tid förut till kontrollstyrelsen göra anmälan därom med uppgift

(Föreslagen lydelse:)

Rätt att tillverka öl eller starköl må av Kungl. Maj:t indragas om den icke längre utövas. Innan beslut om indragning meddelas, skall tillverkaren beredas tillfälle att yttra sig.

8 §.

1. Har någon erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att *tillverka öl eller starköl* i visst bryggeri eller har någon övertagit den rörelse, som i *öl- eller starkölsbryggeri* bedrivits av annan, skall han till kontrollstyrelsen göra anmälan om tillverkningens upptagande och dagen därför *(driftsanmälan)* och i *denna* uppgiva:

a) bryggeriets namn och belägenhet,
b) tillverkarens fullständiga namn och postadress,
c) namnen å bryggeriföreståndare och ersättare för denne,
d) namnet å den person, som jämlikt 16 § 2 mom. utsetts att vara forsedelskontrollant vid bryggeriet, samt
e) huruvida *lättöl skall* tillverkas i bryggeriet.

2. Inträder ändring i förhållande, varom uppgift lämnats enligt 1 mom., skall tillverkaren inom åtta dagar underrätta kontrollstyrelsen därom.

3. Ämnar tillverkare helt nedlägga rörelsen vid bryggeri, skall han i god tid förut till kontrollstyrelsen göra anmälan därom med uppgift

(Nuvarande lydelse:)

om dagen, då nedläggandet kommer att ske. Efter den uppgivna dagen må rörelsen icke fortsättas.

9 §.

1. Över skattepliktigt bryggeri skall finnas planritning jämte beskrivning i två exemplar, av vilka det ena skall förvaras i bryggeriet och det andra hos kontrollstyrelsen. Ny planritning jämte beskrivning skall upprättas, då kontrollstyrelsen så prövar erforderligt.

2. Pannor, jäskar och lagerbehållare skola vara uppmätta och märkta på sätt kontrollstyrelsen föreskriver.

3. Allt för tillverkningen *i skattepliktigt bryggeri* avsett malt skall uppvägas å en i bryggeriet uppställd justerad automatisk våg, försedd med självregistrerande räkneverk. Vågen skall anskaffas och underhållas av tillverkaren.

Angående skyldighet — — — — — — i 21 §.

10 §.

För tillverkning av *maltdrycker av andra och tredje klasserna* må endast användas torkat, rostat eller bränt kornmalt samt humle, jäst och vatten, såvida icke kontrollstyrelsen medgiver användning jämväl av andra råämnen. *Användning av sackarin må dock icke medgivas.*

Med sackarin förstås i denna förordning varje konstgjort sötningsmedel, som har högre söthetsgrad än raffinerat socker men icke sockrets näringsvärde.

11 §.

Tillverkning för försäljning av *maltdryck av tredje klassen* må äga rum *allenast* för utförsel ur riket samt för vetenskapligt, medicinskt farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller annat likartat ändamål.

(Föreslagen lydelse:)

om dagen, då nedläggandet kommer att ske. Efter den uppgivna dagen må rörelsen icke fortsättas.

9 §.

1. I öl- och starkölsbryggerier skola pannor, jäskar och lagerbehållare vara uppmätta och märkta på sätt kontrollstyrelsen föreskriver.

2. Allt för tillverkningen avsett malt skall uppvägas å en i bryggeriet uppställd justerad automatisk våg, försedd med självregistrerande räkneverk. Vågen skall anskaffas och underhållas av tillverkaren.

Om vågen blivit obrukbar eller om eljest särskilda förhållanden föreligga, äger kontrollstyrelsen medgiva, att malt under viss tid må uppvägas på annat sätt än ovan sägs.

10 §.

För tillverkning av *öl och starköl* må endast användas torkat, rostat eller bränt kornmalt samt humle, jäst och vatten, såvida icke kontrollstyrelsen medgiver användning jämväl av andra råämnen.

11 §.

Tillverkning för försäljning av *starköl, vars alkoholhalt överstiger fyra och en halv viktprocent,* må äga rum *endast* för utförsel ur riket samt för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller annat likartat ändamål.

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
4 KAP.	
Om tillverkning av maltdrycker i skattefritt bryggeri.	**Om tillverkning av maltdrycker i lättölsbryggeri.**
22 §.	22 §.
1. Har någon för avsikt att upptaga tillverkning av *maltdrycker av allenast första klassen* i nytt bryggeri eller i äldre bryggeri, i vilket rörelsen nedlagts, eller har någon övertagit den rörelse, som i *skattefritt bryggeri* bedrivits av annan, skall han till kontrollstyrelsen göra anmälan om tillverkningens upptagande och dagen därför *(driftsanmälan)* och i *densamma* uppgiva:	1. Har någon för avsikt att upptaga tillverkning av *enbart lättöl* i nytt bryggeri eller i äldre bryggeri, i vilket rörelsen nedlagts, eller har någon övertagit den rörelse, som i *lättölsbryggeri* bedrivits av annan, skall han till kontrollstyrelsen göra anmälan om tillverkningens upptagande och dagen därför *(driftsanmälan)* och i *denna* uppgiva:
a) bryggeriets namn och belägenhet,	a) bryggeriets namn och belägenhet,
b) tillverkarens fullständiga namn och postadress, samt	b) tillverkarens fullständiga namn och postadress, samt
c) namnen å bryggeriföreståndare och ersättare för denne.	c) namnen å bryggeriföreståndare och ersättare för denne.
Föreligger ej — — — — — — bevis därom.	
Innan sådant — — — — — — av anmälningen.	
2. Under den sista månaden av varje tillverkningsår skall tillverkare, som ämnar fortsätta rörelsen under det kommande tillverkningsåret, till kontrollstyrelsen göra anmälan därom och samtidigt lämna uppgift angående de förhållanden, som angivas i 1 mom. första stycket a)—c).	
3. Inträder ändring i förhållande, varom uppgift lämnats enligt 1 *eller* 2 mom., skall tillverkaren inom åtta dagar underrätta kontrollstyrelsen därom.	2. Inträder ändring i förhållande, varom uppgift lämnats enligt 1 mom., skall tillverkaren inom åtta dagar underrätta kontrollstyrelsen därom.
4. Ämnar tillverkare helt nedlägga rörelsen vid bryggeri, skall han i god tid förut till kontrollstyrelsen göra anmälan därom med uppgift om dagen, då nedläggandet kommer att ske. Efter den uppgivna dagen må rörelsen icke fortsättas.	*3.* Ämnar tillverkare helt nedlägga rörelsen vid bryggeri, skall han i god tid förut till kontrollstyrelsen göra anmälan därom med uppgift om dagen, då nedläggandet kommer att ske. Efter den uppgivna dagen må rörelsen icke fortsättas.
23 §.	
Maltdrycker av andra eller tredje klassen må icke införas i skattefritt bryggeri med därtill hörande loka-	

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
ler, upplagsplatser och andra förvaringsställen.	
24 §.	24 §.
1. Tillverkare i *skattefritt bryggeri* skall rörande verkställda bryggder föra särskild journal *(bryggjournal).*	1. Tillverkare i *lättölsbryggeri* skall rörande verkställda brygder föra särskild journal *(bryggjournal).*
25 §.	25 §.
Stamvörtstyrkan hos *maltdryck av första klassen* må icke överstiga sex eller understiga fyra procent.	Stamvörtstyrkan hos *lättöl* må icke överstiga sex eller understiga fyra procent.
Stamvörtstyrkan hos — — — — — — — hänsyn därtill.	
Utan hinder av vad i första stycket stadgas må kontrollstyrelsen medgiva, att vid tillverkning i visst bryggeri av *maltdryck av första klassen* stamvörtstyrkan må överstiga sex procent, *därest* de åtgärder, *vilka* tillverkaren ämnar vidtaga *i syfte* att förhindra, att alkoholhalten kan överstiga en och åtta tiondels viktprocent, finnas vara betryggande. *Vid tillverkning, som bedrives enligt sådant tillstånd, må sackarin icke användas.*	Utan hinder av vad i första stycket stadgas må kontrollstyrelsen medgiva, att vid tillverkning av *lättöl* i visst bryggeri stamvörtstyrkan må överstiga sex procent, *om* de åtgärder, tillverkaren ämnar vidtaga *för* att förhindra, att alkoholhalten kan överstiga en och åtta tiondels viktprocent, finnas vara betryggande.
Tillstånd som — — — — — — — äro betryggande.	
26 §.	26 §.
Vört må utlämnas från bryggeri allenast då vörten är avsedd för bakning eller eljest för annat industriellt ändamål än tillverkning av maltdrycker. Från *skattefritt bryggeri* må icke utlämnas vört av högre extrakthalt än sex procent. *Kontrollstyrelsen äger, där så finnes erforderligt, meddela närmare föreskrifter angående de villkor, under vilka utlämnandet må ske.*	Från *lättölsbryggeri* må icke utlämnas vört av högre extrakthalt än sex procent. Vad nu *sagts* skall icke utgöra hinder för tillverkare, som efter vederbörlig anmälan i bryggeri bedriver tillverkning av maltextrakt, att därifrån utföra dylik vara.
Vad nu *är sagt* skall icke utgöra hinder för tillverkare, som efter vederbörlig anmälan i bryggeri bedriver tillverkning av maltextrakt, att därifrån utföra dylik vara.	
27 §.	27 §.
Maltdrycker må från bryggeri utlämnas endast på kärl, som äro stämplade och försedda med etikett. Beträffande flaska må stämplingen ske å kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett	Maltdrycker må från bryggeri utlämnas endast på kärl, som äro stämplade och försedda med etikett. Beträffande flaska må stämplingen ske å kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
skall innehålla uppgift om namnet å det bryggeri, *varest* tillverkningen skett, samt *beteckningen* för den klass, till vilken maltdrycken är hänförlig. I stället för bryggeriets namn må användas en såsom ursprungsbeteckning lämplig, av *kontrollmyndigheten* godkänd förkortning av namnet eller *ock* bryggeriets inregistrerade varumärke.	*skola* innehålla uppgift om namnet å det bryggeri, *där* tillverkningen skett, samt *sifferbeteckning (I, II eller III)* för den klass, till vilken maltdrycken är hänförlig. I stället för bryggeriets namn må användas en såsom ursprungsbeteckning lämplig, av *kontrollstyrelsen* godkänd förkortning av namnet eller bryggeriets inregistrerade varumärke.
Klassbeteckning erfordras icke *i fråga om maltdryck av tredje klassen,* som utlämnas för utförsel ur riket eller till svensk frihamn. I stämpel å flaska eller propp till flaska, varå utlämnas *annan dryck av första klassen än lagrat svagdricka,* erfordras icke uppgift om bryggeriets namn.	*Sifferbeteckning* erfordras icke *för starköl,* som utlämnas för utförsel ur riket eller till svensk frihamn. I stämpel å flaska eller propp till flaska, varå utlämnas *färskt lättöl,* erfordras icke uppgift om bryggeriets namn.
Etikett må — — — — — — är hänförlig.	
Överstiger stamvörtstyrkan hos *maltdryck av första klassen* sex procent, skall etiketten innehålla uppgift därom.	Överstiger stamvörtstyrkan hos *lättöl* sex procent, skall etiketten innehålla uppgift därom.
	Kontrollstyrelsen äger meddela närmare bestämmelser om det sätt, på vilket ovan föreskrivna uppgifter skola anbringas i stämpel och å etikett.
Vad i denna paragraf stadgas skall icke äga tillämpning, då *maltdryck av första klassen* av köpare avhämtas i öppet kärl.	Vad i denna paragraf stadgas skall icke äga tillämpning, då *lättöl* av köpare avhämtas i öppet kärl.
Angående märkning — — — — — — i livsmedelsstadgan.	
28 §.	28 §.
För varje tillverkningsår eller del därav, varunder *tillverkning av maltdrycker av första klassen* skall *bedrivas* i bryggeri, är tillverkaren pliktig att förskottsvis till statsverket utgiva bidrag till *kostnaden för kontrollen å nämnda tillverkning vid bryggeriet* med *etthundrafemtio* kronor. *Påbörjas tillverkningen under den senare hälften av ett tillverkningsår, utgår dock avgiften för samma år med allenast sjuttiofem kronor.* Bidraget inbetalas å tid och på sätt, som kontrollstyrelsen bestämmer.	För varje *halvt* tillverkningsår eller del därav, varunder *lättöl* skall *tillverkas* i bryggeri, är tillverkaren pliktig att förskottsvis till statsverket utgiva bidrag till *kontrollkostnaderna* med *sjuttiofem* kronor. Bidraget inbetalas å tid och på sätt, som kontrollstyrelsen bestämmer.

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
Erlägges icke bidragsbelopp för visst bryggeri inom föreskriven tid, må kontrollstyrelsen meddela förbud tills vidare, till dess beloppet guldits, mot tillverkning av *maltdrycker av första klassen* vid bryggeriet.	Erlägges icke bidragsbelopp för visst bryggeri inom föreskriven tid, må kontrollstyrelsen meddela förbud tills vidare, till dess beloppet guldits, mot tillverkning av *lättöl* vid bryggeriet.
Vad i — — — — — — — — — — denna paragraf.	
29 §.	29 §.
Den, som — — — — — — — — — — med dagsböter.	
Bedrives tillverkningen yrkesmässigt eller eljest i större omfattning än i första stycket *avses,* vare straffet dagsböter, *ej under tio,* eller fängelse i högst sex månader.	Bedrives tillverkningen yrkesmässigt eller eljest i större omfattning än i första stycket *sägs,* vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader.
Den, som fälles till ansvar jämlikt andra stycket, skall ock dömas skyldig att för den tillverkade myckenheten gälda skatt, vilken skall beräknas efter den i 13 § för *maltdryck av tredje klassen* bestämda skattesatsen, såvitt icke visas, att de tillverkade maltdryckerna varit *hänförliga* till *andra klassen,* då skatten skall beräknas efter skattesatsen för *sistnämnda klass.* I intet fall må dock skatten utgå med mindre belopp än tvåhundrafemtio kronor.	Den, som fälles till ansvar jämlikt andra stycket, skall ock dömas skyldig att för den tillverkade myckenheten gälda skatt, vilken skall beräknas efter den i 13 § för *starköl* bestämda skattesatsen, såvitt icke visas, att de tillverkade maltdryckerna varit *att hänföra* till *öl,* då skatten skall beräknas efter skattesatsen för *denna vara.* I intet fall må dock skatten utgå med mindre belopp än tvåhundrafemtio kronor.
Vad i tredje stycket sägs skall icke äga tillämpning, då det visas sannolika skäl för att de tillverkade maltdryckerna varit *hänförliga* till *första klassen,* samt ej heller då skatt för *desamma* påförts eller kommer att påföras enligt bestämmelserna i 3 kapitlet.	Vad i tredje stycket sägs skall icke äga tillämpning, då det visas sannolika skäl för att de tillverkade maltdryckerna varit *att hänföra* till *lättöl,* samt ej heller då skatt för *dem* påförts eller kommer att påföras enligt bestämmelserna i 3 kapitlet.
31 §.	31 §.
Den, som i strid mot förbud som avses i 18 § 3 mom. utför maltdrycker från *skattepliktigt* bryggeri straffes med dagsböter, ej under tjugu, eller med fängelse i högst sex månader.	Den som i strid mot förbud som avses i 18 § 3 mom. utför maltdrycker från bryggeri, straffes med dagsböter, ej under tjugu, eller med fängelse i högst sex månader.
Maltdrycker, vilka av tillverkare i strid mot sådant förbud utförts från *skattepliktigt* bryggeri och vilka fortfarande äro i tillverkarens besittning, vare förverkade tillika med kärl och emballage, vari de förvaras.	Maltdrycker, vilka av tillverkare i strid mot sådant förbud utförts från bryggeri och vilka fortfarande äro i tillverkarens besittning, vare förverkade tillika med kärl och emballage, vari de förvaras.

(Nuvarande lydelse:)

Vad som på grund av denna bestämmelse tagits i beslag må av den myndighet, som förordnat om beslaget, genast försäljas till annan tillverkare *eller, därest försäljning icke kan komma till stånd, förstöras.*

32 §.

1. Befinnes alkoholhalten i maltdryck, som tillverkats i *skattepliktigt bryggeri* och som utlämnats därifrån på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av andra klassen, överstiga *tre och två* tiondels viktprocent, straffes bryggeriföreståndaren *med dagsböter, ej under tjugu.*

Har förseelsen skett i allenast ringa omfattning och ej uppsåtligen och har bryggeriföreståndaren ej heller gjort sig skyldig till grov vårdslöshet vid tillverkningen eller utlämnandet, må straffet nedsättas till fem dagsböter.

2. Befinnes alkoholhalten i maltdryck, som tillverkats i *skattefritt bryggeri* eller som tillverkats i *skattepliktigt bryggeri* och därifrån utlämnats antingen på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av första klassen, eller på öppet kärl, överstiga två viktprocent,

eller befinnes alkoholhalten i dylik maltdryck överstiga en och åtta tiondels men icke två viktprocent och äro omständigheterna sådana, att det måste antagas, att åtgärd avsiktligt vidtagits för att alkoholhalten skulle bliva högre än en och åtta tiondels viktprocent,

straffes bryggeriföreståndaren med

(Föreslagen lydelse:)

Vad som på grund av denna bestämmelse tagits i beslag må av den myndighet, som förordnat om beslaget, genast försäljas till annan tillverkare.

32 §.

1. Befinnes alkoholhalten i maltdryck, som tillverkats i starkölsbryggeri och som för försäljning inom riket utlämnats från bryggeriet på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av tredje klassen, överstiga fyra och en halv viktprocent, straffes bryggeriföreståndaren, där ej utlämnandet skett för ändamål som angives i 11 §, med dagsböter.

2. Befinnes alkoholhalten i maltdryck, som tillverkats i *öl- eller starkölsbryggeri* och som utlämnats därifrån på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av andra klassen, överstiga *två och åtta* tiondels viktprocent, straffes bryggeriföreståndaren *som i 1 mom. sägs.*

3. Befinnes alkoholhalten i maltdryck, som tillverkats i *lättölsbryggeri* eller som tillverkats i *öl- eller starkölsbryggeri* och därifrån utlämnats antingen på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av första klassen, eller på öppet kärl, överstiga två viktprocent,

eller befinnes alkoholhalten i dylik maltdryck överstiga en och åtta tiondels men icke två viktprocent och äro omständigheterna sådana, att det måste antagas, att åtgärd avsiktligt vidtagits för att alkoholhalten skulle bliva högre än en och åtta tiondels viktprocent,

straffes bryggeriföreståndaren med

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
dagsböter, *ej under tjugu. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till* fängelse i högst sex månader *dömas.*	dagsböter *eller* fängelse i högst sex månader.
Överstiger alkoholhalten en och åtta tiondels men icke två viktprocent och föreligga ej sådana omständigheter, som nyss sagts, men har bryggeriföreståndaren vid tillverkningen eller utlämnandet gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, straffes med dagsböter, *ej under fem.*	Överstiger alkoholhalten en och åtta tiondels men icke två viktprocent och föreligga ej sådana omständigheter, som nyss sagts, men har bryggeriföreståndaren vid tillverkningen eller utlämnandet gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, straffes med dagsböter.
3. Bryggeriföreståndare i *skattefritt bryggeri,* som fälles till ansvar enligt denna paragraf, skall ock förpliktas att gälda skatt enligt vad i 29 § sägs.	*4.* Bryggeriföreståndare i *lättölsbryggeri,* som fälles till ansvar enligt denna paragraf, skall ock förpliktas att gälda skatt enligt vad i 29 § sägs.
33 §.	33 §.
Fullgöres icke ordentligen *skyldigheten att föra de* i 14 § *1 mom. föreskrivna journalerna* eller utföras med bryggeriföreståndares vetskap eller vilja *maltdrycker av andra eller tredje klassen* från *skattepliktigt* bryggeri annorledes än i 15 § *föreskrivits,* straffes bryggeriföreståndaren med dagsböter, *ej under fem.*	Fullgöres icke ordentligen *den* i 14 § *stadgade bokföringsskyldigheten* eller utföres med bryggeriföreståndares vetskap eller vilja *öl eller starköl* från bryggeri annorledes än i 15 § *föreskrives,* straffes bryggeriföreståndaren med dagsböter.
Användes vid tillverkningen av *maltdrycker av andra eller tredje klassen* råämne, vars användande icke är tillåtet,	Användes vid tillverkningen av *öl eller starköl* råämne, vars användande icke är tillåtet,
eller införas med bryggeriföreståndarens vetskap och vilja maltdrycker av andra eller tredje klassen i skattefritt bryggeri eller i därtill hörande lokaler, upplagsplatser eller andra förvaringsställen,	
eller fullgöres icke ordentligen skyldigheten att föra den i 24 § 1 mom. föreskrivna journalen eller den bok, som avses i 24 § 2 mom.,	eller fullgöres icke ordentligen skyldigheten att föra den i 24 § 1 mom. föreskrivna journalen eller den bok, som avses i 24 § 2 mom.,
eller iakttagas icke föreskrifterna i 25 eller 27 § och är förseelsen ej straffbar enligt 32 §,	eller iakttagas icke föreskrifterna i 25 eller 27 § och är förseelsen ej straffbar enligt 32 §,
straffes bryggeriföreståndaren såsom i första stycket sägs; dock må straff för angivande av oriktig *klassbeteckning* i stämpel eller å etikett eller annan oriktig uppgift	straffes bryggeriföreståndaren såsom i första stycket sägs; dock må straff för angivande av oriktig *sifferbeteckning* i stämpel eller å etikett eller annan oriktig uppgift

(Nuvarande lydelse:)

å etikett icke ådömas, med mindre förseelsen varit uppsåtlig.

36 §.

Den, som har att taga befattning med kontroll enligt denna förordning, må icke röja tillverkares yrkeshemlighet och affärsförhållande i annat fall än då sådant påfordras i tjänstens intresse.

(Föreslagen lydelse:)

å etikett icke ådömas, med mindre förseelsen varit uppsåtlig.

36 §.

Vad som med stöd av bestämmelserna i denna förordning inhämtats vid granskning av handelsböcker med tillhörande verifikationer, så ock vad som eljest vid tillsyn å tillverkning och beskattning av maltdrycker inhämtats må ej yppas i vidare mån än som erfordras för det med bestämmelserna avsedda ändamålet Bryter någon häremot, straffes mea dagsböter eller fängelse i högst sex månader, där ej gärningen är belaga med straff i strafflagen.

Brott som nu sagts må, där det ej innefattar ämbetsbrott, av åklagare åtalas endast efter angivelse av målsägande.

Övergångsbestämmelser.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1955; dock att bestämmelse som därigenom ändrats eller upphävts alltjämt skall äga tillämpning med avseende å förhållanden som äro hänförliga till tiden dessförinnan, där ej annat följer av vad nedan stadgas.

Genom förordningen upphävas

förordningen den 27 mars 1942 (nr 125) om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

förordningen den 17 juni 1943 (nr 344) om rätt att använda sackarin vid tillverkning av maltdrycker av andra klassen.

I fråga om rätt att tillverka starköl för försäljning inom riket för annat ändamål än i 11 § sägs skola de genom denna förordning ändrade bestämmelserna äga tillämpning även före den 1 oktober 1955.

Denna förordning skall, i vad avser 28 §, äga tillämpning även beträffande bidrag för tiden den 1 oktober 1955—den 31 mars 1956.

C) att motionerna I: 111, 416, 418, 422, 423, 426—442, II: 142, 534, 535, 542, 546—573 och 575 samt I: 445 och II: 574 — de båda sistnämnda såvitt de hänför sig till propositionen nr 151 — i den mån de icke bifallits eller besvarats genom vad utskottet hemställt ovan under A) och B), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 maj 1954.

På särskilda utskottets vägnar:

RICKARD SANDLER.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Sandler, Sundelin, Pettersson, Nils Elowsson, Wahlund, Franzon, fru Carlqvist, herrar Lundqvist, Englund, Elfving, Franzén och Huss; samt

från andra kammaren: herrar Olsson i Gävle, Svensson i Ljungskile, Sundström, Henriksson, fru Ewerlöf, herr Stenberg, fröken Öberg, herr Onsjö, fru Johansson i Norrköping, herrar Helén, Lindholm och Braconier.

RESERVATIONER:

I) beträffande de genom propositionen framlagda förslagen i deras helhet, av herr *Elowsson, Nils,* som anfört.

Spritkonsumtionen vållar i vårt land som i alla andra länder fysiska, psykiska och sociala skador, vilka det är angeläget för statsmakterna att förhindra eller åtminstone begränsa. I vårt land har spritkonsumtionen steg för steg pressats tillbaka sedan ett hundratal år, och det är av den största vikt att de landvinningar, folknykterheten därigenom gjort, inte förloras. En tendens härtill har emellertid visat sig under senare år i samband med den stigande välståndsutvecklingen, och denna tendens har ej kunnat hejdas med hjälp av restriktionssystemet i dess nuvarande form och tillämpning.

En omprövning av den svenska nykterhetspolitiken var därför nödvändig vid den tidpunkt nykterhetskommittén från år 1944 tillsattes. Vid sin bedömning av spörsmålet har kommittén kommit till den uppfattningen, att ett bättre nykterhetstillstånd skulle vinnas genom att restriktionssystemet avskaffades och fri spritförsäljning och spritutskänkning genomfördes, en mening som kommittén sökt underbygga med ett stort antal undersökningar och utredningar, vilka alla pekat i samma riktning: Motbokssystemet har en till ökade inköp suggererande verkan.

Ehuru finansministern underkänner i stort sett denna kommitténs slutsats, har han ändock funnit kommitténs material och slutsatser så bärande, att han anslutit sig till kommitténs ståndpunkt att helt frige spritförsäljningen och föreslår i proposition nr 151 riksdagen att besluta i denna riktning. Ett dylikt frisläppande kan leda till betänkliga konsekvenser. En fri spritförsäljning och en fri spritutskänkning kan på goda grunder väntas leda till en ökad spritkonsumtion, med allt vad en sådan för i släptåg inte bara under en kortare övergångstid utan allt framgent, i takt med en ökning av levnadsstandarden och på grund av den åtrå efter allt mera sprit, som tycks ligga latent hos ett mycket stort antal spritförbrukare. Vi måste sålunda räkna med ett ökat antal fyllerister, fler alkoholister som behöver omhändertagas, en stegring av antalet skilsmässor, ökat omhändertagande av skilsmässobarn, fler av spritbruket förstörda hem och en försämrad ekonomi för många medborgare. Härtill kommer så alla de olyckor som vållas av spritbruket i trafiken och annorstädes, liksom ett ökat antal brott jämte allt vad detta kräver i form av ökade vårdmöjligheter av skilda slag, vartill kommer ökade tidsförluster inom produktionen. Skälen som talar mot en fri spritförsäljning är således så många och så tungt vägande, att det i stället för genomförandet av en sådan borde utredas om inte någon annan väg till minskad alkoholkonsumtion vore framkomlig än de hittills försökta.

En sådan väg vore att inrikta statens nykterhetspolitik så, att man genom en långsam avvänjning kunde minska alkoholkonsumtionen i sin helhet bland hela vårt folk, utan att det på något mera genomgripande sätt

inkräktade på spritkonsumenternas vanor alltför hastigt eller minskade jordbrukets och statens inkomster. Detta kunde ske genom att steg för steg bringa ned alkoholhalten i spritvarorna och efter hand likaledes minska tilldelningen av dem. Härigenom skulle såväl sed som personliga vanor förhållandevis lätt anpassa sig till de ändrade tilldelningarna och såväl samhällets som den enskildes ekonomiska förhållanden likaledes göra det.

En sådan nykterhetspolitik förutsätter emellertid ett särskilt fördelningssystem, och av denna anledning bör man tillvarataga de erfarenheter som redan gjorts på detta område under det nuvarande restriktionssystemets tillämpning. Då detta vidare får anses alltjämt ha kvar en viss konsumtionshämmande verkan framför allt bland ungdomen, förloras ingenting i nykterhetsavseende genom att detsamma bibehålles under den tid, en ny utredning enligt de ovan angivna riktlinjerna företages och en framtida nykterhetsfrämjande alkoholpolitik hinner beslutas och påbörjas.

Enär även under dylika förhållanden en förbättrad nykterhetsvård av skilda slag är önskvärd, är det emellertid angeläget att vad utskottet föreslår beträffande propositionerna 155, 156, 158 och 159 vinner riksdagens bifall.

Med hänvisning till ovanstående motivering får jag därför föreslå, det riksdagen måtte besluta att

A) avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 151;

B) hemställa hos Kungl. Maj:t att företaga en ny utredning rörande nykterhetspolitiken, avseende ett fortsatt tillbakaträngande av spritbruket i landet; samt

C) anse de i anledning av propositionen väckta motionerna besvarade genom vad ovan hemställts.

II) beträffande utskottets hemställan under A), såvitt avser övergången till den nya försäljningslagstiftningen, av herrar *Wahlund, Lundqvist, Englund, Franzén, Huss, Sundström,* fru *Ewerlöf,* herrar *Stenberg, Onsjö* och *Braconier,* vilka

a) ansett att utskottets utlåtande under IV i nämnda del bort ha följande lydelse.

Beträffande *övergången* — — — lika med utskottet (s. 54) — — — administrativ synpunkt.

Departementschefen har — — — lika med utskottet (s. 54) — — — lagstiftningens ikraftträdande.

I flera — — — lika med utskottet (s. 54 och 55) — — — oktober 1955.

Enligt utskottets — — — lika med utskottet (s. 55) — — — särskild omsorg.

Utskottet tillstyrker — — — lika med utskottet (s. 55) — — — för ikraftträdandet.

Beträffande de olika förslag som framkommit att under tiden fram till den 1 oktober 1955 genomföra förändringar inom ramen för gällande rusdrycksförsäljningsförordning i syfte att mildra övergången vill utskottet anföra följande.

Utskottet har icke ansett sig kunna tillstyrka den av departementschefen förordade anordningen, att den administrativa förordningen om de s. k. krisrestriktionerna upphäves och därmed en nära nog automatisk höjning av maximitilldelningen å motböckerna i de olika tilldelningsklasserna genomföres.

Den förskjutning av konsumtionsvanorna i riktning mot en mera allmänt höjd rusdrycksförbrukning, vartill anordningen skulle kunna tjäna som en sporre, utgör enligt utskottets mening en föga tillfredsställande förberedelse för de måttfulla konsumtionsvanor den nya förordningen i frihet under ansvar avsetts skola grundlägga.

Utskottet delar emellertid departementschefens uppfattning att om en viss moderat tillvänjning till det motbokslösa tillståndet får äga rum under tiden fram till den 1 oktober 1955, detta i sin mån bör underlätta övergången till den nya nykterhetspolitiken.

Utskottet har därför ansett sig böra undersöka olika alternativ att nå detta syfte på annan väg än den i propositionen nr 151 anvisade.

Den i vissa motioner anvisade vägen att i förtid, vid viss angiven tidpunkt slopa ransoneringen för motboksägarna, d. v. s. sätta ur kraft 4 kap. 4 § i nuvarande försäljningsförordning, anser sig utskottet, efter prövning av förslagets olika konsekvenser, icke kunna förorda. Åtgärden skulle nämligen innebära att till viss i förväg fastställd tidigare tidpunkt koncentrera en väsentlig del av den övergång som enligt Kungl. Maj:ts förslag helt skulle ske den 1 oktober 1955, alltså en övergång med koncentration till två fastlagda tidpunkter.

Vad utskottet funnit vara värt att eftersträva är att, i stället för denna till särskilda data koncentrerade uppdelning av övergången, finna former för att successivt genomföra en moderat anpassning till det framtida läget.

Utskottet vill erinra om att sedan år 1947 ändringar i praxis redan skett inom motbokssystemets ram, vilka i viss mån tjänat det angivna syftet, anpassning till ett friare system. Av särskild vikt bland dessa ändringar är att tilldelningarna icke längre göres beroende av motboksinnehavarens ekonomi. Även andra ändringar har genomförts, som inneburit att en del för de skötsamma konsumenterna olägliga hinder borttagits.

Det syfte man velat tillgodose genom de olika förslagen om en övergång i etapper bör i viss ytterligare utsträckning kunna tillgodoses genom att inom ramen för gällande lagstiftning och förefintliga administrativa resurser fortgå på denna anpassningens väg.

Utskottet är fullt medvetet därom, att själva det läge, som ett rikdagens beslut om motbokssystemets snara avskaffande skapar, kommer att sätta sin prägel på systemets tillämpning under dess återstående tid även utan att något särskilt uttalande i detta sammanhang göres. Men det är säkerligen av värde för dem som har ansvaret för att vid tillämpningen reglera den förestående anpassningen att ha stöd från riksdagen sida. För den skull vill utskottet uttala, att när man nu står inför ett avskaffande av motbokssystemet inom föga mer än ett år, man bör söka i görlig mån föra tilldelningspolitiken i den friare anda som präglar den nya lagstiftningen.

Inom ramen för en sådan tilldelningspolitik som här förordats bör det även vara möjligt för hemortsbolaget att låta vissa motboksägare göra inköp utan att vara bundna av ransonering. Utskottet får erinra om att 4 kap. 4 § i gällande förordning inrymmer en möjlighet för systembolagen att lämna tillstånd till inköp av större myckenhet än den för en köpare fastställda ransonen, s. k. extra tilldelning. Bestämmelsen härom kan med små förändringar ges den innebörden att systembolag erhåller befogenhet att medge skötsamma motboksägare fri inköpsrätt och därmed för dessa kunders vidkommande åstadkommer en successiv anpassning till de förhållanden, som kommer att råda efter den 1 oktober 1935. Utskottet har utarbetat förslag till sådan ändring. Då den administrativa kungörelsen om de s. k. krisrestriktionerna i sin nuvarande utformning utgör hinder för den av utskottet tillämnade ordningen, föreslår utskottet tillika att dessa restriktioner inarbetas i 4 kap. 4 §. Kungörelsen bör i anslutning härtill upphävas. Författningsändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1954.

Utskottet förväntar att kontrollstyrelsen och systembolagen ägnar dessa frågor tillbörlig uppmärksamhet och vidtar erforderliga åtgärder sedan riksdagen fattat sitt beslut.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen, utöver de vid utskottets hemställan under B) fogade författningsförslagen, måtte för sin del antaga följande förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 4 kap. 4 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas att 4 kap. 4 § förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker skall erhålla följande ändrade lydelse.

4 §.

(Gällande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köpares ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet, som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga *fyra* liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än *sex* månader därefter.	I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köpares ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga *tre* liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än *tre* månader därefter.
Om särskilda skäl därtill äro, må tillstånd *lämnas att vid vissa tillfällen inköpa större myckenhet än* vad sålunda fastställts.	*Hemortsbolaget* må *lämna köpare* tillstånd *att tills vidare inköpa spritdrycker utan hinder av* vad sålunda fastställts.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1954.

III) beträffande utskottets hemställan under A), såvitt angår spritbeskattningens roll i nykterhetspolitiken, av herr *Lundqvist,* fru *Ewerlöf* och herr *Braconier,* vilka ansett att utskottets motivering å s. 53 och 54 det stycke som börjar respektive slutar med orden »Vad departementschefen — — — av utskottet», samt det stycke å s. 54 som börjar respektive slutar med orden »Även övriga — — — dessa spörsmål» bör utgå;

IV) beträffande förslaget att återinföra starkölet, av fröken *Öberg;*

V) beträffande starkölet och alkoholhalten i vanligt öl av herr *Sundström;*

VI) beträffande alkoholhalten i vanligt öl, av herrar *Lundqvist, Huss,* fru *Ewerlöf* och herr *Braconier,* vilka anfört följande.

Vi är ense med utskottets flertal om att starkare maltdrycker åter bör tillåtas. Vi kan följaktligen icke biträda de motioner som går ut på att bibehålla den nuvarande högsta alkoholgränsen. Departementschefen åberopar i propositionen Goldbergs undersökningar, som visar att ölalkoholens verkningar är mindre skadliga än effekten av motsvarande mängd alkohol i form av sprit och hänvisar även till de gynnsamma erfarenheterna från Danmark och Storbritannien. Nykterhetskommittén har fastställt, att ölkonsumtionen i Danmark år 1951 bestod till 3 % av starköl och till 94,5 % vanligt öl (ca 3,3 viktprocent alkohol). Enligt vår mening talar detta för att ett normalöl på 3,2 viktprocent alkohol skulle verksamt bidraga till att konkurrera med spritdryckerna. Detta 3,2-procentiga öl torde dessutom bättre motsvara kraven på en god måltidsdryck än 2,8 %-ölet, som i realiteten kommer att ligga på 2,6 %. Vi vill även framhålla, att den stora skillnaden mellan det 2,8 %-ölet och starkölet på 4,5 % kan ge anledning till en deklassering av normalölet så att starkölet kan komma att ersätta normalölet som måltidsdryck i viss utsträckning.

Det kan vidare enligt vår uppfattning icke anses riktigt, att ett mycket stort antal konsumenter inom hushåll och på näringsställen utan spriträttigheter förvägras tillgång till ett normalöl, som enligt såväl inhemska som utländska erfarenheter är det lämpligaste i fråga om sammansättning och smak.

Utskottet har vid sin behandling av denna fråga tagit del av Goldbergs senaste undersökningar i fråga om verkan på den mänskliga organismen av maltdrycker med olika alkoholhalt. Vid tidigare utredningar, som verkställts av Goldberg på nykterhetskommitténs uppdrag, gjordes försök med bl. a. ett 3,2-procentigt öl, som åstadkommits genom en blandning av en 2,6-procentig och en 4,0-procentig maltdryck i lämpliga proportioner. Detta försöksöl visade sig ha en sämre balans mellan extrakt och alkohol än både

det 2,6-procentiga försöksölet och det normala 3,2-procentiga ölet, som intill 1941 tillverkades i landet.

Goldberg konstaterar nu vid sina nya försök med ett på normalt sätt framställt 3,2-procentigt öl, att ett 3,2 viktprocentigt öl med låg förjäsningsgrad och en stamvörtsstyrka resp. extrakthalt, som är »hög» i förhållande till alkoholhalten, ger en relativt låg blodalkoholhalt och förhåller sig i alla avseenden som det 2,6-procentiga öl, som användes i nykterhetskommitténs betänkande.

Vi finner i detta uttalande av Goldberg ett stöd för vår uppfattning att även ett 3,2-procentigt öl kan anses betryggande ur nykterhetssynpunkt och att man därför, även om alkoholhalten höjes till 3,2 viktprocent, kan godtaga de i propositionen föreslagna lättnaderna och förenklingarna i försäljningslagstiftningen.

Vi föreslår alltså att alkoholhalten i vanligt öl maximeras till 3,2 viktprocent samt att starköl med en alkoholhalt av högst 4,5 viktprocent skall få tillhandahållas. Förslagen preciseras i särskilda reservationer vid de därav berörda bestämmelserna.

VII) beträffande 14 § av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Wahlund, Lundqvist, Franzén, Huss, Onsjö* och *Braconier,* som

a) ansett, att frågan om *utminuteringsställenas förläggning* helt bör läggas i det blivande riksbolagets hand,

samt b), under åberopande härav, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 14 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

14 §.

Detaljhandelsbolaget äger efter hörande av den rådgivande nämnden besluta angående utminuteringsställenas antal och förläggning.

VIII) beträffande 17—19 §§ av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin, Englund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka

a) ansett, att utskottets yttrande (s. 78—79) i fråga om *avstängning* från rusdrycksinköp och *legitimation* vid sådant köp bort ha följande lydelse.

Utskottet ansluter sig jämväl till vad departementschefen anfört om legitimationen. Vid de flesta utminuteringsställen i landet torde legitimeringskrav endast undantagsvis behöva ställas eftersom kunderna till stor del är kända för butikspersonalen. På större orter är den däremot av vikt, särskilt som ett under övergångstiden oundgängligt medel om man redan från början vill ge eftertryck åt bestämmelsen att rusdrycker ej må utminuteras till den som icke fyllt tjuguett år.

De regler beträffande avstängning av missbrukare från inköp som nykterhetskommittén och departementschefen förordat, finner sig utskottet också böra biträda. Utskottet sätter emellertid starkt i fråga huruvida en riksspärrlista gentemot lokala spärrlistor innebär en sådan stegring i möjligheten att effektivt genomföra den av nykterhetsnämnd stadgade avstängningen, att den härav vållade kostnadsstegringen framstår som försvarlig. Av detta skäl finner sig utskottet icke kunna biträda förslaget om införandet av en dylik spärrlista.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga *dels* 17 och 19 §§ förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen, *dels ock* följande lydelse av 18 §.

18 §.

Rusdrycker må ej utminuteras till den som icke fyllt tjuguett år och ej heller till person, beträffande vilken veterligen förordnats att rusdrycker ej må utminuteras till honom.

IX) beträffande 21 § av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herr *Huss,* fru *Ewerlöf* och herr *Braconier,* vilka, under åberopande av motiveringen för av dem avgiven reservation vid *69 och 75 §§* samma förslag, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 21 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

21 §.

Önskar någon inköpa visst slag av rusdrycker som ej hålles i lager av detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget, och ställer han erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, skall varan anskaffas, om så lämpligen kan ske.

X) beträffande 38 § av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herr *Lundqvist,* fru *Ewerlöf* och herr *Braconier,* vilka

a) ansett att i utskottets motivering

dels det stycke å s. 80 som börjar respektive slutar med orden »Med hänsyn ——— av länsnykterhetsnämnderna», bort ha följande lydelse.

I motionerna I: 441 och II: 553 samt I: 431 och II: 572 har anförts allvarliga betänkligheter mot att restauranginspektörerna fått alltför stor maktställning. Utskottet vill, ehuru förslagen i förhållande till nuvarande förhållanden innebär avgjorda fördelar ur effektivitets- och rättssäkerhetssynpunkt, delvis instämma i den kritik som framförts i förevarande motioner.

dels det stycke å s. 80 som börjar respektive slutar med orden »Utskottet kan ——— fråga utgår», bort ha följande lydelse.

I huvudsak kan dock utskottet biträda departementschefens förslag om distriktscheferna-restauranginspektörerna. På några punkter synes emellertid i anslutning till nyssnämnda motioner jämkningar vara erforderliga. Enligt utskottet ——— fråga utgår.

dels det stycke å s. 93 som börjar med orden »När länsstyrelsen» samt följande stycken fram till slutet av det stycke som börjar respektive slutar med orden »Utskottet finner ——— motionärernas yrkande», bort ha följande lydelse.

När länsstyrelsen meddelat tillstånd skall dessa enligt propositionen överlåtas på restauratörerna. Skriftliga avtal upprättas mellan detaljhandelsbolaget och restauratörerna. Bolaget företrädes därvid av distriktschefen, som innan överlåtelse sker skall höra den rådgivande nämnden. Enligt departementschefen skall sålunda valet av rättighetsinnehavare göras av distriktschefen i samråd med nämnden. Beslutet kan emellertid överklagas hos länsstyrelsen.

I motionerna I: 431 och II: 572 förordas bl. a. att länsstyrelsen vid tillståndsgivningen skall lämna föreskrifter om det företräde som vid utskänkningsrättigheternas överlåtelse till restauratörer bör gälla mellan dem, vilkas anmälningar om önskade utskänkningsrättigheter föredragits inför länsstyrelsen, samt att bolaget vid överlåtelse skall vara bundet av dessa föreskrifter.

Kungl. Maj:ts förslag ansluter sig nära till gällande ordning. Det ankommer på systembolaget att överlåta utskänkningstillstånden. För närvarande gäller dock att varje överlåtelse av utskänkningstillstånd skall fastställas av länsstyrelsen.

Utskottet finner i likhet med vad som anförts i nyssnämnda motioner att allt för stora befogenheter att efter eget skön fatta beslut genom den föreslagna ordningen lagts hos distriktschefen. Den av motionärerna föreslagna ordningen om att länsstyrelsen vid tillståndsgivningen skall lämna föreskrifter om det företräde som skall gälla mellan de restauratörer vilka sökt tillstånd finner utskottet tillfredsställande. Utskottet vill därför förorda att restauranginspektören skall till länsstyrelsen överlämna samtliga de anmälningar om önskade utskänkningsrättigheter som till honom inkommit tillsammans med eget och myndigheters yttrande däröver. Han skall såsom i propositionen föreslagits lämna förslag till antal utskänkningsställen, dessas förläggning och eventuellt behövliga särskilda föreskrifter. Länsstyrelsen skall vidare när tillstånd till årsutskänkning meddelas detaljhandelsbolaget lämna föreskrifter om det företräde som vid utskänkningsrättighetens överlåtelse till restauratör bör gälla mellan dem, vars anmälningar om önskade utskänkningsrättigheter föredragits inför länsstyrelsen. Detaljhandelsbolaget skall vid utskänkningsrättighetens överlåtelse vara

bundet av dessa föreskrifter. Besvär över länsstyrelsens beslut må anföras hos Konungen.

Genom att på detta sätt överlåta på länsstyrelsen att bestämma valet av rättighetsutövare, kommer enligt utskottet bättre garantier att skapas för att fördelningen sker med fullständig oväld och opartiskhet.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen för sin del måtte antaga följande lydelse av 38 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

38 §.

När det — — — nämnda paragraf.

Länsstyrelsen skall, när tillstånd till årsutskänkning meddelas detaljhandelsbolaget, lämna föreskrifter om det företräde, som vid utskänkningsrättighetens överlåtelse till restauratör skall gälla mellan dem som enligt 27 § gjort namälan om sådan utskänkning.

XI) beträffande 40 § 3 mom. av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning av herr *Lundqvist,* fru *Ewerlöf* och herr *Braconier,* vilka

a) ansett, att i utskottets motivering å s. 94 det stycke som börjar respektive slutar med orden »Utskottet kan — — — av utskottet», bort ha följande lydelse.

I likalydande motionerna I: 432 och II: 558 har föreslagits sådan ändring av 40 § 3 mom. att bl. a. möjlighet införes för enskild restauratör att i särskilda fall få driva folkrestaurang. Motionärerna anser det ur principiella synpunkter olämpligt att behålla de allmänna restaurangbolagens monopolställning i förevarande avseende. Utskottet, som ansluter sig till motionärernas uppfattning härutinnan, vill särskilt framhålla det otillfredsställande i att man inom en viss näringsgren lagstiftningsvägen skapar förutsättningar för en stark monopolbildning, på samma gång som samhället på andra håll söker motverka uppkomsten av monopolistiska sammanslutningar.

Utskottet får således tillstyrka bifall till den i motionerna gjorda hemställan.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 40 § 3 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

40 §.

3 mom. I fråga om restaurang eller avdelning därav, som med hänsyn till beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att anse som folkrestaurang, må rätt till utskänkning som omfattar alla slag av rusdrycker, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, endast överlåtas på ett för ända-

målet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen *(restaurangbolag)*. Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

XII) beträffande 46 § 2 mom. av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Franzon, Lundqvist, Huss,* fru *Ewerlöf,* herrar *Helén* och *Braconier,* vilka

a) ansett att utskottets yttrande (s. 150) i fråga om *måltidstvång vid utskänkning av starköl* bort ha följande lydelse.

Kungl. Maj:ts förslag att föreskriva måltidstvång för starköl utgör närmast en konsekvens av principen att jämställa denna dryck med spriten. Om, såsom utskottet nyss förordat, denna princip icke skall tillämpas fullt ut, synes det icke finnas tillräckliga skäl att stadga måltidstvång för starköl. De fysiologiska motiven för denna restriktion gör sig icke gällande med tillnärmelsevis samma styrka när det gäller starköl som i fråga om spriten. Utskottet förordar alltså sådan avfattning av 46 § förslaget att måltidstvång föreskrives allenast för spritdrycker.

samt b), under åberopande härav, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 46 § 2 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

46 §.

2 mom. Spritdrycker må utskänkas endast i samband med måltid.

Föreskrifter angående lägsta pris å sådan måltid utfärdas av kontrollstyrelsen. Styrelsen må vidare i mån av behov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.

Konungen må beträffande utskänkningsställen på viss ort eller inom visst område för rättighetsinnehavare som göra ansökan därom medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om sådan ansökan skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

XIII) beträffande 47 § 1 mom. av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin, Englund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka

a) ansett att utskottets yttrande (s. 118) om *tidpunkten för utskänkningens början* bort ha följande lydelse.

Utskottet kan i allo instämma i önskemålet att så långt möjligt göra arbetsdagen spritfri. Liksom i åtskilliga andra fall när det gäller att bedöma

värdet av en statlig åtgärd i syfte att omdana dryckessederna, begränsa alkoholkonsumtionen och minska alkoholskadorna har utskottet i detta fall haft att överväga huruvida den föreslagna föreskriften kan väntas i huvudsak verka i den avsedda riktningen eller medföra icke åsyftade verkningar såsom ökad förtäring av utminuterad sprit vid sällskaplig samvaro under lunchtid på andra lokaler än restauranger eller på restaurangerna överträdas i sådan omfattning att utvecklingen mot en spritfri arbetsdag hämmas, icke främjas. Vid detta övervägande har utskottet fäst stort avseende vid de gynnsamma erfarenheterna av den likartade bestämmelse i den norska lagen, som nu varit i kraft i nära 30 år och som vid den senaste omprövningen enhälligt ansågs böra bibehållas. Ett ytterligare stöd för en förväntan att en motsvarande svensk bestämmelse kommer att öka snabbheten i den svenska utvecklingen mot en spritfri arbetsdag ligger enligt utskottets mening däri, att tongivande element inom olika samhällsklasser redan frivilligt anpassat sig efter regeln om denna spritfria arbetsdag.

Utskottet biträder därför i princip Kungl. Maj:ts förslag. I överensstämmelse med nykterhetskommittén finner utskottet emellertid att det senare klockslaget bör avse enbart spritdryckerna och att starköl liksom vin bör få serveras från kl. 12.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 47 § 1 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

47 §.

1 mom. Spritdrycker må ej utskänkas före klockan 16. Å sön- och helgdagar samt dag före sön- eller helgdag må dock utskänkningen börja klockan 14.

Vin och starköl må ej utskänkas före klockan 12.

XIV) beträffande 69 och 75 §§ av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, såvitt angår *alkoholreklamen,*

1) av herr *Helén;*

2) av herr *Huss,* fru *Ewerlöf* och herr *Braconier,* vilka

a) ansett att utskottets motivering å s. 192—194 i denna del bort ha följande lydelse.

Alkoholreklamen bör — — — som möjligt.

Förslagen har — — — sådant övervakningsorgan.

Departementschefen har — — — för rusdrycker.

Utskottet är helt införstådd med tanken på en återhållsamhet i reklamen för vin- och spritdrycker såväl under övergångstiden som för framtiden. Utskottet finner det dock angeläget att en önskad inskränkning i alkoholreklamen icke sker i strid med tryckfrihetsförordningen. Den av departementsche-

fen föreslagna bestämmelsen om att bolaget vid leveransavtal skall vara skyldigt att föreskriva leverantör sådana inskränkningar rörande reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet, som finnes erforderliga för att så ringa skada som möjligt uppkommer, står enligt utskottets uppfattning icke i överensstämmelse med tryckfrihetsförordningens anda. Bakom föreskrifterna ligger ett hot mot repressalier, om överenskommelse om reklambegränsning icke träffas. Någon förändring i sak skulle det knappast innebära att avfatta bestämmelsen så, att bolaget skall vara skyldigt, att vid avtal med leverantör verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrives på sätt som finnes stå i strid med det i 7 § angivna syftet.

Utskottet är således av den uppfattningen att om förbud i detta avseende skall införas, bör detta ske genom en ändring i tryckfrihetsförordningen och ej genom en kunglig förordning. På grund härav vill utskottet bifalla det i motion II: 561 framställda yrkandet.

Det i motionen II: 550 framförda förslaget att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en särskild utredning i syfte att undersöka möjligheterna att på längre sikt helt förbjuda rusdrycksreklamen får utskottet avstyrka. Ett totalförbud skulle enligt utskottets uppfattning innebära ett så allvarligt ingrepp i flera skilda näringsgrenars verksamhet att det redan på grund härav bör anses uteslutet att genomföra ett dylikt förbud.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att 69 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning måtte utgå samt att 75 § samma förslag måtte erhålla följande lydelse.

75 §.

Vad i 66 § 2 mom. samt i 67, 68 och 70 §§ sägs om partihandelsbolaget skall äga motsvarande tillämpning å detaljhandelsbolaget.

XV) beträffande 80, 81 och 89 §§ av det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin, Englund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka, under åberopande av de i reservation vid 17—19 §§ samma förslag anförda skälen, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga 80, 81 och 89 §§ förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

XVI) beträffande 4 och 5 mom. övergångsbestämmelserna till det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Wahlund, Lundqvist, Franzén, Huss, Onsjö* och *Braconier*, vilka under åberopande av de i reservation vid 14 § samma förslag anförda skälen, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 4 och 5 mom. övergångsbestämmelserna till förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

Övergångsbestämmelser.

4. Med utgången av september 1955 upphöra alla rättigheter till detaljhandel som grunda sig på förordningen den 18 juni 1937.

5. I fråga om anmälan eller ansökan, som avser tillstånd, medgivande eller godkännande enligt nya förordningen, skola bestämmelserna i förordningen äga tillämpning även före den 1 oktober 1955.

Ansökan om godkännande av detaljhandelsbolag för tiden från och med nämnda dag skall vara åtföljd av bolagsordningen och inkomma före den 1 oktober 1954.

Detaljhandelsbolaget skall utse eller förordna distriktschefer före den 1 december 1954.

Ledamot och suppleant av rådgivande nämnd utses enligt 74 § första gången för tiden den 1 januari 1955—den 31 december 1958.

Beslut och avtal enligt förordningen må meddelas och slutas även före den 1 oktober 1955, dock med verkan tidigast från och med denna dag.

XVII) beträffande 9 mom. övergångsbestämmelserna till det vid utskottets hemställan under B) 1) fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herr *Huss,* fru *Ewerlöf* och herr *Braconier,* vilka, under åberopande av de i reservation vid 69 och 75 §§ nämnda förslag anförda skälen, hemställer,

att 9 mom. övergångsbestämmelserna till förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning måtte utgå.

XVIII) beträffande 15 § av det vid utskottets hemställan under B) 2) fogade förslaget till ölförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin, Englund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka

a) ansett att utskottets yttrande (s. 157—159) i fråga om *försäljningsformerna vid utminutering av öl* bort ha följande lydelse.

Mot den nuvarande anordningen av ölhandeln i landet och kommunernas befogenhet att reglerande ingripa i denna handel har under åtskilliga år riktats en viss kritik. Främst har denna kritik drabbat de försäljningsföreskrifter, som kommunerna till förebyggande av missbruk ansett sig böra förorda. De har ansetts sakna erforderlig enhetlighet. Enligt utskottets mening är denna kritik överdriven. Typerna av de föreskrifter som brukar meddelas, är begränsade, och bestämmelserna torde icke ha varit utan värde ur nykterhetssynpunkt. Kommunernas underlåtenhet att medge tillstånd till butiksförsäljning av pilsnerdricka torde ha avgörande andel i den gynnsamma omständigheten, att ölkonsumtionen är väsentligt mindre på den svenska landsbygden än i storstäderna. En statistik, som ger erforderlig belysning åt

de förändringar i konsumtionen som åtföljer en övergång från försäljning genom kringföring till försäljning genom fasta butiker, saknas visserligen, men de enstaka data som finnes tillgängliga ger anledning att förmoda, att en dylik övergång medför en stegring av förbrukningen. Departementschefen har vid en jämförelse mellan kringföringen och försäljningen från fasta punkter funnit kringföringen vara den mera »aktiva» försäljningsformen. Betecknar man vid en sådan jämförelse som mera aktiv den försäljningsform som medför den större omsättningen, är det således, i motsats till vad departementschefen uttalat, butikshandeln som är den mera aktiva av de två försäljningsformerna. Utskottet, som i likhet med vad som uttalas i motionerna I: 433 av herr Bengtsson m. fl. och II: 557 av herr Rimmerfors m. fl. finner det angeläget, att den nya ölförsäljningsförordningen icke ges en sådan utformning, att därav kommer att följa en stark stegring av ölförbrukningen utanför storstäderna, kan således icke biträda departementschefens förslag om undanröjande av det kommunala vetot i fråga om avhämtningsförsäljningen för öl.

Beträffande den — — — lika med utskottet (s. 158) — — — sålt öl.

Förslaget att — — — lika med utskottet (s. 158) — — — också lämpligt.

I fråga — — — lika med utskottet (s. 158) — — — denna del.

Utskottet kan — — — lika med utskottet (s. 158 och 159) — — — på nytt.

Departementschefen förordar — — — lika med utskottet (s. 159) — — — detta förslag

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 15 § förslaget till ölförsäljningsförordning.

15 §.

Till avhämtningsförsäljning, som i yttrande enligt 14 § andra stycket avstyrkts av kommunens fullmäktige, må tillstånd ej lämnas.

Hava fullmäktige i sådant yttrande föreslagit visst antal försäljningsställen för avhämtningsförsäljning, må länsstyrelsen ej överskrida nämnda antal.

Hava fullmäktige föreslagit den inskränkningen i fråga om rörelsens bedrivande, att tillståndsinnehavares eller föreståndares ekonomiska fördel göres oberoende av myckenheten sålt öl, och finnas därvid föreslagna grunder för försäljningens ordnande i övrigt lämpliga, skall detta villkor fastställas av länsstyrelsen.

XIX) beträffande 32 § av det vid utskottets hemställan under B) 2) fogade förslaget till ölförsäljningsförordning, av herrar *Lundqvist* och *Braconier*.

XX) beträffande 34 § av det vid utskottets hemställan under B) 2) fogade förslaget till ölförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin, Englund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka

a) ansett, att utskottets yttrande (s. 169—170) i fråga om *den kommunala medbestämmanderätten m. m.* bort ha följande lydelse.

Utskottet har redan i annat sammanhang uttalat, att utskottet förordar ett bibehållande av det kommunala vetot beträffande inrättande av butiksförsäljning av öl.

Då rätt att inrätta upplag för kringföring av länsstyrelsen torde komma att prövas i samband med beslut rörande rätt till kringföring över huvud inom ett större område utan mera utpräglad kommunal anslutning, biträder utskottet i denna del departementschefens förslag om upphävande av det kommunala vetot.

I propositionen har föreslagits en begränsning av länsstyrelsernas och därmed kommunernas rätt att uppställa särskilda villkor beträffande utskänkningens handhavande. Denna begränsning är utformad med en motsvarande bestämmelse i rusdrycksförsäljningsförordningen som förebild. I likhet med motionerna I: 433 och II: 557, finner utskottet en sådan analogi icke tillämplig. I rusdrycksförsäljningen skapas de erforderliga kompletteringarna av lagen genom föreskrifter utfärdade av kontrollstyrelsen. Skulle den av departementschefen föreslagna inskränkningen i länsstyrelsernas befogenhet godkännas, skulle länsstyrelserna och därigenom indirekt kommunerna berövas sin nuvarande möjlighet, att genom direktiv beträffande matserveringen å ölutskänkningsställena sanera sämre ölstugor och hindra uppkomsten av nya sådana.

På få punkter har kommunernas självbestämmanderätt utövat ett så påtagligt gynnsamt inflytande, som när det gällt deras befogenhet att begränsa alkoholhandeln. Den har, kritiken till trots, handhafts väl. Utskottet kan därför icke biträda den väsentliga begränsningen i kommunernas möjligheter, som departementschefen i detta fall föreslår.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 34 § förslaget till ölförsäljningsförordning.

34 §.

När det finnes påkallat, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndet meddela föreskrifter rörande utskänkningen.

XXI) beträffande 53 § av det vid utskottets hemställan under B) 2) fogade förslaget till ölförsäljningsförordning av herr *Lundqvist* och fru *Ewerlöf*, vilka

a) ansett att i utskottets motivering det stycke å s. 170 som börjar respektive slutar med orden »Utskottet har — — — behandlade delar», bort ha följande lydelse.

Enligt nu gällande ordning äger kommunens fullmäktige inte rätt att delegera sin yttranderätt i ölförsäljningsärenden. Departementschefen föreslår emellertid att fullmäktige i framtiden skall få rätt att uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att i fullmäktiges ställe avgiva yttranden i samtliga ölförsäljningsärenden. En dylik ordning har av departementschefen ansetts innebära avsevärda praktiska fördelar.

Utskottet vill för egen del icke tillstyrka en dylik allmän delegationsrätt. Genom att låta hela den kommunala representationen deltaga vid besluten om ölförsäljningstillstånden kommer nämligen en mer nyanserad uppfattning att kunna göra sig gällande, än då yttranderätten exempelvis överlämnas till nykterhetsnämnderna med dess på grund av sin verksamhet kanske något ensidiga uppfattning i dylika ärenden. Utskottet vill således förorda att den gällande ordningen innebärande att kommunens fullmäktige inte äger rätt att delegera sin yttranderätt i ölförsäljningsärenden bibehålles.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 53 § förslaget till ölförsäljningsförordning.

53 §.

Skyldighet för stadsfullmäktige att i fall som i denna förordning sägs höra kommunens nykterhetsnämnd skall, såvitt angår Stockholm, icke föreligga därest yttrande i ärendet inhämtats från stadsfullmäktiges kommitté för utskänknings- och utminuteringsärenden.

XXII) beträffande 3 § av det vid utskottets hemställan under B) 4) fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, av herrar *Lundqvist, Huss,* fru *Ewerlöf* och herr *Braconier,* vilka, under åberopande av vad de i den med VI) betecknade reservationen anfört i fråga om *alkoholhalten i vanligt öl,* hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 3 § förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

3 §.

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Första klassen — — — viktprocent *(lättöl).*

Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke tre och två tiondels viktprocent *(öl).*

Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger tre och två tiondels viktprocent *(starköl).*

XXIII) beträffande 7 § av det vid utskottets hemställan under B) 4) fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, såvitt angår stadgandet om särskild *koncession för tillverkning av starköl*, av herr *Lundqvist, fru Ewerlöf* och herr *Braconier*.

XXIV) beträffande 32 § 2 mom. av det vid utskottets hemställan under B) 4) fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och och beskattning av maltdrycker, av herrar *Lundqvist, Huss*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka under åberopande av de i den med VI) betecknade reservationen anfört i fråga om *alkoholhalten i vanligt öl*, hemställer,

att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 32 § 2 mom. förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

32 §.

2. Befinnes alkoholhalten i maltdryck, som tillverkats i öl- eller starkölsbryggeri och som utlämnats därifrån på kärl, stämplat med beteckning för maltdryck av andra klassen, överstiga tre och två tiondels viktprocent, straffes bryggeriföreståndaren som i 1 mom. sägs.

XXV) beträffande frågan om en utredning rörande bryggeriernas företagsform av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett att av utskottets motivering å s. 153 det stycke som börjar respektive slutar med orden »Vad utskottet — — — av motionerna», bort ha följande lydelse.

Vad utskottet anfört i anledning av de förstnämnda motionerna utgör i viss mån svar även på de nu aktuella. Utskottet anser icke att vare sig i propositionen eller i de nyssnämnda motionerna förebringats avgörande skäl för att utredning angående bryggeriernas företagsform överhuvudtaget bör komma till stånd. Utskottet finner icke anledning att göra ytterligare uttalanden i denna fråga.

XXVI) beträffande ciderfrågan av herrar *Wahlund, Lundqvist*, fru *Ewerlöf* samt herrar *Onsjö* och *Braconier*, vilka

a) ansett att utskottets utlåtande i denna del å s. 184 och 185 bort ha följande lydelse.

De förslag i ämnet som framlagts, ånyo upptagna i de föreliggande motionerna, innebär att försäljnings- och beskattningsreglerna ändras så, att gynnsammare ekonomiska betingelser för en ciderhantering skapas. Försla-

gen går i första hand ut på att en svagare cider med en alkoholhalt av högst 2,8 viktprocent skall få försäljas enligt de regler som kommer att gälla för öl (klass II). Därjämte föreslås att en starkare cider, med ungefär samma alkoholhalt som starköl, skall få säljas enligt de för sådant öl i propositionen förordade reglerna. I likhet med motionärerna finner utskottet önskvärt, att den svenska fruktskördens avsättning underlättas så långt möjligt och att därför frågan om tillverkning och försäljning av cider måtte för förnyad prövning föreläggas höstriksdagen i form av en proposition. Framläggandet av en sådan proposition behöver inte vara avhängig av frågan om nykterhetslagstiftningen i dess helhet, då det i första hand är fråga om hur fruktskördens avsättning skall kunna främjas.

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer,

att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 111, I: 437, I: 442, II: 142, II: 555 och II: 556, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville förelägga 1954 års höstriksdag proposition med förslag till ändrade bestämmelser om tillverkning, beskattning och försäljning av ciderdrycker, framställda av svensk frukt.

SÄRSKILDA YTTRANDEN:

1) beträffande frågan om folkomröstning rörande motbokssystemet, av herrar *Sundelin, Lundqvist, Huss, Svensson* i Ljungskile, fru *Ewerlöf*, herrar *Stenberg, Helén* och *Braconier.*

I motionerna I: 427 och II: 565 har spörsmålet om folkomröstning i motboksfrågan upptagits till behandling. Vi delar den grundinställning, som kommer till uttryck i motionerna, att betydelsefulla frågor bör, där så lämpligen kan ske, underställas folket genom omröstning.

1953 års bevillningsutskott hade att behandla en motion med likartat syfte. Utskottet uttalade bl. a., att det vid tidpunkten — innan remissbehandlingen av kommittéförslaget — inte kunde bedöma lämpligheten härav. Utskottet ansåg, att det efter remissbehandlingen skulle finnas tid pröva frågan, huruvida det fanns anledning verkställa omröstning i rusdrycksfrågan. Utskottet förutsatte därvid, att Kungl. Maj:t prövade de åtgärder, som måtte anses erforderliga i detta avseende. Man har anledning förmoda, att utskottet med sitt uttalande avsåg, att om en omröstning beslutades, denna skulle äga rum före framläggandet av proposition i ärendet. Så har inte skett. Oberoende av vilken uppfattning man har om lämpligheten av folkomröstning i motboksfrågan samt oberoende av om man anser, att utskottet omedelbart bort för riksdagen redovisa sin ståndpunkt härvidlag, förefaller det knappast vara ändamålsenligt att nu företaga en sådan.

2) beträffande starkölet och alkoholhalten i vanligt öl av herr *Stenberg.*

I motion II: 563 föreslås, att något upphävande av det nu gällande starkölsförbudet ej skall ske men att en höjning av det vanliga ölets alkoholhalt till 3,2 viktprocent skall medges.

Såsom departementschefen framhåller, har den svenska nykterhetspolitiken länge varit restriktiv gentemot de starkare maltdryckerna. Ett återinförande av starkölet innebär påtagliga risker. Inte ens med en försiktigt utformad försäljningslagstiftning torde man kunna i tillfredsställande omfattning motverka dessa risker. Om starkölsförbudet upphäves, tillföres marknaden en ny alkoholdryck, som även med den utformning försäljningslagstiftningen fått enligt propositionens förslag skulle bli förhållandevis lättillgänglig. Därtill kommer, att utskottet vidtagit viss ytterligare uppmjukning av dessa bestämmelser. Man kan sålunda befara, att ett återinförande av starkölet kommer att medföra missbruk. Olägenheterna, som är förbundna med starkölet, kan därför bli väsentligt större än de fördelar man önskar uppnå, nämligen att skapa konkurrens till spritdryckerna. Enligt min mening synes därför övervägande skäl tala för den av departementschefen omnämnda alternativa linjen, fortsatt starkölsförbud och en höjning av det vanliga ölets alkoholhalt till 3,2 %.

Ett öl med denna styrka torde för övrigt bättre än kombinationen 2,8

%-igt öl och starköl tillgodose flertalet konsumenters önskningar. Då docenten Goldbergs undersökningar visar, att ett på normalt sätt bryggt 3,2 %-igt öl ur nykterhetssynpunkt icke nämnvärt skiljer sig från 2,8 %-igt öl, synes det icke ha varit nödvändigt att utforma försäljningslagstiftningen mera restriktivt för öl med 3,2 % alkohol än för öl med 2,8 %.

Med hänsyn till det läge, som frågan kommit i genom utskottets behandling, har jag icke funnit det möjligt att ställa ett avvikande yrkande på denna punkt men har på detta sätt velat ge uttryck åt min uppfattning i frågan.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Propositionens huvudsakliga innehåll 3
Sammanfattning av utskottets förslag 6

I. Inledning 9

II. Samhällets nuvarande nykterhetsfrämjande åtgärder 12
Historik 12
Gällande bestämmelser i huvuddrag 13
Rusdryckshandeln s. 13. — Handeln med maltdrycker s. 17.

III. Bedömning av samhällets nuvarande nykterhetsfrämjande åtgärder 19
Propositionen 19
Inledande synpunkter s. 19. — Utomlegislativa faktorer s. 21. — Motbokssystemet s. 23.
Motionerna 29
Utskottet 30

IV. Den framtida nykterhetspolitiken 33
Förarbetena till propositionen 33
Propositionen 33
Allmänna synpunkter s. 33. — Positiva nykterhetsfrämjande åtgärder s. 36. — Alkoholbeskattningen s. 39. — Försäljningslagstiftningen s. 42. — Övergången s. 46. — Straffbestämmelserna för fylleri m. m. s. 49.
Motionerna 49
Utskottet 52

V. Försäljningen av rusdrycker 57
Huvudprinciper och organisation 57
Nuvarande förhållanden och förarbeten till propositionen 57
Propositionen 59
Inledande synpunkter s. 59. — Inköpsregistrering s. 60. — Avstängning s. 61. — Utskänkningen s. 62. — Riksbolag eller systembolag s. 64. — Arbetsfördelningen mellan vissa myndigheter och organ s. 65. — Riksbolagets organisation och verksamhet s. 67. — Inköpsrätt och inköpsförfarande s. 69. — Kostnadsberäkningar s. 71. — Omorganisation s. 75.
Motionerna 76
Utskottet 77
Utminuteringsställenas förläggning och affärstider 85
Departamentschefen s. 86.
Utskottet 86
Rättighetssystemet beträffande utskänkning av rusdrycker 86
Propositionen s. 86. — Motioner s. 91.
Utskottet 92

Den kommunala medbestämmanderätten samt villkor och inskränkningar med avseende å utskänkningen 94
Gällande ordning s. 94. — Propositionen s. 95. — Motioner s. 101.
Utskottet 101
Utskänkningsrestriktionerna 102
Nuvarande ordning m. m. 102
Särskild utredning angående måltidstvånget 102
Propositionen 105
Allmänna synpunkter s. 105. — Måltidstvånget s. 106. — Kvantitetsbegränsningar s. 111. — Tiden för utskänkningens början s. 112. — Övriga frågor s. 113.
Motionerna 115
Utskottet 116
Utskänkningskontrollen 118
Propositionen s. 118. — Motionerna s. 121.
Utskottet 121
Förtärings- och förvaringsförbuden 122
Gällande bestämmelser. Departementschefen s. 122.
Utskottet 130
Varieté- och dansförbuden 131
Nuvarande bestämmelser s. 131. — Propositionen s. 131. — Motioner s. 134.
Utskottet 135
Rusdrycker på nöjes- och idrottsplatser 135
Utskottet 136
VI. Tillverkning och försäljning av maltdrycker 137
Allmänna synpunkter på en reform av maltdryckslagstiftningen 137
Propositionen s. 137. — Motionerna s. 139.
Utskottet 140
Ölets alkoholhalt och starkölet 141
Nuvarande förhållanden m. m. s. 141. — Propositionen s. 142. — Motionerna s. 145.
Utskottet 147
Bryggeriernas företagsform 150
Propositionen s. 150. — Motionerna s. 152.
Utskottet 152
Försäljningsformerna vid utminutering av öl 152
Gällande bestämmelser s. 152. — Propositionen s. 154. — Motioner m. m. s. 156.
Utskottet 157
Svagdricksbryggarnas ölförsäljning 159
Utskottet 160
Rättighetssystemet vid detaljhandel med öl 161
Propositionen s. 161.
Utskottet 164
Den kommunala medbestämmanderätten m. m. 164
Gällande ordning m. m. s. 164. — Propositionen s. 165. — Motionerna s. 169.
Utskottet 169

Försäljningstider 170
Gällande ordning s. 170. — Propositionen s. 171. — Motioner s. 173.
Utskottet 173
Utskänkningen på inackorderingsställen m. m. 174
Utskottet 176
Partihandel och import 176
Utskottet 179
VII. Särskilda frågor 180
Besiktning av utskänkningslokaler 180
Utskottet 181
Ciderfrågan 181
Inledning s. 181. — Nykterhetskommittén s. 182. — Propositionen s. 183. — Motioner s. 183.
Utskottet 184
Alkoholreklamen 185
Inledning s. 185. — Propositionen s. 186. — Motioner m. m. s. 191.
Utskottet 192
Författningsförslagen i övrigt 194
Utskottets hemställan 196
Förslag till rusdrycksförsäljningsförordning 196
Förslag till ölförsäljningsförordning 219
Förslag till förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker 231
Förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker 235
Reservationer m. m. 248

547400. Stockholm 1954. Isaac Marcus Boktryckeri Aktiebolag